

-41078

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HALK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERCIYES YÖRESİ MASALLARINDA TIPLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ali YAKICI

Hazırlayan
Mustafa SEVER

Ankara - 1995

Çalıştırma uygun görülmüştür
[Signature]

ÖZET

Teknolojinin hızla ilerlediği, Doğu-Batı kültür alış verişinde toplum değerlerinin hızla değiştiği çağımızda milli ve manevi değerlerin yaşatılması,gelecek nesillere aktarılması,kaçınılmaması gereken bir görevdir.

Halk edebiyatı mahsulleri,zaman içerisinde aşınmaya uğrar,kaybolur.Bu nedenle halk edebiyatı ürünlerinin yeniden meydana getirilmesi,tekrar yerine konması imkansız bir olaydır.

Türk halk kültürünün en değerli hazinelerinden birisi de masallardır.Bu hazinenin farkına varan Türk aydını, bilimsel olarak masal derlemelerine ve incelemelerine girişmiştir. Yapılan bir çok çalışma, masallarımızın değerini ve önemini ortaya koyan çalışmadır.

Biz de bu çalışmamızda genel olarak masal türü hakkında yapılan çalışmalardan,değerlendirmelerden hareketle I. bölümde,masalın ne olduğu,kaynağı hakkında ileri sürülen görüşleri,yapılan masal tasnif çalışmalarını ve masalın yapısını incelemeye çalıştık. II.bölümdeyse Erciyes Yöresi (Kayseri,Sivas,Yozgat,Kırşehir,Nevşehir, Niğde ve Aksaray) masallarındaki "tipler" üzerinde durduk. Kendi derlemelerimiz yanında,çeşitli yerlerden derlenmiş,kimileri çeşitli dergilerde yayımlanmış,kimileri öğrenci tezlerinde dil malzemesi olarak kullanılmış, yayımlanmamış ikiyüzü aşkın masaldaki tipleri tespit etmeye çalıştık.

Her masalda çeşitli kahramanlar vardır. Olayı veya durumu birinci derecede etkileyen kahramanlar olduğu gibi,olay ve durumun gelişiminde ikinci derecede rol alan kahramanlar da vardır. Biz,değişik masallarda değişik olay ve durumun içinde rol alan kahramanların ortak karakter özelliklerini tespit ederek bunları tip olarak tespit ettik. Mesela,masallarımızda adı ne olursa olsun,zekiliği,partikliği ile ön plâna çıkan kahraman,bir tip olarak isimlendirildiğinde "Keloğlan tipi" olarak isimlendirilmiştir.

Bunun gibi,olay ve durum karşısında aynı davranışı gösteren,aynı karakterdeki kahramanların meydana getirdikleri tipleri tespit etmeye

çalıştık. Son bölümdeyse, topladığımız masalların epizotlarını verdik.

Erciyes Yöresi kültür değerlerinin bir kısmı da olsa, Erciyes Yöresi masallarını inceleme imkanı bulduk. Tipleri incelediğimizde gördük ki, iyi kötü mücadelesinde iyi olan her zaman üstün gelmekte. Bu da insanımızın iyiye, güzele, doğruya verdiği değeri göstermekte; masallar yoluyla insanımıza "ideal insan" tipini çizmektedir.

Halk edebiyatı mahsullerinin incelenmesi, onların çağa uygun biçimde yeni nesillere sunulması, insanımıza yapılacak en iyi yatırımdır.

SUMMARY

It's a duty to keep the cultural and moral values and to carry them out to the next generations in this rapidly developing technological age where social values are changing quickly in cultural exchanges between East and West.

Works of folk literature are erased as the time goes on and they disappear. And that's the reason that it's impossible to create and write them again and to put them in their own places.

The tales are the most precious treasures of the Turkish folk culture. The Turkish intellectuals who have seen this treasure have already started collecting tales and studying them. A lot of work has been done in this area and they have pointed out how valuable they are.

In the first section of this study, generally beginning with the evaluations on the works of tales, we've tried to discuss the proposals what tale is and what its origin is. We tried to see the main structure of tale from the classifications made before.

In the second section, we worked on the types of the tales that took place around Erciyes (Kayseri, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, and Aksaray). Together with our collection we also tried to read and value more than 200 tales some of which are collected from different areas, some of which are published in the magazines, some of which are used in the students' tests as language materials.

In each tale, there are different heroes: The heroes that affect the event or position mainly and the others that effect the event and position secondly. We studied the common types of these two.

Such as in our work no matter what his name is how clever he is and practical. This type is called Keloğlan.

Like this we tried to ascertain the types that the heroes show the same behaviours for the same kind of event.

In the last section, we wrote down the episodes of the tales.

We had a chance to study the tales of Erciyes and its environments

although it was a part of the culture of Erciyes. When we went in to details we saw that, in the struggles between the good and the bads, good respect and intention to the good, beauty and truth. And I may also say that our people draws the ideal type in those tales for our people.

I think the study of folk literature, its examining and its serving to the new generations is the best investment made for our people.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	1,11,111,1V
İÇİNDEKİLER	V,VI,VII,VIII,IX,X,XI,XII
KISALTMALAR	XIII
ÖNSÖZ	XIV,XV
GİRİŞ	1
I.MASAL NEDİR ?	1
Masal Tarifleri	1
Masalların Kaynağı	5
a.Mitolojik Görüş	6
a.Tarihi Görüş	6
c.Etnografik Görüş	6
Masalların Tasnifi	8
Masal Çeşitleri	13
a.Hayvan Masalları	13
b.Asıl Masallar	13
c.Güldürücü Hikayeler	14
d.Zincirlemeli Masallar	15
Masalın Yapısı	15
Masalın Diğer Edebî Türlerle İlgisi	19
a.Masalın Efsane ile İlgisi	19
b.Masalın Menkıbe ile İlgisi	20
c.Masalın Halk Hikayesi ile İlgisi	21
d.Masalın Destan ile İlgisi	21
Masalların Önemi	22
Türkçede Masal Kitapları	26
a.Uygur Tabakası	26
b.Hint Tabakası	27
c.Arap ve Fars Tabakası	27
d.Batı Kültürleri Tabakası	28
e.Türk Tabakası	29
Türk Masallarını Konu Alan Çalışmalar	31
Tip Nedir?	35
Diğer Edebî Nevilerde Tipler	36
a.Halk Hikayesinde Tip	36

2.Efsanelerde,Menkibelerde Tip	38
3.Fıkralarda Tip	41
4.Roman ve Hikayede Tip	42
5.Tiyatroda Tip/Tipleştirme	43
 II. ERCİYES YÖRESİ MASALLARINDA TİPLER	45
a.I.DERECEDEKİ TİPLER	45
1.Keloğlan	45
2.Köse	58
3.Şehzâde,Bey Oğlu,En Küçük oğul	64
4.Kadın,Kız Tipi	77
5.Padişah	93
b.II.DERECEDEKİ TİPLER	103
1.Analık	103
2.Cadı,Anağrı,Kocakarı,vb.	108
3.Çingene Kızı,Arap Kızı	114
4.Ana	119
5.Dev,Devanası,Arap,vb.	121
6.Peri,Cin,Rûh	133
7.Gerçeküstü varlıklar	142
8.Dinî Şahıslar	149
9.Vezir	158
10.Hırsız,Eşkiya,Haramî	163
11.Yahudi	167
 III.EPİZOTLAR	169-305
1.Hayvanlarla Konuşan Adam	169
2.Saçı Doru	169
3.Ahmet ile Mehmet	170
4.Zannuşağı	170
5.Aydoğdu ve Gündoğdu	171
6.Baba vasiyeti	171
7.Kilemen Cengiz Akkız	172
8.Keloğlan	172

9.Karapaşavra	173
10.Deli Oğlan	173
11.Ahmed'in Kadı Olduğunun Hikayesi	174
12.Nigar ile Bahtiyar	174
13.Maraşlı Gündüşlioğlu	175
14.Avcı Ahmet	175
15.Tasa Kuşu	176
16.Aslanlı	176
17.Şair	177
18.Keloğlan	177
19.Avcı Ahmet	178
20.Kara Köse	178
21.Padişahın Oğlu	179
22.Dalyan Yusuf	179
23.Ağlayan Ayva Gülen Nar	180
24.Zümrüdü Anka Kuşu	180
25.Üç Asker Kaçağı	181
26.Tilki Paşa ile Tosbağa	181
27.Aslan ile Kaplan	182
28.Tosun Ağacı	182
29.Şahmeran	183
30.Köse Musa	184
31.Köse	184
32.Bahtiyar	185
33.Kivire Ali	185
34.Pir Ahmet	186
35.Hasan	187
36.Ölü Baş Bekleyen Kız	187
37.Padişahın Kızı	188
38.Aliki Memed,Meliki Memed,Öle Memed	188
39.Eşşekbaşı	189
40.Ahmet ili Mehmet	190
41.Bir Fakirin Üç Oğlu	190
42.Bir Padişahın Üç Kızı	191
43.Aldatır Aldanmaz	192
44.Üzüm	192

45.Of Goca	193
46.Mehmet ile Ahmet	193
47.Kız Ali	194
48.Balıklar	195
49.Tezek Toplayan Kız	195
50.Hamalın Oğlu	196
51.Hürü	197
52.Çengi Güzeli	197
53.Zeynel ile Abidin	198
54.Kervancı	199
55.Ziko ile Dokşiko	199
56.Köse	200
57.Çelaçengi	201
58.Avcıbaşının Oğlu	201
59.Katıroğlu Mehmet	202
60.Balık	203
61.Deli Oğlan ile akıllı Oğlan	203
62.Fatmacık	204
63.Feleği Arayan Adam	205
64.Kazan Başlı Kazma Dişli Kız	205
65.Ahmet ile Mehmet	206
66.Fesleğenci Kız	206
67.Ali Cengiz Oyunu	207
68.Kara Böcek	208
69.Keloğlan	208
70.Küçük Ahmet	209
71.Küçük Avcı	210
72.Küle Pisleyen Mehmet	211
73.Sabır Çanağı	212
74.Tereci Kız	212
75.Üç Kara Karpuz	213
76.Yedi Kız	214
77.Yeloğlu Köse	214
78.Yeşil Tabaka	215
79.Değirmenci ile Müşterisi	216
80.Zincir Kıran	216
81.Muradına Ermeyen Dilber	217

82.Güzel Ahmet	218
83.Şahşah Padişahı	219
84.Çenber Has Güzel	219
85.Padişahın Üç Oğlu	220
86.Gülçiçek	221
87.Hayır Ola	221
88.Keloğlan	222
89.Eşek ile Deve	222
90.Tüccarbaşı	223
91.Üç Talihsiz Adam	223
92.İki Kardeş	224
93.Hatem Padişah	224
94.Kısmet Yazan Adam	225
95.İyiler Ülkesi	226
96.Seksenlikle Doksanlık	226
97.Kahraman Kara Mustafa	227
98.Öksüz Ali	228
99.Çapgöz	229
100.Kırk Yorganlı Kız	230
101.Ana, Ali Kız	230
102.Tın Tın Gabacığım	231
103.Bulgarağa	231
104.Kambur Oğlan Masalı	232
105.Kustum Kusak	232
106.Keloğlanla Deniz Aygırı	233
107.Apdi ile Sapdi	233
108.Müstecep ile Dünya Güzeli	234
109.Şahbender	234
110.Gözü Görmeyen Kulağı İşitmeyen Adam	235
111.Akıldanesi	235
112.Üç Arap	236
113.Yeşil Çetu Kuşu	236
114.Keloğlan'la Köse	237
115.Oniki	237
116.İki Kardeş	238
117.Alicik	238
118.Velvele Padişahının Kızı	239

119.Evden Kovulan Köse	240
120.Yiğit Yusuf	240
121.Harbe Giden Saka Kuşu	241
122.İnatçı Moroz	241
123.Her işi Gören Değirmen	242
124.Cimri	243
125.Hüsnü Yusuf	243
126.Mitişik Kız	244
127.Sihirli Tavşan	244
128.Hiç (Keloğlan)	245
129.Zakkum ağacı	245
130.Of ile Kef	246
131.Malbengi,Gülbengi,Kestengi	247
132.Altın armut	247
133.Felek	248
134.Sözünde Duran Hükmüdar	249
135.Adı Musa Boyu Kısa	250
136.Hak Almaz ile Hak Vermez	250
137.Çoban Çocuk	251
138.Üç Talipten Hangisi	251
139.Eşsek Kafası	252
140.Korkak Ali	252
141.İyi Kızsın,İlas Kızsın	253
142.İncili Çadır	254
143.Tuz Gibi Severim	254
144.Balıkçının Oğlu	255
145.Dev ile Üç Kızı	255
146.Gülhanım	256
147.Ağa ile Keloğlan	256
148.Dört Ögüt	257
149.Sakalı Zom Zom ederdi	257
150.Ayı ile Aynı	258
151.Keloğlan	259
152.Ali ile Fatma	259
153.Kırk Haramiler	260
154.Huriye Hanım	261

155.Ruhubradas	261
156.Hırsız	262
157.Öksüz Kız	262
158.Helvacı Güzeli	263
159.Masal	264
160.Masal	264
161.Umman	265
162.Aslandoğlan	266
163.Karga Prenses	266
164.Masal	267
165.Masal	268
166.Masal	268
167.Masal	269
168.Deli Oğlanla Akıllı Oğlan	269
169.Masal	270
170.Çoban	270
171.Dünya Güzeli	271
172.İki Arkadaş	271
173.Keloğlan	272
174.Masal	272
175.Hırızman Güzeli	273
176.Gönülliler Açan,Heçen,Meçen	274
177.Kırk Tayların Anası	275
178.Tembel Ahmet	275
179.Güzel Ahmet	276
180.Hıyardan Şemseddin Ağanın Kızı	277
181.Şah Senem	278
182.İki Hemşire	278
183.Padişahın Kızı	279
184.Üç Portakal Güzeli	279
185.Sığır Çobanı	280
186.Ağa ile Çırak	281
187.Ağa ve Çırak	281
188.Kervancı	282
189.Köse	282
190.Kırk Kardeşler	283

191.Güllü Diba	283
192.Çırpıcı	284
193.Üvey Kardeşler	285
194.Altın Tas	286
195.Üç Kazan Altın	286
196.Güllü Biber	287
197.Üç Kardeşler	287
198.Padişahla Üç Kadın	288
199.Padişahın Kızı	289
200.Padişahın Oğlu	290
201.İki Komşu	291
202.Of Of	291
203.Delioğlan	292
204.Dertli	293
205.Hoca	293
206.Babasına Kızan Çocuk	294
207.Baltacı Ahmet	294
208.Azrail Aldatan	295
209.Küçük Ağa	295
210.Padişahın Üç Oğlu	296
211.Padişahın Yedi Oğlu	297
212.İki Arkadaş	297
213.Keloğlan ile Tilki	298
214.Abbas	299
215.Kadın Paşa	299
216.Gülbeyaz İle Mehmet	300
217.Üç Kardeş	301
218.Yılan Bey	302
219.Vefâkâr Kardeş	303
220.Altın Bülbul	303
221.Karısı Ölen Hoca	304
SONUÇ	306
KAYNAKÇA	308

KISALTMALAR :

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
Ank.	: Ankara
c.	:Cilt
çev.	: Çeviren
HBH	: Halk Bilgisi Haberleri
İst.	: İstanbul
s.	: Sayfa
s.	: Sayı
TEA.	: Türk Folklor Araştırmaları

ÖNSÖZ

Türk halk kültürünün değerli hazinelerinden birisi de masallardır. Masallar, bir milletin kültürünün derinliklerini gösteren, bu sebeple de milletin yaşayış özelliklerini, değer yargılarını bünyesinde toplayan mahsüllerdir.

Masalların sözlü edebiyet ürünü olması, kolay unutulmalarına, kaybolmalarına sebep olmaktadır. Teknolojinin hızla ilerlediği ve hızlı değişimlerin yaşandığı çağımızda radyo ve özellikle de televizyon gibi kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki önlenemez tesiriyle sözlü kültür ürünleri hızla kaybolmaktadır. Bu mahsullerin derlenip incelenerek insanımıza, özellikle de gençlerimize güncel olarak sunulması, ertelenmemesi gereken işler olmalıdır. Çünkü, "Yükselen Değerler" olarak isimlendirilen ve insanımıza bilerek veya bilmeyerek sunulan, öz değerlerimize ters, genel ahlak ve yaşayış prensiplerimize yabancı, insanımızı milli ve manevi kaynaklarından uzaklaştırıcı ve insanımızı yozlaştıran suni değerlerdir. Kültürümüzün taşıyıcısı olan mahsüllerin işlenerek bu suni değerlere karşı bir alternatif olarak sunulması gerekmektedir.

Bu gerçeği gören Türk aydını özelde masalları, genelde ise tüm sözlü kültür mahsüllerini derlemeye ve bu mahsülleri ilmi bir gözle incelemeye girişmiştir. XX. yüzyılın başlarına kadar yabancı araştırmacılar dışında masallarımıza ilgi gösteren olmamıştır. XX. yüzyılın başlarında Ziya Gökalp'in halk kültürünün önemini belirten yazılarından ve özellikle masalları bir kültür hazinesi olarak görmesi ve bu sahada yaptığı çalışmalardan sonra, Türk araştırmacılar da bu sahaya ilgi göstermişlerdir. Ancak, bu çalışmalar ilmi olmaktan uzak çalışmalardır. Gerçek manada ilmi çalışmalar, Cumhuriyet'ten sonra başlanmış ve günümüzde de devam etmektedir.

Biz de bu çalışmamızda, masal hakkında yapılan çalışmalardan, değerlendirmelerden hareketle, Erciyes Yöresi (*Kayseri, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde*) masallarındaki "**tipler**" üzerinde durduk. Kendi derlemelerimiz yanında, çeşitli yerlerden derlenmiş, kimileri çeşitli dergilerde yayınlanmış, kimileri de öğrenci tezlerinde ağız incelemelerinde malzeme olarak kullanılmış, yayınlanmamış ikiyüzü aşkın masaldaki tipleri tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş kısmında masal genel özelliklerini, masalda ve diğer edebi nevilerde tip'in ne olup olmadığını, Türkçe yayımlanan masal kitaplarını ve Türk masalları üzerinde yapılan çalışmaları incelemeye çalıştık.

İkinci Bölümde, Erciyes Yöresi masallarında tespit edebildiğimiz I. ve II. derecede tipler üzerinde durduk; tiplerin genel karakter özelliklerini vermeye çalıştık. Her masalda çeşitli kahramanlar vardır. Olayı veya durumu I. derecede etkileyen kahramanlar olduğu gibi, olay veya durumun gelişiminde II. derecede rol alan kahramanlar da vardır. Biz, değişik masallarda değişik olay ve durumun içinde rol alan kahramanların ortak karakter özelliklerini tespit ederek, bunları tip olarak tespit ettik. Mesela, masallarımızda adı ne olursa olsun, zekiliği, pratikliği, kurnazlığıyla ön plana çıkan kahraman, bir tip olarak Keloğlan tipidir. Bunun gibi olay ve durum karşısında aynı karakterdeki kahramanların meydana getirdikleri tipleri tespit etmeye çalıştık.

Son bölümde ise, incelediğimiz 221 masalın epizotlarını verdik.

Erciyes Yöresi kültür değerlerinin bir kısmı da olsa, Erciyes Yöresi masallarını inceleme imkanı bulduk. Tipleri incelediğimizde gördük ki, iyi-kötü çatışmasında iyi olan her zaman üstün gelmekte. Bu da insanımızın iyiye, doğruya, güzele verdiği değeri ve önemi göstermekte; masallar yoluyla insanımıza ideal durumun ve ideal insan tipinin genel hatlarını çizmektedir.

Çalışmamız esnasında karşılaştığımız zorlukların, eksikliklerimizin giderilmesinde hiç bir yardımı esirgemeyen hocam *Yrd. Doç. Dr. Ali YAKICI*'ya minnet ve şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

I. MASAL NEDİR ?

Masal Tarifleri:

"Masal" kelimesi, dilimize Arapça'dan girmiş bir kelimedir. Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde masal kelimesinin Arapça mesel'in söyleniş ve mânâdeğişikliğine uğramasıyla ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Masal kelimesi üzerine yapılan tarifleri, önce sözlüklerden, sonra da bu sahada çalışmış kişilerden vermekte fayda görüyoruz:

İslâm Ansiklopedisi'nin masal maddesinde şöyle denilmektedir: "Mesel, masal (A.Cem.Amsâl) aslında ıstikakına göre, Habeşçe mesl, messâle; Aramîce masla ve İbranîce mâsâl gibi mukayese ve karşılaştırma ifade eder; tabirler mutâd olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umûmî olarak atalar sözü, darb-ı mesel mânâsını almıştır." (1)

Kamûs-ı Türkî'de "mesel, âdâb ve ahlâk ve nasayih mûteallik küçük hikâye. Masal bundan galattır" (2) denilmektedir.

Lügat-i Naci'de "mesel, dâsîtân, kıssa-i meşhure. (masal) bundan muharreftir." (3)

Lehçe-i Osmânî'de "mesel, hâlâ hikâye, dâsîtân, menkâbe mânâsına fıkra ve kazıyyeden gayri" (4) denilmektedir.

Kitâb-ı Müntahabât-ı Lügât-i Osmânî'de "misâl" maddesinde, "ahlâk ve âdâta mûteallik olan kıssa ve hikâye ve rüyâ ki, uykuda görünür gibi mânâsına" (5) olarak verilmektedir.

1. İslâm Ansiklopedisi, 8.c, s.120

2. Şemseddin Sami; Kamûs-ı Türkî, Enderun Kitabevi, 1989, s.1288

3. Muallim Naci; Lügât-i Naci, İstanbul, 1322, s.950

4. Ahmet Vefik Paşa; Lehçe-i Osmânî, 2.c, s.1103

5. Mustafa Şükrü; Kitâb-ı Müntahabât-ı Lügât-i Osmânî, 2.c, 1282, s.105

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük'te "mesel,terbiye ve ahlâ-ka faydalı,yararlı olan hikâye"(6) şeklinde tarif edilmektedir.

Eski kaynaklarda "mesel" biçiminde kullanılan masal kelimesinin sözlüklerdeki tariflerinden sonra, bu sahada çalışmış ve çalışmakta olan şahısların masal tarifleri de şöyledir:

M.Şekip Tunç, "masal,mythe denilen beşerî ilk kültürün en mütakâ-mil numuneleri olan eserlerin çocuk çağındaki ibdalarıdır.İnsanlar,ak-lî ve mantıkî düşünme disiplinine erişmezden evvel,duygu ve hayâl di-siplini içinde uzun devirler geçirmiştir.Masal ve mythe, işte bu devir-lerin bize kalan artıklarıdır"(7) demektedir.

Pertev Naili Boratav ise, "masal, nesirle söylenmiş dinlik ve bü-yülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, ger-çekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir an-latı"(8) biçiminde tarif etmektedir.

M.Halit Bayrı, masalı, "Halk bilgisi kadrosu içinde "masal" mef-humundan anlaşılan mânâ, bilinmeyen bir zamanda, yine bilinmeyen bir yerde veya sahada bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikayesidir"(9) diye tarif etmektedir.

Naki Tezel'in masal tarifi ise şöyle: "Masalın öz Türkçe karşılı-ğı ödkünç/ötkünç'tür. Uygurca'da öd,öğüt; ödkünç ise, öğüt verici ad, öğüt verici hikaye,ahlâk dersi veren allegorik eser anlamına gelmekte-dir."(10)

Şükrü Elçin ise, masalı " bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıs-lara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikayesi"(11) olarak tarif et-mektedir.

-
6. DEVELLİOĞLU, Ferit : Osmanlıca-Türkçe Ans.Lügat, Ankara,1978,s.747
 7. TUNÇ,M.Şekip : "Türk Çocuklarına Ne Gibi Masal ve Hikayeler Okutul-malı?" anketine cevabı. Yücel,c.13,1941,s.19
 8. BORATAV,P.Naili : 100 Soruda Halk Edebiyatı,İst.1982,s.75
 9. BAYRI,M.Halit : "Halk Masalları Hakkında", HBH,5.c, 1936,s.185
 10. TEZEL,Naki : "Türk Halk Edebiyatında Masal" ,Türk Dili,Aralık,1968, s.447
 11. ELÇİN, Şükrü : Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bak. Yayını,Ank.1981, s.386

Türk masalları üzerinde çalışan ve bu çalışmalarını ilk defa neşreden Macar Türkoloğu İgnas Kunoş, masal konusunda " masal dediğimiz şey, her milletin âyine-i devrânıdır. Bu âyineye bakacak olursak hem eski-lerin ibâdetlerini, hem de kâdim vakitlerimizin ahlâkını da görmüş olu-ruz"(12) demektedir.

Warren S.Walker - A.Edip Uysal, masalı "gerçek olmayan bir dünya- da, belirli olmayan bir yerde, belirli olmayan karakterler arasında ge- çer,acaipliklerle doludur"(13) diye tarif etmektedirler.

Saim Sakaoglu ise, "masal, kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, ha- yâl mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür"(14) demektedir.

Tariflerden de anlaşılacağı üzere, masalın temel özelliği, içinde tabiat üstü, olağandışı olayların anlatılmış olmasıdır. Bu olağandışı- lık, tabiat üstülük, beraberinde bilinmezliği, belirsizliği de getir- mektedir. Masalllarda genel olarak zaman ve mekan mefhumu yoktur.Genel olarak, diyoruz; çünkü kimi masallarda yer adı olarak Hindistan'dan, Yemen'den, Çin'den, İstanbul'dan, vb. yerlerden söz edildiği görülür. Ama, yine de burada bir bilinmezlik, bir belirsizlik söz konusudur.Çün- kü, masalda belirli yer isimlerinden söz edilse de bu, masalın anlamı- na tesir eden bir mahiyette değildir. Yer isimlerinin masalın anlatımın- da önemi yoktur. Sözü edilen yer isimlerinin yerine başka yer isimleri konsa, anlatımın etkilenmediği görülecektir.

Masalda yer mefhumu gibi, zaman mefhumu da belirsizdir. "Evvel za- man içinde, kalbur saman içinde" şeklinde belirsiz bir zamandan söz edi- lir. "Hangi zaman, hangi tarih?" diye sordüğümüzda, açık, kesin bir ce- vap alamayız.

12. KUNOŞ,İgnas : T.Halk Edebiyatı, İst.1925,s.131

13. WALKER,W.S - UYSAL,A.Edip : Tales Alive in Turkey, Cambridge,1966, s.5

14. SAKAOĞLU, Saim : Gümüşhane Masalları, Ank. 1973,s.5

Masalda çoklukla hayâlî olaylar, iyi-kötü şeklinde zıt karakterde kahramanlar, "yedi kat yerin dibi", "Kaf dağının arkası" gibi adı var, kerdisi yok dağlar, taşlar, sular, ormanlar,vb. anlatılır.

"Asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak zorunda olduklarımızla, yaşamak istediklerimizi birarada kendisine has bir atmosferde ve üslûpla, kendi mantık silsilesi içinde geleneksel motiflerle anlatan masallar, sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır." (15)

Diğer edebî türlerden farklı olarak masal, milletin yaşayışından, gelenek ve göreneklerinden derin izler taşımasıyla millî bir nitelik taşır. Her masalın kendine göre bir yapısı, bir mantığı vardır. Masallarda "olmaz" diye bir şey yoktur; her şey olabilir. Masal kahramanı bir anda yedi kat yerin dibine inebilir; hayvanlar, ağaçlar, kuşlar, vb. dile gelip konuşabilir, kılık değiştirip insan olabilirler.

Masallarda yer ve zaman konusundaki belirsizliğe karşılık, masalların konusu genel olarak iyi ile kötünün mücadelesi şeklindedir. "Kötülüğü-iyiliği, eğriliği-doğruluğu, azgınlığı-alçakgönüllülüğü... Cisimlendirmiş kişilerin savaşları veya başkaca alışverişleri, insanoglunun erişilmesi güç amaçlara ulaşma isteğinden doğan düşleri, kendi becerikliliği, yılmazlığıyla, ya da olağanüstü güçlerin yardımıyla birbiri ardından, birbirinden çetin engelleri aşma çabaları... Bütün bunlar, tarih ve coğrafya ile çerçevelenmiş insan toplulukları içinde belli bir zamanı ve yeri bulunmayan, belki insanlığın tarihi boyunca herhangi bir toplumca kolaylıkla benimsenebilen, kalıplaşmış düşünce, duygu ve olaylar, gezgin thème'lerdir." (16)

Hemen tüm Türk masallarında iyi le kötünün, güzel ile çirkinin, müspet ile menfinin mücadelesi konu edilir. Masal sonunda iyi, güzel, müspet olan mutluluğa ulaşırken, kötüler, çirkinler, haksızlar hakettikleri cezaya çarptırılırlar. Masalllarımızda çile çekmeden, sabır sınamadan mutluluğa ulaşamaz. Mutluluk, belli bir emek karşılığı, belli bir mücadele verilerek kazanılır.

15. GÜNAY, Umay : "Masal", Türk Dünyası El Kitabı, 3.c, s.321

16. BORATAV, P.Naili : Zaman Zaman İçinde, Adam Yay., 1992, s.14

Kısacası, masal ideal olanı, ideal edilmeye değeni yüceltirken veya şerrinden kaçınılması, korunulması gerekeni belirtirken, bunu birtakım olağanüstü motifler ve sembol tiplerle ve bu motif ve tiplerin yaşadıkları olay ve durumlarla sergiler. Buradan şu neticeye ulaşmak mümkündür : Masal, yaşanan hayatın içinde ve bu hayata bağlı bir edebî türdür. Hayâllerden, olağanüstü güçlerden, aslı yok yer ve zamandan faydalanması, onu hayattan koparmaz. Aksine kimi tip ve olaylarla masal, hayatı yansıtır.

MASALLARIN KAYNAĞI

Masalların menşei hakkında çeşitli nazariyeler vardır Masallar nerede doğmuştur? Nasıl yayılmıştır? gibi sorular bugün bile cevaplanamamıştır. Arnold Van Gennep, Le Folklore adlı eserinde çeşitli ekollerin nazariyelerini şöyle anlatır : "Mitoloji mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu. Bu mektebin naturalist denen bir şubesi, masallarda güneşe ve fecre, yahut da bulutlara ve yağmura ait mitleri buluyordu. Antropoloji mektebi gösterdi ki, bizimkilerin aynı masallar, vahşiler arasında da vardır ve bir mit'in masal sınıfına düşmesine ait kesin, açık örnek gösterilemez. Edebiyat mektebi ise, halk masallarının menşei Hint'te aramıştır. Bazı İngiliz bilginlerinin temsil ettiği Ritüalist ekol de halk masallarını, bugün terkedilmiş birtakım ritlerin son izleri ve alametleri olarak görmektedir." (17)

Dünya masalları incelendiğinde masallar arasında büyük benzerliklerin olduğu dikkat çekmiştir. Şaşırtıcı özellikteki bu benzerlikler üzerinde bir asırdan fazla bir süredir inceleme yapan araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Masalların nasıl veya nereden doğduğuna ait ilk ciddi görüşler, Grimm Kardeşler'den Wilhelm Grimm tarafından ileri sürülmüştür. Wilhelm Grimm, masalların Hint-Avrupa kaynaklı olduğunu, Hint-Avrupa milletlerine ait mitlerin zamanla değiştiğini, zayıflayarak masalları meydana getirdiğini savunmuştur. Grimm Kardeşler'in bu teorilerinden yola çıkarak değişik görüşler ileri sürülmüştür. Masalların kaynağı için

ileri sürülen görüşlerden üçü şöyledir:

1. MİTOLOJİK GÖRÜŞ: Bu görüşün temsilcileri Max Müller, Angelo De Gubertnatis, John Fiske ve Sir George Cox'dur. Bu görüşü savunanlar, "masal ve mitleri Hint-Avrupa medeniyetinin mirası olarak kabul etmektedirler. Hint-Avrupa dil ailesinden hareket ederek bu dili kullanan ilkel Hint-Avrupa mitoloji hazinesinin var olduğu fikrini benimserler. Cox, Aryan destânî şiirinin mitolojiden çıktığını öne sürer. Cox'a göre masalla mitoloji, karakterleri bakımından farklılık gösterirlerse de elementleri birbirine çok yakındır. Hint-Avrupa dil ailesine dahil olan milletlerin masallarındaki benzerlik Aryan kabilesinin dağılmadan önce zengin bir mitoloji hazinesine sahip olduğunu ispatlar." (18) Kimi masal araştırmacıları masalların Hindistan'da doğduğunu, sonradan sözlü ve yazılı yollardan Batı'ya ve bütün dünyaya yayıldığını ileri sürerler.

2. TARİHÎ GÖRÜŞ (Hindoloji Görüşü) : Bu görüşü savunanlar masalların kaynağı olarak Hindistan'ı kabul etmekle birlikte, masalların bu sahada tarihî devirlerde teşekkül ettiğini ve oradan yayıldığını ileri sürmüşlerdir. "Bu sahada ilmi olarak ilk defa Sylvestre De Sacy uğraşır" (19) Bu sahada çalışan Theodor Benfey, Ezop masallarının dışında ki bütün masalların kaynağını Hindistan olarak öne sürer. Masalların Hindistan'dan Batı'ya X.yüzyıldan önce sözlü gelenekle, bir kısım masallar X.yüzyıldan sonra İslâmî tesirle ve Budist malzeme de Moğollar yoluyla aktarıldığını ileri sürer.

3. ETNOĞRAFİK GÖRÜŞ : Bu görüşün temsilcileri; Edward Taylor, Andrew Lang ve M.Lennon'dur. Bu görüşün savunucuları Hindistan'ın masalların kaynağı olduğu görüşünü kabul etmemişlerdir. Andrew Lang, masalların çok eski zamanlarda teşekkül ettiğini ileri sürmüştür. Masal kaynaklarında çeşitlilik teorisinden hareketle masalların değişik yerlerde müstakil şekilde teşekkül ettiğini kabul etmiştir. A.Lang, "ayrı kültür seviyesindeki insanların müşterek inanç ve âdetlere sahip olduklarını ispatladı. Kültürün paralel olarak tekamülü sonunda benzer masalların teşekkül ettiğini ifade etti." (20)

18. GÜNAY, Umay : Elazığ Masalları, Erzurum, 1975, s.17

19. SAKAOĞLU, Saim : Gümüşhane Masalları, Ankara, 1973, s.66

20. GÜNAY, Umay : age. s.18

Bu üç görüş de birbirini bütünleyici, tamamlayıcı görüşlerdir. Bu üç görüşü birleştirmeyi, tamamlamayı kısmen Gaston Paris yapar: "Masalların teşekkülü hususunda bir noktaya saplanıp kalmak doğru değildir. Bazı motiflerin menşeiini çeşitli usullerle tayin mümkündür. Lakin, masal edebî neviler gibi müstakil bir şey değildir. O, bilakis daima değişir, yeni yeni unsurlar alır, unsurlardan birçoğunu terkederek. Onun için masallarda Hint'in olduğu kadar Babil, Mısır, İran, Küçük Asya tesirlerini ve mahallî izleri de aramak icab eder." (21)

İgnas Kunoş da masalların kaynağı ile ilgili olarak şunları kaydeder: "Bütün dünya masallarının iki aslı var; biri, Asya-i vustadaki eski Hindistan'da, öbürü de her milletin kendine ait düşüncesidir. Dünyanın bilumum masallarının her türlü âvâm hikayelerinin izi, Hindlilerin eski diyarına giden rûhî yollarını gösterir. Arapların bin bir gece rüyâlarında sayıklanmış masalları da onların masallarını andırır. Türklerin "Heft Peyker, Tûtinâme, Sâhir-i Hindî" ve buna mumasil daha çok masal kitapları eski Acemistan'ın kestirme yolunu geçip Hintlilerin sihirli, büyülü diyarlarına uzanıp onların çeşmesinden fışkırır. O, şimdiki Türk Masallarında söylenen dev, ejderha, peri gibi işittiğimiz ruhlar bütperestlik vaktinden kalma bütlerin hatıralarıdır. O bütperestlik eski Türklerin ateşperestliği olup tabiatın türlü zuhurâtı olan ateşe, yele, yağmura, nebâtât ve hayvânâta da tapmışlar. Bunlardaki ruhlar, kanadlanarak şark havasında öteye beriye uçuşarak ta garb memleketlerine kadar yayılmış." (22)

21. BORATAV, P. Naili : "Halk Masalları", HBH, c.1 ,1929, Anan: Saim Sakaoğlu, age. s.67

22. SAKAOĞLU, Saim : age. s.67 (İgnas Kunoş'tan naklen T.H.Ed. İst.1925)

MASALLARIN TASNİFİ

Masalları belli bir esasa bağlayarak tasnif etme yolunda ilk teşebbüsü J.G. von Hahn yapmıştır.Hahn'ın çalışması, bir ilk çalışma olması sebebiyle tarihî açıdan değerlidir.

Danimarkalı âlim H.F.Feilberg, masalları en canlı kelimelere, deyimlere ve hikaye başlıklarına veya Grimm Kardeşler'in verdikleri numaraya dayanan bir tasnife tabi tutmuştur.(23)

İngiliz âlimi Joseph Jacobs ise, aynı çalışmayı 1891 yılında tip ve motifleri karma olarak alfabetik bir sıraya koyarak yapmıştır.Fakat bu çalışmalarda kullanılan malzemeler son derece dar bir bölgeyi içine almaktaydı : Avrupa ve Yakın Doğu. Diğer kıta ve ülkelerdeki iptidai insan topluluklarının masallarını da içine alan bir tasnif yapılmalıydı.Böyle bir teşebbüsü 1908 yılında Amerika'da Robert H.Lowie ve Alfred L.Kroeber yapmıştır.Bu iki âlimin tasnifi daha sonra Fransız âlimi Franz Boas tarafından daha da genişletilmiştir. Elsie Clews Parsons, bunlara yeni ilaveler yapmıştır.(24)

Masalların tasnifini geniş ölçüde ele almayı düşünenlerin başında Kaarle Krohn gelmektedir.Antti Aarne, arkadaşları Finli Oscar Hackman, Danimarkalı Axel Olrik, Alman Johannes Bolte ve İsveçli Ç.W.von Sydow'un tavsiye ve fikirlerinden istifade ederek Krohn'un tasnifini geliştirmiş ve bugünkü mükemmel şeklini aslını teşkil eden tasnifi meydana getirmiştir.Bu tasnif de sadece Kuzey Avrupa masallarını içine almaktadır.Daha sonra geliştirileceği düşünülerek 540 masallık kadro için 1999 bir katalog gibi geniş tutulmuştur.(25)

Antti Aarne, masalları üç kısma ayırmıştır:

1.Hayvan Masalları	1-299
2.Asıl Masallar	300-1199
Fıkralar	1200-1999

23.THOMPSON,Stith :The Folktale,Newyork,1946'dan naklen S.Sakaoğlu, age.s.68

24.SAKAOĞLU,Saim : Gümüşhane Masalları,Ank.1973, s.69

25. Age. s.69

Antti Aarne'in bu tasnifi, pek çok ülkenin masallarına uygulanmıştır. Aarne'in hazırladığı katalogda pek çok numara, ileride bulunacak yeni tipler gözönünde bulundurularak boş bırakılmıştır. Aradan geçen uzun yıllar zarfında yeni tipler bulunmuş, dolayısıyla indeksin yeniden ele alınması icab etmiştir. İndeksin düzenlenmesi işini üstlenen Stith Thompson, 1926-27 yıllarında gereken ilave ve değişiklikleri yaparak 1928 yılında İngilizce olarak *The Types Of Folktale*' i neşretmiştir. Thompson, bu eserin ikinci basımında hacmi ve bibliyografyayı daha çok genişletip tasnifte bazı değişiklikler yapmıştır. Ayrıca tip sayısını da artırmıştır.

Thompson'un yeni tasnifi şu şekildedir:

1. Hayvan Masalları	1-299
2. Asıl Halk Masalları	300-1199
3. Latifeler ve Küçük Eğlendirici Hikayeler	1200-1999
4. Zincirlemeli Masallar	2000-2399
5. Sınıflama dışı masallar	2400-2499

Thompson'un bu eserinde 2499 tip numarası tespit edilmiştir. Burada bazı numaralar, yeni bulunacak tipler için boş bırakılmıştır. (26)

Başka araştırmacılar da çeşitli sınıflamalar yapmışlardır. Mesela, "Wundt, *The Psychology Of Peoples* isimli eserinde şu sınıflamayı tek-
lif etmiştir:

1. Mitolojik fabl masallar,
2. Saf peri masalları,
3. Biyolojik masal ve fabllar,
4. Saf hayvan masalları,
5. Secereli masallar,
6. Şakalı masallar ve fabllar,
7. Ahlâki fabllar.

Wunt'un bu sınıflandırmada yedi grupta beş kere kullandığı "fabl" terimi, şekle ait bir katagoridir." (27)

26. AARNE, Antti - THOMPSON, Stith : *The Types Of Folktale*, Helsinki, 1964, s.19-20

27. GÜNAY, Umay : *Elazığ Masalları*, Erzurum, 1975, s.20

Esasını Antti Aarne'ın hazırlayıp Stith Thompson'un geliştirdiği sınıflamanın dışında çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Antti Aarne-Stith Thompson tasnifinin dışında sözü edilmeye değer en önemli tasnif Fransız halkıyatçısı Gédéon Huet'nin yaptığı tasniftir. 1923 yılında neşrettiği Les Contes Populaires adlı eserinde Huet, masalları dört ana bölüme ayırır:

- 1.Harikulade Hikayeler (Merveilleux) : Buraya dev, peri,cin gibi kahramanları olan masallar girmektedir.
- 2.Realist Hikayeler :Karı-koca, hırsız,vs. hikayeleri girmektedir.
- 3.Tuhaf Hikayeler
- 4.Kahramanları hayvan olan hikayeler: Bunlara daha ziyade yarı medenî kavimlerde rastlanır.Hayvanların dış görünüşlerini izah eden étilogique (açıklayıcı) masallar, hilekâr ve aptal hayvanların müca-delelerini tasvir eden masallar diye kendi arasında dallara ayrılır.(28)

Türk masallarının sınıflaması üzerinde W.Eberhard ile P.N.Boratav durmuşlar ve çalışmalarını Typen Türkischer Volksmarchen isimli eserlerinde neşretmişlerdir.İçinde 378 masal tipinin bulunduğu bu çalışma, sonundaki motif listesiyle de Stith Thompson'un motif indeksinde kaynak olarak kullanılmıştır.Türk masal katalogunda tespit edilen masal tipleri 23 başlık altında toplanmıştır:

A. Hayvan Masalları	1-22 (22 tip)
B. Hayvan ve İnsan	22-33 (11 tip)
C. Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder.	34-82 (49 tip)
D.Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme	83-109 (27 tip)
E.İyi ruhla veya evliyalarla yaşama	110-122 (13 tip)
F. Kaderin Hakimiyeti	123-142 (20 tip)
G. Rüya	143-145 (3 tip)
H. Kötü ruhlarla yaşama	146-168 (23 tip)
I. Sihirbazlar	169-184 (16 tip)
J. Bir kız sevgili bulur	185-196 (12 tip)
K. Bir erkek sevgili bulur	197-222 (25 tip)
L. Fakir kız zenginle evlenir	223-238 (16 tip)

- M. Kıskançlık ve İftira 239-255 (17 tip)
 N. Hor görülen koca kahramandır 256-258 (3 tip)
 O. Zina ve baştan çıkarma 259-280 (22 tip)
 P. Acaip icraat ve olaylar 281-289 (8 tip)
 R. Realist Masallar 302-310 (9 tip)
 S. Acaip tesadüfler 311-316 (6 tip)
 T. Komik Hikâyeler 317-322 (6 tip)
 U. Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar 323-338 (16 tip)
 V. Hırsız ve dedektif 339-349 (11 tip)
 W. Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar 350-378 (29 tip)
 (29)

Türk masallarını buna benzer bir şekilde Warren S.Walker ile A.Edip Uysal da tasnif etmişlerdir. Türkiye'de derledikleri masalları İngilizce olarak neşreden bu iki araştırmacı TTV'deki 23 dalı 7'ye indirmişlerdir. Tales Alive İn Turkey adlı bu eserdeki tasnif aşağıdaki şekildedir:

1. Tabiatüstü Masallar (11 metin)
2. Şaşırtıcı ve hünerli istidlâlli masallar (6 metin)
3. Mizahî Masallar (13 + 1 metin)
4. Ahlâkî masallar (6 metin)
5. Köroğlu (2 metin)
6. Dini küçük düşürücü masallar (3 metin)
7. Fıkralar (25 metin)

(30)

Türk masallarının tasnifi konusunda Mehmet Tuğrul, "Mahmut Gazi Köyünün Halk Edebiyatı"⁽³¹⁾ adlı doktora tezinde masalları kahramanlarına ve genel niteliklerine göre iki ayrı tasnife tabi tutmuştur. Naki Tezel de "Türk Halk Masalları Üzerine Bir İnceleme" adıyla Hisar dergisinde neşrettiği seri makalesinde masalları iki ana gruba ayırmıştır:

A. Hayâlî Masallar, B. Realist Masallar.

-
29. EBERHARD, Wolfram - BORATAV, P.Naili : Typen Türkischer Volksmärchen, Wiesbaden, 1953, s.5-11
 30. WALKER, Warren S.- UYSAL, A.Edip : Tales Alive İn Turkey' den nakleden S.Sakaoğlu, age. s.75
 31. TUĞRUL, Mehmet : Mahmut Gazi Köyünde Halk Ed., İst., 1969, s.120

Naki Tezel, aynı çalışmasını Türk Dili Dergisi'nde neşrederken tasnifte kullandığı terimleri değiştirmiştir:

A. Düşsel Masallar, B. Gerçekçi Masallar (32)

Yapılan bütün masal tasnifi çalışmaları içinde en mükemmeli Aarne-Thompson tasnifidir. Diğer tasnifler mevzii olmaktan öteye gidememiştir. Bazıları ya incelenen masallara uygulanan çok dallı bir tasnif veya genel olarak masal üzerine bir şeyler söylenirken araya sıkıştırılmış, çok geniş tasniflerdir. (33)

-
32. TEZEL, Naki : "Türk Halk Masalları Üzerine Bir İnceleme" ,
Hisar, 5.c, 1965,s.17 ; Türk Dili,19.c, 1968,s.450
33. SAKAOĞLU,Saim : Age.,s.77

MASAL ÇEŞİTLERİ

Antti Aarne-Stith Thompson katalogu, bugün için milletlerarası masal katlogu olarak kabul görmektedir. Bu kataloga göre masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır :

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Masallar
 - a)-Olağanüstü masallar
 - b)-Gerçekçi masallar
3. Güldürücü Hikayeler
 - a)-Nükteli fıkralar
 - b)-Yalanlamalar
- 4.Zincirlemeli masallar

1. HAYVAN MASALLARI:

Asıl masallardan daha kısadırlar. Başlangıç formelleri bulunmaz. Ortada ve sonda söylenen tekerlemeler veya tekerleme benzeri kalıp sözler ya hiç söylenmezler, ya da önemli yer tutmazlar. Hayvan masalları bir düşünceyi güçlendirmek, belli bir ibret dersi vermek, belirli bir olaya, duruma misal vermek üzere anlatılırlar. Konusu insanları alakadar eden hayvan masallarının kahramanları umumiyetle hayvandır. Olaylar, hayvanlar arsınad geçer. Hayvanlar, kendilerine has özelliklerden arınmış, kılık değiştirmiş insan özelliklerini almışlardır.

2. ASIL MASALLAR:

a)-Olağanüstü masallar : Masal denince akla ilk gelen masal çeşidi olağanüstü ve gerçekçi masallardır. Bunların anlatımı daha uzun, kahramanları daha fazla, olay ve durumları daha komplekstir. Bu masallarda masal kahramanları olarak insanüstü varlıklar ve insanları buluruz. Hayvanlar, bu tür masallarda hayvan masallarında olduğu gibi değildir. Umumiyetle tabiatüstü araçlar durumundadırlar. Bu masallarda normal varlıklara yer verildiği gibi cin, peri, dev, ejderha gibi tabiatüstü varlıklara da yer verilir.

b)- Gerçekçi masallar : Bu tür masalların başlıca kahramanları padişahlar, vezirler, zengin tüccarlar, sıradan insanlar, hırsızlar, eşkiyalar gibi gerçekten hayattan alınma şahıslardır. Bu masallarda dinleyenleri kötülere karşı uyarmak, zekâyı, sağduyuyu yüceltmek amacı güdülür. Gerçekçi masalların insan kahramanları, olağanüstü masalların kişilerinden pek farkı olmayan kişilerdir. Padişah, bazan müspet, hakka hukuka değer veren, halkını koruyan, iyiliksever, cömert karakter özellikleriyle canlandırılır. Bazan da menfi biridir. Kıskançtır, kötüdür, zâlimdir; masalın sonunda cezâsını bulur. Gerçekçi masalların iyi kahramanları, umumiyetle padişahın veya herhangi birinin en küçük oğlu veya kızıdır. Zekî, cesur, iyiliksever karakter özellikleriyle masalda yer alırlar. Gerçekçi masalların en önemli kahramanlarından biri de Keloğlan'dır. Zeki, kurnaz, pratik biridir. Çoklukla müspet özellikleriyle dikkat çeker. Keloğlan, masallarımızda genellikle Köse ile birlikte yer alır. Köse, çevresine muziplikten şirretliğe varan kötü oyunlar oynayan ve bu oyundan zevk alan biridir. Köse, Keloğlan karşısında etkisizdir.

Gerçekçi masallarda da iyi-kötü çatışması vardır; iyi, masal sonunda kötüyü alt eder ve masal mutlu sonla biter.

3. GÜLDÜRÜCÜ HİKAYELER:

a)-Fıkralar : Tıpkı hayvan masallarında olduğu gibi kısa, fakat yoğun bir anlatım tekniği uygulanan masallardır. Sırası gelince herhangi bir fikri misallendirerek kuvvetlendirmek, dinleyeni inandırmak veya inadında aldandığına, yanıldığına şahit göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılan masallardır. Bu masallarda tekerlemeye mürcat edilmez. Bu yönleriyle hayvan masallarına benzerler. Esas özellikleri sonuçta nüktenin bütün tesirini hissettirmek için veciz olmalarıdır.

b)-Yalanlamalı masallar : En ilginç, en şaşırtıcı, en duyulmadık yalanı uyduranın yarışmayı kazandığı bir yalan yarışmasından ibaret olan masallardır. Bu masallarda mübalağaya, övünmeye olabildiğince yer verilir.

4. ZİNCİRLEMELİ MASALLAR:

Bu masalların kahramanları çocuklukla hayvanlar olmakla birlikte, bunlar hayvan masalları gibi ders vermeyi amaçlamaz.Yalnızca eğlen-dirme ve şaşırtmaya yönelik anlatılan masallardır.Bu masalların asıl kuruluş özelliği, sıkı bir mantık bağıyla birbirine bağlanan küçük ve önemsiz bir dizi olayın art arda sıralanmasıdır. Anlatım, bu olay-ların sayısı ölçüsünde uzar. Genel olarak çok uzun olmazlar. anlatımı süratli bir tempoyla yürütülür.

MASALIN YAPISI

Masal, şekil olarak üç bölümden meydana gelir:

1.Başlangıç, masal başı (Başlangıç tekerlemesi) :Masal başında-ki tekerleme, birbiriyle pek ilgisi olmayan kelimelerin biraraya ge-tirilmesiyle meydana gelmiş kelime oyunlarından teşekkül etmiştir. Dinleyicinin ilgisinin çekilmesi, masalın başlayacağına ait bir işa-ret, dinleyenleri uyarma, alıştıırma anlamları taşır. "Tekerleme, hi-kayenin başında kullanılıyorsa, görevi bir giriş yapmaktır.İster kı-sa formüller halinde olsun, ister belli bir uzunlukta olsun,o, dinle-yiciyi masalın dünyasına sokmadan önce uyarır, alıştıırır." (34)"Baş-langıçtaki bu tekerlemenin asıl güzelliği, birbiriyle ilgisiz keli-melerin biraraya getirilişindeki düzen ustalığıdır." (35)

Başlangıç tekerlemelerine örnekler:

a)-"Evvel zaman içinde, kalbur saman/zaman içinde, deve tellal iken, pire bakkal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken..." (36)

b)-"Bir varmış,bir yokmuş, Allahın kulu çokmuş. Allahın deli do-lu kulları çokmuş; bizden delisi hiç yokmuş. Masalı dinleyen çok,an-latan hiç yokmuş." (37)

c)-"Bir varmış,bir yokmuş.Oğlu anasına sormuş ki, 'Ana kaç koca-ya vardın?' anası da demiş ki, 'Ese, Musa, Mustafa, dört Danişmend,

34. GÜRSEL,Leyla : "Masal Tekerlemeleri" ,Yeni Dergi, sayı:23,1966,s.141

35. TEZEL, Naki : "Türk Halk Ed. Masal", Türk Dili,sayı:207,aralık-1968, s.449

36. GÜRSEL,Leyla : Agm.s.141

dört Köse, dört de ondan ileri. Biri devrilip yatan, biri çamura batan, biri de rahmetlik baban' demiş." (38)

d)-"Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken, anam düştü eşikten, babam düştü beşikten. Anam kaptı kaşağıyı, babam kaptı maşayı. Kaç, kaçmaz mısın? Sen olsan kaçmaz mısın? Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi. Az gittim, uz gittim, bir de dönüp arkama baktım ki, bir arpa boyu yol gitmişim. Bir at aldım doru deyin; tekme vurdu geri deyin; Hacılar'ın minaresini belime soktum boru deyin. Elmaya kabak aşılardım, masalıma başladım." (39)

e)-"Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; deve tellal iken, pire kadı iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken onbeş yaşında bir kız idim. giyinsem kuşak yakışır, kuşansam saçak yakışardı. Yalanım yok, yanlışım var : Kız eğil de oğlan idim. Henüz tüyü bitmemiş bir civan idim. Hanımların saçını balta ile traş eder, beylerin dişini kazma ile söker idim. Babam bana bir at aldı dorudur dey-i, o da bir çiftte vurdu geri dur dey-i. Ulu Cami'nin minaresini cebime soktum borudur dey-i, senin gibi kargaları ağzıma attım darıdır dey-i. Acıktım dünden; dün değil evvelsi günden. 60 çuval undan somun yedim doymadım; Meydan Camisi'nin minaresinden mumbar yapıp pişirdim, yine de tınmadım. Bir kaz aldım pazardan, çatladı öldü nazardan. Kuyruğunun altı akça, eti ondan da pekçe... Üç kişi altını yakar, altısı suyunu çeker... Kaz kazandan kafasını çıkarıp bakar, tıss diye bağırır, çöker.

Olmadı , deyip girdim odaya, bir sinek sıçradı uçtu havaya. Sineği avladım okunan, kesip doldurdum kazan kazan. Pişirdim süzdüm yağın 366 tavaya. Yine de bana mısın demedi. Etini Kayseri'ye gönderdim, pastırma yaptılar; kemiklerini tren geçsin diye Kızılırmak'ın üstüne köprü çattılar.

O yalan, bu yalan, fili yuttu bir yılan. Pireye binip de deveyi kucağıma aldığım da mı yalan? Ne ise, olan olmuş, biten bitmiş, biz gelelim kendi işimize..." (40)

38. GÜRSEL, Leyla : Agm. s.141

39. MUTLU, Sümer : Hacılar Bucağı Masalları'ndan "Horoz Masalı", Atatürk Ün.Bit. Tezi, Erzurum, 1972, s.48

40. ABURŞU, Faruk : "Muradına Ermeyen Dilber", Sivas Folkloru , 2.c, 1973, s.12

f)-"Masal masal maniki, oğlu uşağı oniki/kuyruğu var oniki. kuyruğunda beni var, kulağında çanı var. Ali kavas dayı, yere basan iti var, göge çıkar atı var..."(41)

2.Masal (Masalın Kendisi) : Bu kısımda masala konu olan eses olaylara, durumlara yer verilir. Masal başlangıcının (başlangıç tekerlemesinin) 1.tekil şahıs ağzından anlatılmasına karşılık, bu bölüm III.tekil şahıs tarafından anlatılır. Bu kısım miş'li geçmiş zaman, şimdiki zaman veya geniş zamanla anlatılır. "Masalın bu bölümünde de tekerlemelere, daha doğrusu söz kalıplarına rastlarız. Bunlar masalın ortasında özellikle aşılması gereken büyük zaman ve yer aralıklarının bulunduğu yerlerde olguları bağlar, şaklabanlıklarla masalı renklendirerek, havayı tazeler, tasayı dağıtır."(42)

Ortadaki bu söz kalıpları, "anlatı sürüp giderken, zaman içinde, yer içinde ya da kahramanın durumunda önemli bir değişikliği belirtmek için masalcı önce bunları söyler."(43)

Orta tekerlemelerine örnekler :

a)-"Konarak, göçerek, lale sümbül biçerek..."(44)

b)-"Az ittik, uz gittik, dere tepe düz gittik, altı ay bir güz gittik; bir de baktık ki, bir çuvaldız boyu yol gitmişiz."(45)

c)-"Tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi, Hamzayı Pehlivan gibi. Konarak, göçerek, lale sümbül biçerek, kahve tütün içerek, elden almış un gibi tozarak, her memleketten haber alarak, neyse uzatmayalım..."(46)

d)-"Manastır'dan Tire'den, ben söyleyim buradan, siz dinleyin oradan..."(47)

41. GÜRSEL, Leyla : Agm. s.142

42. Agm. s.142

43. TEZEL, Naki "Türk Masalları" ,Türk Dili, sayı:207, Aralık,1968,s.s.449

44. SEVER,Mustafa : Kayseri Masalları,(Derleme)

45. Agd.

46. AKBAŞ, Burhanettin :Bünyan Masalları-3 , Erciyes,sayı:91,1985,s.32

47. GÜRSEL,Leyla : Agm. s.144

c)- Masal Sonu : Bu kısımda masal anlatıcısı, masalı kendine has, kendinden izler taşıyın diye, orjinal bir şekilde bitirmek amacıyla tekerlemeyle bitirir. Masaldaki olayların, durumların gerçekten yaşanmış olduğu hissini uyandırmak amacıyla masalın sonunu süsler. Sanki, anlattığı masaldaki olayları kendisi de görmüş, yaşamış gibi masalı bitirir. bu son bölümde masal anlatıcısı, masalı mutlu sonla bitirmek, herkese de aynı mutluluğu dilemek amacıyla masalı gerçekle hayâl arası sözlerle bitirir.

Masal sonu tekerlemelerine örnekler :

a)-"Gökten üç elma düştü, biri söyleyenin, biri dinleyenin, biri de cemâtin"(48)

b)-"Bir tabak kestim idi, gelirken ördekler vak vak dediler, onlara baktım. Benim bir bağım var, hazinenin hezini, yılda çıkar otuz salkım üzümü. ağını yiyen haram, karasını yiyen helâl."(49)

c)-"Yiyip içip muratlarına ermişler. Biz de onlar gibi muratlarına erenler için bir "hu" diyelim."(50)

d)-"Düğüne beni de çağırdılar gittim. Bana da bir heybe çerez verdiler, eşeğime yükledim.Eşeğimin ayakları mumdan, gözleri camdan. Çok acele ettiğim halde yetişemedim. Gün doğuverdi, mum eridi, camlar patladı, çerezler de taş oluverdi. Şimdi onlar geçinip duruyorlar."(51)

e)-"Ben de ordan geçiyordum, 'Bana biraz pilav, zerde verin' dedim de aşçı kepçe ile elime nasıl vurduysa, kendimi attım. Kendimi attım da burada buldum."(52)

48. ŞAHİN, Necati : Yozgat Folkloru, Atatürk Ün. Bit. Tezi, Erzurum, 1977, s.68

49. Agt. s.74

50. TUĞRUL, Ahmet : Niğde Masalları, Atatürk Ün. Bitirme Tezi, Erzurum, 1973, s.57

51. Agt. s.77

52. SEVER, Mustafa : Kayseri Masalları (Derleme)

MASALIN DİĞER EDEBİ TÜRLERLE İLGİSİ

1. Masalın efsane ile ilgisi :

Masal ve efsanede olağanüstü olaylara yer verilir. Her iki türün kahramanlarından kimilere, olağanüstü güçlere sahip kişilerdir. Her iki tür de insan muhayyilesinin tezahürleri olmalarıyla birbirlerine büyük benzerlik gösterirler. "Grimm Kardeşler'den sonra, kısaca ifade etmek için, masal, tamamen fantastik, efsane yarı fantastik olarak değerlendirildi. Fantastik, burada gerçek dışı gibi bir mânâ ifade etmektedir. Grimm Kardeşler, masalın gerçeklikten uzak saflığında onun herşeyi yozlaştıran kültür öncesinde cennetten çıkma, kutsal kaynağının bir ispatını görmektedirler. Efsane ise, onlara göre kaba, acı ve günahla yüklü gerçekliğe yakındır; kültürle bir uzlaşma sağlamaktadır ve bundan ötürü masala göre dejenere olmuş ve dolayısıyla ondan daha geç dönemde ortaya çıkmıştır.

Masal ve efsane gerçi tamamen farklıdır, ama temelde farklı değerde değildir. Her ikisi de yüksek insan kültürünün iki bacağına teşkil ederler. Efsaneyle ilim, masalla saf edebiyat başlar." (53)

Masaldaki olayların tamamıyla hayâl ürünü olduğu kabul edilirken, efsanedeki olayların gerçekte olduğu kabul edilir. Masal, gerçekçi biçimde başlarsa da gelişimi fantastiktir. İdeal bir durum, mutlu bir sonla biter. Efsaneler, mümkün olduğu ölçüde, dinleyeni inandırmak gayesiyle güçlü delillere müracat ederler. "inanılabilirlikleri hakkında mümkün olduğu kadar güçlü deliller verir: "Bunu bizzat yaşadım"; değişik şahitlerin ismini verir.(hâlâ yaşıyorlar), mekân ve zaman bildirir, vs. ve prensip olarak bir güven de kazanırlar; çünkü onlar, öncelikle rapordan, "rivayetten" başka bir şey değildir. Tabiatıyla ,normal olan, günlük olan değil, bilakis daha çok özel, "dikkat çekici" şey rapor edilir ve bunlar da çoğunlukla uğursuz şeyler olur. Efsaneler, öyleyse her şeyden önce dikkati çeken rahatsız edici hadiselerin rapor edilmesidir. Bu halleriyle inanılabilirlik iddiasındadırlar ve bunu da istemeye hakları vardır. Efsane "geri doğru sorar", sebep arar ve bu arada çoğunlukla derinlere, sebeplerin sebeplerine dalar, nihayet bu "ilk sebep"e

53. BUCH,Wilfried :Masal ve Efsane Üzerine, (Çev. Ali Osman Öztürk)

Milli Folklor, sayı:13,1992, s.10-13

gelinceye dek devam eder. Düz ovada dikkat çeken muazzam bir kaya vardır, bir "buluntu". Bir çok insan onun önünden dikkatsiz gelir geçer. Bir kişi gelir durur ve şaşar. Normal olmayana duyulan bu şaşkınlık efsane nüvesidir. Şaşılması değerinde olan, aynı zaman da efsane değerindedir." (54)

Efsaneler, zaman ve mekan bakımından gerçekçidirler. Masallarda ise, zaman ve mekan belirsizdir. Gerçi mekan olarak masallarda belirli yer isimlerinden söz edilir, ama bu isimlerin yerine başka yer isimleri de konsa durum değişmez; belirsizliğini korur. "Efsane kalıntılarından masallar oluşur. Masal, efsanenin terkettiği üst hatı kullanır, yağma eder, o anda hoşuna giden ve artık kimseye ait olmayan şeyleri kendisine maleder." (55)

2. Masalın menkıbe ile ilgisi :

Toplumca tanınmış, kabul edilmiş, örnek alınmış şahısların, din büyüklerinin hayatlarının masal unsurlarıyla beslenerek anlatılması menkıbeyi meydana getirir. Menkıbenin merkezi ve aslî unsuru mucizedir. Menkıbeye genellikle insanı dehşete düşürecek olaylar hakimdir. Menkıbede "ilgili şahısta bir iç değişim olur. Menkıbe ve efsane, gerçeküstü olayları anlattıklarında realisttirler. Buna karşılık masal, bütün bu gerçekleri bu dünyaya bağlılıktan kurtarır ve serbest bir oyun halinde bunları şiirsel dünyaya sokar." (56)

"Menkıbede mucizeden olağanüstü söz edilir ve hikayeci sık sık öteki dünya ile karşılaşmayla etkilenir. Bu yüzden menkıbenin özellikle karakteristik şekli kısa ve sanat bakımından değersiz oluşudur. Gerçekte bu dünya ile öteki dünya masalda da göze çarpar; ama bunlar birbirleriyle tarafsız olarak ilgi kurarlar, bu efsaneden tamamen başkadır; menkıbedekinden de başkadır. Menkıbede, kahramanda bir iç değişim yaşanır. Dine döndürmek ve imanı kuvvetlendirmek için etki etmesi gerekir." (57) Masalda böyle bir değişime rastlanılmaz.

54. BUCH, Wilfried : Agm. s.10-12

55. Agm. s.13

56. EWİG, Ursula : Masal araştırmaları ve Derlemeleri Üzerine, (Çev.Z.C.Arda, Yayına hazırlayan : Umay Günay)

57. Agm.

3. Masalın halk hikayesi ile ilgisi :

Masal ile halk hikayesindeki kahramanların benzeştiği görülür. Mesela, masalda ve halk hikayesinde, padişahın, çocuğu olması için bir dervşe,pir'e rastlaması gerekir. Dervişin verdiği elma, padişahın çocuğunun olmasına bir vesiledir. Her iki türde de evlat tektir. Kahramanların doğumları, yetiştirme tarzları benzerlik gösterir. Her iki türdeki mekan da benzerlikler gösterir. Halk hikayesinde de masaldaki olağanüstülüklerle rastlanır. (uçan atlar, sihirli meyvalar, hayvanların konuşması, vb.) Benzerliklerin yanında mühim farklılıklar da vardır: Halk hikayesinde ana unsur aşktır. Masallarda bu durum çok kısa olarak anlatılıp geçilen bir durumdur. Olayların akışında fazla bir yer teşkil etmez. Halk hikayeleri masallara nispetle daha realisttirler ve yaşayan insanların hayatları halk hikayelerine konu olurken, masallarda böyle bir duruma rastlanılmaz.

4. Masalın destan ile ilgisi :

Olağanüstülük bakımından destanla masalın benzeşen tarafları vardır. Mesela, Oğuz Destanında, Oğuz'un tabiatüstü yaratıklarla savaşmasıyla, masal kahramanının devlerle savaşı benzerlikler gösterir. Destanlar, özellikle milletlerin geçmişinde derin izler bırakan olayları, kişileri konu edinir. Bu yüzden destanlarda kahramanlığa geniş yer verilir. Masalda ise konu, destana göre oldukça geniştir. Masal kahramanları hayâl ürünüdür. Oysa, destan kahramanları tarihî kişiliklerle aynı veya benzer olabilir.(Oğuz Kağan gibi) Destanların aslı manzumdur. Masalda ise, manzum kısım yok denecek kadar azdır veya hiç yoktur.

"Destanlar millîdir, bir millete aittir. Masalların benzerlerine başka milletlerde de rastlanıldığı halde, destanların benzerlerine başka milletlerde rastlanılmaz."⁽⁵⁸⁾ Çünkü, her milletin tarihinde derin izler bırakan olaylar, durumlar, kişiler farklıdır.

58. SAKAOĞLU,Saim : Gümüşhane Masalları,Ank.1973, s.12

MASALLARIN ÖNEMİ

Masallara baktığımızda muhteviyatında herhangi bir millete has değer yargılarını rahatlıkla görebiliriz. O milletin özlemleri, gelenek ve görenekleri, genel karakter özellikleri masallarda yer alabilir. Masallar - diğer halk edebiyatı türlerinin olduğu gibi - dil açısından da çok önemli mahsullerdir. Bir yöreye ait hemen bütün kelime, deyim ve ağız özellikleri, masal anlatıcısından öğrenilebilir. "Bir masal, dili ile -masalcının diliyle- Türk, Fransız, Arap... masalıdır. Çocuğa ana dilinin bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğretti, ona bu dilin bütün hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştıran, onu konuşanlara yakınlaştıranı duygu - ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde - ilk aşılama masalıdır." (59)

Çocuklar açısından masal, son derece önemlidir. Bugün, çocuk eğitimcileri, masalın çocuk eğitiminde önemli bir yeri olduğu üzerinde birleşmektedirler. "Masal, çocuk kültürünün en besleyici gıdalarından biridir. Masalda uçan atın peşine takılan hayrettimez, gerçek dünyada yürüyen atı daha iyi kavrayan bir dikkat olur. Masalda suya basa basa yürüyen derviş, bizi gerçek dünyada Archimed'e ulaştıran bir sürprizdir. Masaldaki peri kızının sorduğu bilmeceye Keloğlan'dan evvel karşılık bulan yavru, yarının bilgi ve öbür günün hayat meselelerini halle çalışıyor demektir." (60)

Masalların genelindeki amaç, kişiyi/kişileri iyiye, güzele, doğru davranışlara yöneltmektir. Kimi masalların amacı ise, yalnızca hoşça zaman geçirtmektir. "Masallar, insan kültürü açısından büyük önem taşırlar. Pek çok masalın iyi sonuçlarla bitmesi, iyilerin zafere ulaşması, kötülerin daima yenilip cezaya çarptırılmaları, bizim masallarımızdaki 'Kırk katır mı, kırk satır mı?' sorusuyla kötü akıbetlerinin kendilerine tayin ettirilmeleri, bunun en güzel örnekleridir." (61)

59. BORATAV, P. Naili : "Evvel Zaman İçinde Bir Memlekette..." , Milliyet Sanat, sayı:119, 1985, s.4

60. ÇAĞDAŞ, Kemal : Pança Tantra Masalları, Ank.1962, s.9 (Nakleden: Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları, Ank.1973, s.14)

61. SAKAOĞLU, Saim : Age., s.14

"Önceleri hoş vakit geçirmek, eğlenmek maksadıyla anlatılan masallar mevcuttu. Sonra bunlar belirli amaçların ve bilgilerin yayılması için birer araç olacak hâle, şekle getirilmişlerdi. Sonra bu masallar düzyazıyla yazılarak edebî bir üslûba sokulmuş ve masalın özü niteliğine ve kıtalar masalın içine yerleştirilmiştir. Masallar, içine sonradan başka ara masalları da katılmış ve masal içinde masal şeklinde bir bütün içinde çeşitli masalların anlatıldığı "çerçeve masalı" meydana gelmiştir." (62)

"Halk masalları, bir milletin en zengin hazinelerinden biridir. Milletin eski seciyesi, eski mefkureleri masallarında mahfuzdur. Avrupa'nın Bütün milletleri milli seciyelerini, eski mefkurelerini anlayabilmek için memleketlerinde naklölunan umum halk masallarını zaptetmişlerdir. Bu masalların kahramanlarını herkes tanır. Çünkü, yüksek edebiyata da telmih tarîkiyle girmiştir. Bu masalların çocuk terbiyesinde de büyük rolü vardır. Kıraat kitapları hep bu masallarla doludur. Küçük çocukların dikkatini, alâkasını yalnız bu masallar celbeder. Onlar ilk kahramanlık derslerini mefkure için fedakarlıkları bu masallardan öğrenirler." (63) "Binlerce çocuk, masalları dinleyerek büyümekte, iyiye doğruya yönelmekte, kendisine masal anlatan büyükleriyle arasında sevgi bağı geliştirmekte, sevmeyi ve sevilmeyi öğrenmektedirler. Gerek sözlü gelenekle yaşayan masallar, gerekse kitaplara aktarılmış masallar muhteva yönünden tahlil edildiğinde masalların, söylendiği ve söylenmekte olduğu gibi mücerret ve hayattan kopuk olmadıkları kolayca anlaşılır. Dünyanın her tarafından tespit edilen masallar, yapıları bakımından ayniyet gösterirler. Ancak, masallarda bu yeknasaklığı gideren onları zenginleştiren ve onlara ruh veren önemli unsurlar masalların muhtevaları içindedir. Masal muhtevası anlatıldığı yörenin hususiyetlerine bürünerek, milli bir kimlik ve üslûpla karşımıza çıkmaktadır. İlmî metodlarla derlenip yayımlanan masallar bize mensup oldukları milletin değer yargılarını, binlerce yıllık hayat ve tecrübelerini taşıdıklarını göstermektedirler...Mutluluk ve başarı, hüner ve emek karşılığı kazanılır anafikri bütün masallarda hakimdir. Fakir olsun, zengin olsun bütün masal kahramanları, zekâ, hüner, dürüstlük ve

62. SİYAVUŞGİL, S. Ander : "Çocukların Kültürü", Kültür Haftası, no:1, 1936, s.9 (Anan:S.Sakaoğlu, age., s.14)

63. GÖKALP, Ziya : Usullere Dair, Halkıyyat-I, Masallar, Küçük Mecmua, sayı:18, 1922, s.9-12

kuvvetleri denendikten sonra tahta ve taca sahip olurlar. Kötülük eden biri padişah olsun veya herhangi bir kimse olsun masalın sonunda mutlaka cezalandırılır. Masallarda iyilerin yanında kötüler, mutluluk yanında mutsuzluk, sevginin yanında nefret, kıskançlık gerçek dünyada sergilenir. (64)

"Masallar, çocuk edebiyatının en eski ve en sevilen kısmıdır. Günümüzde de bütün aksi iddialara rağmen masal sevmeyen çocuk azdır. Masallar vasıtasıyla eğitim, öteden beri eğitimcileri düşündürmüştür. Halk kültürü ve masalları öylesine bereketli bir sahadır ki, bu kaynaktan binlerce eser çıkarılması ve bunların işlenilerek çocuğun hem ahlâk hem de sosyal bakımdan eğitiminin sağlanması ve güzelliğinin ne olduğunu öğrenmesi mümkündür. Çocuklara verilen soyut öğütler, masallar vasıtasıyla somutlaştığı gibi, masalların fantastik dünyasında güzelleşir de. İnsanın toplumsal sıhhatli münasebeti, bazı kelimelerde billûrlaşmış gibidir: "Yazık", acıma duygusunu, "ayıp" çevrenin yazılı olmayan yasaklarına uyma gereğini, "yasak" ise, doğrudan doğruya kanun gücünü ifade eder. Çocuk bunları masallardan canı sıkılmadan öğrenir. Annenin bir veya bir kaç çocuğa bir arada anlattığı masalların bir özelliği de, anlatırken çocuktan gelen tepkiye göre, gerekli değişmelerin yapılabilmesidir. Masalları, çocukları korkutucu özellikler taşıdıkları, gerçek dışı oldukları için çocuklara anlatılmaması gerektiği hakkında pek çok yazı yazılmıştır. Çocuk, hayâlini masallar vasıtasıyla geliştirecektir. Gerçek dışı olarak masallarda yer alan pek çok şey, bugünün ta kendisidir. Masaldaki uçan halı veya cadının süpürgesi, bugün gerçektir. Hatta modern masal diyebileceğimiz bilim-kurgu eserlerinde masal unsurları çok fazladır. Çocuk, yine içinde yaşadığı hayatın, büyüklerin fark etmediği büyülü dünyasının teferuatı içinde, masal gerçeklerini de yakalar. Tehlikeli olan, masalı gerçek diye çocuğa telkin ederek onu, buradan hareketle hurafelerin, batıl inançların içine atmaktır. Ama, masallar vasıtasıyla çocuğa ilerde sahip olacağı pek çok değer de telkin edilir: Kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma gibi. Ve çocuk ilerde kendisini bekleyen binbir tehlikelere karşı da bu sayede uyarılır. Masalların devi, aslında gerçek hayatta çocuğu bekleyen binbir tehlikenin bir sembolünden

başka bir şey değildir. Ama, nasıl ki masal kahramanı dev'in zayıf yanlarını bulup onunla mücadele ederse, masalı dinleyen çocuk da karşısına, kılık değiştirmiş bir gerçek tehlike olarak çıkan dev'le korkmadan mücadele edebilecektir." (65)

Masallar, kültür malzemesi olarak, kültürün taşıyıcısı durumundaki mahsullerdir. Bu sebeple milletlerin kültürü bakımından büyük önem taşırlar. Masallarda ahlâkîdeğerler, daima savunulur ve savunulması, korunması gerektiği telkin edilir. Hemen bütün masallarda dinleyeni iyiye, güzele, doğruya yöneltme çabası görülür. Bu sebeple, gerek eğitimde, gerekse dil ve edebiyatta faydalanılması, işlenmesi gereken mühim kaynaklardır.

65. ENGİNÜN, İnci : "Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış", Türk Dili, sayı:400, 1985, s.187

TÜRKÇE MASAL KİTAPLARI

Türkçeye çeşitli milletlerin kültürlerinden geçen masallar, çeşitli zamanlarda, çeşitli araştırmacılar tarafından neşredilmiştir. Türkiye'de de Türkiye Türkçesiyle neşredilen ve içlerinde masal metinleri olan eserleri "dört tabakaya ayırmak mümkündür. Buna, Türk müellifleri tarafından meydana getirilen masalları içine alan beşinci bir tabakayı da, Türk Tabakası'nı da ekleyebiliriz :

1. İslâmiyetten önceki Uygur Tabakası
2. Hint Tabakası
3. İslâmiyetten sonre geçilen Arap ve Fars Tabakası
4. Tanzimattan sonra temasta bulunulan Batı Kültürleri Tabakası
5. Türk Tabakası"(66)

1. UYGUR TABAKASI'nda, Uygurların Maniheizm ve Budizm'i din olarak kabul etmeleriyle, bu dinlerin (özellikle de Budizm'in) esaslarını, ahlâkî prensiplerini ihtiva eden ve içlerinde masal metinleri bulunan eserler vardır. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

a)-Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi: X.asra ait olan bu metni 1814'te Clement Huart neşretmiştir. Türkiye'de de Hüseyin Namık Orkun neşretmiştir.(67) Sanskritçe'den Uygurca'ya tercüme edilen bu eser, en çok masal özelliği taşıyan metindir. "Gerek mevzuu, gerekse ihtiva ettiği motifler yönünden bazı milletlerin masallarıyla da benzerlik göstermektedir."(68)

b)-Altın Yaruk: Eserin çeşitli bölümlerinde masal karakterinde çeşitli metinlere rastlanılmaktadır. Çince'den Uygurca'ya tercüme edilen eseri 1913-17 yıllarında Radloff ve Maloff birlikte neşretmişlerdir. Saadet Çağatay da eseri Türkiye Türkçesi'nde neşretmiştir.(69)

c)-Kuanşi İm Puser: Çince'den Uygurca'ya tercüme edilen eseri 1911 yılında Radloff neşretmiştir.Türkiye Türkçesi'ne ise, Şinasi Tekin neşretmiştir.(70)

66. SAKAOĞLU, Saim : Age., s.28

67. ORKUN, H. Namık : Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi, İst.1940

68. SAKAOĞLU, Saim : Age., s.27

69. ÇAĞATAY, Saadet : Altın Yaruk'tan İki Parça, Ank. 1945

70. TEKİN, Şinasi : Kuanşi im Puser, Ank.1945

d)-Uigurica : Prof.Dr.F.W.K.Müller'in toplayıp A.Von Gabain'in dört cilt halinde neşrettiği metinlerdir.Türkiye Türkçesinde Ahmet Caferoğlu tarafından "Uygur Metinleri" adıyla neşredilmiştir. Ayrıca S.Himran, eseri Türkiye Türkçesine tercüme etmiştir.(71)

HİNT TABAKASI'nda, Hintlilerden Araplara, Farslara geçen, bu milletlerin kültüründen de Türkçeye geçen masalların meydana getirdiği eserler vardır.Bu masallar çeşitli zamanlarda Türkçeye çevrilmişlerdir:

Pança Tantra, XIV. asırda Mesut Bin ahmet tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Kemal Çağdaş, "Pançatantra Masalları" ismiyle 1962'de bu eseri neşretmiştir. Beş ana hikaye ile bunların arasına serpiştirilmiş küçük hikayelerden meydana gelmiştir. Süryanice bir çevirisi bulunan ve Sanskritçe aslı bulunamayan eser, İbn Mukaffa'nın yaptığı ve ilk fablın kahramanı iki çakaldan ötürü "Kelile ve Dimne" diye de anılır.

Tutînâme, içinde 70 masal bulunduran bir eserdir. Hint kaynaklarında "Sukasaptati" veya "Çakasaptati" olarak geçer.Türkçede bir çok baskısı yapılmış olma eserin en son baskısı 1925 yılında eski harfle yapılmıştır.(72)

Bahar-ı Dâniş, Hintli İnayetullah'ın eseridir. Eseri dilimize Namık Kemal, farsça tercümesinden aktarmıştır. Aynı eseri daha sonra Tahirü'l Mevlevî, "Hint Masalları" adıyla kısaltarak tercüme ve neşreder.(73)

ARAP VE FARS TABAKASI'nda, Türklerin,İslâmiyeti kabul etmeleriyle başlayan Arap ve Fars milletleriyle münasebetleri neticesinde Türkçeye tercüme edilen eserler yer almaktadır.Bunlar: Sinbâdnâme, Mantıku't Tayr, Binbir gece Masalları, Binbir Gündüz Masalları, Ferec Ba'de's-Şidde'dir.

Sinbâdnâme, "Türk Halk Edebiyatında "Yedi Vezirler" ve "Yedi Âlimler Hikayesi" diye meşhur olan hakîm Sinbâd'ın hikayeleri bütün

71. HİMRAN,S. :Çastani Bey Hikayesi, İst.1945,

Uygurca Üç Hikaye,İst.1946

72. Tutînâme,ist. 1925

73. NAMIK KEMAL :Bahâr-ı Dâniş,İst.,1873; Tahirü'l Mevlevî,Hint Masalları,1919

dünyanın halk ve yüksek sınıf edebiyatında yer almış, sayısı az hikaye dergilerinden biridir. Son çeyrek asır içinde Sinbâdnâme ile ilgili olarak bazı ilmi çalışmalar yapılmıştır. Prof. Dr. Ahmet Ateş, Muhammed bin Ali es Semerkandî'nin Sinbâdnâme adlı eserini 1948'de faksimile halinde neşretmiştir. (74) Ahmet Ateş, ayrıca içindeki hikayelerin Türkçelerini de vermiştir. Bu eserde ikisi ek hikaye olmak üzere 36 hikaye vardır. (75)

Mantıku't-Tayr, İran şairlerinden Feridüddin Attar'ın eseridir. İçinde pek çok kuş hikayesi vardır. "Fedâî Dede, 1535'te yazdığı eserinde Mantıku't-Tayr'ı tamamıyla tercüme etmiştir. Yalnız, Dede son-daki bazı hikayeleri atlamıştır." (76) Eser, 1957 yılında Agah Sırrı Levend tarafından neşredilmiştir. (77)

Binbir Gece Masalları'nın çeşitli defalar tercümeleri yapılmıştır. Arap masal edebiyatında mühim yer tutan bu külliyyatın en eski tercümesini Abdi adlı bir mütercim yapmıştır. En son olarak 16 cilt halinde Afa yayınlarınca neşredilmiştir. Tercüme yapan A. Şerif Onaran, yayına hazırlayan ise, Atilla Birkiye'dir. (78)

Binbir Gündüz Masalları, İranlılara ait masal külliyyatıdır. İlk Türkçe çevirisi, Ahmet Reşid'in Fransızcadan yaptığı "Elfü'n-nehar ve'n-nehar" adlı 4 ciltlik eseridir. Aynı eseri Mustafa Hami ve ac arkadaşları 1873 yılında yine Fransızcasından ve aynı isimle tercüme etmişlerdir.

Ferec ba'de's-sidde, Arap edebiyatının mahsulü bir eserdir. Bazı ilavelerle Fars ve Türk edebiyatlarına geçmiştir. Eserde 42 hikaye mevcuttur. Eserin yedi Türkçe nüshası vardır. Eserdeki masallar, Binbir Gece Masallarına çok benzemektedir.

BATI KÜLTÜRLERİ TABAKASI : Avrupa ile temaslarımızın sıklaştığı XIX. asırda başlayarak dilimize tercüme edilen eserler bu tabakayı meydana getirirler. Bu tercümelerin en önemlileri Aisopos'tan ve

74. ATEŞ, Ahmet : Sinbâdnâme, İst. 1948

75. SAKAOĞLU, Saim : Age., s. 33

76. KUTLUK, İbrahim : Sinbâdnâme, T. Dili ve Ed. Dergisi, sayı: 3-4, 1949, s. 351

77. LEVEND, A. Sırrı : Mantıku't-Tayr, Ank. 1957

78. ONARAN, A. Ş. -BİRKİYE, A. : Binbir Gece Masalları, Afa yay. İst. 1994

La Fontaine'den yapılan tercümelerdir. Aisopos tercümelerinin Türkiye'de ilk neşri 1866 yılında Ermeni alfabesiyle "Ezop'un Kıssadan Hisse Almağa Mahsus Misalleri" adıyla yapılmıştır. En son Nurullah Ataç'ın Fransızcasından çevirdiği Ezop masalları, Hürriyet Yayınları'nca 1974 yılında neşredilmiştir.(79)

La Fontaine tercümeleri, ilk olarak Şinasi'nin bir masalı manzum olarak tercüme etmesiyle başlamıştır. Daha sonra "Ziya Paşa, La Fontaine'in masallarını Fransızca aslından manzum olarak tercüme etmiştir.(80)

"Harf inkılâbından sonra pek çok La Fontaine tercümesi yapılır. Bunlar arasında en güzeli 1969 yılında Sabahattin Eyüboğlu'nun yaptığı tercümedir.(81)

Ayrıca Fénélon'dan, Voltaire'den ve Grimm Kardeşler'den çeşitli zamanlarda çeşitli kişilerce tercümeler yapılmıştır.

TÜRK TABAKASI : Türk müelliflerinin yazdığı, çoğunluğu mensur masal kitapları bu tabakaya girer. "Bazıları bir masal veya bir kişinin etrafında meydana getirilmiş pek çok masaldan mürekkeptir. Hatta bir nevi masal antolojisi vasfına sahip olanlar da vardır."(82)

a)-Dastân-ı Ahmed Harâmî : Bu eserin dil özellikleri gözönüne alındığında XIII. asra veya daha öncelere ait olduğu tahmin edilmektedir. Ahmet Harâmî adında bir eşkiyânın yaptıklarını anlatır ve tamamı 816 beyitten meydana gelen bir mesnevidir. 816 beyitin ilk 26 beyiti Allah, Peygamber ve Halifelerine hitap etmekte, Onları methetmekte ve esas olaya geçilmektedir. Mesnevi her ne kadar destan adıyla bilinse de, olayların cereyanı ve kahramanı, genel özellikleriyle bir masal kahramanıdır. Mesela, Harâmînin olağanüstü sihirlerle olaylara yön vermesi, tamamıyla bir masal unsurudur.

b)-Mecmaü'l Letaif : Lâmiî Çelebi (1472-1532) ve oğlu Abdullah(?-1550) tarafından meydana getirilmiş bir eserdir. Eserde yer alan metinler, didaktik hikayeler ve masallardan meydana gelmiştir.Hikaye-

79. ATAÇ, Nurullah : Aisopos Masalları, İst.1974

80. BİLGEÇİL, Kaya : Ziya Paşa Üzerine Bir Araş., Erzurum-1970' ten nakleden Saim Sakaoglu, age. s.37

81. EYÜBOĞLU, Sabahattin : La Fontaine, Masallar, İst.1969

82. SAKAOĞLU-Saim : Age., s.41

çocuklar, deliler, karı-koca ve çeşitli insanlar üzerinedir. Masallar ise, cansız şeyler ve hayvanlar üzerinedir. " 46 varaklık bir yazması, istanbul Üni. Kitaplığı'nda Türkçe yazmalar kısmında 870 numarada kayıtlıdır." (83)

c)-Billur Köşk Masalları : Tam adı "Hikaye-i Billur Köşk ile elmas Sefine" olan kitabın içinde ondört masal bulunmaktadır. "Tahir alangu'ya göre İstanbul Kütüphanelerindeki tarihsiz Billur Köşk'lerin en eskisi ancak 1876 yılına kadar çıkabilmektedir." (84) Billur Köşk Masalları, Tahir Alangu tarafından eserde müstehcen bir hikaye olan "Kahveci Güzeli" başka bir masalla değiştirilerek, özlü bir sunuşla yeniden kaleme alınarak 1961'de yeniden neşredilmiştir.

d)-Muheyyelât : Asıl adı "Muheyyelât-ı Aziz Efendi" şeklinde bilinmektedir. Giritli Aziz Efendi tarafından 1796 yılında yazılmıştır. Üç uzun hikayeden meydana gelmiştir. Önsözdeki bilgiye göre Aziz Efendi, bu hikayelerin konusunu İbranice ve diğer dillerden tercüme edilmiş "Hûlasat al Hayâl" isimli kitaptaki hikayelerden almıştır.

e)-İbn-i Sinâ Hikayeleri : İbn-i Sinâ'nın hayatı etrafında ve O'na maledilen hikayelerdir.İbn-i Sinâ'nın gerçek hayatıyla pek az ilgisi vardır. "En eski Türkçe yazma, 17. asra ait olması muhtemel olan bir nüshadır. Eseri tertib eden Derviş Hasan Mehdî hakkında hiç bir bilgi yoktur. Cahil bir kıssa-perdaz olan Mehdî, eserine "Kıssa-i Ebû Sinâ ve Ebu'l-Haris" adını vermiştir." (85) En değerli İbn-i Sinâ yazması, Seyyid Ziyâeddin Yahyâ'nın (?-?) "Gencine-i Hikmet" adlı eseridir. 1629 yılında tamamlanan bu eser, bir mukaddeme, bir hâtime ve dört bölümden ibarettir." (86)

83. SAKAOĞLU, Saim : Gümüşhane Masalları, Ank. 1973, s.45

84. Age.s.43

85. Age. s.43

86. Age. s.44

TÜRK MASALLARINI KONU ALAN ÇALIŞMALAR

1. Türk masallarını ilk defa ilmi bir gözle derleyen ve 1887-1907 yılları arasında beş cilt olarak neşreden İgnas Kunoş'tur. Masal hakkındaki bilgi ve görüşlerini 1925 yılında "Türk Halk Edebiyatı" isimli eserinde neşreder.

2. J.A.Decourdemanche, yazma nüshalardan derlediği 149 masalı, "Fables Turques" adıyla 1888 yılında neşretmiştir.

3. R.Nisbet Bain, İgnas Kunoş'un Macarca olarak neşrettiği Oszman -Török nepeköltösi gyüjtemeni" isimli eserinden seçtiği metinleri "Turkish Fairy Tales" ismiyle 1896, 1901 ve 1970 yıllarında neşretmiştir.

4. Allan Ramsey ve F.Mc.Cullagh, meddah geleneğinin güzel örneklerinden seçtikleri masal, latife ve efsaneleri 1914'te "Tales From Turkey" adıyla neşrederler.

5. Sebastian Beck, 1912'de neşredilen "Türk Masalları" adlı eserden aldığı "Ahmed'in Talihi" adlı masalı 1917 yılında "Ahmed's Glück" adıyla Almancaya tercüme eder.

6. Enno Littman, Birecik-Halep arasında Zambur kasabasında derlediği bir masalı 1901 yılında neşreder.

Batılı araştırmacıların Türk masallarını derlemeleri, incelemeleri vb. faaliyetleri, Türk araştırmacıları da harekete geçirir; masallar derlenir, incelenir, neşredilir.

7. K.D. imzasıyla 1912 yılında 13 masal, "Türk Masalları" ismiyle neşredilir. P.N.Boratav, bu eserdeki 13 masalı TTV'de incelemiştir.

8. "Ziyâ Gökâlp, 1922'de Diyarbakır'da çıkardığı Küçük Mecmua'da "Masalları Nasıl Toplamalı" isimli makalesini ve çeşitli masal metinlerini yayınlar"⁽⁸⁷⁾ "Bu masalları daha sonra "Altın Işık" adlı kitabına da alır"⁽⁸⁸⁾ Ayrıca Küçük Mecmua'da "Türk Masalı" başlığı altında 7 masal metni neşredilmiştir.

87. GÜNAY, Umay : Elazığ Masalları, Erzurum, 1975, s.14

88. SAKAOĞLU, Saim : Age. , s.54

9. Alman şarkiyatçı Th. Menzel, Türk masallarına hem derleme hem de tercüme yoluyla bir hayli emek vermiştir. 14 masaldan meydana gelen "Billur Köşk" isimli kitabı 1923'te Almancaya tercüme etmiştir. "Turkish Marchen" serisinin 1.kitabı olarak çıkan "Billur Kösch"ü ikinci bir kitap takip eder: "Der Zauberspiegel". Bu kitap, Menzel tarafından derlenmiş 14 masalı ihtiva etmektedir.

10. F.Giese, Billur Köşk, Türk Masalları, Tûtinâme, Humâyunnâme adlı kitaplardan aldığı masalları ve kendi derlediği üç masalı "Turkish Marchen" adıyla neşretmiştir.

11. Bahtever Hanım, 1930 yılında dokuz masalın yer aldığı "Türk Masaları"nı neşretmiştir.

12. Yusuf Ziya Demircioğlu, 1934'te Yörükler arasında derlediği malzemeleri " Yörüklerde Hikayeler, Masallar" adıyla neşretmiştir.

13. Suat Salih Arsal, Mersin'de derlediği 26 masalı 1935 yılında "Öz Türk Masalları" adıyla neşretmiştir.

14. Naki Tezel, İstanbul'dan derlediği masalları "İstanbul Masalları" adıyla 1936'da neşretmiştir. Bu eserde 72 masal bulunmaktadır. Naki Tezel'in bu masallarından 33 tanesini Margery Kent, 1946 yılında "Fairy Tales From Turkey" adıyla İngiltere'de neşretmiştir. Yine, Naki Tezel, masallarından 13 tanesini Fransızca'ya çevirerek 1953 yılında "Contes Populaires Turcs" adıyla neşretmiştir.

15. Mehmet Tuğrul, 1945'te derlediği 12 masalı "Malatya'dan Derlenmiş Masallar" adıyla neşreder. Aynı araştırmacı 1942-1946 yılları arasında hazırladığı "Mahmut Gazi Köyü'nün Halk Edebiyatı" adlı doktora tezinde 158 menkabe, halk hikayesi, masal ve fıkrayı inceler. Ağırlığını masal ve fıkraların teşkil ettiği bu metinlerden 98 tanesi 1969'da "Mahmut gazi Köyü'nde Halk edebiyatı" adıyla neşredilmiştir.

16. Eflatun Cem Güney, yurdumuzun çeşitli bölgelerinden derlediği masalları, "En Güzel Türk Masalları(1948), Bir Varmış, Bir Yokmuş(1956), Evvel Zaman İçinde (1957), gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim, Uz Gittim (1961) isimli kitaplarında toplamıştır.

17. Pertev Naili Boratav, 1955'ten beri Fransızca, Almanca ve Türkçe

olmak üzere dört kitap neşretmiştir. Kitaplarında kendinin ve öğrencilerinin derlediği masallara yer vermiştir. P.N. Boratav'ın 1955'te Fransızca neşrettiği "Contes Turcs"de 1 tekerleme, 21 masal metni yer almaktadır. 1967 yılında "Türkish Volksmarchen" adıyla Almanca olarak neşredilen ikinci kitabında 40 masal yer almıştır. Bu kitaptaki masallara 27 masal ilavesiyle 1969'da "Az Gittik, Uz Gittik" adlı kitabını neşretmiştir. 1957'de de "Zaman Zaman İçinde" adlı kitabını neşreden P.N.Boratav, bu kitabında da 22 masala, 21 tekerlemeye yer verirken masal ve tekerleme üzerine de bir incelemede bulunmuştur.

Bu çalışmaları yanında, özellikle Türk masal incelemeleri açısından önemli olan ve neşredilerek masal araştırmacılarına yol gösteren üç doktora tezinden de söz etmekte fayda vardır.

Bunlardan ilki, Saim Sakaoğlu'nun "Gümüşhane Masalları" isimli doktora tezidir. Giriş kısmında masal hakkında bilgi verilirken, çeşitli ülkelerde ve Türkiye'de neşredilen masal konusundaki kitaplar ve imî çalışmalar tanıtılmıştır. Daha sonraki bölümlerde Gümüşhane'den derlenen 70 masal metninin motif mukayesesi yapılarak varyantları gösterilmiştir.

İkinci tez, Bilge Seyidoğlu'nun "Erzurum Masalları Üzerine Araştırmalar" isimli tezidir. 1975'te neşredilen bu tezde Erzurum'dan derlenmiş 72 masal vardır. Tezin ilk bölümünde , Masallar Üzerine Dünyada Yapılan Çalışmalar, Masalların Menşei Münakaşaları, Masalları İnceleme Metotları, üzerinde durulurken, ikinci bölümde Erzurum masalları hakkında umumî bilgi verilmiş, masalların epizot ve tipleri tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde masal motifleri Stith Thompson'a göre sınıflandırılmıştır.

Üçüncü tez, Umay Günay'ın "Elazığ Masalları" adlı çalışmasıdır. Elazığ'dan derlenmiş 70 masal, Propp Metodu'na göre tahlil edilmiştir. Beş bölümden meydana gelen çalışmanın giriş bölümünde, masal tetkiklerinin nicin önemli olduğu, dünyada yapılan önemli masal derlemeleri, Türkiye'de Cumhuriyet öncesi ve sonrası yapılan derleme çalışmaları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde masalların menşei konusundaki görüşler, masalların tasnif ve tahlilinde kullanılan metodlar ve özellikle Türkiye'de bu çalışmada ilk defa tatbik edilen

Vladimir Propp Metodu'nun ne olduğu hakkında geniş bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Elazığ'daki masal derlemeleri hakkında bilgi verildikten sonra 70 masal metni Propp Metodu'na göre ayrı ayrı incelenmiştir. Üçüncü bölümde incelenilen 70 masalın ortak yapı özellikleri verilmiş, masallar formüle edilerek bir tablo üzerinde gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde, derlenen 70 masalın metni verilmiştir. Son bölümde ise, mahallî kelime, deyim ve terimleri ihtiva eden sözlük yer almıştır.

TİP NEDİR ?

Tip, Türkçe Sözlük'te (TDK-1983), "a.Fr Yun.1.Aynı cinsten bütün varlıkların ya da nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek. 2.İlgi çekici değişik kimse. 3.Tür, çeşit. 4.(Tiy.) Kendine özgü kişiliği olmayan, daha çok bilinen kalıplardaki insanları gösteren oyun kişisi" olarak tarif edilmektedir.

Dünya masallarının motif ve tip kataloğunu hazırlayan Stith Thompson,(89) tip'i "kendi başına varolabilen ananevî bir masaldır" şeklinde tarif etmektedir.

Türk anlatı geleneğini meydana getiren destanlarda, masallarda, menkıbelerde,vb. genellikle karakter özellikleri değişmeyen kişiler vardır ki, biz onlara "tip" adını veriyoruz. Çünkü, bu kişiler, küçük farklılıklarla hemen hemen her eserde aynı karakter özellikleriyle yer alırlar. "Tipler, sosyal bakımdan mânâlıdır.Onlar, muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ederler. Bunlar arasında toplumun sevdiği olabildiği gibi, küçük gördüğü, alay ettiği tipler de vardır." (90)

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere tip, içinde yaşanılan toplumun yaşayış şeklini, gelenek ve göreneklerini, ideallerini anlamamızı sağlayan ideal örnektir. Her millet, değişik mekan ve zamanlarda kendisini temsil eden/edecek belirli tipler ortaya çıkarır. Bu sebeple her tip, toplumdaki çeşitli katmanların küçük bir örneğidir. Her tipin kendine has olan ve toplumca da kabul görmüş belli özellikleri vardır. Her tip, bir veya birden çok özelliği bünyesinde taşıyabilir. Her masalda, olay ve durumlarda birinci veya ikinci derecede rol oynayan kahramanlar vardır. Fakat bunlar tek başlarına birer tip olarak değerlendirilemez. Değişik isimlerle, değişik masallarda yer alan, fakat olaylar, durumlar karşısında aynı tepkilerde bulunabilen, aynı karakter özelliklerini taşıyan kahramanlar, birer tip meydana getirebilirler. Mesela, hepimizin Keloğlan olarak bildiği masal tipi, bazı masallarda fakir bir ailenin oğlu olduğu gibi, kardeşleri tarafından kıskanılan ve ortadan kaldırılmak istenen

89. THOMPSON,Stith :The Folktale, USA,1946,s.415'ten nakleden: A.B.

Alptekin,Türk Masallarında Yeni Tespit edilen Tipler, T.Dünyası Araş.s.33

90. KAPLAN, Mehmet :Türk Ed.Üzerinde Araş. :Tip Tahlilleri,İst.1985,s.5

Bir şehzâde de olabilir. Kimi masallarda da başına işkembe geçirerek kılık değiştiren bir kız, Keloğlan olarak karşımıza çıkabilir. Yani, masallarımızda, Keloğlan adını taşımadığı halde onun genel karakter özellikleriyle yer alan herhangi biri Keloğlan tipini meydana getirebilir.

Bu sebeple "masal kahramanı" ile " masal tipi"ni karıştırmamak gerekir. Çünkü, masal kahramanı, her masala has biri olduğu halde, masal tipi, birçok masalda ortak karakter özellikleriyle yer alan, farklı isimlerle karşımıza çıkabilen kişidir.

DİĞER EDEBİ NEV'İLERDE TİPLER

1.Halk Hikayesinde Tip :

"Hikaye deyimi, gerçek veya hayâlî birtakım vak'aların, mâcerâların hususî bir üslûpla, sözle nakil ve tekrarı demektir." (91) Destandan hikayeye geçiş yolunda çok önemli bir durak sayılabilir.Orta Asya'da başlayan hikaye geleneğimiz, Anadolu'da da sürerek günümüze kadar gelmiştir.

Halk hikayesinde birden çok kahraman vardır.Fakat, olayların gelişimine birinci derecede tesirde bulunan ve birçok halk hikayesinde ortak özellikleriyle ön plâna çıkan kahramanlar vardır ki, biz bunlara halk hikayesinde tip, diyoruz. Kerem ile Aslı'daki Kerem, Şah İsmail ile Arap Üzengi'deki Şah İsmail ve birçok hikayede değişik isimlerle yer alan kahraman, ortak karakter özellikleri göstermesi bakımından bir tiptir. Ortaya çıkışları, olaylardaki rolleri,vb. bakımından da masallarımızdaki aynı karakter özellikleriyle beliren tiplerel aynılık gösterirler. Mesela, hem masallarımızda hem de halk hikayelerimizdeki "şehzâde tipi" aynı özellikleri göz sterir: Uzun süre çocukları olmayan padişah ve vezir, dirtlerine derman aamak için seyahate çıkarlar. Yolda rastladıkları bir derviş, bir elma vererek, kabuğunu atlarına yedirmelerini, içini de kendilerinin yemelerini söyler. Söylenilen yapılır; padişahın oğlu, vezirin kızı olur. Halk hikayelerinde genel tema aşk olduğundan oğlanla kız birbirlerine âşık

91. ELÇİN,Şükrü : Halk Edebiyatına Giriş, Kült.Bak. Yay.,Ank,1981,s.468

olur. Dolayısıyla da mâcerâları bu yöndedir. Masalda ise, aşk ikinci plândadır. Bu nedenle padişahın tek evladı, masaldaki olağanüstü maceralarıyla ön plâna çıkacaktır. Halk hikayesindeki şehzâdenin doğumu, yetişmesi ve karakter özellikleri, masaldaki şehzâdeyle ortaktır:

"Evvel zaman içinde Şiraz şehrinde Sürurî Şah adlı bir padişahla, Onun Yahut adında bir eğlencesi (musâhip) vardı. İkisinin de çocukları olmadığından keder içinde idiler. Padişah, mal ve tahtını ki-me bırakacağı endişesi ile baş keşiş ile sohbet ederken, Keşiş Yahud: "İnsan her ne bilirse seyahat etmekle bilir" diyen bir arkadaşının sözünü hikaye ederek seyahat teklif eder. Ellerinde asâ, sırtlarında hırka, başlarında taç yola çıkarlar. Yolda, çocukları olursa birbirlerine vermeyi kararlaştırırlar; giderken bir derviş zuhur eder.O'na dertlerini açarlar. Derviş, cebinden çıkardığı bir elmayı ikiye bölerek karıları ile birlikte yemeleri için verir.(...) Nihayet, Derviş kaybolur. Dokuz ay, dokuz gün sonra Padişah'ın bir oğlu, Keşiş'in de bir kızı olur.(91)

"Bir varımış, bir yoğumuş. Çoh söylemesi günah, az söylemesi sevabımış. Vahdın, zamanın birinde bir padişah varımış. Bunun da zürriyeti olmazımış. Bir gün bu, lalasını yanına çağırdı.

"-Lala, gel seninnen seyahate çıhah" dedi. azıhlarını, tozahlarını düzdüler; lale sümbül biçerek vardılar bir punarın başına.Abdes aldılar, namazlarını gıldılar. bir de bahdılar ki, gendilerine dooru bir derviş geliyor. Yanlarına gelişin: "Selamünaleyküm Padişahım" dedi. Padişah da "Aleykümselam dervüş baba, sen benim padişah olduğumu bildin, derdimi de bilin" dedi. Derviş, o zamana gadar goynundan bir elma çıhardı, "Senin uşaan olmuyor. Bu alamayı al, içini Hanım Sultan-nan ye. Gabuğunu da atınıza yedin, vahit tamam oluşun bir oolun olacah. Atın da bir tay dooracah. Yalnız, ben gelmişin adlarını goman" dedi." (92)

Yine, masallarımızda sıkça yer alan tiplerden derviş, pîr, şeyh, vb. halk hikayelerimizde de aynen mevcuttur. Cadı da masal ve hikayelerimizin ortak tiplerinden biridir:

92. ELÇİN,Şükrü : Age., "Kerem İle Aslı" ,s.550

93. "Güzel Ahmet Masalı",Sivas Folkloru,1.(8),9.1973

"Erzurum yolunda, cadı şerrinde olan yetmiş bin aslanın padişahı için namaz kılarken bir adam gelir." (93)

Masal ve halk hikayelerinde kimi hayvanlar dile gelir; masal veya hikaye kahramanına yol gösterir, yardım ederler:

"Murat suyunda dile gelen balıktan, sevgilisinin Kayseri'ye gittiğini öğrenir." (94)

"Oğlan gidip padişahın ölen oğlunun atını almış, he:belerine altın doldurmuşlar, çıkmış yola. At, gideceği yolu oğlana annatmış. Oğlan vara vara bir kôye varmış." (95)

Köroğlu üzerine anlatılan hikayelerimizden kimilerinde masallarımızın ele avuca sığmaz Keloğlan'ı yine aynı karakter özellikleri ile karşımıza çıkar:

"Keloğlan, Köroğlu'nun geldiğini görünce bir dereye indi. Kurtuluş ümidi kalmayınca bir boğaz yanında gördüğü bir değirmene girdi, atını bağladı. Değirmenci bir eliyle taş dişliyor, diğer eliyle kafasını kaşıyordu. Baktı ki, O da kendisi gibi kel. Değirmenciye, Köroğlu bütün değirmencilerin kafasını kesiyor. Değirmenci, ben ne yaptım ki, kesecek, der. Keloğlan, sen hakkı onda dokuz alacağına sekizde alıyormuşsun, sekizde alanları kesiyor. Şimdi buraya gelecek, sen cevap veremezsin; gel benim elbiselerimi giy..." (96)

Masal ve halk hikayesindeki kimi tiplerin benzeşmesi/aynılığı bu iki türün aynılığını göstermez; çünkü masallardaki kahramanlar, dolayısıyla tipler hayâlidir. Halk hikayelerinde ise, yaşayan insanların hayatları konu olarak ele alındıkları için daha gerçekçidirler.

2.EFSANELERDE,MENKİBELERDE TİPLER

"Efsanelerde (Legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır." (97)
Bu yönüyle masallardaki olağanüstü güçlere sahip kimi kahramanlarla

94. ELÇİN,Şükrü : Halk Ed. Giriş,Ank.1981, "Kerem ile Aslı",s.553

95. Age.,s.554

96. SEVER,Mustafa :Kayseri Masalları (Derleme), "Küçük Avcı"

97. ELÇİN,Şükrü: Age. "Köroğlu Hikayeleri",s.506

98. SEYİDOĞLU,Bilge : "Efsane", T.Dünyası El Kitabı,c.3, Ank.1992,s.315

efsanelerdeki kimi kahramanlar benzerlik gösterirler. Aynı anda iki yerde görünebilen ermiş kişiyle, devlerden/devanalarından kaçarken şekil değiştiren, görünmez olan masal kahramanı arasında pek bir fark yoktur. Zaten, her iki türün ortak özelliği, olağanüstü olaylara/durumlara yer vermesidir:

"Sonra kahramana anası ad koyar, artık kır ata binmeye başlar. Güneşi yakalayıp atının kulağına bağlar. Gülünce kayalar yarıılır. Babasının intikamını almaya çıkar. Kuşların yardımıyla zehir denizini geçer. Atının öğüdü sayesinde göklere kadar yükselmiş dağı deler, düşmanları öldürür. Üst dudağı ile göğü, alt dudağı ile yeri yalayan ve ruhu gökte kırmızı bir ipliğin ortasında bulunan Kara Boğa'yı yere serer. Darda kalınca atı şekil değiştirir. Sonunda babasını öldüreni yok eder. "(98)

"...Yine az gidiyollar, uz gidiyollar, bir de bahıyollar ki, gene devanaları peşlerinde. Oğlan, hemen gızı gavaah yapıyor, kendisi de gavaahın etrafına bir çalı oluyor."(99)

Menkıbelerdeki tiplere gelince, başlıca üç tip görüyoruz: Gazi, ahî ve velî tipi."Değişik kültür ve medeniyet yapısına sahip olan toplumlar, ister istemez değişik yapıda tipler yaratırlar. Göçebe medeniyetin yetiştireceği insan tipiyle, yerleşik medeniyetin yetiştireceği insan tipi arasında büyük farklar mevcuttur. Birincilerde hareket, cihangirlik, yalnız kendine güvenme ve inanma; ikincilerde durgunluk, emniyetli yaşama, kendine güven yanında tabiat-üstü kuvvetlere inanma hâkimdir."(100)

"En eski çağlardan beri cihana hâkim olmayı bir gaye edinen Türkler, İslâmiyeti iyice benimseyince, İslâmiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel eserler veren bir sentez vücuda getirirler. Bunlardan en önemlisi eski Türk destanlarında yüceltilen "Alp tipi"nin "Gazi tipi" haline gelmesidir. Gazi tipi de âlp tipi gibi dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahramandır."(101)

"Eski âlp tipinin bir devamı olmakla beraber, gaziler de islâm

99. ELÇİN, Şükrü : Age., "Kan Püdey", s.362

100. SEVER, Mustafa : Kayseri Masalları (Derleme), "Yeşil Tabaka"

104. KÖKSAL, Hasan : Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı, Ank.1984, s.13

102. KAPLAN, Mehmet : Age., s.120

dininin değerler sistemi içinde yer aldıklarına ve bu değerler uğruna savaştıklarına göre, doğrudan doğruya bu değerlerin taşıyıcısı, yayıcısı ve asırlar boyunca devam ettiricisi olan velîlerin rolü gazilerden de büyüktür. Gazilerle velîler, çok defa beraberdirler. Ülkelere fethinde gaziler ön plânda görünürler, fakat orduların ve geniş halk kitlelerinin manevî gücünü, hayat felsefesini velîler tesis ederlerdi. Velî ve dervişlerin sosyal, politik ve kültürel sahadaki tesîrleri daha büyüktür." (103)

Ahî tipi, "bazı yönleriyle gazileri hatırlatır; onlar da gözlerini budaktan sakınmayan yiğit kişilerdir. Fakat, gayeleri savaş değil, barıştır. Çalışan esnaf sınıfını, şehir halkını dış ve iç düşmanlardan korurlar. Ahîler, iyi müslüman olmakla beraber, velîler gibi dünyadan el etek çekerek kendilerini tamamen din ve ibadete vermiş derviş değillerdir. Hayat felsefeleri ve yaşayış tarzları çalışmaya, dostluğa ve yardımlaşmaya dayanır." (104)

Masallarımızda masal kahramanına yardım eden, doğru yolu gösteren, onu çeşitli tehlikelerden koruyan derviş, pîr, şeyh, Hızır gibi tipler, menkıbelerdeki velî tipiyle benzerlikler gösterir:

"... Toy gurulsun deyifler, toy guruluf. Tam o gece de dev gelif. Ne var ne yoh herkesin yuhusunu bağlayıf. Gız sağa gedif, sola gedif, ona buna vuruf. Fegat, hec biri uyanmıyıf. Gendini dışarı atıf. Bi de bahıf ki, ah sahallı, gır adlı, gara yamçılı bir pîr dede, ordaca durur. Gızı görünce, 'gızım sen içeri gir' deyif. Gız da, men nası içeri girim, deyif. Dev meni öldürer deyî irad edif. Pir deyif ki, 'Sen içeri gir, devi görende boynuna sarıl, o faat devin elindeki yumah düşer, sen hemen yumaa al ataşa at.'" (105)

"...Gide gide bir gubbeye raslamış. Keygirden bir gubbe. Çarşıbaşındaki gubbeler gibi. Oradan bakhmış ki, ses var, "İçeri gidem de bir yol iz öğrenem" demiş. Ora bir şeyhın tekkesiymiş. Birkaç tane talebesi varılmış. Ders veriymiş onnara. Ellerini öpmüş, diz çökmüş oturmuş. "Senin derdin ne oğlum?" demiş en büyükleri. Başından geçenleri bir bir anlatmış. Şeyh derincene düşünmüş, "Oğlum, çokh uzak seveda bu" demiş. "Yazukh saa, gel bu sevdadan vazgeç, sen yakışukhlude liganlısın, gıyma cana!" demiş. Yolu tarif etmiş, bundan daha üç ay gidersen bir gulube gelür, orada bulursun" demiş. (106)

103. KAPLAN, Mehmet :Age., s.121

104. Age. s.132

105. "Kustum Kusak Masalı" T.F.A., 15.c, 293. sayı, Aralık, 1973

106. "Masallarımızda Ahî ve Dervişlerin Rolü" F. oru, 1.c. 3. n

Masallardaki dinî tiplerle, efsane ve menkıbelerdeki tiplerin benzeşmesi, aynı tiplerden söz edilmesi, bu anlatım türlerini anla, tanın kimliğine, düşünce dünyasına, zaman ve mekana da bağlıdır.

3.FIKRALARDA TİP

"Fıkralarda aslî unsuru insan teşkil eder. İnsan, müspet ve menfi olmak üzere aslî dinleyici-seyirci tip ve grup olarak talî kolda sınıflandırılabilir. Aslî tipler bu mahsullerde sâbit karakterlerini muhafaza ederler. Türk cemiyetindeki aslî tipler arasında Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine, Esenpulat, Ahmed akay, Aldar Köse en tanınmış olanlarıdır." (105) ayrıca, Karadenizli, Kayserili, Yahudi, Ermeni, Bektaşî, vd. gibi tipler de Türk fıkralarının vazgeçilmez tipleridir.

Masallarımızdaki Köse tipiyle, fıkralarımızdaki Yahudi, Ermeni tipleri büyük benzerlik gösterir. Gerek Köse tipi, gerekse Yahudi, Ermeni tipleri, karşısındakini aldatma, kandırma çabası içinde görünen, fakat sonuçta kendisi aldanmış bir tiptir. Örnek olması bakımından aşağıya Of'ta ve Kayseri'de anlatılan bir fıkrayı alıyoruz:

"Kayseri'ye gezmeye gelen Yahudi, sokakta altın çekecekla oynayan bir çocuğa, oyuncağını para ile değiştirmeyi teklif eder. Çocuk kabul etmez, ancak Yahudininkendisini sırtına alması ve istediklerini yapması durumunda, altın çekeceği kendisine vereceğini söyler. Çocuk, Yahudinin sırtına biner ve eşek gibi anırmasını söyler. Yahudi denileni yapar; altın çekeceği ister. Çocuk, "Sen eşekliğimle bunun değerini biliyorsun da ben insanlığımla mı bilmeyeceğim" der." (106)

Türk fıkra tipleri, "geçmişte ve günümüzde karşılaşılan ve halen karşılaşmakta olduğumuz insanlardan ibarettir. Şahıs kadrolarının belirsiz, ama gerçek tiplerden oluşması, fıkraların bir özelliğidir. Tipler için yapılabilecek en ön tanım, herbirinin içimizden biri olduğu biçiminde ifade edilebilir.

Fıkra tipi, fıkranın vazgeçilmez hikaye kahramanıdır, ama tek kahramanı değildir. Başka tipler olduğunu da biliyoruz. Ama, arala-

105. ELÇİN, Şükrü : Age., s.624

106. SAKAOĞLU, Saim : Fıkra Tiplerinin Değişmesi, Anadolu Sanat Yay.

rında bir fark var. O da fıkra tipinin kendine bağlı fıkralarda sabitliği, diğerlerinin değişen sahnelere paralel olarak değişmesidir. Biz, fıkralarda görülen bu ana tipe "fıkra tipi" adını veriyoruz. Fıkra tipleri doğdukları ve yaşadıkları toplum üyelerinin ortak eğilimlerini temsil ettiği ölçüde yayılma, tanınma ve benimsenme şansına sahiptir. (107)

4. ROMAN VE HİKAYEDE TİP

Yazılı anlatıma dayalı edebiyat teşekkül etmeden önce her milletin sözlü anlatıma dayalı edebiyat mahsülleri teşekkül etmiştir: Hayvanların, insanların, kahramanların, tabiat üstü güçlerin ve tanrıların birbirleriyle karışıp haşır neşir olduğu efsaneler, savaşlarla, büyük felaketlerle ilgili önemli olayları, vb. anlatan hikayeler vd... "Hemen hemen bütün (sözlü anlatıma dayalı) masallar, bir seri snamalara tabi tutulan genç bir kahraman etrafında cereyan eder. Karşısına çıkan bütün güçlükleri aldedip edemeyeceğini düşünme fırsatı bile bulamadan birdenbire kendini olayların ortasında bulur ve kahraman olur çıkar." (108) Her masalda bir baş kahraman ve onun mücadele etmek zorunda olduğu hasım kahramanlar olduğundan yola çıkarsak, romanda da baş kahraman ve hasım kahraman vardır. Her iki türde de (masal ve romanda) aksiyonu yönlendiren ve anlatımın (hikayenin) sonunda dengeyi bir taraftan diğer tarafa kaydıran ve bir çeşit hakem rolü oynayan kahraman veya kahramanlar vardır. Masalda bu kahraman, genellikle dini bir şahsiyet olarak görülen pir, şeyh, Hızır, derviş vb. tiptir.

Belirli bir olay veya durum karşısında aynı reaksiyonu gösteren, daha çok benzerlerinin veya bilinen kalıplardaki insanların temsilciliğini yapabilmek için genel vasıflarla donatılmış şahsa tip diyoruz. Tipin şahsi özelliklerden çok genel özellikleri aksettiren bir yapıda olması, onun kolay kalıplaşmasına sebep olur. Bu yönüyle tip, daha çok anonimdir, toplumda belli bir grup insanın ortak davranış özelliklerini gösterir ve bu yönüyle hangi olay karşısında nasıl davranacağı bellidir. Mesela masallarımızdaki Keloğlan'ın, Ortaoyunundaki Pişekar'ın olaylar veya durumlar karşısındaki tavırlarını önceden tahmin edebiliriz. Bunu, onların kalıplaşmış davranış veya konuşma özelliklerinden faydalananarak yaparız.

107.YILDIRIM, Dursun: "Fıkra", Türk Dünyası El Kitabı, C.3, Ank. 1992

108.BOURNEUR, R.-QUELLET,R.: Roman Dünyası ve İncelemesi, (Çev. H.Gümüş)
Ank.1989, S.10-11

Romanda veya hikayedeki tip, toplumda bir çok şahsın kalıplaşmış davranış özelliklerini gösterir. Romanın veya hikayenin tezi, tipler vasıtasıyla okuyucuya aktarılır. Mesela, Peyami Safa'nın Şimşek adlı romanındaki Sacid, Alaaddin, Rüştü ve Behiç ayrı ayrı şahıslardır, fakat ortak karakter özellikleriyle "Batılı Züppe" tipini meydana getirirler. Hırslı, bencil, çıkarıcı ve yalancılardır. Sacid'in Pervin'e söylediği şu sözler, yalnız kendisinin değil, bütün batılaşmışların hayat felsefesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir: "Bir şey bil, kâlp yoktur. Bir şey daha bil, herkes kendi için yaşar." (Sf.107) Batılı tipin hayat felsefesi, bedeninin arzularını tatmin edecek yönde bir hayatı sürdürmektir, dolayısıyla kadından beklediği de bir kaç saniyelik zevktir. Tip, adı ne olursa olsun roman ve hikayede kalıplaşmış davranış özellikleriyle belli bir zümreyi temsil eder. Roman ve hikayede züppe, softa, cimri, cömert, aşık, kabadayı gibi tiplere rastlanır.

Her tip ruhî ve uzvî özellikleriyle diğerlerinden ayrılır. Birinin hoşlandığı veya tiksindiği şeyler, bir diğerinin temayüllerine benzemez. Kimisi zekî, kimisi aptal, kimisi yalancı, kimisi de cömerttir. Sözelimi bir tefecinin seciyesiyle bir dervişin tabiatı bir çok bakımdan farklı, hatta birbirine karşıdır. Hikayede, özellikle de romanda insanı yücelten veya kötüleyen, aşağılaştıran temayüller, özellikler, huy ve davranışlar bir kişiye toplanır. Bu temayüller, karakter özellikleri altı çizilerek, vurgulanarak verilir. Bu açıdan baktığımızda tipler normal, hergün rastlanabilen kişilikler değildir.

Masallarımızda hemen daima fenalık düşünen ve yapan "cadı tipi" vardır. Cadının kişiliğinde kötülüğün bütün yönlerini görürüz. Günümüz roman kahramanları "sürekli bir ene (=ben) ile belirli determine ve düzenlenmiş roller oynamazlar. Sivrilmiş tutkuları zaman zaman değişir; ruhlarında yüksek, alçak ve rezilce temayüller birbirine karışmıştır. Bunlar yazarın mantığından doğma akli ve statik bir varlık değil, atalarından binbir huy miras almış, her türlü sapık davranışlara elverişli, iyiliğin ve kötülüğün her türlüüne yetenekli, içinde bulundukları hayat şartlarına uyan, o şartlara göre karakterleri değişen dinamik bir et, kan, kemik ve sinir külçesidirler: İnsandırlar. Çünkü, insan sosyal bir varlıktır; onun şahsiyeti, çevresindeki fertlerin şahsiyetlerinde tüm olarak ayrı, boşlukta ve mücerret olmaz; onun kişiliğinin öbür fertlerin ortak karakteri ile birleşmesi vardır ve kendini çevreleyen etkilere göre karışımı daima değiştirmeye mahkumdur. (110)

5. TİYATRODA TİP /TİPLEŞTİRME

Tiyatroda tipleştirme yapılırken kişiyi belirleyen en tipik

109. ALPTEKİN, A.Berat : "Türk Masallarında Yeni Tesbit Edilen Tipler"

Türk Dünyası Araş. C.2, s.33, 1984

110. PEYAMİ SAFA : "Romanda Kahramanların Kişilikleri", Resimli Şark,

Haziran 1931, (Baha Dürder, Roman Anlayışı, İst.1971, s.108)

yanlarından biri seçilir. Bu tipik yan, özellikle dikkat çekici bir şekilde vurgulanarak verilir. Tüm insanlarda bulunan bir kişilik özelliği (cimrilik, kıskançlık, cömertlik, iyilikseverlik, hilekârlık,vb.) tek bir kişide toplanır. Bu işe tiipleştirme, böyle kişilere de tip adı verilir.

Masallarımızda bulunan hemen her tip, (özellikle çocuklara yönelik oyunlarda) değiştirilmeden tiyatro eserinde yer almaktadır. Sözelimi, masallarımızın birinci derecedeki kahramanlarından "Keloğlan" halk hikayelerinde, Karagöz ve Ortaoyununda da yerini almıştır. Tuluat tiyatrosunun baş kişilerinden İbiş,hazırcevaplılığı, bazan saflığı, bazan da kurnaz davranışlarıyla masallarımızın Keloğlan'ı ile benzeşmektedir. Diğer tiplerin tuluat tiyatrosunda batılı kıyafetlerle/kostümlerle sahneye çıkmalarına rağmen İbiş'in Türk insanının giysileriyle sahneye çıkması da dikkate değer bir özelliğidir.

ERCİYES YÖRESİ MASALLARINDA TİPLER

a)- I.DERECEDEKİ TİPLER :

1. KELOĞLAN

Masallarımızın saf ve aptal görünen, fakat akla gelmedik kurnazlıklarıyla boyundan büyük işlerin üstesinden gelen tipidir. Fizikî özellikleriyle ufak tefek, çelimsiz, kel, zavallı biridir. Keloğlan, masallarımızın öteki tiplerinden birçok yönüyle ayrılan bir tiptir. Boylu poslu, yakışıklı, yiğit bir delikanlı değil, çirkin görünüşlü biridir. Çoklukla babası ölmüş, yaşlı anasıyla, ninesiyle birlikte fakir bir hayat süren bir köylüdür.

İncelediğimiz masalların büyük çoğunluğunda zekî, kurnaz Keloğlan, masal başında kandırılır veya bir kötülüğe maruz kalır. Bura ya kadar Keloğlan, kendi halinde zavallı biridir. Bundan sonra zavallılığından, çaresizliğinden sıyrılır, yaman bir delikanlı olur. "Ava giden avlanır" sözüne uygun olarak Keloğlan'ı avlayan ya da avladıklarını sananlar, Keloğlan tarafından kandırılır, alaya alınırlar. Keskin zekasıyla, aklını kullanmasıyla ve olağanüstü güçlerden faydalanmasıyla yükselir; böylelikle fakirliğinin, öksüzlüğünün acısını çıkarır:

"... Keloğlan'ın bir öküzü varmış. Almış bunu bazara götürürken gasaplar Keloğlan'ı çevirmişler:

-Lan Keloğlan, öküzün iyi para ider itmesine, amma buynuzları olmasaymış, dimişler. Keloğlan, öküzün buynuzlarını gırmış.

-Lan Keloğlan, öküzün iyi para ider ya, gulahları olmasaymış. Dirken, öküz öküzlükten çıkmış; Keloğlan'ın öküzüne hiç müşderi çıkmamış. Keloğlan, gasapların itdiği bu oyuna fena gızmış."

(Keloğlan, Kayseri, M. Sever)

Saf Keloğlan, söylenene çabuk kanar, inanır. Çünkü kötülük düşünen biri değildir ilk başlarda; fakat kendisine yapılan kötülüğe de boyun eğecek cinsten biri değildir. Ne eder eder, kötülere yaptıklarının bedelini ödetir; onlarla anladıkları dilden konuşur:

"...Keloğlan eşşeyinen bazara gidiyormuş. Bir ara eşşeenden inip, eşşee biraz arpa virmiş, içine de bir gaç dene altın atmış. Ba-

zara varmış; bazarda eşsek pislemiş, ki ne görsünler, altın. Gasaplar hemen biraraya gelip, "bu ahılsız Keloğlan'ı gandırır, eşseeni alırsah hepimiz zengin olunuh" demişler.

-Bu eşsee bize satan mı? Niye satmıyım, satarım. amma, Keloğlan biraz naz yapmış, eşsee gasaplara ağırlığınca altına satmış."

(Keloğlan, Kayseri, M. Sever)

Keloğlan, haksızlığa uğradığı zaman, "Dinsizin hakkından imansızın geleceğini" hatırlar; kötülerin ettiğini fitil fitil burunlarından getirmesini bilir:

"...Keloğlan bıçağı çekip garısının boğazını kesmiş. Meğer, garısının boğazını ganlı bağırırsah bağlamışmış gün evvelinden.

-Ulan Keloğlan, bizim yüzümüzden garını öldürdün, değer miydi?, demişler. Mühim deel, birazdan sağaldırım, demiş. SoOra gavalı alıp başlamış öttürmeye. Bir de ne olsa beğenirsiniz, kadın ayağa galh-mış. Gasaplar şaşakalmış. Aman Keloğlan, ölüyü dirilttin, bu nası iş, nası itdin bunu?, demişler. Bu gavalı öttürücü ölü dirilir, di-miş. Eee bu gavalı bize satan mı? Satarım. Gasaplar gavalı Keloğlan'dan yüklüce bir paraya satın almışlar, düşmüşler yola. İçlerinden biri, Arhadaşlar, bugün bu gavalı bin bi tecrübe idiyim, yarin de siz tecrübe idersiniz, demiş. Gasaplar, hay hay, demişler. Adam ahşamınan garısını kesmiş, so:ra da başlamış gavalı öttürmeye. Kadın dirilir mi hiç, dirilmez. Ulan, demiş adam, ben avratsız galdım, öbürleri de galsın, diyerek hiçbir şey söylememiş; gavalı arhadaşlarına virmiş. Ö:le ö:le hepsi de avratsız galmış."

(Keloğlan, Kayseri, M. Sever)

Türk insanındaki pratik zekâyı, becerikliliği en iyi temsil eden tip Keloğlan tipidir. Fakir bir karı-kocanın, çoklukla da dul bir kadının oğlu olarak boy gösteren Keloğlan, küçüklüğüne, çelimsizliğine rağmen cüssesinden, hâlinden, tavırlarından hiç de umulmadığı halde keskin bir zekâ, iyliğe yatkın bir gönül ve bunun mü-kafatı olarak da olağanüstü güçlerin yardımıyla her güçlüğün altın-dan kalkar:

"... Keloğlan, topal bir atla orduya katılmış. O'nu bu halde görenler gülüşmüşler. Savaş, Padişahın aleyhine geliyormuş. Padi-

şahın bey damatları canlarının derdine düşüp bir yana sivişmişler. Padişah, savaşı kaybetmek üzereymiş.

Bir kenarda Keloğlan, cebinden hocasının verdiği sihirli tüyleri çıkartmış, birbirine sürtmüş. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir arap belirmiş; ne istediğini sormuş. Keloğlan bir at, bir pusat, bir de zırh istemiş. istedikleri hemen gelmiş. Atını düşmanın üzerine sürmüştü. Öyle bir nâra savurmuş ki, yer gök inlemiş. Düşman yüzgeri etmiş. Keloğlan, birkısmını kılıçtan geçirip, bir kısmını önüne katıp kovalamış."

(Keloğlan, Suşehri, İ. Ege)

Keloğlan, fizikî özellikleriyle değerlendirildiğinde ciddiye alınmaz, beğenilmez, söz yerindeyse adam yerine konmaz; ama zaman içinde hünerleri ortaya çıktıkça beğenilmekten de öte, kıskanılan biri haline gelir:

"... Bir gün padişah bir ilân veriyor, "Benim diyarımın bütün delikanlıları toplansın. Benim kızlarım kimi seçerse, o benim damadım olacak" Bunu duyan gençler, sarayın önüne toplanıyor ve geçiş töreni başlıyor. Büyük kız bir elma atıyor, bir delikanlıya tesadüf ediyor. Padişah, birinci damadını ilân ediyor. ikinci kız da bir elma atıyor, o da bir gence isabet ediyor ve padişah ikinci damadını da ilân ediyor. Sıra geliyor en küçük kıza. O diyarın bütün gençleri geçitten geçiyor, en geride de Keloğlan geliyormuş. Kız, elmayı atıyor, Keloğlan'a denk geliyor. Padişah, bu olmadı, bunda bir yanlışlık var, deyip tekrar gençleri sıraya geçiriyor. Bu sefer Keloğlan'ı en öne geçiriyorlar. Kız, elmayı gene Keloğlan'a atıyor. Padişah, olmadı, tekrar bir daha, diyor. Kız gene elmayı atıyor, Keloğlan'a denk geliyor. Padişah hiddetleniyor, git lanet olsun senin gibi evlada, al bu kocanı nereye gidersen git, diyor.(...) Keloğlan yatmış. Padişah kendi mendilini Keloğlan'ın kolunda bağlı görünce içerisine şüphe giriyor. Hâl hatır sorduktan sonra tekrar saraya dönüyor ve sarayda bir ziyafet tertip ediyor. Bu ziyafete Keloğlan'ı da davet ediyor."

(Kervancı, Niğde, A. Tuğurul)

Keloğlan, sırası gelince kötülük yapmaktan çekinmez. Bu yönüyle katı yürekli, acımasız bir tip kimliğine bününür. Ama, yaptığı

mücadele kötülerle olduğu için Keloğlan'ın bu acımasızlığı, katı yürekliliği dinleyenlerde hiç bir menfi tesir bırakmaz. Haksızlıklara, kötülük yapan kişilerin karşısına pervasızca çıkan Keloğlan, onlara onların kullandıkları silahlarla karşılık verir. İçten pazarlıklı Dev'e bir başka, çıkarıcı, bencil bezirgana bir başka, kurnaz Köse'ye bir başka karşılık verir:

"... Dev gelmiş, ağacımı niye kesiyonuz?, demiş. Keloğlan'ın gönderdiği adamlar da, Keloğlan öldü de O'na tabut yapacaah, demişler. Dev sevinmiş, iyi iyi, deyip bir kenardan siyrederimmiş. Bunnar, ağacı kesip tabudu yapmışlar. Dev'e, yav Keloğlan senin gadar vardır, gel şu tabudun içine bir yat da ölçüsünü alah, demişler. Dev, tabudun içine uzanmış; adamlar hemen tabudun gapağını mıhlamışlar. Keloğlan tabudu alıp, Padişaa getirmiş. Tabudu açmışlar; Dev, tabutdan çıhdığı gibi orda bulunannarı yimış. Tabii Keloğlan, önceden gavağa çıhdığı için O'nu yiyememiş.

-Lan Keloğlan nası çıhdın oruya?

-Bıçaa bıçaan üsdüne godum da çıhdım. Dev, bıçaa bıçaan üsdüne goyup çıhmiya yeltenmiş, ayahları dooranmış.

-Lan Keloğlan nası çıhdın oruya?

-Duzu duzun üsdüne godum da çıhdım. Dev bunu da yapmış. Bu sefer ayahları yanmış; oruya yihılmış. Yihılınıcı, Padişaa adamları gelip Dev'in kellesini gödesinden ayırmışlar. Keloğlan, aşşaa inmiş, Padişah, sözünde durumuş, Keloğlan'a gızı nı virmiş, gırh gün gırh gice duün yapmışlar..."

(Keloğlan, Kayseri, M. Sever)

Masallarımızdaki diğer erkek tiplere baktığımızda hemen hepsine yardım edenler, yol gösterenler, büyülü vasıtalar vardır. Oysa, incelediğimiz Keloğlan masallarında bunlara hemen hemen hiç rastlanmaz veya rastlansa da pek azdır. Keloğlan ve benzeri tipler, "kararlı, ne istediğini bilen, amaçlarına ulaşmak için çok değişik yollar kullanan, kötülük edenlere benzer karşılıklar verebilen tiplerdir." (111) Keloğlan bu yönüyle hareketlerinde kendi akli ve zekâsını kullanan; zekâlığı, kurnazlığı, ataklılığı, becerikliliği ve hilekârlılığıyla amacına ulaşan bir tiptir.

Bazı Keloğlan masallarında gördüğümüz Keloğlan tipi, Müslüman-

Türk toplumunun ideal ahlâk ölçüleriyle değerlendirildiğinde "kötü" olarak değerlendirilebilecek bir tiptir. Misal olarak "Ağa ile Keloğlan" (112) masalını ele alalım: Keloğlan azap/uşak olarak bir ağa'nın hizmetine girer. Ağa ile Keloğlan'ın anlaşmasına göre, hangisi diğerine kızarsa, derisi yüzülecek, dolayısıyla da ölecektir. Keloğlan, ağa'yı kızdırmak için olmadık işler yapar. Keloğlan'la başede-meyen, yenileceğini anlayan Ağa, bir gece gizlice karısını da alarak evinden kaçır. Fakat Keloğlan, eşyalar arasındaki bir sandığa saklanarak onlarla birlikte gider. Ağa ile karısı, bir su kenarında mola verirler. Gece olunca Ağa, Keloğlan'ı farkedip sandığı suya yuvarlar; keloğlan'dan kurtulmuştur. Oysa Keloğlan, geceleyin sandığa Ağa'nın karısını koymuştur. Ağa, Keloğlan'ın bu oyununa çok kızır, kahrından kendisini suya atar, boğulup ölür. Keloğlan da Ağa'nın malına el koyar.

İlk bakışta zalimce bir davranıştır bu. ancak Keloğlan, Ağa'ya bu kötülüğü durduk yere yapmamıştır. Bunu, yukarıda özeti verilen Keloğlan masalının değişik bir varyantında açıkça görmek mümkündür. Bu varyantta Ağa, Kara Köse olarak yer almaktadır. Bu masalda Keloğlan, üç kardeşin en küçüğüdür. Keloğlan'ın babası, üç oğluna "Kara Köse'nin hizmetine girmeyin" diye vasiyet etmiştir. Büyük ve ortanca oğlan, babalarının vasiyetine uymaz, Kara Köse'nin hizmetine girerler ve Kara Köse, onlara derililerini yüzmek suretiyle öldürür. Keloğlan, iki ağabeyinin akıbetini bile bile Kara Köse'ye hizmetkâr olur ve O4nu doğduğuna doğacağına pişman eder. Ağabeyle, rine yapılan haksızlığın, kötülüğün intikamını fazlasıyla alır:

"... Kara Köse ile hanımı, önceden Keloğlan'ı kuyuya atmaya plânlamışlar. Keloğlan bunu bildiinden gece kahıp gendi elbiselerini hanıma giydirmiş. Gendi de hanımın urbasını giymiş. Gecenin bi yarısı Kara Köse'ye, gah gah Keloğlan uyudu, demiş. İki birlikte kelôlan diyi garıyı guyuya atmışlar. Hanım guyuya taıldıhdan so:ra Keloğlan üstündekileri çıkarmış. Kara Köse'ye, sıra sende, demiş. âbîlerinin gômülü olduğu yerleri ôrendikten so:ra Kara Köse'yi guyuya atmış. Eşşa yuklu on katırla evine dönmüş."

(Kara Köse, Yeşilhisar, M. Ekinci)

Masallarımızdaki diğer tiplerin kaderlerine râzı, toplumun temel törelerine, inançlarına bağlı,içinde yaşanılan içtimai düzene boyun eğen, saygılı karakterlerine karşılık, Keloğlan'ın karakterindeki en dikkat çekici taraf, O'nun varolan durumu, içinde yaşadığı şartları değiştirmeye yönelik faaliyetidir. Haksızlıklara,adaletsizliklere doğrudan doğruya değil de biraz sinsice, fakat durumun gerektirdiği ölçüde saldırma, direnme; haksızlığı, adaletsizliği, kötülüğü yapanlara - aşırı olarak değerlendirilse de - derslerini verme faaliyeti içindedir Keloğlan. Bu yönüyle gözüpek, cesur, atılgan biridir. Yılgınlık, boşvermişlik yoktur hayatında. Olayları, durumları kendi lehine çevirmekte maharetlidir. av olduğu durumdan avcı olma durumuna rahatlıkla geçebilir.Mesela, aşağıdaki masalda Keloğlan/Çapgöz, kendisine oyun oynama plânları kuran Dev'e gereken oyunu oyunu oynayacak, dersini verecektir:

"... Dev,bir kağıda birşeyler yazıp Çapgöz'e vermiş. Çapgöz, kardeşlerini de yanına alıp yola koyulmuş. Yolda bir adama rastlamışlar.Çapgöz, götürmekte olduğu mektubu bu adama okutmuş.Dev,kağıtta diyormuş ki hanımına; mektubu getireni kes, pişir, gönder. Çapgöz bunu duyunca orada hemen mektubu yırtmış, yerine yeni bir mektup yazdırmış, demiş ki, ahırdaki emlik kuzuyu kes, pişir; bu mektubu getirenle gönder. Neyse uzatmayalım, Çapgöz, kuzuyu pişirtip alıp gelmiş. Dev'in bu işe canı sıkılmış, ama belli etmemiş.Kuzuyu hep birlikte yemişler."

(Çapgöz, Sivas,A.Kaya)

"... Oğlan, bir Dev'inen arhadaş olmuş, goyulmuşlar yola.Gede gede bir çayırılığa gelmişler. Dev, ge bi yihışah, dimiş. Ruhubradas' ı bi dutmuş, bi sıhmış, oolanın gözleri dışa düşmüş; gözleri pece gibi olmuş. Dev,neye iki tarafa bahan, ne için gözlerin pece gibi açıldı? diyi sormuş. Oolan, seni şu daan mı, yohsa şu daan mı arhasına atsam diyi bahıyom, dimiş.Dev, bu sözleri duyuncu gorhmuş, oolanı biraahmış. İcih da gitmişler, bi armit aacının yanına varmışlar. Dev, bi dalı eemiş,oolana, al dut da yi, dimiş.Oolan dalı dutuncu, dal oolanı galdırmış, dikennerin arasına atmış. Orda bi davşan uyurumuş, oolan davşanı gulahlarından dutmuş. Dev, orda nidiyon, dimiş. Oolan da, şurda bi davşan gördüm, onu yahalamak için hopladım,dimiş."

(Ruhubrades,Fertek,M.Öztürk)

Toplumun her katından kötü, yaramaz-insanlar, insanüstü varlıklar, devler,devanaları, kurnaz,sinsi, içten pazarlıklı değirmenciler, köseler, padişahlar Keloğlan karşısında yenik düşmeye mahkumdurlar. Kimi zaman Keloğlan, masallarımızın şehzâde tipinin yerine geçip devden halkı kurtaran kişi olur."Keloğlan masalları, bu nitelikleri ve özelliklerindeki bu anlamları ile öteki masal tiplerinden iyice ayrılmış, başka nitelikleriyle de çağımızın hikaye türlerine iyice yaklaşmış, artık toplum çatışmalarını dile getirecek bir yeni öz kazanmışlardır. Bu masalların kahramanı Keloğlan ise, akılcı, kendini töreye bağlı saymayan öteki masallardaki bâtıl inançlara bağlı tiplere karşı bir yeni tip olarak ortaya çıkmaktadır. Masalların içlerine yerleşmiş olan eski mitlerden, epik kültürün eski basamaklarından uzaklaşmış, gerçeğe yaklaşmış bir yapı var burada. Masal, bütün öğeleriyle bizi bu dünyanın koşullarından kurtarıp düşlerde kurulmuş ülküsel bir toplumun ortamına götürürken, Keloğlan masalı da bütün yapısı ile gündelik çatışmalar dünyasına bağlı kalmaktadır."(113)

Keloğlan, fizikî özellikleriyle düşünüldüğünde belki çirkin olarak bile değerlendirilebilir. incilediğimiz masalların kimilerinde "Çapgöz, Ruhubradas" gibi acayip isimlerle kendini gösteren Keloğlan, fizikî kusurlarını zekâsı, hünerliliği, pratikliliğiyle unutturup, sevimli,cana yakın biri haline gelir. Hatta, Padişahın kızına bile kendini beğendirir, sevdirebilir:

"...Padişahın gızı, yedi yolun ayrımına bir gale yapdıracahmış. Onun için sorularını bilecek oğlanla evleneceğini bütün memlekete duyurmuş.Bilmeyenlerin de kellesi gidecek. Bu kellelerle de gale yapılacahmış.

Herkes sansını denemiş. kimse Padişahın gızının sorularını bilememiş. Keloğlan, bütün soruları bilmiş. Padişahın gızı kaderine râzı, Keloğlan'la evlenmiş."

(Keloğlan,Sivas,A.Gazel)

"... Türk masal kahramanı olarak Keloğlan'ın ayrı bir önemi

vardır. Keloğlan, Türk zekâsını temsil eder. Küçüklüğüne rağmen yarınsından ve boyundan, hâlinden ve tavırlarından umulmayan keskin bir zekânın, kurnazlıkların, hilelerin yardımıyla düşmanlarını alteder veya ulaşmak istediği hedefe ulaşır. Karşısındaki padişah bile olsa, intikamını mutlaka alır. Çoğunlukla adaleti ve hakkaniyeti üstün kılar. Hâinler, hırsızlar, zâlimler, müstebitler, dev ve ejderhalar Keloğlan'ın akli, zekâsı, kurnazlığı veya hileleri karşısında her zaman yenilmeğe mahkumdurlar. Masalların sonunda Keloğlan, zenginilğe ve güzel bir kıza kavuşmanın yanında zaman zaman padişah da olur." (114)

"...Derken, Kamertayın söylediğini yapar Keloğlan. Ağa'ya getirir kırk aygırı. Bu sefer halk seyre çıkar. Dünya güzeli, Ağa'ya:

-Bir şartım var nikah için, der. ağa, kabul eder. Ağa, bir bir aygırların altından geçer. Derken arkada kara bir aygır varmış; geçerken Ağaöyle bir vurmuş ki. canı cehenneme gitmiş .Dünya güzeli demiş ki, beni getirene varırım. Keloğlan'a varmış. Kırk gün, kırk gece toy, düğün etmişler."

(Keloğlan'la Deniz Aygırı, Hafik, Ş. Elçin)

Keloğlan, amacına ulaşmak için her yola başvurur. Müslüman-Türk toplumunda yalan söylemek, insanları aldatmak, hiçbir zaman tasvip edilecek bir durum değildir. Durum böyle olsa da Keloğlan'ın yalan söylediği, karşısındakileri yalanlarıyla kandırdığı oldukça çok rastlanılan bir durumdur. Hayvanlar arasında tilki kurnaz bir hayvan olarak bilinir. incelediğimiz bazı keloğlan masallarında Keloğlan, tilki ile arkadaş/kardeş olur. Böylesi masallarda Keloğlan'ın rolünü tilki üstlenmiştir; yani zekî, kurnaz, düzenbaz bir karakterdedir:

"... Günlerden bir gün dilki kazanç için gezmeye çıkıyo. Bir öplükte deşinirken bir altın buluyo. Altını alyo, eve gelyo. Keloğlan'a diyo ki, kardeşim get, patışahın çiniini site. Çinii nedîcin diye sorarlarsa, kardeşimlen altın bölüşeceez de. Keloğlan yola çıkıyo, gelyo patışaha. Patışahım çinii müsade et de götürüyüm, diyo. Nediicin çinii oolum? Biraz altın var da kardeşimlen bölüşeceez. Patışah çinii veriyor, Keloğlan alıp Dilki Paşa'ya getiriyö. Fakat, patışah hayretler içinde kalıyo. Bu kadar altın nirden gelmiş de

bunlar çiniglen ölçyollar; altın ölçmenin aslı varsa muhakkak beraberinde bi bereketi gelir, diyo.

Dilki uyanık ya, o altını çiniin bi tarağına gısdırıyo, geri gönderiyo. Patışah çiniin baina soluna bahyo ki, ne görsün hakkaten de altın var, demek ki bunlar zengin adamlar, diyo.

...

Aradan bir müddet geçyo; tabii Keloğlan evlenecek. Kimin gızına geidek, kimin gızına gidek, en iyisi patışahın gızına gidek, di-yolar. Dilki, yola çıhyo,gelyo patışahın evine.Allahın emri, Peygamber'in kavliyle gızını kardeşim Keloğlan'a isdiyom, diyo. Aha sen geldin de biz vermedik mi, yalnız gelin giderken damat da gelecek, hemi damadı da görmüş olacaaz.Tamam olur, elbette gelir,diyo.Dilki ve Keloğlan yola çıhyoyollar. Padışahın evine yahlaşınıcı Dilki, Keloğlan'a,sen burda dur, diyo. Hemen Keloğlan'ın sırtındaki elbisele-ri soyup atyo. Koşarak patışaha gidyo.Patışahım, patışahım sorma yolda haramîler önümüzü kestiler, bizi soydular; senin damadın sırtında ne elbise koydular, ne bir şey... Hepsini aldılar,götürdüler, cırcıplak oğlan dain başında galdı, diyo. Hemen patışah emir buyu-ruyo; tam mânâsıyla teferatlı bir gat elbise yaptırıyo, al götür, diyo. Elbiseyi alyo, Keloğlan'a getiriyo."

(Keloğlan'la Tilki,Akdağmadeni,Y.Can)

İncelediğimiz masalların birkaçını (Çapgöz,Oniki, Ruhubradas,vb) saymazsak, Keloğlan, bütün Keloğlan masallarında isimlidir; yani alışılmış belli bir ismi yoktur. Kel olması sebebiyle takma bir isimle anılır. Bazı masallarda evin tek oğlu olmasına karşılık, bazı masallarda da ağabeyleri vardır.Böylesi masallarda Keloğlan, kardelerin sonuncusu, yani en küçüğüdür.

Masallarımızda Keloğlan'ın babasından hiç söz edilmez.Eğer baba varsa, masalın henüz başındayken ölür; Keloğlan yaşlı, hasta anasıyla, ninesiyle kalakalır. Bütün sıkıntısını anası çeker. Bazan Keloğlan, anasına iyilik etmek için onu yıkar, fakat anasını kaynar suda yıkadığı için kadıncağız ölür.Keloğlan, hâlâ anasının öldüğünün farkında değildir.Bu yönüyle Keloğlan, zekî ,kurnaz, akıllı olmaktan çok, yarı deli, aptal, ne yaptığını bilmeyen biri görünümündedir:

"... Keloğlan ile akıllı oğlan varımış.Bunlar kardeşmişler.Bun-

ların babaları ölünce, akıllı oğlan:

-Hadi malımızı bölüşelim kardeşim, demiş. Keloğlan da ,nasıl bölüşelim,demiş.Akıllı oğlan:

-İki ev var, biri senin, biri de benim olsun; hayvanların gelmesini bekleyelim, ahşam ahıra girenler benim, dışarda kalanlar senin olsun, demiş. Keloğlan kabul etmiş.Akşam olunca hayvanların hepsi ahıra girmiş; bir tek uyuz bir dana dışarda kalmış."

(Keloğlan, Bünyan,S.B.Akbaş)

"... Büyük oğlanı götürürlerken,"Aman gardaşım anamızı aç goma, gapımıza pecemize muhât ol" demiş. Keloğlan, ağası gidenden sonra bir gazan su gızdırmış,"Ana seni bi yıhayım" diyerek anasını yıharmaya galhmış. Kadın başına dökülen sıcak suyun tesiriyyinen sırdı galhmış.Keloğlan da "Anam yununcu ırahatladı, bah nası da gûlüyo" demiş. Ağasını görmeye giderken gapıyı peceyi sırtlayıp varmış.Büyük oğlan:

-Niye geldin gardaşım, anamızı, evimizi kime godun? demiş.Keloğlan da "Anamız duvarın dibinde uyuyo, gapıyı peceyi de sen bir yere goyup gitme didiydin, ben de sırtladım geldim" demiş.

(Keloğlan,Hacıbektaş,A.Yalçın)

Keloğlan, birçok masalımızda bir zekâ küpü olarak yer alırken, birçok masalımızda da cahilliğiyle, aptallığıyla, melanetkârlılığıyla yer alır. Padişah, sultan, saray O'nun için dokunulmaz olmaktan uzaktır.Zaman zaman padişah olduğu da görülür:

"...Keloğlan, getirdiği aslan ve kaplan sütünü sunmuş. Getir, diği sütün saf aslan ve kaplan sütü olduğu anlaşılmış. Keloğlan:

-Padişahım, bunların getirdiği sütü de ben verdim; açıp bacaklarına bakın, topal atımın nalıyla dağlanmış göreceksiniz, demiş. İkisini de soymuşlar, Keloğlan'ın söylediği doğru çıkmış.Keloğlan tekrar, "Padişahım savaşta sizi kurtaran cengaver de bendim" deyip, Padişahın bileğine bağladığı mendili çıkarmış.

Padişah, şöyle bir düşünmüş, sonra yanındakiler dönüp, artık kendisinin yaşlandığını, bundan böyle ülkeyi Keloğlan'ın yöneteceğini söylemiş. Durum tüm ülkeye duyurulmuş."

(Keloğlan,Suşehri,İ.Ege)

Erciyes Yöresi masallarında "Keloğlan" ismiyle yer almasalar da karakter özellikleriyle tam bir Keloğlan olan masal kahramanları vardır. Bunlar olaylar, durumlar karşısında Keloğlan'ın takındığı tavırları takınır, O'nun gibi yalanlarıyla, kurnazlıklarıyla, zekâlıklarıyla içinde bulundukları şartları değiştirmeye yönelik hareketlerde bulunurlar. Safliklarıyla, iyi niyetli oluşlarıyla masal sonunda birtakım mükafalara kavuşurlar. Erciyes Yöresinin değişik bölgelerinden derlenmiş "Ali Cengiz Oyunu, Kahraman Kara Mustafa, Oniki, Çoban Çocuk, Korkak Ali, Mitişik Kız, vd." masallarında gördüğümüz kahramanlar, değişik isimlerle masallarımızda yer alsalar da özünde hepsi de Keloğlan'dır.

"...Aradan çok zaman geçmeden Dev yine gürelemiş:

-Kim uyuyi, kim uyanık? Oniki, cevap vermiş:

-Herkes uyuyi, Oniki uyanık. Dev, bu sefer de niçin uyumadığını sorunca,

-Annem sağ olsaydı, bana savatla su getirirdi, içer ondan sonra uyurdum, demiş. Dev, hemen savadı alıp çeşmeye gitmiş. Oniki, bütün kardeşlerini uyandırmış. Dev'in kızlarını uyandırmadan yataklarını onlarınki ile değiştirmiş. Dev gelince herkesin uyuduğunu görmüş. Karısını uyandırıp başlamış onları yemeye. Her taraflarını yiyip, sabah kahvaltısı için yalnız kafalarını bırakmış. Sabahleyin bir de ne görsün, on iki kızın yerine kendi kızlarını yememiş mi... Ağlamış, sızlamış, ne çare..."

(Oniki, Divriği, E. Aslanoğlu)

"... Kalbura bir türlü su dolduramayan devanası yorulmuş, evin yolunu tutmuş. Bir de ne görsün evi kül olmak üzere.

-Ah Mitişik kız, vah Mitişik kız, böreğimi baklavamı yedin, doymadın; şimdi de evimi ateşlere yediriyorsun, ben sana gösderirim, demiş.

Öte yanda kızlar, fak kurarken faka basan Dev'in hiddetini seyrediyor, keyifleniyorlarmış."

(Mitişik Kız, Kırşehir, V. Arseven)

Keloğlan bazan da halk hikayelerimizde (özellikle Köroğlu hikayelerinde) masallarımızdaki özellikleriyle yer alır. Yine zekâdır, kurnazdır, yalancıdır, düzenbazdır. Hemen her edebî türde değişik

özellikleriyle yeralamasının sebebi, Keloğlan'ın gerçek hayatta yaşayan, yaşaması mümkün olan bir tip olmasıdır. Masallarımızın diğer tiplerinin (mesela şehzâde, en küçük oğlan, bey oğlu, en küçük kız, vb.) ideal tipler olmasına karşılık, Keloğlan hem ideal olan özelliklerle, ri hem de ideal olmayan, istenilmeyen özellikleri taşımasıyla diğer tiplerden ayrılır.

Baştan beri söylediklerimizi genel hatlarıyla toparlayacak olursak, Keloğlan, erciyas Yöresi masallarında zekî, kurna, amacına ulaşmada her yolu denemekten çekinmeyen, kötülük edenlere benzer kötülüklerde bulunan, atak, becerikli biridir. adaletsizliklere, haksızlıklara sinsice kurduğu ve uyguladığı plânlarla çözüm bulma, direnme hareketinde bulunan, içinde yaşadığı şartları kendi lehine çevirebilmek için gayret sarfeden karakter özelliklerindedir. Fizikî olarak keldir; eğer kardeşleri varsa evin en küçüğüdür. Genellikle de evin tek oğludur. Kimi zaman zekîliği, pratikliği ile değil, aptal davranışları, cahilliği, yarı deli hâliyle ön plâna çıkar; fakat bu halleriyle bile iyiliksever, deli dolu, temiz kâplı biri olarak sempati toplar.

Keloğlan tipinin yukarıda vermeye çalıştığımız genel özellikleri, "Asıl Keloğlan Masalları" veya "Gerçekten Kel Keloğlan Masalları" için geçerlidir. Bu tür masallarda Keloğlan, masalın başlangıcından sona erişine kadar keldir. bunun yanında bir de "Sahte Keloğlan" veya "Kılık değiştirmiş ,Tebdil Gezen Keloğlan" vardır ki, bu, masallarımızda herhangi bir sebeple yerini yirdini bırakıp demir asa, demir çarık ülküsü uğruna yollara düşen şehzâde, genç kız, vb. tiptir. Baba ocağını, sarayını terketmek zorunda kalmıştır. Çoklukla rastladığı bir çobanla elbiselerini değiştirir, başına bir işkembe/karın geçirerek saçlarını gizler; sahte bir Keloğlan olur. Her iki Keloğlan tipinin farkı o derece açıktır ki anlatıcı kişi, "masalı anlatırken asıl Keloğlan'a "Kelli Keloğlan" demek zorunluluğunu duyar." (115)

Eberhard-Boratav ikilisinin "Türk Masal Tipleri" üzerinde yaptıkları çalışmada "asıl Keloğlan Masalları" onbeş çeşit olarak gösterilmiştir: Type:350-364 (116)

115. BORATAV, P.N.-EBERHARD, W. : Typen Türkischer Volkmaerchen, Wiesbaden, 1953

116. Age.s.381

ikinci tip, kılık değiştirmiş Keloğlan'ın Keloğlanlığı ancak bir dış görünüş, kendini gizleme olayıdır. Karakter özellikleri bakımından da asıl Keloğlan'la bir alakası yoktur.

2. KÖSE

incelediğimiz asıl Keloğlan masallarında Köse tipi, Keloğlan'ın zekâsını, hünerini, pratikliğini göstermesine yarayan bir vesîle gibidir. Hemen bütün kötü özellikleri karakterinde toplamış bir tiptir. Kötülük etmekten zevk duyan, adaletsiz, haksızlık yapan şirret biridir. Keloğlan'la değişmez bir ikili gibi masallarımızda boy gösterir. Keloğlan nasıl her masalda genç biriyse, Köse de her masalda yaşlıdır. Zekîdir, kurnazdır, düzenbazın biridir, ama Keloğlan karşısında yenilmeye mahkum biridir. Masallarımızda "Köse" veya başka bir isimle, fakat Köse'nin karakter özelliklerini bünyesinde toplamış biri olarak yer alır. "Köse örnekli masallar, tecrübesiz gençlere hayatta karşılaşılabilecekleri hainlikleri sergileyerek onları eğitir. Köse de çok kere cezasız kalmaz; ya Keloğlan veya daha güçlü bir başka Köse tipi O'nu cezalandırır." (117) Böylelikle kötülük eden kötülük bulacak, ortadaki adaletsizlik sona erecektir:

"... Oğlan, Köse'yle gidiyor; bir çayırılıh yire varıncı orda bir çay molası viriyorlar. Çay gaynadıyor Köse, içiyorlar. Bunun, oğlanın uyhusu gelince uyuyor. Kôse usulceman dabancasını alıyor bilinden.

-Hey gahh, diyor. galh seni vuracaam, diyor. Sen, kôse, ben istanbul patışaanın yiğeni olacaam, diyor. Oğlan, İstanbul patışaanın yiğeniyimiş.

-Patışaam yiğeni ben olacaam, sen kôse olacaan, yimin it, kimseye hiçbi şey dimiyeceene. Oğlan gorhuyor, "olur" diyor; yimin idiyor, büyük bi yemin idiyor. Kôse, ata biniyor, elbiselerini oğlanın elbiseleri yinen değiştiriyö. (...) Sabah oluyor, gız hamama salıyor, güzelce bir elbise giydiriyor. "Git padişaha annat" diyor. Gidiyor, bahıyor ki, adam gapıdan çıhmış. "gapıları gapadın, kimse çıhmasın" diyor. "Padişahım, ben senin yiğenimim, Bu Kôse, bana yolda ırasgeldi; bana böyle böyle oyun etti" diyor. Padişah, "öyle mi?" diyor. atın guyruguna bağlıyorlar Kôse'yi, "Haa! " diyince adam atın guyrugunda parça parça oluyor."

(Köse, Kayseri-R. Deniz)

Köse, yaptıklarıyla ünlendiğinden babalar vasiyetlerinde evlatlarına "Sakin ha Köse'yle arkadaş olmayın,Köse'nin hizmetine girmeyin" türünden ikazlarda bulunurlar. Bu ikaza çoklukla büyük ve ortanca oğlan uymadıklarından Köse, onları derilerini yüzmek suretiyle öldürür. En küçük oğlan, ki bu çoklukla Keloğlan'dır, ağabeylerinin uğradığı haksızlığın intikamını almak için harekete geçer ve Köse'yi canından bezdirir:

"... Evvel zaman içinde yohsul bir ayle yaşarımış. Bu aylenin reyisi ölürken üç oolunu yanına çaarıp, "Oullarım ben öleceem, amma size bi nasiatım var. Sahın Kara Kôse'ye çırarh olmayın" demiş. Babaları öldükten sonra büyük oolan bi yire çırarh olmaya gitmiş. (...) Kara Kôse de " darıldın mı oul?" demiş. O da " darılma deel, patladım" demiş. İhtiyar da "biz ne didiyidik, darılan boğazından boumluk, sırtından sıyrımlıh öldürüleceg" demiş ve oolanın başını kesip ahır tersinin altına gômmüş. anası oolunun gelmediini gôrücü ortancı oolanı göndermiş,fahad Kara Kôse onu da aynı şekilde gandırıp öldürmüş."

(Kara Köse,Yeşilhisar,M.Ekinci)

"... Oolan atına biniyor, gidiyor. Giderken bir Kôse'ye ırasge-
liyor. Babası buna tembih itmiş, "Oolum yola giderken Köse ile arhadaş olma zinhar." Garşısına bir Köse çıhıyor,"Niriye gidiyon ağa?" diyor. "işte İstanbul'a gidiyom,ben babamdan vasiyetliyim, Köse'yle arhadaş olmam" diyor, giri dönüyor."

(Köse, Kayseri,R.Deniz)

Köse, çoklukla masallarımızda "değirmenci" olarak yer alır.Öyle bir değirmencidir ki, değirmene gelen müşterilerin unlarına el koymak için onlarla yarışır. Bu yarış, yalan söyleme yarışıdır. Kim daha ilginç, duyulmadık bir yalan söylerse yarışmayı o kazanacaktır. Değirmenci Köse, kendinden emin, yarışmayı kazanmaya nam, zet biridir. Fakat, karşısına zavallı bir köylü olarak Keloğlan çıkar; Köse'nin söylediği yalandan daha ilginç bir yalan söyleyerek yarışmayı kazanır. Burada Köse, haklıya hakkını teslim etmede bir mahsur görmez. Aşağıda Kangal/Sivas'tan derlenen bir masalda Köse, yaşlı Agop Efendi olarak yer almaktadır ve "gayetten güzel yalan söyler, tevatir koku alırmış ki, müşteri daha değirmene gir-

meden heğbedeki pişmiş tavuğun kokusunu alırmış. Bunun için de istediğine nöbet verir, ununu öğütür, istemediğini atlatırmış." diye tanıtılmaktadır:

"... Günlerden bir gün biçare bir köylü merkebine yüklediği beş ölçek buğdayını alıp gelmiş. Agop Efendi, "Müşterim çok, sana nöbet veremem" demiş. Köylü yalvarmış, yakarmış, dinletememiş." Bir şartla nöbet veririm" demiş, "şartım şu, ikimiz birer fıkra anlatacağız, kimin yalanı fazla olursa o kazanacak. Senin yalanın çok olursa ben sıranı verip buğdayını öğüteceğim; yok benim yalanım çok olursa buğdayını yükler, geldiğin gibi gidersin."

Bundan sonra yalan yarışı başlar; yalanlar söylenir. Köse/Değirmenci o güne kadar duymadığı, uyduramadığı bir yalan duymuştur; dolayısıyla da yarışı kaybetmiştir:

"... Efendim benim babam gezici göçmenlere bir eşek verip bir tavuk almıştı. Bunu bir kümese kapattık, iki gün sonra yem vermek için kapıyı açacak olduk açamadık. Açamayınca mecburen kümesi yıktık. Bir de ne görelim kümes bütün yumurtayla dolmamış mı. açmazsak zavallı tavuk yumurtadan boğlacak. Bu sefer samanlığa kapattık; samanlık yumurtayla doldu. ahıra kapattık, ahır doldu. Derken babam "Bu böyle olmayacak" diye büyük bir dam yaptırdı, oro da doldu. Biz de yaz gelir gelmez yumurtaları harmana yığıp güzelce düvenle sürdük, tınazını yaptık; rüzgarlı bir havada başladık savurmaya..."

Yalan böyle devam edip gider. Sonuçta Köse/Değirmenci pes edip, haklıya hakkını teslim etmekten başka çare olmadığını görür:

"... Agop Efendi durmuş, düşünmüş "Vallahi hemşerim, ben bunca yıllık yalancıyım, böylesini ne duydum, ne de uydurdum" demiş. Hemen köylünün buğdayını öğütmüş, eşiğine yükleyip yolcu etmiş."

(Değirmenci ile Müşterisi, Sivas,
R. Tarhan)

Köse'nin genelde Keloğlan masallarında görüldüğünü biliyoruz. Erciyes Yöresi masallarından "Yeloğlu Köse" masalında değişik bir köse tipine, olağanüstü özelliklere sahip bir köse tipine rastlıyoruz. Yeloğlu Köse, yerden yetmiş batmanlık taşları alıp göklere yükselecek kadar insanüstü özelliklere sahip bir köse; ancak yenilmez değil. Bütün olağanüstülüklerine rağmen, masalın sonunda Küçük

Oğlana yenilmekten kurtulamıyor. Buradaki köse, incelediğimiz masallarda Şehzâde tipinin karşısına çıkan, olumsuzluklarıyla O'nu engellemeye çalışan tiptir. alışageldiğimiz Köse ile ilgisi yoktur:

"... Yiloğlu Köse'nin atı bunnarı gôrüyor, bir kişniyor; Yiloğlu dünyanın öbür ucundan çıkıp geliyor. At, "Senin geçirdiğin gadını gocası alıp gitti" diyor. Yiloğlu Köse, yirden yitmiş batmanlıh bir daş alıp gôge çekiliyor, oğlanın depesine bırakıyor. Oğlan ezim ezim eziliyor. Oğlanı getiren guş bahıyor ki, oğlan ezilmiş, hemen oğlanın etini kemeğini topluyor, üflüyor, oğlanı geriden geri sağaldıyor."

(Yeloğlu Köse, Kayseri, M. Sever)

Yine, Köse Musa" isimli masaldaki köse, alışlagelen köse'den çok bir Keloğlan'dır. ancak bu masalı anlatan kişi, masal kahramanının kurnazlığına, hilekârlığına, zekîliğine bakarak, onu Köse Musa olarak isimlendirmiştir:

"... Köse Musa, inânı satmaya gôtürür. Şehrin kenarına gelinci dir ki, "Pazarın ağzını bir yohluyum, ona gôre geliyim." İnaa daşa bağlar, bazarı dolaşır, çevrilir gelir, inek yoh... "Abarrii inek gitmiş." öykelenir, yirden bir daş alır, daşa vurur. Daşa vurmasıyla daş hış diyi altın olur. Daşın içinde altın varmış, heybesine dolı durur, kôye varır. Kôylüler der ki, " Kôse Musa, inaa gaça satdın?" "Sormayın yahu, inaa bir heybe altına sattım" demiş. Bunu işiden kôy- yüler "ya" demişler. Sabah olmuş, herkes ne kadar malı varısa bazara çekmiş, ki bi heybe altına bi inek satılacah diye... Dolandırır- lar bazarı, malın yüzüne bahan yoh. Kôse musa'ya gızmışlar."

(Köse Musa, Kayseri, R. Deniz)

İncelediğimiz bazı masallarda da Köse kaygısız, tembel, eviy- le alakadar olmayan, gezip tozan, söz dinlemeyen, düşüncesiz biri olarak yer almaktadır:

"... Köse, akşam eve gelince:

-Acıktım, birşeyler getir de atıştırayım" demiş karısına. Karısı da:

-Ne getireyim, köşede bucakta çöp bile yok" demiş. Köse kızıp köpürmüş, ağzına geleni söylemiş karısına. Kadın da hemen değneği çekip Köse'nin üzerine çullanmış. Yer misin, yemez misin, vur ha

vur! Sonra, "Hem suçlu, hem güçlü" diye söylenerek Köse'yi dışarı atmış; kapıyı arkasından kitlemiş."

(Evden Kovulan Köse, gemerek, M.G.Demiray)

Köse sinsîdir. amacına ulaşmak için sinsîce plânlar kurar. Acımasızdır; iyiliğe kötülükle karşılık verir, bu yönüyle nankör biridir:

"... "Ana benim babam kim, sen beni kimden aldın?"

-Ah, senin baban var ki, Mısır Patışahı" demiş. Kahmış gitmiş, ü-zengini getirmiş; oğlan goluna vurmuş.

-Babayın bi vaadi var eski zaman, Kôseyinen yola gitmeyecaa" Bu Oğlan zabanan kahmış, atı goluna vurmuş, binmiş. Kôse şu yoldan gelmiş. "Selamünaleyküm Şahsedem. Şo yoldan, şo yoldan" dirken Kôse bunu şaşırtmış. anasına:

-Ben gideceem, Kôse beni salmıyo." Anası itme gitme didiyse de "Ben gideceem" demiş, gitmiş.

-Selamünaleyküm Şahsedem"

-Sen bana uyladın, gelbahalım." ikisi bir giderken giderken, oğlan Kôse'ye:

-Ne arıyon benim yanımda, demiş. Atın torbasını getirmiş, atın yimini getirmiş; "Senin ayakkabını döndereyim, işte hizmetkârın" demiş. Bir mahale varıncı, bunlar bi geyunun başına varmışlar. Oğlan demiş, ki:

-Gel Kôse baba şurdan bi su içelim.

-Bi gucah sahalımınan sana su mu viriyim, atla atından in, suyunu iç, atına binersin, demiş. Oğlan atından inip, guyuya aelinci, Kôse, oğlanın ayahlarından tutmuş, guyuya sallamış, "Seni burda öldürüyüm mü?" demiş."

(Şah Senem, Yozgat, N.Şahin)

Köse yalancıdır, kötülük etmekten zevk alır. Kendisine kötülük etmeyen insanlara durduk yere kötülük etmeyi düşünen ve oyunlar oy, nayan şirret biridir:

"... Bir gün Köse, bir canavarı kovalarken bir kovuğa sokuyor; ağzını kapatıyor, bekliyor. O sırada yoldan ağanın üç oğlu geçiyormuş. Köse'ye:

-Ulan bu ne iştir?" demişler. Köse:

-Hiç, demiş,biraz işim var. Büyük oğlan geçip gitmiş. Köse, canavarı bir çuvala tıkmış, ağzını bağlayıp sırtına vurmuş, yoluna devam etmiş. Yolda ağanın küçük oğluyla karşılaşmışlar. ağanın oğlu:

-Köse dayı bu çuvalın içindeki nedir? demiş.

-Bu çuvalın içindeki öyle bir mahluk ki, koyunların içine bir saldın mı, iki kat yapar. (...) Üç oğlan, çuvalın içindekini kırk koyunun içine salmışlar. Kapının arkasına da bir kazan su koyup kapıyı kapatmışlar; gidip yatmışlar. Sabahleyin erkenden üç kardeş kapıyı açmışlar. Bir de bakmışlar ki, canavar bütün koyunları boğmuş ve kaçmış."

(Köse,Niğde, A.Tuğrul)

Köse tipi, incelediğimiz masalların genelinde Keloğlan'la birlikte yer alır. Bazı masalllarda ise, Keloğlan özelliklerinde, pek azında da Şehzâdenin aşması gereken bir engel olarak yer almaktadır. "Keloğlan masallarında bu tip, onun partoneri olarak bütün kötü nitelikleri kişiliğinde toplamıştır. Masallarımıza gerçekçi bir özellik veren öğelerden biri de odur. Kaba ve grotesk birçok nitelikleriyle Keloğlan'a benzemekle birlikte, Keloğlan'da bu niteliklerin kötülükleri yenmek için bir araç, benzeri ile karşı çıkılan bir silah, Köse'de ise, kişiliğinin nedeni ve temeli olduğu belirtilmelidir." (118)

3.ŞEHZÂDE,BEY OĞLU,EN KÜÇÜK OĞUL

Erciyes Yöresi masallarının müspet tiplerinden biri de şehzâde tipidir. Bu tip, masallarımızda padişahın en küçük oğlu, bey oğlu veya herhangi sıradan fakir bir ailenin en küçük oğludur. İncelediğimiz masallardan birçok masalda padişahın en küçük oğlu, üç masalda bey oğlu ve birkaç masalda da halktan şahısların en küçük oğulları yer almaktadır.

Şehzâde tipi, masallarımızda belirli bir işi gücü olmayan tip-tir. Zamanını çoklukla avlanarak, gezmeye çıkarak geçirir. İyilik-sever, merhametli, dürüst bir insandır. Talihsiz şehzâdeler olabildiği gibi, son derece talihli olanları da mevcuttur. Fizikî olarak son derece yakışıklı, çevik, yiğit insandır. Korkusuzdur, inançlıdır. Erciyes Yöresi masallarında çoklukla büyümüş, yetişkin olarak karşımıza çıkar. Pek azında da doğumlarından, yetişmelerinden söz edilir. Geleneklere, töreler, baba vasiyetine son derece bağlıdır:

"... Padişah vasiyet itmiş, dimiş ki:

-Ben ölürsem mezarıma ilk gelene büyük kızımı, ikinciye ortanca kızımı, üçüncüye de küçük kızımı verin" demiş.Padişah bir gün ölmüş. Padişahın mezarına ilk gün bir kurt gelmiş. Büyük oğlan ife ortanca oğlan, "Hiç kurda kız verilir mi" deyip, razı olmamışlar. Küçük oğlan, "Babamızın vasiyetini tutalım" deyip, kız kardeşini kurda vermiş. İkinci gün bir baykuş gelmiş. Gene iki büyük oğlan, "Buna kız verilir mi" demişler. Küçük oğlan gene, "Babamızın vasiyetini tutalım" deyip ortanca kızı da vermiş. Üçüncü gün, mezara bir hoca gelmiş, küçük oğlan gene kızı vermiş."

(Karapaçavra,Bünyan,S.B.Akbaş)

"... Padişah hastalanmış, öleceği anda uşahlarını çağırıp demiş ki:

-Sabahleyin gapıya kim gelirse kız gardaşlarınızı onnara vi-receksiniz" demiş. Oğlanlar, "peki" demişler. adam ölmüş, öldükden sonra sabahınan galhmışlar ki, gapıya bir ayı gelmiş. Gızın birini ayıya virip savmışlar. Devrikisi günü sabahınan bir de bahıyorlar ki,bir dilki gelmiş. Gızın birini de ona virmişler.Üçüncü gün

bir gurt gelmiş, en sonuncu gızı da ona virmişler."

(Yeloğlu Köse,Kayseri,M.Sever)

Şehzâde, masallarımızın cesur, atılğan, giriştiği her harekette başarıya ulaşan tipidir. Dev'in bahçesinden sihirli elmayı O getirebilir. Takdir edilmesi, ağabeyleri tarafından kıskanılır; bu sebeple onlar tarafından haksızlıklara uğrar. Başından olmadık olaylar geçer. Çok zaman babasının yerine padişah olur. Büyük zorluklardan sonra sevdiğine kavuşur. Kötüleri bağışlamaz, öcünü kimsede bırakmaz:

"... Bir gün padişah üç oğlunu yanına çağırıp demiş ki:

-Bakın yavrularım, artık iyicene yaşlandım. Falan yirde, devin bahçesinde bir elma ağacı var, kırk yılda bir elma verir; bu yıl elma verme yılıdır. Elmanın dibinde elmayı bir dev bekler. Bu elmadan hanginiz bir elma getirirse, o yirime patışah olacah.

Bunun üzerine büyük oğlan, "Ben gidip getireceem" diyip, babasının elini öpmüş, atına atlamış düşmüş yollara. Az gitmiş, uz gitmiş, gele gele elma ağacının yanına gelmiş. Yir gök inliyormuş. Oğlan daha elma ağacını görmeden gurültüden gorhup kaçmış. Meğer, dev uyurken horluyormuş. Oğlan, babasına gelip boynunu bukmüş. Bu sefer ortanca oğlan atına atlayıp gitmiş; çoh geçmemiş, o da gorhup geri gelmiş. En ufak oğlan, "Bu sefer ben gideceem" demiş. En guccük en çoh sevilir dirler, Padişah da en guccük oğlanı göndermek isdememiş, isdemesine, ama dinneyen kim. Oğlan atına atladığı gibi, soluğu devin yanında almış. Dev, elma ağacının altında horul horul uyuyormuş. Oğlan, kılıcıyla dürtüp Dev'i uyandırmış. Dev uyanmış, homurdanarak ayağa galhmış. Oğlan, "elmayı almaya geldim" demiş. Dev:

-Bu güne kadar bu elma ağacından hiç bir insanoğlu elma alamadı, sen mi alacaan?" diyerek oğlana gulmüş. Gulmüş ama, oğlanın şahaya gelir yanı yoh, o da gılcını çekmiş. Dev'le oğlan üç gün vuruşmuşlar. Üçüncü günün akşamında Ahmet, gılcını Dev'in döşüne saplamış."

(Küçük Ahmet,Kayseri,M.Sever)

Kimi şehzâdeler, uzunca zaman çocuğu olmayan padişaha, bir dervişin, pîr'in, Hızır'ın yardım etmesi, yol göstermesi sonucunda dünyaya gelirler. İsimlerini de derviş, pîr veya Hızır koyar:

"...Bir padişah varıymış, çocuğu olmazıymış. Bir gomsusu varıymış, onun da çocuğu olmazıymış. Padişah, gomsusuna demiş ki, "Gomşu gel,

bende para var, gidek derdimize çare bulah; çocuğumuz olmuyo,Allah bize ne gösderecek" demiş.Padişahla beraber çıhıyollar yola giodiyol, lar. Gide gide çoh zaman gitdikden sonra bir geyunun başına varıyollar. Orda bir hoca geyudan su çekiyor. Oruya varıcı,suyu çekip Padişaha uzatıyo, "Buyur Padişaaam" diyor. Padişah suyu alıyor,"Benim padişah olduğumu bildin,derdimin dermanını da bil" diyor. Hoca da "Biliyom Padişaaam" diyor. "Sizin ikinizin de derdi çocuğunuz olmuyor" diyor. Sularını içiyollar, oraya oturuyorlar. Hoca cibinden bir elma çıhاریyor, ortasından kesiyor; yarısını Padişaha veriyor, yarısını da gomşusuna. "Bunun yarısını sen garınla yiyeceen, yarısını da sen garınla yiyeceen" diyor. "Sizin ikinizin de çocuğunuz olunca,ben gelenace adını goymuyacaanız" diyor."

(Mehmet İle Ahmet,Kayseri,R.Deniz)

Bir başka masalda yine padişahın çocuğu olmaz. Bu masalda padişah hiç bir harekette bulunmaz; tabii ki, derviş, şeyh,Hızır,hoca gibi dinî kişiler de masalda yer almaz. Burada padişahın karısının Allah'tan dileği ve bu dileğin kabulü söz konusudur:

"... Padişaan hanımı demiş ki,"Yarabbi bana bi oğlan evladı vir de bi yüzü yılan, bi yüzü insan olsun" demiş.Allah'ın gönlüne hoş varmış. Dokuz ay deyince hanım ağrı çekmeye başlamış. Çocuk, gelen ebeyi sokmuş öldürmüş, sokmuş öldürmüş. (...)

Kız, anasının kabrine varmış, "Beni padişahın oğluna alıyorlar, ne diyorsun?" demiş. "Korkma kızım, korkma. Seni bir odaya koyarlar. Bir mangal ateşi yaktır. Sana der ki,kız soyun.der.Ondan evvel soyunursan seni öldürür. Hayır sen soyun, de. Arsızlık yap; sen ondan önce soyunursan ölüň.Gubarır gubarır, odayı doldurur, şişer,korkma" demiş."Pis göyneğini çıkart, çıbık gibi bir delikanlı olur; hemen o pis göyneğini mangalın üzerine at, yansın.Kocayın koynuna gir yavrum" demiş.Kız, mangalı yaktırmış; bunun ikisini bir yere koymuşlar. Sabahleyin kız kalkmış, bir kat elbise istemiş,oğlan elbiseyi giymiş,dışarı çıkmış.Yılan suretinden kurtulmuş, çıbık gibi bir şehzâde olmuş.Varmış anasının babasının elini öpmüş."

(Nigar ile Bahtiyar,Bünyan,S.B.Akbaş)

Şehzâde iyi bir eğitim alır; hatta kuş dilini bile öğrenir.İler-

de başına gelebilecek felaketlerde kuşların O'na yardım edebilmesi için ihtiyacı olan tüm bilgileri öğrenir; Dünya güzeliyle evlenir, peri kızıyla evlenir. Kimi zaman insanüstü güçleri olan biri, karısını kaçırmaz. Kimi zaman âşık olduğu peri kızının sihirinin bozulması, sevgililerin ayrı düşmesine sebep olur. O zaman padişahın oğlu, zorluklardan yılmayan biri olarak yollara düşer. İyiliği, doğruluğu, dürüstlüğü sayesinde tüm engelleri aşar, sevdiğine kavuşur:

"... Gök gürültüsü gibi bir gürültü gelmiş, pencireye çarpmış. Bir garış boyunda, yeddi garış sakallı, cehennem zebanisi gibi bir yüzü varmış. Gızı ağzıynan gapmasıynan pencireden uçmuş gitmiş. Gızdan sâde şu ses gelmiş ki, "Padişah oğlu, demür asa, demür şarukh geyünürsen ancak ki beni bulursun" demiş. Oğlan, çarşuya getmiş. Demir asa, demir şarukh, bir de gısırah at almış. Ata bir heğbe atmış, bir gözüne altın, bir gözüne gümüş doldurmuş, yolu dutmuş..."

(Müstecep ile Dünya Güzeli, Divriği, N. Sakaoğlu)

Kimi zaman padişahın oğlu şehzâde, talihsizdir; ama bu talihsizlik görünüştedir. Çünkü, sonuçta ortanca ve büyük kardeşinin padişah olma durumları söz konusu olmazken, küçük şehzâde, babasının yerine padişah olur. Evlendiği kız, sıradan bir kız değil, dünya güzeli veya sihirli bir varlıktır. Gerçi bi sihirli varlık, ilk başta şehzâdenin üzülmüne, evden kovulmasına, hakir görülmesine sebep olabilir, ama sonuçta şehzâdenin mutluluğa ulaşmasına bir vesile de teşkil edebilir. Padişah, yaşlandığı ve artık öleceğini anladığı zaman, üç oğluna vasiyetlerde bulunur. Bu vasiyet, kimi zaman kızları ile ilgili olabildiği gibi, oğullarının da evliliği, evlenecekleri kızları seçmeleriyle ilgili de olabilir:

"... Üç oğlunu yanına seslemiş. Üçüne de okhunan birer yay vermiş.

-Ben öleceem oğlum, demiş. Bu Iğımbat dağına çıhasız, demiş. Yayınan okhu üçüz de ayrı ayrı atın. Kimin kapısına düşerse, o gapının gınnı isten, demiş. Vasiyetim bu, diğer gapıya gitmen, demiş.

(...)

Gel olmuş, get olmuş; göçcüğün de göynü olmuş. Allah tarafından okhu göğün yüzünde uçmuş, dere depe getmi. Bu da "Babamın vasiyeti bu" deyî okhun arkasına düşmüş getmiş. Gide gide bir göle gelmiş. Gi-

de ki ne gide, bir büyük yeşil gurmağaya okhu saplanmış.

-Eee ne yapam, neydem, neyleyem, babamın vasiyeti bu, demiş.Gurmağayı mendiline dolamış, almış evine götürmüş. Yüksekde beyle bir derece gibi iraf gibi yer bulmuş, gurmağayı oraya goymuş."Babamın vasiyetibu" demiş. Canı çokh sıkılmış, daralmış, çıkmış getmiş evden."

(Müstecep ile Dünya Güzeli, Divriği, N.Sakaoğlu)

En küçük şehzâde inançlıdır, kaderine razıdır. Baba vasiyetine uyar. Bu sebeple kendine eş olarak bir kurmağayı istemeye istemeye de olsa, alıp eve getirebilir. Yine istemese de, gönlü razı olmasa da baba vasiyetine uymak için kızkardeşlerini kurda, ayıya, vb. vermekte sakınca görmez. Kurmağa, kaplumbağa, vb. hayvan suretinde evine getirdiği varlık, şehzâde evde olmadığı bir zamanda silkinip dünya güzeli bir kız olur; evi temizler, yemekler yapar. Oğlan, bir kenara gizlenip kızı yakalar ve onun gömleğini, kabuğunu yakar. Kız, hayvan kılığına girmekle insanüstü güçleri olan bir düşmandan gizlenmektedir. Gömleğin veya kabuğun yanmasıyla kızın sırrı ortaya çıkmıştır, dolayısıyla artık orada kalamayacaktır; ya düşmanı kızı alıp kaçar ya da kız, düşmanından kurtulma umuduyla kaçar. İşte bu noktada şehzâdeye demir asa, demer çarık sevdiğinin peşinden yollara düşmek kalır:

"... Yavrularım elinize birir ok vereyim u oku atın, kimin kapısına deyerse onun kızını sana alacak, demiş. Büyüü atıyo vezirin kapısına deeyo. Ortancası atıyo kizirin kapısına vuryo. En küçük atıyo, bi sıçan deliine düşürüyo. Ondan soona bu, vezirin kızını büyüü alıyo, kizirin kızını ortancasına alyo. Kuçü de "Sen benim evlâdım deylsin, git nere gidersen git" diyo; evlâtlıhdan reddediyo. Bu, deli in üsdüne gidip kapanıyı. "Gaynana "diy, "Lap" diy, "Senden gırh kız isderim" diy. Gaynana gırh dane kız çıkarıp viryo ve diyo ki, "Şu gapıyı gözle, gırh kızın içinden hangısı senin nişanlın olacah", "Peki." Oolan, gırh kızı sayyo, en sonuna gelinci, "Bu benim nişannım" diyo. (...)

Oolan anasını, babasını gardaşlarını eve davat idiyo. Bunnar gelinci garısı elini yain içine batırıyo, sofr a gül gülüsdannıh oluyo, yimek hazırlıyo. İkincisine bi aşık atıyo, gapı gül gülüsdannıh oluyo. Bööle oluncu, bunnar gelini çekemiyollar. Bunun tılsımını oorenmeye çalışıyollar. Gız bu durumu anlıy, çocaa diyo ki, "Herif benim tılsımını

açla vurma, soona beni Kaf Küf daında bulun." Neyse bunlar aadmı gandırıp tılsımı sölediyollar. Bi cigara ataşın buna basıyollar, bu da pırlayı yanıyo; oradan sıçrayıp gidiy. Bu gidinci ayaana demir çarîh giyiyo, bi eline tillo alıyo yola çıhıyo."

(Padişahın Üç Oğlu, Akdağmadeni, Y.Can)

Şehzâde, büyük ve ortanca şehzâdenin, yani ağabeylerinin hışmına uğrar, onlar tarafından kıskanılır. Çünkü, en küçük şehzâde, ağabeylerine nisbetle daha cesurdur, bilgilidir, dürüsttür. Babasının vasiyetini, arzusunu yalnız o yerine getirebilir. Azimlidir, koloy kolay pes etmez, tuttuğunu koparan kararlı bir yiğittir:

"... Bi müddet gidinci daın başında bi mağaraya geliyollar. Bahıyollar ki mağaranın gapısında bi daş var. Büyük gardaşlar gelyo daşı yirinden oynadamıyolar. Sıra gûçcük gardaşa geliyo, "Ya Allah, ya Pîr" diyo; nası gucahlayınca daşı devriyo. İçeri giryo ki altı dene gız. (...)

Dev, içeri ücum idiyo. Ücum idinci guçcük gardaşları devin boynuna bi vuryo, devin boynunu kesiyo. Bunnar o gice orda galıyollar. Fakaş, gardaşlarını çekemiyollar. Buna hile düşünüyollar, diyolar ki, "Biz memlekete döndüğümüzde bu, gızları ben aldım, altınnarı ben buldum, diyi gendini över. En iyisi mi, biz bunu kesek, bi şeyler yapah, gotürmüyek, diyollar, olur diyip garar viriyollar. Bunnar dolabı çevirdikten sonra gelyolar, oturyolar. Çocuh tabii ailesinin dizinin üsdüne uyuyo; ailesi de onun üsdüne uyuyo. Gardaşları gelyolar, bunu dizinin üsdünden alyolar, gôtürüyolar guyuya atıyolar."

(Padişahın Yedi Oğlu, Akdağmadeni, Y.Can)

"...Küçük ahmedi guyuya sallamışlar. Oğlan inip yarı canda galan devi öldürmüş. (...) Küçük Ahmed, üç gızı da alıp teker teker ağabeylerine çekirtmiş. Kızlar yukarıya çekilip sıra oğlana gelmiş. İpe tutunmuş, gardaşları çekmişler, tam yarıya gelince büyük oğlan ipe bı, çağı çalmış. Küçük Ahmed, öyle bir düşmüş ki, yedi kat yerin dibine geçmiş."

(Küçük Ahmet, Kayseri, M. Sever)

Erciyes Yöresi masallarında ağabeylerinin ihanetine uğrayıp yerin yedi kat dibine düşen küçük şehzâde, yeraltında önce Zümrüd ü Anka kuşunun yavrularının yılandan kurtarır. Ardından da Yeraltı Padişahı'

nın kızını, su başını tutmuş Dev'den kurtarır. Anka kuşu, oğlanın bu iyiliğine karşılık, oğlanı yeryüzüne çıkarır. Padişah da Anka kuşunun şehzâdeyi yeryüzüne çıkarırken ihtiyacı olan eti ve suyu tedarik eder:

"... Küçük Ahmet, bir ağacın altına gelmiş ki, yukarıda dalda kuş yavruları bas bas bağırıyo. Bakmış ki bir yılan yavruları yiyor; hemen dala tırmanıp yılanı öldürmüş.

(...)

Dev, suyun önüne yatmış, su akıyor. Padişahın kızını süslemişler, püslemişler Dev'e götürüyorlar. Hemen Küçük Ahmet, ahalinin önünü keşiyor, "Dev'e beni götrün" diyor. Herkes şaşırmış bu hâle; fakat Küçük Ahmet, "Şaşıracak bir şey yok, nasıl olsa Dev'i öldüreceğim, beni Dev'in yanına götürün" demiş. Halk, "peki" deyip, Ahmet'i Dev'in önüne götürüp dikmişler. Dev, dişlerini bilemiş, Ahmed'i yemeye hazırlanırken Küçük Ahmed, kılıcını çekip Dev'in kelleseni gövdesinden ayırmış."

(Küçük Ahmet, Kayseri, M. Sever)

Şehzâde, bazı masallarda türlü maceralar yaşadktan sonra tekrar memleketine, babasının sarayına dönmek için yola çıkar. Bu yola çıkışta tanınmamak için elbiselerini değiştirir, başına bir işkembe geçirerek sahte Keloğlan olur. Keloğlan niteliklerine uygun zekî, pratik, aynı zamanda da yiğit, cesur özellikler gösterir:

"... Oğlan gelir, bir hana çırak olur. artık babasının sarayına varamaz. Handa garın dohluğuna çalışır. Padişah dir ki, "Burda nâdek adam var, hepsi bu caminin önünden geçecek. Toplar bütün halkı, caminin önünden geçirir. Fakat, altın bülbül ötmez. Adamlarına dir ki, "Evlâdım şu şeerin içini han hamam, otel, hiç bir yer bırakmayın, gezin, getirin yav. Hiç mi adam yok başga?" demiş. Adamlar, dolanır; bakar ki, çirah kel, kör bi adam. "Padişaaam böyle böyle bir handa bir tane çirah var, mazlım bişi, kel, biz de huzurunuzda getirmeye, yani tenezzül buyurmadık" demişler. "Yürün yürün getirin" demiş patışah. "Bide dene insanoğlu galmıyacah didim" demiş. Getirmişler oolanı..."

(Altın Bülbül, Kayseri, S. Mutlu)

Küçük şehzâde alçakgönüllüdür; yapılanları sîneye çekmesini bilir, affedicidir. Kendisini kıskanan ve bu yüzden de olmadık kötülükler yapan ağabeylerini affeder; babasının da affetmesini ister:

"... İş de, diyo, bi hâtâ düşmüşler, diyo, onları da benim için affit, diyo. Peki, diyo, affitdim. Babası da oolan da affidiyollar."

(Al. Goyun, Mor Goyun, Kayseri, S. Mutlu)

Şehzâde gözüpek, cesur, yiğit biridir, ancak mücadelesinde yalnız değildir. Merhametli, yardımsever, dürüst oluşu, iyi insanların, varlıkların O'na yardım etmesini sağlar. Şehzâde, bu yardımcıları sayesinde tehlikelerden kurunur, elde etmesi gerekeni elde eder:

"... Gide gide bir gubbeye ıraslamış. Elini öpmüş, diz çökmüş. Yüzü nurlu şeyh, "Senin derdin ne?" deyi sormuş. Başından geçeni bir bir anlatmış. "Oğlum" demiş, "Yazukh saa, gel bu sevdâdan vazgeç. Sen bir yakuşukhlu deliganlısın, gıyma cana!" demiş. "Ölürsem ben öleceem, gideceem" demiş. Şeyh, tarif etmiş, "Bundan daha üç ay gidersen bir gulube gelir, orda bulursun" demiş.

(...)

Padişah oğlunu atın üsdünden çekmiş, bıçağınan doğramış. Gız, O'nu çokh seviymiş. Atın torbasına padişahın oğlunun gemüklerini, etini, canını toplamış. Ata bir gamçı vurmuş, "Bun şeyhe götür" deyi Allah'a emanet etmiş. At, dooru o büyük gardaşın gubbesine gelmiş. At kişneyişin şeyh bilmiş oğlanın öldüğünü. "Hay vah" demiş. "Padişah oğlunu öldürdü Müsteceb" demiş. Dışa çıkmışlar, bir de bahmışlar ki, ne bahalar, atın terkisinden ganlır süzülüyü. Torbayı almış, gubbenin içine girmişler. Şeyh, bir tahta uzatmış, barmağını barmağına, dırnağını dırnağına cesedini düzmüş. Cesedin üzerine bir bez örtmüşler, halkalanmış hep talebeler. Şeyh, başucuna geçmiş, duva etmiş, talebeler de "Amin" demişler. "Alahım, bunun canını ver" demişler. Hıçkıra hıçkıra oğlan Allahın emriylen cana gelmiş, kahmış oturmu."

(Müstecep ile Dünya Güzeli, Divriği, N. Sakaoğlu)

"... Hoca, Kekezayı kuşuna diyor ki, "Kekezayı, Kara Paçavra'nın yerini bilir misin?" Kekezayı, "Bilirim amma ben yaşlıyım, oraya nasıl giderim" diyor. Hoca, "Sen merak etme" deyip, yanına üç tane guş veriyor. Kekezayı, olanı bir dağın eteğinde indiriyor.

(...)

Padişah, oğlana gılcııyla bir vurunca ikiye bölmüş.O dağdan sihirli suyu dolduran adam, yoldan geçerken oğlanı görmüş. Sihirli su ile oğlanı yapıştırmış; biraz da içirince. oğlan eskisinden de iyi olmuş."

(Kara Pçavra,Kayseri,S.B.Akbaş)

"...Hadi git sahlan gozel Ahmed, dimiş. Beni kim sahlar, kim sahlar? dimiş, beni balıh sahlar, diyo. geliyo, bunu alabalıh yutu-
yo, sarıgayanın dibinde zabaha gadar bunu garnında sahlıyo.

(...)

Dev gidiyo geliyo, av getiriyo.Bu gozel Ahmed'i hiç bi yire çı-
harmıyo. Dev diyo ki, gozel Ahmed, gozel Ahmed, benden ne dileen var?
diyinci,memleketime bu gonağı yiriynen yurduynan gotürmeni dilerim,
diyo. Dev yükleniyo, getiriyo."

(Güzel Ahmet, Yozgat,N.Şahin)

"...Gız gidiyo,kırk dene cariyeyinen mezarı açıyo,oolanı yuyo-
lar,can suyundan içiriyollar.Oğlan ordan kaşıyo, gidiyo."

(Şah Senem,Yozgat,N.Şahin)

"Sihirli Tavşan" masalında en küçük şehzâde, bahçelerinde her
yıl bir tek elma yetiştiren ağacı beklerken uyumamak için küçük par-
mağını keser,üzerine tuz koyar. "Altın Armut" masalında da şehzâde,
ağabeylerinin aksine saygılı, yardım sever, kendine güvenen bir karak-
terdedir. Ağabeylerinin yolda rastladıkları yaşlı kadına güvenmeyip
yalan söylemeleri sonucu beddua almalarına karşılık, küçük oğlan,
doğru sözlü oluşuyla yaşlı kadının duasını alır. "Alikı Memed,Meliki
Memed, Öle Memed" masalında Öle Memed, padişahın en küçük oğludur.
Ağabeylerinin beceremediği işi, O becerir. Ağabeyleri kıskanırlar:

"... oğlan sulağı geçmiş ve annesinin gonağının bahçesinde üzü-
mü bulmuş, almış. Gızları toplayarak sulak bir yerde üç çadır gur-
muş; gızları buraya bırakmış ve gardaşlarını çalıştıkları yerlerden
toplamış. giderken yolda her şeyi annatmış. Bu durumu gısganan iki
gardaş, bir plân yapmışlar. Namaz gılarken Öle Memed'i guyuya atmış-
lar."

(Alikı Memed,Meliki Memed,Öle Memed,Kayseri,R.Deniz)

"Bir Padişahın Üç Kızı" masalı epizot sırası ve kahramanları ba-

kımından "Kara Paçavra" masalıyla aynılık göstermektedir. Bu masal-
da da şehzâde, karısını kaçıran Talaz'ın peşine düşer. Mücadelesin-
de kendisine çeşitli hayvanlar yardım eder.iyiliği, dürüstlüğü, yar-
dım severliği sayesinde mutluluğa ulaşır.

Bazı masallarda şehzâde veya şehzâdeler iftiraya uğrar. Baba
padişah, olaylar karşısında etkisiz biridir ve kolay etki altında
kalır:

"... Analıh, picamasını çekip yırtmış; hemen goşarah padişahın
yanına varmış, "Padişahım, senin oğuttuğun oğlan bana sürtünecekti, ben birahtı
ben birahtımadım, beni bu hâle godu" dimiş. Padişah, orda sinirlenip
eve goşmuş. Eve gelir gelmez baltayı almış, oğluna hücum ederken bir
yandan da "Ben sana ne emek verdim, sen dönüp anana bu hileyi yap-
tın,galh defol" diyorumuş. Abidin, hiç garşılıh vermeden bavulunu
hazırlamak için kitapların almış..."

(Zeynel ile Abidin,Kayseri,R.Deniz)

Buraya kadar belirtmeye çalıştığımız şehzâdenin genel özellik-
lerini toparlayacak olursak, şehzâde,Erciyes Yöresi masallarında
belli bir işi olmayan, fizikî olarak daima genç ve yakışıklı, av
avlamakla gününü geçiren, cesur, atılgan, türlü engellerle karşılaş-
sa da sonuçta başarı ve mutluluğa ulaşan, zekî, bilgili ve kültür-
lü, engeller karşısında yılmayan,olağanüstü güçlerle donanmış yar-
dımcıları olan yardımsever, dürüst bir kişidir.Geleneklere, törele-
re bağlı, inanç sahibi biridir.

Erciyes Yöresi masallarında padişah oğlu olarak değil de halk-
tan birinin oğlu olarak yer alan, fakat aynı özellikleri taşıyan
tipi de "şehzâde tipi" olarak değerlendirebiliriz. Çünkü, olaylar,
durumlar karşısındaki tavırları aynıdır. Aralarındaki basit fark,il-
kinin (şehzâde) yer aldığı masalın "Bir padişahın üç oğlu varmış"
biçiminde başlamasına karşılık, ikincisinin "Bir adamın üç oğlu var-
mış" biçiminde başlamasıdır. Bu da şekil bakımından üzerinde durul-
mayacak bir farktır. Masalın yapısı, olayları, durumları bakımından
isi, hiç bir fark yoktur:

"... eski zamanlarda bir babanın üç oğlu varmış. Günün birin-
de adam yaşlanmış, çocuklarını başına toplamış, "Oğullarım, ben yaş-

landım,Allah u âlem yakında öleceğim;fakat size yapacağım vasiyetleri yerine getirirseniz sizin için de benim için de ii olur" demiş."

(Baba Vasiyeti,Felahiye,Ö.Çağiran)

"... Güççük oğlan ahıra varıp birkoşeye oturmuş.Gice ilerlemiş, oğlanın uyhusu gelmiş. Oğlan serçe parmağını kesip duz basmış. Barmağının acısıyla uyhuyu savuşdurmuş."

(Kazan Başlı,Kazma Dişli Kız,Kayseri,M.Sever)

"... Bir varmış,bir yokmuş, bir anne-babanın üç oğlu varmış. Adamın küçük oğlu, iki kardeşinin dönmediğini görünce, "Elbette bunda bir iş var. Hele bir de ben varayım saraya" diyerek sepetine altın armutları, çıkınına azığını doldurmuş, yola koyulmuş. Çeşme başında çamaşır yıkayan yaşlı kadına rastlamış.

-Nine sana zahmet olacak, ama şu sepeti tutuver de çeşmeden bir su içeyim, demiş. Kadın O'na da,

-Sepetin çok değerli ola, içinde ne var öyle? diye sormuş.

-İçinde altın armut var, padişaha hediye götürüyorum, demiş.

-Vardığın yerde altın armut bulasın."

(Altın Armut,Kırşehir,V.Arseven)

"... Hoca, cibinden bir elma çıkarıyor, elmayı viriyor. "Oğlum, bu elmanın içini atına, kabuğunu itine, elmanın gendisini de karışınan sen yiyecaa" diyor. Herif dönüp evine geliyor, aynen hocanın dediğini yapıyor; dokuz ay sonra, Allah bir evlat veriyor ki, tosun gibi.

(...)

Oğlan pazubendi goluna tahıyor,atına biniyor ve sürüyor.Zaman geçiyor, ta galenin yanına varıyor. Galenin gapısına varıncı,gapıdan bir adam çıkıyor, "Boo... buyur, buyur" adam misafir alıyor.

Hemen gılcı çekiyor, "Bismillahirrahmanirrahim" diyor, tu bir girişiyor amma ... Çal satır, vur satır,belki ellibin asgeri oraya haşat ediyor."

(Hasan, Kayseri,R.Deniz)

"... Oğlan, atına binmiş,düşmüş yola.Gele gele o bahçeye gelmiş, yidi kere ağacın etrafında fırlanmış; atının garnına gadar gan doluymuş. Yidinci kere elini ağaca bir atmış, bir yaprah gapıp atını sürmüş.Ağaç bir çığırılmış ki, "Topuğuna gadar daş ol" diyi,oğlan topuğuna gadar daş olmuş.Bir daha çığırılmış, "Dizine gadar daş ol." Oğlan dizine gadar daş olmuş.En son çığıracağı zaman, oğlan bahçe du-

varını aşmış. Ağaç da çığıra çığıra ardından gelmiş."

(Küçük Avcı,Kayseri,M.Sever)

"... Patışah suya baharken gız, patışaan ayahlarından dutduğuyunan gazanın içine sohmuş. O orda haşlanırken, oğlan sahlandığı yirden çıkıp Sultan Hınımı öldürmüş. Gızın yanına, oğlan gerdeğe girmiş. Sabahınan da gahıp tahda oturmuş; patışah olmuş."

(Küçük Avcı,Kayseri,M.Sever)

Gerek padişahın en küçük oğlu, gerekse halktan herhangi birinin en küçük oğlu olsun, Erciyes Yöresi masallarında "en küçük oğul" veya "şehzâde" tipi olarak benimsenmiştir.Karakter özellikleri aynıdır. Anlatan kişiye bağlı olarak padişahın oğlu veya herhangi birinin oğlu olarak masallarımızda yer alan "en küçük oğul" , gerek fizikî özellikleri, gerekse karakter özellikleri bakımından tek bir tiptir.

Erciyes Yöresi masallarından "Fesleğenci Kız, Tereci Kız, Hürü, Çelaçengi" masallarında "Bey oğlu" tipine rastlamaktayız. Temel karakter özellikleriyle şehzâdeye benzemektedir. Bey oğlu da şehzâde gibi genç, yakışıklı bir tiptir. Karakter bakımından müspet bir karakterdedir. Dürüst, iyiliksever, yiğit, cesur biridir. Onun da belli bir işi yoktur :

"... Bir bey oğlu varırmış. Her gün atına biner, ava giderirmiş. Bahçe içinde bir köşk balkonu varmış. Güzel bir kız, her sabah bu balkondaki saksıları sularırmış. Bey oğlu ordan geçerken, âdet edinmiş, kızı kandırırmış."

(Fesleğenci Kız,Kayseri,Ülker Gürbüz)

"... Gız, dağın başında ağlıyor, ağlıyor. Gardası da gitmiş.O-rada bir çınar ağacı varmış, kız ağacın başına çıkmış.Bir bey oğlu da ava çıkmış. Bey oğlunun tazısı ağaca düşmüş, havlıyır, ürüyorumuş. Bey oğlu diyor ki, "Bu dalda bir hikmet var, gidip bir bahıyım" demiş. Bahsa ki, dalda bir kız var. "Ne geziyon, ne arıyon orda, in aşağı, çiharsam daldan aşağı atarım seni" demiş. Bey oğlu, kızı indirip, atının terkisine bindirmiş."

(Hürü, Kayseri, R.Deniz)

Bey oğlu, olaylara ve durumlara tıpkı padişah gibi bakar; doğrudan

etkide bulunmaz. Bu yönüyle şehzâdenin gösterdiği zekîliği göstermekten uzaktır, olaylara seyirci gibidir:

"... Kadın doğurunca daha kimseye göstermeden kız ile oğlanı alırlar, bir sandığa korlar. Hanımın altına da iki tane it eniği korlar."Bey oğlunun hanımı et eniği doğurdu" diye şayâ yaparlar.Bey oğlu buna arlanır, der ki, " Bunu bir camız derisine sarın, gapının ağzına goyun, gelen geçen tükürsün" der. Kadını camız derisine sararlar, merdivenin baş tarafına gorlar, gelen geçen tükürür.

(...)

Bir gün dağda Bey oğlu ile oğlu karşılaşırlar. Bey oğlu, bu oğlanı görünce eve gelir; avratlarına atar zopayı, atar zopayı, "Gördünüz mü ilde neler var, altın perçemli oğlanı ben gördüm, siz bana böyle bir oğlan doğuracahtınız" diyince...

(...)

Gızı ve Çelaçengi'yi Bey oğlu saraya getirir. o iki avradı da atın guyruguna bağlar. Çelaçengi'yi oğluna alır. Kadın ad eskisi gibi hanım olur."

(Çelaçengi, Kayseri,r.Deniz)

Padişahın oğlu, halktan herhangi birinin oğlu, "en küçük oğlan" tipi ve "Bey oğlu tipi", Erciyes Yöresi masallarının müspet tipleridir. Türk milletinin iyiye, güzele, doğruya olan hasretlerini gerçekleştiren, tötüyü cezalandıran, engellerden yılmayan inançlı tiplerdir.

4. KADIN TİPİ

(Padişahın en küçük kızı, En küçük kız, Öksüz kız, Felakete veya iftiraya uğrayan kız, gelin, vd.)

Erciyes Yöresi masallarında kadın tipi deyince, şehzâde tipinin paraleli olarak padişahın veya halktan herhangi birinin en küçük kızı veya kızı akla geliyor. Yine, kadın tipi olarak bir başka tip, olaylarda doğrudan tesiri olmayan, iftiraya uğrayan, zavallı, dürüst kadın tipidir. Keloğlan'ın paraleli olan zekî, kurnaz. kimi zaman da saf, aptal kadın tipi de yine erciyes Yöresi masallarında gördüğümüz bir tiptir.

Erciyes Yöresi masallarındaki kadın tipi, genel olarak namuslu, dürüst, çalışkan, güzel, yardım sever, cesur bir tiptir. Bu yönleriyle ideal Müslüman-Türk kadın tipidir. Elbetteki iffetsiz, iftiracı, düzenbaz, yalancı kadın tipi de vardır; ancak biz bu tipi, "cadı, analık, vb." tipinde inceleyeceğiz.

İncelediğimiz masallarda padişah kızı, akıllı oluşuyla, pratik zekâsıyla, sabrıyla dikkat çeker. Hemen her masalda mutlaka düşmanı veya düşmanları vardır. Çevresi tarafından, başta da ablaları tarafından kışkanılır:

"... Düğüne Yusuf da çağrılıyor. O gün de cirit oyunu var. Yusuf, koynundaki tüyü yakınca bir at, bir kılıç peydahlanıyor. Kılıcı eline alıp ata biniyor.

(...)

Bu sırada Yusuf'un aslının kabak olduğu memlekete yayılıyor. Ülke çalkalanıyor. Saray, ar ediyor bundan. Padişah küplere biniyor. Kız-kardeşleri Zeyneb'e çullanıyorlar; yer misin, yemez misin"

(Yiğit Yusuf, Gemerek, M.G. Demiray)

"... Günlerden bir gün oğlan yine geldiğinde kıza yaklaşmış:

-Sırrımızı kimseye söyleme, sen benden gebesin, demiş. Sonra her zaman olduğu gibi, şafak vakti uçup gitmiş pencereden. Öğleye doğru kızın küçük bacısı gelmiş saraya.

-Abla burada yalnız durulur mu? Yalnızlık bir Tanrı'ya yaraşır, evimize gel, insan içine karış biraz, demiş. Halimden memnunum, diye karşılık vermiş . Bu kez:

-Hadi hamama gidelim, demiş. Allanıp pullanıp hamama gitmiş-

ler. Hamamda küçük kız birden:

-Tarakla keseyi evde unuttum, gidip getireyim, demiş. O saat koşup gelmiş saraya. Sarayın altını üstüne getirmiş; ne var ne yok kırmış, dökmüş, ortaya yığmış.

(...)

Kız, dibeğe üç kez vurmuş, oğlanı çağırmış. Güvercin gelip pencereye konmuş, silkinmiş oğlan olmuş. Oğlan, bakmış ki, saray saraylıktan çıkmış. Oğlan hemen kararını bildirmiş:

-Ben senden vazgeçtim."

(Velvele Padişahının Kızı, Gemerek,M.G.Demiray)

Kız kardeşler, şehzâde tipindeki şehzâdenin ağabeyleri gibidir. Kötülük yapmaktan çekinmezler.Kıskançlıklarıyla bacılarının hayatını zindan ederler:

"... Ertesi gün küçük kız diyor ki, "Hanı kız, altın perçemli oğlanla giraboğlu saçlı kız doğuracaktın ya? "Allah verirse doğururum, vermezse ne yapayım" diyor. Neyse bu küçük kızın çocuğu oluyor; günü yaklaştıkça öbür kardeşleri bunu kıskanıyorlar. Bir anağrı varmış,o anağrıyı ele alıyorlar. "Anağrı" diyorlar. "Bu bacımızın çocuklarını ne edersen et, kaybet" diyorlar. O da diyor ki, "Siz bana iki tane it eniği hazırlayın" diyor. Bu kız doğum yaparken iki tane it eniğini altına itiyorlar. Anağrı,"Doğurmaz ol, it eniği doğurdun" diyor. Neyse, Bey oğluna haber gidiyor ki, karın it eniği doğurdu,diye. O da "Ben varmadan onu kömürlüğe atın" diyor."

(Kilemen Cengiz Akkız,Bünyan,S.B.Akbaş)

En küçük kız, sabrıyla dikkat çeker. Olana bitene sesini çıkarmaz. Gün gelecek, hak yerini bulacaktır . Ancak, kız uzun zaman çile çekecektir. Yukarıda alıntı yaptığımız Kilemen Cengiz Akkız masasında, çocukları elinden alınan kız, türlü hakaretlere uğrar,gelen giden yüzüne tükürür.O,suskun, kaderine razı, sabırlıdır. Ta ki, oğlu ve kızı büyüüp, hakikat ortaya çıkana kadar. Toplumda ideal huylarla dononmuş, dürüstü, müspet bir tip olsa da hemen mutluluğa ulaşamaz. Kendi bacılarının, kıskanç analıkların, cadıların, anağrılarının, kumaların hasetlerine maruz kaldığı için çeşitli belâlara uğrar. Kötülüklere karşı kullandığı tek silah sabrıdır. Halinden şikayet etmez:

"... Padişah, garısının doğum yaptığını duyunca, çocukları gör-

mek için yanına gelmiş.Bir de görmüş ki, çocuh yerine iki it eniği. Hemen emir vermiş,garısını saraydan çihartmış.O da bir camii havlusuna gelmiş.Herkes onu gördükçe yüzüne tükürür olmuş, hakaret etmiş."

(Çenber Has Güzel, Hafik,D.Kaya)

Kız, en küçük kız, son derece akıllıdır. Düşünerek konuşur. Karşısındaki padişah da olsa, doğru bildiğinden şaşmaz. Pratik zekasıyla engelleri aşar; padişahı bile iknâ etmeye muktedirdir:

"... Bir gün memleketin padişahı bunu yanına çağırıp demiş ki:
-Senden bekar kızın koynunda üç aylık çocuk isterim. Buldunsa buldun, yoksa boynun cellada veririm. Akıldanesi olan kız demiş ki:
-Baba, ondan kolay ne var, babası şaşırmış."Kızım hiç böyle bir şey olur mu?" demiş.

(...)

Kız, padişahın huzuna gelince, padişah:
-Kızım. karnında üç aylık çocuk olan kız sen misin? demiş.O da:
-Benim padişahım, demiş.Kız:
-Padişahım senden bir isteğim var, demiş. Padişah,"İste" demiş. Kız da, "Padişahım mumdan şiş, sarıyağdan kebab isterim" demiş. Padişah şaşırmış, "Kızım öyle şey olur mu?" deyince, kız:
-Yaa padişahım, bekar kızın koynunda üç aylık çocuk olur mu? demiş. Padişah,"Agerin kızım" deyip başındaki tacı çıkarmış, kızın başına koymuş."

(Akıldânesi, Sivas,D.Kaya)

En küçük kız, kardeşler arasında en akıllısıdır. Babasından istekte bulunurken, ablaları gibi sıradan bir istekte bulunmaz. Hocasının tavsiyesiyle veya kimsenin bir tavsiyesi olmadan babasından zor bulunan bir eşya ister. Bu eşya, nesne bir tabaka, bir kuş, vb. olabilir. Nesne veya eşya ne olursa olsun bir araçtır. Kız istediği, hayâl ettiği delikanlıya kavuşacaktır. Bu delikanlı sihirli bir varlıktır. Sihir bozulunca kızı terkeder, giderken kıza yüzüğünü bırakır. Kız, delikanlının ardından yollara düşer:

"... Babaları, onlardan ne istediklerini sormuş. Büyük kızı, göz görmedik, makas kesmedik bir elbise istemiş. Ortancıl kızı da boncuklu, püsküllü papuş istemiş.Küçük kız ise, "Ben ne papuş iste-

rim, ne de elbiselik. Bana şehirden Yeşil Çetu Kuşu'nu getir"

(...)

Kuş geldikten sonra, kızın neşesi gelmiş, sevinci artmış. Pence-
renin önünden kafesi indirmiş, kuşu dışarıya çıkarmış. Kuş bir sil-
kinmiş, kara kaşlı kara gözlü kaytan bıyıklı bir delikanlı olmuş. Gü-
nün birinde kuş, kıza demiş ki, "Bu gün ben yarışlara gideceğim; ora-
ya gelersen, sakın nişanlın olduğumu söyleme, yoksa beni kaybeder-
sin. Şu yüzüğü de al, beni kaybedersen bununla bulursun" demiş. Kız,
kuşun dediğini yapmış; ablalarıyla yarışlara gitmiş. Yarışlar yapılmış,
oğlan bütün yarışlarda birinci olmuş. Kızların hepsi de oğlana
hayran olmuşlar. Ablaları, "Şu yiğit gibi bir yiğit bulamadın" deyip,
kızın başına kakmışlar. Kız, fazla dayanamamış, oğlanın kendi nişan-
lısı olduğunu söylemiş. Söyler söylemez, oğlan kuş olup uçmuş."

(Yeşil Çetu Kuşu, Zara, D.Kaya)

"... Kız, artık tılsımlı tabakadan çıkan gençle günlerini geçir-
meye başlamış. Gündüz olunca tabakaya, "Kapan tabakam kapan" diyor,
delikanlı kayboluyormuş. Gece olunca da odasına çekilip, "Açıl taba-
kam açıl" diyor, delikanlı ortaya çıkıyormuş. Onlar günlerini geçire-
dursun, bu arada kıza dünürler geliyormuş. Kız, bunların hepsini geri
çeviriyor, görücülere çıkmıyormuş. Bir gece kızın babası, kızın oda-
sının anahtar deliğinden kızı gözetlemiş ki, ne görsün; içeride kızıyla
bir delikanlı saramaş dolaş. Kapıyı açıp girmiş. girmesiyle de de-
likanlı kaybolmuş."

(Yeşil Tabaka, Kayseri, M. Sever)

Kız delikanlının kaybolmasıyla hastalanır, yataklara düşer. Bu-
raya kadar olanlar, sanki olması gerekendir. Çünkü, kızın sabrı-
nın, vefâsının denenmesi, sınanması gerekir, ki masal kahramanı, bu
zahmetli sınamadan yüzünün akıyla çıka ve kötü günler sona erip mut-
luluğa ulaşınsın. Kız, yola çıkarken demir asa, demir çarıkla yola çı-
kar. Başına işkembe/karın geçirir, "Sahte Keloğlan" olur, ki kimse ta-
rafından tanınmaya:

"... Gız, oğlanı bekler, gelmez. Hemen babasına goşar ve duru-
mu anlattıktan sonra, babasından bir demir asa ile keskin bir gılıç
alıp yola düşer. Yolda giderken biraz dinlenmek ister ve bir söğüt
ağacı görür. Söğüt ağacına, "Eğil söğüdüm eğil" der ve söğüt ağacı

eğilir, gız ağacın üzerine çıkar. Sonra üç dev gelir oraya. Biri, diğerlerine, padişahın oğlunun başına gelenleri anlatır ve ardından "Oğlanın iyileşmesi için bizim beyinlerimizle yıkanması gerekir" der. Öbürleri gızar, "Sus, etrafta insanoğlu olabilir" diye. Sonra devler uyurlar. Gız ağaçtan iner, gılcını bir çalışta üçünün de başını düşürür, beyinlerini çıkarıp yola düşer.

(...)

Gız, oğlanı bir gozelce bu beyinlerle yıhar ve oğlanın vücudunda bir tek yara bere galmaz. Oğlanın babası bu işe çoh sevinir ve tohtur olarak bildiği gıza, "Dile benden ne dilersen" der. Gız da, "Sağlığınız efendim" der. "Yalınız, elimi yıharken gördüğüm altın leğenle altın ıbrığı verirsiniz, kafidir" der. daha sonra onları alıp evine döner.

(...)

Gız, oğlana olanı biteni annatmış. Oğlan, gızı alıp sarayına götürmüş, gırh gün, gırh gece duün yapmışlar."

(Üzümlü, Kayseri, R. Deniz)

"... Oğlanı kaybeden kız, yataklara düşmüş, için için erimiş. Babası, kızına ne kadar doktor getirdiyse de kâr etmemiş. Sonunda kız, kuşu aramaya karar vermiş. azığını tozağını hazırlamış. Yanına oğlanın yüzüğünü de almış.

(...)

Arap kızının haberi olmadan ıbrığın içine yüzüğü atmış. Akşamleyin Arap kızı, olanları kardeşi Yeşil Çetü Kuşu'na anlatmış. Fakat, oğlan inanmamış. İbrığı boşaltıp yüzüğü görünce, hemen kızı arayıp bulmuş.

-Dilini tutsaydın, bunlar başımıza gelmezdi, annemler seni görürlerse yerler, demiş.

(...)

Oğlan, annesinin geldiğini görünce bir göl olmuş, kız da gölün yüzünde bir ayna... Anası dağı taşı tirreterek, sopasına binmiş olduğu halde bunlara yaklaşmış. "Gölün suyunu içeyim, ayna seni tuzla buz edeyim de gör" demiş. Demiş , ama ömrü yetmemiş, orda ölmüş. Sonunda rahat nefes alan oğlanla kız, elele tutup kızın memleketine varmışlar.

(Yeşil Çetü Kuşu, Zara, D. Kaya)

Erciyes Yöresi masallarında kimi padişah kızları, babalarına söyledikleri bir sözden dolayı babaları tarafınadn cezalandırılırlar. Kızın bu durumda yaptığı, söylediği sözün doğruluğunu ispat edici hareketlerde bulunmaktadır. Sonuçta haklı çıkar; baba padişah, kızının haklılığını, ona haksızlık ettiğini kabul eder:

"... Bir gün patışah, vezirini çağırıp demiş ki:

-Sana bir suvalim var, bilersen ne âlâ, bilemezsen boynun vurulacah, demiş. Zavallı vezir, çaresiz, "Peki" diyip, elini baalamış.

Patışah:

-Sana üç gün müsade, bir yuvayı irkek mi yapar, yohsa gadın mı? demiş. Vezir gezmiş, dolaşmış, sormuş soruşdurmuş; herkes bir başa cevap virmiş. En sonunda patışahın gızına ıraslamış.

-Aman sultanım, durum bö:le bö:le, babanız bana bir suval sordu, içinden çıhamıyom, yuvayı irkek mi yapar, gadın mı yapar? Herkeze sordum, herkez ayrı bir cevap virdi, demiş.

-Ondan golay ne var, git babama sö:le, yuvayı gadın yapar.

(...)

Patışah, gızını çağırımış,bö:le mi, bö:le. "Peki, sözünde dur gızım" demiş. So:ra da vezire dönüp, "Memleketi gez, dolaş, memleketin en fuharasını bul, bu gızı ona vir. Bahalım, yuvayı irkek mi yapar, gadın mı? Görelim." Bunun üsdüne vezir, memleketi gırh gün gezmiş, en son gün bir inde kûlün üsdünde kôtürüm oturan, bir lohma ekmeğe muhdaç Kûlebiş Memed'e virmiş. Gız, gaderine razı, Memed'e garı olmuş.

(...)

Neyse, Memet o yörenin en sevilen, sayılan adamlarından biri olmuş. Memed'in garısı bir gûn Memed'e:

-Bah Memed, ben babamınan bir iddiaya girdiydim. şimdi tam zamanı. Bah şimdi evimiz, barhımız oldu. şimdiyise ben, babamı,bu varlıgımızı, dirlişimizi gôrmesi için çağıracaam" demiş. Memed de "Hay hay" demiş. Patışah, maiyetindeki adamlarla gelmiş. Gelse ki, ne gôrsün, gendi sarayından daha gôzel bir sarayda gızı oturuyor. Patışah:

-Eh gızım, demiş. Yuvayı gerçekten gadın yaparımış, demiş."

(Kûlebiş Mehmet, Kayseri, M.Sever)

"Tembel Ahmet" masalında da kocası ölen kadın, kocasından yadigar olduğu gerekçesiyle oğlunu yataktan hiç kaldırmaz. Padişah gezer-

ken kadını ve oğlunu görür. Padişahın kızı, oğlanın suçu olmadığını, suçun oğlanın anasında olduğunu söyleyince, padişah kızar ve kızını yatalak Tembel Ahmet'e verir. Kız, Tembel Ahmet'i çalışır, çabalar; çalışkan bir adam hâline getirir. Biraz da şansın yardımıyla zengin olan Tembel Ahmet, karısının isteğiyle padişahı evlerine davet eder. Padişah, yaptığı hâtâyı anlar, kızını takdir eder.

"... Padişah abdest alıyormuş. Abdest suyunu da kızı döküyormuş.. Padişah, oğlana "Hamallıktan iş çıkmaz, sana başka bir kâra bak demedim mi?" deyince, kızı "Aman baba, evi ev eden de avrat, dağ eden de avrat" demiş. Kızının bu sözüne karşı "Bu evi ben ev etmedim de anan mı etti?" deyip, oğlana "Ananı dünür sav" demiş. Oğlanın anası da dünür olup padişahın kızını oğluna almış.

(...)

Padişah, kızını everdikten sonra, hiç arayıp sormamış. Hâlâ, kızının o lafına içerlermiş.

(...)

Padişah, etrafa hayretle göz gezdirmiş ve kızına bir daha sarılmış. "evet kızım, evi ev eden de avrat, dağ eden de avratmış; ben bilemedim, bunca sene seni arayıp sormadım, hatta kocanın kervancılık yaptığını duyduğum halde seni yine aramadım. Benim bu durumumu affet" demiş."

(Kervancı, Kayseri, R. Deniz)

Bir başka masalda (Tuz Gibi Severim) padişah, kızlarından kendisini ne kadar sevdiklerini öğrenmek ister. Küçük kız, babasına samimi, candan bir cevap verir. Padişah, bu cevabı anlamaz, üstelik kızar:

"...Babacığım, sana olan sevgim candan, ciğerdendir; bunu hiç bir şeyle ölçmek kâbil değil. Fakat onu illa bir şeye benzetmek gerekirse eğer, seni tuz gibi severim, derim" diye cevap vermiş. Padişah, "Çağırın nöbetçileri, şu kızı Külhan'a versinler" demiş.

(...)

-Kızım, yemeklerin çok güzel, çok göz alıcı. Fakat hiç birinin de tuzu yok. Yağsız yemek yeniyor da, tuzsuzu bir türlü yenmiyor, diye kızını kınamış. Bunun üzerine kız:

-Gördün mü babacığım, demiş; ben seni tuz gibi severim dediğimde öftelenmiş, evden kovmuştun. Şimdi de tuzun faziletlerinden dem vuruyorsun bana.

Geç de olsa padişah, tuzun her şeye tat verdiğini kabul etmiş; hâ-

tâsını anlamış."

(Tuz Gibi Severim, Kırşehir,V.Arseven)

Erciyes Yöresi masallarında bir diğer kız tipi de "Öksüz kız" tipidir. "Fatmacık,Gülhanım, Yılan Bey, Nigar ile Bahtiyar, Güllü Biber" gibi masallarda analık elinde çile çeken sabırlı, inançlı, dürüst, iyiliksever kızlara rastlıyoruz. Elbette iyi oluşlarının, doğruluktan, dürüstlükten yana oluşlarının mükâfatını - uzun çile çekmelerden sonra da olsa , gören bu kızlar, örnek, müspet kız/kadın tipini de meydana getirmektedirler. Karşısındaki insana peşin hükümsüz bakabilen, talep edildiğinde ona yardım eden bu tip kıza, elbetteki hayvanından insanına, olağanüstü güçleri olan perilere kadar herkes de yardım edecektir.Çünkü kötünün iktidarı, her zaman için geçici olmuştur; aslolan ve insana yakışan iyiliktir. Analık olmadık işler buyurur, kız hiç karşı koymadan, hiç bir söz söylemeden bu işleri yapar. analık, kendi kızından/kızlarından güzel olan öksüz kızı fenâ halde kıskanır. Kıskandığı ölçüde de ona eziyet eder. Analığın kızları kötü huylu, kendilerini beğenmiş, yardım etme duygusundan uzak çirkin insanlardır:

"... Analık çok kötü kalpli bir kadınmış. Kendi kızlarına ballar, yağlar, börekler yedirir Fatmacığa kuru bir ekmecek verir, dağa inek yaymaya gönderirmiş. Gönderirken de dağda boş durmasın diye bir batman yün verir, "bunu akşama kadar eğir" dermiş.(...) Bir gün bir nine gelmiş yanına. "Kızım" demiş, "şu başıma bir baksan." "Olur nine" demiş. Başlamış kadının başındaki bitleri ayıklamaya. Meğer bu kadın iyilik perisiymiş; her gün Fatmacığın yününü eğirir, ona güzel öğütlerde bulunmuş.

(...)

Analık, "Yarın benim kızlarım gidecek inek yaymaya" demiş.Ertesi bah, analığın kızları ineği alıp dağa varmışlar. Derken iyilik perisi, yaşlı nine kılığında kızların yanına gelmiş; kızlara yaklaşmış,"Aman yavrularım, şu başıma bir bahsanız" demiş. analığın kızları bir hiddetlenmişler ki, sormayın, "Git ordan pis kocakarı, başın batsın" demişler."

(Fatmacık, Kayseri, M.Sefer)

"... bu kızın anası yokmuş. analığı ad cazı mı cazı imiş. Babası evde olsun olmasın, analık Gülhanım ve kardeşini her gün döver, ol-

madık eziyetler yaparmış."

(Gülhanım,Yozgat, H.A.Yüksel)

"... Köyde de bir analıh elinde bi gız varımış. Bu gızın anası ölmüş, analıh elinde galmış. Analıh,bunnara geliyo, "Yav bizim gızı da getirin de u da burda ölsün, ben de elinden gurtulayım" diyo. "Peki" diyolar, gızcaaz, analıının uraya gôndereceeni duyuyo, bunu bi gorhu basyo."

(Yılan Bey, Akdağmadeni,Y.Can)

"... Orada bir avrad varımış, "bizim kız ebelerin yanında çok durdu,ebeliği bilir" demiş. "getirin" demişler. Hemen kız, öz annesinin kabrine gitmiş, "Annem annem, Padişahın garısı yılan doğuruyor, gelen ebeyi soktu, gelen ebeyi soktu öldürdü, analığım benim adımlı verdi, beni götürüyorlar, ne diyorsun?" demiş."

(Nigar ile Bahtiyar,Bünyan,S.B.Akbaş)

Analığın kötülüğüne, sürekli olarak üvey kızına eziyet etmesine karşılık, öksüz kıza yardım eden, onu düştüğü her zorluktan kurtaran yardımcıları vardır. Bu yardımcılar onu tehlikelerden korur, onun gü, zelleşmesini sağlar, onun mutluluğa ulaşmasında mühim rol oynarlar:

"... Horoz başlamış "guk guk Güllü Biber teknenin altında" diye ötmeğe başlamış. Kadın, horozu damdan dama kovalarken seğmenciler:

-Durun bakalım, bu ne hâl, demişler.Eve geri gelmişler. Baksalar ki, Güllü Biber, teknenin altında. Güllü Biber'i çıkarmışlar.Gelin olanın yüzünü açmışlar, bakmışlar. Urlu,çirkin kız. Onu bırakmışlar, güzel kıızı alıp gitmişler."

(Güllü Biber,Niğde,A.Tuğrul)

"... Gel zaman ,git zaman o ülkenin patışahı ferman salmış ki, "ülkenin bütün kızları saraya gelsin, şehzâdeme bir gız seçeceğim" diyi. Analık, hemen iki çirkin kızını allamış,pullamış, saraya gitmiş.

(...)

iyilik perisi,"Kızım" demiş,"ineğin yemliğinin altını eşele, oradan istediğini giy, takın, saraya git"dimiş.

(...)

Şehzâde ve adamları tam gidecekken Fatmacıkların horozu, damdan ötüvermiş: "Üüürüü, Fatmacık tandırda, ayahları kûlede..." Şehzâde,

analığa dönüp, "Tandırı aç bakalım" demiş. Analık korkmuş. Şehzâdenin adamları gidip tandır açmışlar. Fatmacığı çıkarmışlar. Nalını ayağına sokmuşlar, tıpa tıp uymuş.Şehzâde, Fatmacığı atının tergisine atıp, sarayın yolunu tutmuş."

(Fatmacık,Kayseri,M.Sever)

Erciyes Yöresi masallarının bazılarında (Sabır Çanağı,İyi Kızsın Has Kızsın,vd.) genç kızın başına olmadık felaketler gelir. Yine burada da kız, sabrıyla ön plâna çıkar; yazgısına boyun eğer. Kızın bütün müspet özelliklerine karşılık aynı masalda "Çingene kızı" bütün kötü huyları bünyesinde toplar. İyiliğe karşılık kötülük yapar. Yalancısı, düzenbazdır, kıskançtır. Msalın sonundaki "Kırk katır mı, kırk satır mı?" tercihinde ise, akılsızlığı, aptallığı ortaya çıkar. Kıza, felaketi çoklukla bir kuş tarafından veya gaipten bir ses tarafından tebliğ edilir. Bu felaketten kaçmak, kurtulmak imkansızdır:

"... Bir gün bahçede gergef işlerken, bir kuş gelip, kıza:
-İyi kızsın, has kızsın, bir ölüye kısmetsin, deyip uçup gitmiş."

(İyi Kızsın,Has Kızsın,Kırşehir,V.Arseven)

"... bir gün gırlarda gezerken yolu mezarlığa düşmüş. Mezarlıktan bir ses duymuş:

-Gafırğa gız, Gafırğa gız, başına bir garanlıh gelecek, gençlikde mi gessin, gocalıhda mı?"

(Sabır Çanağı,Kayseri,M.Sever)

Kız, çaresiz bir tercih yapmak zorundadır; çünkü bu felaketten, daha doğrusu da bu imtihandan kaçmak söz konusu değildir. Mutlaka imtihan edilecektir:

"... "Gocalıhda zor olur, ne geleceese gençlikde gessin" demiş. Gız, bu sözü dir dimez, başına bir kumbet geçmiş; gız orda galmış.Bir odayı açmış ki, bir deligannı yatıyor; ağzı yüzü yara içinde, yaralarına gurt düşmüş, baygın yatıyorumuş. Gız bu deligannının başına oturmuş, gice sabaha gadar, gündüz aaşama gadar bu deligannının yaralarını temizlemiş, yaralarına bahmış.Bö:lece ombeş sene geçmiş. Deligannı bu ombeş sene içined hiç ayıhmamış, hep dalgın, baygın uyumuş. Ombeş sene

so:ra bir gün kumbetin yanından bir kevranc geiyorumuş. Gız hemen peciye goşmuş, kevrancıya seslenmiş:

- "Kevrancı baba, Kevrancı baba" "Ne var, ne isdiyon?", "Bana bir can şinniği gız vir, sana bir at torbası altın viriyim." Kevrancı bir gız virmiş. Bu aldığı gız, bir cingan gızıymış.

(...)

Gafırğa gız uyanmış bahmış ki, ne görsün; ombeş senedir giceli gündüzlü bahdığı deligannıyınan cingan gızı bir muhabbet, bir muhabbet ki, sorma gitsin. "Eh" demiş , "Bu da benim gaderim" diyip susmuş.

(...)

Ahşam olmuş,oğlan Gafırğa gızın odasındaki dolaba sahlanmış.Gafırğa gız, "Herkez uyudu" diyip, sabır anaanı ortaya goymuş,başlamış dertlerini dokmeye. Sabır anaa ortasından at diyi atlamış.İçinden bir bıap ıhmış. Gız, tam alıp da goğs ne saplayacağı sırada oğlan sahlandığı yirden ıhıp gızın bileğinden yahalamış.Gızdan gendisini bağışlamasını isdemiş, gendi gendine de gızmış.

(...)

En sonunda oğlan, "Ey cingan gızı, gırata mı razısın,dorata mı razısın?" demiş. Cingan gızı, "Yiğidim, gırata razıyım, gırata bine-rim de anam evine gırıda gırıda giderim." demiş."

(Sabır anağı, Kayseri,M.Sever)

"... Bunun  zerine Fatma, başından geçenleri sabır taşına anlatmaya başlamış. Anlattıka sabır taşı şişmiş, şişmiş tam patlayacağı sırada kız, "Vay, Sen benim derdime dayanamayıp atlırsan, ben nasıl dayanır ya da derdimi kime anlatırım" demiş; usturayı tam bağrına saplayacağı sırada adam,kendisine oynanan oyunu ve ingene kızın hilesini anlar."

(İyi Kızsın,Has Kızsın,Kırşehir,V.Arseven)

"... Oğlan, sonradan gelen Arap gızı için düğün tutuyor, evleniyorlar.Esas, otuz dokuz gün başını bekleyen gızın ismi "Kötü gız" gallıyor. Yine bir gün oğlan şehire giderken gıza diyor ki,"Sen bir şey istemiyor musun?" Gız da diyor ki,"Bana da bir sabır taşı ile sabır bıçağı al,getir" demiş.

(...)

Gız sabır taşını ve bıçağını alıp yatağını içine oturmuş, başlamış anlatmaya. Oğlan- "B yleyemiş de niye anlatmadın, niye söylemedin?"

diyor. Oğlandan Arap kızının bir evladı olmuşmuş. Arap kızını da onu da bir tarla buğday ekiyor, içine de mihlar diikiyor. Onları o tarlaya sürüyor.Esas kız ile de evleniyor."

(Ölü Başı Bekleyen Kız,Kayseri,R.Deniz)

incelediğimiz masallardan (Kadın Paşa, Hürü, Bahtiyar,vb.) bazılarında kadın/gelin, iftiraya uğrar.Bu iftira sonucu yerini yurdunu terketmek zorunda kalır. Bunun da temel karakter özelliği, sabırlı oluşudur. Namusuna son derece sahiptir. Kocasının gurbete çıkışını fırsat bilen yakınları, gelinlerine iftira ederler:

"... Düğün yapıldıktan sonra, büyük kardeş askere gidiyor. Gelinle küçük kardeş evde kalıyorlar. Aradan bir müddet geçtikten sonra, küçük kardeş, kardeşinin karısına tebelleş oluyor. Kadın hiç oralı olmıy. Olurdu olmazdı derken, kadın namusuna el attırmıyo. Kayın, "Sana iftira yaparım" diyo. "Yap" diyo.Kaynı gidiyo,"Benim gelinim şu şu vaziyette, ben gördüm" diye şikayet ediyö.

(...)

Bunudöşüne gadar kömyolar, gelen tükürö, giden tükürö.Gelen bir sopa vurö, giden bi sopa vurö."

(Kadın Paşa,Akdağmadeni,Y.Can)

"... Kocası asgere gidinci, asgerden bir mektubu gelmiş, evde okuyorlarmış. Gelnı okuyanlara sormuş,"Ne diyor?" diyinci, onlar da "mektubu senin için, çocuğu alın,gendini govun, diye yazıyor" demişler.Akşamleyin gelini govmuşlar."

(Bahtiyar,Kayseri,R.Deniz)

"... Gızı, Hoca'ya bırakıyorlar,"Bunun emaneti sana hocam, biz gelenece buna muhaat ol" demişler. Hoca'ya bırakıyorlar gızı. gız da "Hoca babam" diyi taltif ediyor Hoca'ya. Hoca da belliyor ki, bu beni seviyo; onun için taltif ediyor sanır. Gızdan yakınlıh isdiyor.Gız, diyor ki "Baba olur mu, sen benim babam sayılırsın, yapma itme" didiyse de hoca yinilmiyor.(...) Bir mektub yazıyor babasına,"Gızıyın başından gırıhlar uçuyor, yinemiyorum,n'orürsen gör, hemen gel" diyor.

(Hürü, Kayseri,R.Deniz)

İftiraya uğrayan, asılsız yerde evinden atılan kız/kadın, çaresizdir. Bu durumda ya yarıdm edecek biri ortaya çıkar, ya da kız kı-

lık değiştirip sahte Keloğlan olur. Günü geldiğinde hakikat ortaya çıkacak, iftira atanlar, kötülük edenler cezalandırılacaktır:

"Bi gice urdan geçen çok zengin bi adam buna denk geliyo. Bakıyo ki, bir inilti, yanaşıyo bakıyo ki, bir kız. "Kızım sen in misin, cın misin?", "Ne insim, ne de cinsim, ben bi insanoğluyum" diyo."Ne durumdan bu cezaya girdin?" "Benim kocam asgere gidince kaynım bana tebelles oldu, ben de o yollarda bulunmadım, iftira yaptılar, beni bu cezaya soktular" diy. "Peki ben beni burdan kızım olarak çıkarsam, baban olarak götürsem, bana hizmet eder misin?" "Ederim" diyo."

(Hr,Kayseri,R.Deniz)

Kurtuluş, yalnızca kızın gelinin alınıp götürülmesiyle tamamlanmış olmuyor. Çünkü, vardığı yerde kıza,geline tebelles olacak, acı çekmesine sebep olacak kişiler yine varolacaktır.

"... biraz ileri gidinci Arap, "Ey dağ gızı benimle beraber olursan ol, olmazsan büyük oğlunu keserim" diyor. Kız da "Kesersen kes, Bey oğluynan bir gice yatmadım sayarım" diyor.

Kendini gizlemesi gereken kız, Keloğlan kılığına girecektir; erkek elbisesi giyecektir, dolayısıyla da kendini erkek diye tanıtacaktır:

"... bir oban davar yayarmış, guzu ölmüş, guzuyu yzyorumuş.Onun yanına varıyor, "Norrsen gr şu bohlu garını bana vir, depeme geiriyim, arhandaki paltonu vir giyiniyim" diyor. oban da viriyor."

(Hr,Kayseri,R.Deniz)

"...Bu, gırh gişinin de bavulunu, valizini alıyo,Bahyo ki,birisinin içinde bi gat elbise. Hemen bu elbiseyi giyiyo. Tabii giyinci, erkek hlini alıyo..."

(Kadın Paşa,Akdağmadeni,Y.Can)

Türlü eziyetler, sıkıntılar çekse de iyiliğinden, dürüstlüğünden, namusundan asla taviz vermeyen bu kadın tipi, halkın gönlünde taht görmüş bir tiptir. Sonuçta mutluluğa ulaşır, ulaşmasına ama, bu hiç de kolay olmaz. Düşmanlarına, ktllere bile hak ettikleri cezı vermez,onları kendi vicdanlarıyla başbaşa bırakır. Zaten,Allah onları cezlandırmış, kötü oluşlarıyla şeytanın köleleri durumuna gelmişlerdir.

"Tezek Toplayan Kız" ve "Tasa Kuşu" masallarındaki kızlar saf, dertleri olmayan, fakat kendi kuruntuları sonucu kendilerine dert arayan tiplerdir. Fakat, Erciyes Yöresi masallarının sadece ikisinde byles i tiplere rastlıyoruz:

"... Genç bir deliganlı gız varmış, tezek dişirmeye gitmiş. Orda

iki dene çadır varımış. " Şu çadırdaki gelin olsam, bir oğlum, bir kızım olsa, o da ebesiyle gideriken suya düşse, ölse, ben norürüm ola?" dimiş, ağlamış, gelmiş eve gözü gafası şişmiş."

(Tasa Kuşu, Kayseri, T.Şahin)

"Mitişik Kız", "Ana, Ali Kız", "Kız Ali" masallarındaki kız tipi, masallarımızın Keloğlan'ı paralelindeki kız tipidir. Pratik, kurnaz, zekî kızlardır. Zekîliği ve pratikliği ile dev'le baş gelir; zor durumdaki ailesinin durumunu düzeltir. Babasının girdiği bir iddiayı kazanmasını sağlar. Akıllı bir kızdır, tanınmamak için erkek kılığına girerek sahte Keloğlan olur:

"... -Kızlar, kim uyuyor, kim uyanık?

-Mitişik kız uyanık.

-Kızım sen niye uyumadın? diyince, kız:

-Evde iken anam bana her gün baklava, börek pişirir, onları yer, ondan sonra uyurdum" demiş. Devanası, kız uyusun diye istediklerini yapmış."

(Mitişik Kız, Kırşehir, V.Arseven)

"... "Git emmime söyle, onnu küçük oğluyla ben ticarete çıkayım; kim kârlı çıkarsa, dönerse, onnu babası öğünsün" (...) Kızla oğlan, meydana ortasında durmuşlar. Oğlan, kârını göstermek için heybesini dökmüş ki, ortalığı yılanlar, çıyanlar almış.

(...)

O sırada köyün girişinde bir deve kervanı görünmüş. Kervan gelmiş, kızlar babasının evinin önünde durmuş. Çuvallarla incileri gören köylülerin ağızları bir karış açık kalmış."

(Ana, Ali Kız, Sivas, A.Kaya)

"... kôde gıtlıh başlamış. Herkez gara gara düşünmeye başlamış. Yaşlı garı goca da düşünmeye başlamışlar. Herif gendi gitse çalışıp para kazanacak gücü yoh. Gitmese, kôde açlıhdan üçü de ölecek. Bu işe kızları bir çare bulmuş. Kızları, an babasına gendinin çalışmaya gurbete gidecani söylemiş.

Gılığını gıyafetini deniştirmiş, saçlarını kesmiş, üzerine irkek elbisesi giymiş. Gafasına da tellik geçirmiş. Kız, olmuş sanki bi oğlan.

(Gız Ali, Kayseri, R.Deniz)

İncelediğimiz masallar içerisinde, değişik bir kız tipi taşıması sebebiyle "Saçı Doru" masalı, dikkate değer bir masaldır. Bu masadaki kız, Türk geleneklerine, törelerine karşı gelen asî bir kızdır. Ancak dürüst, iyiliksever, cesur biridir. Türk toplumunda hiç bir kız, babasına, anasına evlenmek istediğini veya kendisini neden evlendirmediklerine soramaz. Hele hele masalların meydana geldiği, hatta yaygın olarak anlatıldığı yakın zamanımıza kadar bu durumun lafı bile edilemez:

"... O'lanı gızdan evvel evermişler. Aradanr zaman geçmiş, O'lanın iki tane çocuğu olmuş. Gız bir gün anasına sormuş:

-Ana ben mi büyü'üm, yousa gardaşım mı? Anası:

-Sen büyüksün gızcaazım, demiş. gız da:

-Gardaşımı everdi'z, iktane de çocuğu oldu. Peki beni niye go, caya vermedi'z, diyince anası:

-Baban gelinse söylerim, demiş. Kadınca'z gocasına söylemiş. Gızın babası da:

-Madem gızım bana garşı geliyor, o zaman ben de onu evlatlıhdan reddediyom, dimiş."

(Saçı Doru, Kayseri, R. Höyük)

Erciyes Yöresi masallarında yer alan kız/kadın tipinin temel özelliklerini şöyle toparlayabiliriz: Her şeyden önce olaylara müdahale etmez; yani içinde yaşadığı cemiyetin geleneğine, göreneğine, törelerine saygılı, kaderine razı, son derece sabırlı bir tiptir. Her türlü zulme, kötülüğe karşı tek silahı vardır: Sabır. Sabretmesiyle her kötülüğün üstesinden gelir. İçinde yaşadığı şartları değiştirmeye yönelik herhangi bir faaliyette bulunmaz.

Akıllıdır, zekîdir, bu yüzden bacıları tarafından kıskanılır. Bacılarının kötülüklerine maruz kalır. İnanclıdır, sabırlıdır, sevdiğinin ardından demir çarık, demir asa uzun yolları katetmeyi göze alır. Kılığını, kıyafetini değiştirerek "Sahte Keloğlan" olur. Kimi zaman babasına karşı söylediği akıllıca bir söz, babasını kızdırır ve babası, söylediği sözü ispatlaması için kızı, çok fakir birine vermekte sakınca görmez. Çalışkandır, namuslu, dürüst bir kızdır, sözüne sâdık-tır. Sonuçta haklılığını ispatlar.

Buraya kadar padişahın en küçük kızı, herhangi birinin en küçük kızı veya padişahın, herhangi birinin kızı olarak masallarımızda gö-

rülen "kız tipi"nin karakter özelliklerini vermeye çalıştık.Bir diğer kız tipi, yine yukarda vermeye çalıştığımız özellikleri taşıyan, fakat öksüz, analık elinde bulunan kız tipidir. İyiliği, dürüstlüğü, yardımseverliği, sabrı ile sivrilen öksüz kız, ideal-müslüman kız tipidir. Bunun yanında bir de başına bir felaket gelen, bu felaket sonucu bir çok haksızlığa, kötülüğe sabır gösteren kız tipi vardır ki, bu da olaylara müdahale etmez, her şeyi kaderinin bir cilvesi sayıp, bekler.Elbette sonuçta mutlu olacaktır.

Masallarımızda iftiraya uğrayan ve evinden, yuvasından kovulan gellinler vardır. Baştan beri söylediğimiz özellikleri taşır:Sabırlıdır, kötülük düşünmez, düşmanlarını bile affedecek olgunlukta biridir.

Masallarımızın Keloğlan'ı gibi, zekîliği, kurnazlığıyla dikkat çeken kız tipi, sahte Keloğlan kılığına giren, çalışkan, gayretli, dürüst, namuslu bir tiptir.

Kısacası, Erciyes Yöresi masallarındaki kız/kadın tipi, sağduyulu, temiz kalpli, çalışkan,namuslu,dürüst, her şeyden önemlisi de son derece sabırlı, güzel bir tiptir. Hemen mutluluğa ulaşamaz. Sabırlı oluşuyla, yardım severliğiyle, inancıyla, doğruluğu ve dürüstlüğüyle masal sonunda mutluluğa ulaşır. Uzun, zahmetli bir imtihandır yaşadıkları. O,bu imtihandan yukarıda saydığımız meziyetleri sayesinde başarıyla çıkacaktır. Kendi hâtâsı sonucu kaybettiği sevgilisini bulmak için dağları aşmaktan yılmayan biridir.

5. PADİŞAH

Padişah, Erciyes Yöresi masallarında kimi zaman şefkâtli,yardım sever,babacan bir adam; kimi zaman da zâlim mi zâlim, kötü,bencil bir adamdır.Çoklukla üç kızı veya oğlu vardır. Bazan da üç oğlu, üç kızı vardır.Hiç çocuğu olmayan padişahlara da rastlanır. Kimi masalarda da padişahın çocuğu olmaz. Bu sebeple, veziriyle beraber - ki, vezirin de çocuğu olmuyordur. -derdine derman aramak üzere seyahate çıkar. Yolda rastladığı bir derviş,şeyh,hoca,Hızır O'na bir elma vererek hanımıyla birlikte yemesini ve çocuğunun olacağını söyler. Bu olaydan sonra genellikle Padişahın bir oğlu olur.

Padişah, kızını isteyen delikanlıdan insanüstü işler yapmasını ister.Eğer buyurduğu işler yapılmazsa, delikanlıya kellesinin gideceğini hatırlatır. Keselen kellelerden kaleler, kuleler yapılabilir. Yaptığı zulmün, kötülüğün cezâsını er geç mutlaka çeker. Kimi zaman peşin hükümlü bir adamdır. Bu sebeple yaptığından ,ettiğinden sonradan pişmanlık duyduğu görülür. Bazan da sahip olduğu en değerli şeyi bile verecek, sözüne sâdık kalacak bir yaratılıştadır.

Padişah, bir çok masalda bilgili insana, akıllı insana büyük değer verir. Hatta, böylesi insana kızını verir,onu yüksek makamlara getirir:

"... Padişah ahdetmiş ki, "Eğer oğlan bu işi hallederse kızımı ona vereceğim" demiş. Oğlan varıyor, padişah da kızını veriyor. (...) Padişah, oğlanı ordunun başına geçiriyor. Oğlan, askerinen çekip gidiyor."

(Aydoğdu ve Gündoğdu,Bünyan,S.B.Akbaş)

"... Padişah, seyahatten dönünce merak edip sadarettten soruyor. Onlar da "Bilmeyiz, iy haberleri geliyor" diyorlar. Padişah, maiyetiyle beraber Üsküdar'a gidip, Kadı'nın makamına giriyor. Manzarayı görüyor ve anlıyor.Arabasına Kadı Ahmet'i de alıp saraya getiriyor.(...) Ahmet'e emanetteki elbiselerini giydiriyor,istediği parayı da veriyorlar.Bir memur nezaretinde memleketine gönderiyorlar."

(Ahmet'in Kadı Olduğu,İncesu,M.Ünal)

Padişahın kimi masallarda çocuğu yoktur. Çocuğu olmayan padişah, derdinin demanını aramak ; bulmak için yollara düşer; rastladığı derviş, şeyh,hoca,Hızır vb. O'na çocuğu olması için bir elma verir:

"... vahdın, zamanın birinde bir padişah varımış, bunun zürriyeti olmazımış. Bir gün lalasını yanına çağırmış,"Lala gel,seninen seyahate çıhah" demiş.

(...)

Varmışlar bir punarın başına.Apdes almışlar, namazlarını gılmışlar. Bir de bahmışlar ki, gendilerine dooru bir dervüş geliyor.Yanlarına gelişin, "Selamünaleyküm padişaaam" demiş. "aleykümselam dervüş baba, sen benim padişah olduğumu bildin, derdimi de bilin" demiş. Dervüş, ozamana gadar goynundan bir elma çıharmış,"Senin uşaan olmuyor, bu elmayı al, içini hanım sultannan ye, gabuğunu da atınıza yedirin.atın tay dooracah. Yalnız ben gelmiiişin,adlarını goman" deyip gaybolmuş."

(Güzel Ahmet,Sivas,D.Kaya)

"...Bir padişah varmış.Padişahın çocuğu olmaz. Bir gomsusu varmış, onun da olmazmış. Padişah, gomsusuna diyor ki, "Gomşu gel,bende para var, gidek derdimize çare arıyah, çocuğumuz olmuyor, Allah ne gösterecek?" diyor.Padişahla beraber çıhiyollar yola.(...) Bir guyunun başına varıyorlar.Orda bir hoca, guyudan su çekiyor.Oruya varıncı, suyu çekip padişaha uzatıyor, "Buyur padişahım" diyor; suyu veriyor. Padişah suyu alıyor,diyor ki,"Benim padişah olduğumu biliyon, benim derdimin dermanını da bil" diyor. Hoca da "Biliyom Padişahım" diyor. Padişah soruyor,"Derdimiz ney?" diyince,"Sizin ikinizin de çocuğunuz olmuyor" diyor. Sularını içiyorlar,oraya oturuyorlar. Hoca cibinden bir elma çıharıyor, ortasından kesiyor, yarısını Padişaha ve, riyor., yarısını da yanındaki gomsusuna viriyor. "Bunun yarısını sen garınla yiyeceen, yarısını da sen garınla yiyeceen" diyor. "Sizin ikinizin de çocuğunuz olunca , ben gelenaace adını goymuyacaanız" diyor. "Peki" deyip bunlar geliyorlar, elmaları yiyorlar. aradan zaman geçiyor, ikisinin de çocuğu oluyor."

(Mehmet ile Ahmet,Kayseri,R.Deniz)

"... vaktiyle uzak ülkelerin birinde ağzını bıçak açmayan dertli bir padişah yaşarmış. Ne yaptıysa çocuğu olmazmış.Fakat, Alllah'

tan umut kesilmez ki... Dualar, evliyâlar derken, günün birinde Allah, ona nurtopu gibi bir güzel kız vermiş."

(Gülçiçek, Divriği, H. Dumluca)

Padişah, yaşlandığı, öleceğini anladığı zaman oğullarına vasiyetlerde bulunur. Bu vasiyeti, büyük ve ortanca oğlu tarafınadn yerine getirilemez. Küçük oğlan ise, babasının vasiyetine son derece sâdıkıdır:

"... Padişah, vasiyet etmiş, demiş ki, "Ben ölürsem mezarema ilk gelene büyük kızımı, ikinci gelene ortanca kızımı, üçüncüye de küçük kızımı verin" demiş. Padişah, bir gün ölmüş. Padişahın mezarına ilk gün bir kurt gelmiş. Büyük oğlanla ortanca oğlan, "Hiç kurda kız kardeşimiz verilir mi?" deyip, razı olmamışlar. Küçük oğlan, "Babamızın vasiyetini tutalım" deyip kızı kurda vermiş."

(Kara Paçavra, Bünyan, S.B. Akbaş)

Padişah, kızıyla evlenmek isteyen delikanlılardan insanın üstesinden kolay kolay gelemeyeceği işleri yapmalarını ister; bazan da delikanlının iş güç sahibi olmasını, bir sanatının olmasını ister. İstekleri yerine geldiğinde sözünde durup, kızını verir:

"..."Bir tek oğlum var Padişahım. Küçük kızını istiyor, vermezseniz ölecek, siz bilirsiniz." Padişah'ta bir yumuşama, bir çözülme... Birden:

-Kızımı vereceğim, diyor, "ama bazı koşullarım var, o koşullar yerine gelirse."

-Nedir o koşullar? diye soruyor Veli Dayı. Padişah:

-Sarayım gibi saray isterim, atım gibi at isterim, itim gibi it isterim, sürülerim gibi sürü isterim. Kırk deve yükü altın isterim. Ayrıca, bu dediklerim sabaha dek olursa..."

(Yiğit Yusuf, Gemerek, M.G. Demiray)

"... oğlanın babası çaresiz kalmış, gitmiş Padişaha. Hoş beşten sonra adam, Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle kızı Padişah'tan istemiş. Padişah da:

-Olur baba, sen hiç canını üzme, kısmetse olur, demiş. arkasından ilave etmiş, "Yalnız bir şartım var" demiş. Oğlanın babası:

-Emredin Padişahım, demiş.Padişah:

-Oğlun Ali Cengiz oyununu öğreysin gelsin, kızımı ona vereceğim, demiş.

(...)

Padişah, bu olanları hayretle seyrediyormuş. Arap da tavuk olup mısırları acele acele yemeğe başlamış. Mısır tanelerinden biri ed he-men tilki olmuş, tavuğu yutuvermiş.Bundan sonra tilki bir silkinip oğlan olmuş.Padişaha, "işte,Padişahım, gördüğünüz gibi Ali Cengiz o-yununu öğrendim" demiş. Padişah, kızını, sözünü tutup oğlana vermiş."

(Ali Cengiz Oyunu, Kayseri, M.Sever)

Padişah, Erciyes Yöresi masallarında çoğu zaman pasif, edilgen bir karakter sergiler. Kolay tesir altında kalır. adeta, çevresinde-kiler onun üzerinde gizli bir tahakküm kurmuştur. Olaylar üzerinde pek etkisi yoktur; çabuk inanır. Haklı olanın sözünü tasdikler, hâtâ-sını anlayınca geri döner. Şüphe ettiği durumu araştırma özelliği pek görülmez. Erciyes Yöresi masallarından "Hatem Padişah" isimli ma-saldaki padişah, şüphelendiği işin sırrını öğrenmek için aylarca sü, recek bir yolculuğa çıkabilir:

"... Bir gün veziri, Padişahla konuşurken demiş ki,"Padişahım, beni ister öldür,ister sürgün et. Bunca zamandır sustum, söylemesem olmayacak, sen eskiden böyle değildin. Malın, mülkün arttıkça geride kalanları görmez oldun; kendi kendine büyükmeye başladın. Gururun-dan yanına yaklaşılmaz oldu. Sen gün be gün bizlerden uzaklaşırken, Şam kraliçesi gelen fukaraya bir kese altın veriyor.

Hatem Padişah,bu sözler karşısında biraz ayıkır gibi olmuş, ve-zire hak vermiş; fakat söylediklerinin aslı yoksa kellesini vurdura-cağını söylemiş. İşin aslını öğrenmek için bizzat kendisi yola çık-mış.Üç ay, beş ay derken, sonunda Şam'a varmış."

(Hatem Padişah,Sivas,D.Kaya)

Etki altında kalan, kolay ikna edilen padişah, aynı zamanda aç-gözlüdür de. Bulunduğu mevkiî sebebiyle son derece zengin olsa da yi-ne de hârisdir, doymaz:

"... yıllar gectikçe kız hem serpilip büyümüş hem de ünü bütün ülkeye yayılmış. Medhi, Padişahın kulağını kadar gitmiş. Padişah bu

kızla evlenmek istemiş. Köyüne dünür yollamak için hazırlık yaparken Padişahın teyzesi,"Efendimiz" demiş, "müsade buyurunuz, kızı size ben gidip getireyim" demiş. Daha bin yalan ile padişahı ikna etmiş.

(...)

Şehre girince teyzesi,Padişaha şöyle övünmüş:

-Sultanım, işte muradına ermeyen dilberi huzurunuzda getirdim.Padişah avuçlar dolusu altınlar dağıtmış.(...) Padişahın muradı kız değil ki, altın. Her gün dikkatlice bakıyor, sultanın ne yüzünde gül açılıyor, ne gözünden inci saçılıyor. Bayağı şüphelenmeye başlıyor."

(Muradına Ermeyen Dilber,Sivas,F.aburşu)

Padişah, bazan da onulmas bir hastalığa yakalanır. Bu derdinin dermanı da öyle kolay kolay bulunur bir derman değildir. Padişahın en küçük oğlu, bu işin de üstesinden gelecektir:

"...Padişah, üç oğlunu yanına çağırmış:

-Ben hastayım, dimiş. Çocuklar da babalarının ne istediğini sormuşlar. Babaları da, "Bir bahçede,bir cingül bir batman, denesi bir kilo olan üzüm benim derdime çaredir" dimiş. Üç oğlan da üzümü aramaya gitmişler. İki gardaş bir yirde, biri fırında biri gavede iş bulmuşlard. Güccük oğlan, bir sulağı geçmiş ve gonağın bahçesinde üzümü bulmuş.Üzümü almış, kızları toplayıp sulak bir yirde üç çadır gürmüş, kızları buraya bırakmış.

(...)

En küçük oğlan Öle Memed, üzümü babasına getirmiş; babası büyük bir garşılama töreniyapmış."

(Ali ki Memet,Meliki Memet,Öle Memet,Kayseri,R.Deniz)

"... o zamanın behlinde padişah hasdalanmış ki, nirde ne var toplanmış.Ahıllının bi denesi diyo ki, "Şahmeranın guyrüğünü bulursan, derdinden gurtulun" diyor. "Yoosa" diyo, "bu dert seni alır, gider" diyo. Bütün halkı topluyorlar; aşağıydı, yoharıydı, ha bu Şahmeran'ı da bulanın sırtında işareti olurmuş. Velhasıl, padişah bu adamı buluyor, "Gel bahuim arhadaş" diyo, "Nasıl oldu, ne oldu,nedir bu Şahmeran?" diyo.Velhasıl, bu, Şahmeran'ın yirini buna gösteriyo. Şahmeran'ı getiriyorlar, kesiyorlar, içinden ciyerini çıkarıyorlar. Padişah, tertemiz oluyor."

(Şahmeran,Kayseri,R.Deniz)

Padişah kendisine veya yakınlarına yardımda bulunan kişiye, iyiliğinin karşılığı olarak "Dile benden ne dilerse?" diye sorar. Karşısındaki kişinin cevabı, her zaman için "Sağlığınıza dilerim Padişahım, sağlığınıza dilerim Sultanım, vb." olur. Padişah, bu durumda sorusunu bir kaç kere tekrarlar. Bunu yapmaktaki amacı, karşısındaki kişinin ne isterse istesin, isteğini yerine getirebilecek güçte olduğunu gösterme, karşısındaki kişinin iyiliğini karşılıksız bırakmama gayretidir:

"...Padişah, çocuunu gurtaran bu Kelo'lan'a olmadıh iltifatd bulunmuş:

-Çocu'umu gurtardı'n için dile benden ne dilerse.Diledi'ini sa' vereyim,demiş. Gız Kelo'lan:

-Sa'llı'nı dilerim padişa'm, dimiş. Padişah bi cevaba sevinmiş, gülmüş:

-Benim sa'lımdan sa' fayda olmaz.Dile benden ne dilerse?, di-yinci, Gız Kelo'lan:

-Öyleyse Padişaaam, Saçı Doru'yu isterim, demiş. Padişah şaşır-mış bu iste'.

-Saçı Doru dedi'n topu'u gıllı bir beygirdir.Onu na'paca'n,sa' arap atlar vereyim,küheylanlar vereyim, demiş.Gız Kelo'la'n:

-Padişa'm benden da'a babayi'tler yolumu keser,Arap atı da, küheylanı da elimden alır;fakhat topu'u gıllı bu Saçı Doru'yu verirsen sürerim gitmez, vururum ölmez, beni yayanlıkhdan gurtarır, demiş."

(Saçı Doru,Kayseri,R.Höyük)

Padişah, en değerli saydığı şeyi vermek istemez; fakat karşısındaki kişi, alacağı mükafatın özelliklerini önceden öğrenmiştir ve ondan başka bir şeyi de almamaya kararlıdır. Çünkü,padişahın oğlu,bu konuda misafirden yanadır ve vermediği takdirde babasını, evi terke-deceği yönünde tehdit eder:

"... Gız Keloğlanın saraydan ayrılmasından sona padişa'n o'lu, babasının huzuruna çıkmış.(...) Padişah,"Çabıhk o deliganlıyı bulun, getirin" demiş. Vezirnen askerler hemen gidip bulmuşlar. Gız Kelo'lan'ı çıkartmışlar Padişa'n huzuruna... Padişa'n o'lunu canavar a'zından gurtaran bu yi'ide özür etmiş, sona da Saçı Doru'yu bu Gız Kelo'lan'a vermiş."

(Saçı Doru,Kayseri,R.Höyük)

"... bu arada padişaaan gızı kurban olmaktan gurtulmuş. Padişah,

Küçük Ahmet'i çağırıp,

-Dile benden ne dilersen? demiş.

-Canınızın sağlığı padişahım, demiş. Padişah bir defa daha:

-Dile benden ne dilersen, deyince, bu sefer Ahmet:

-Dilinizin altındaki yüzüğü isterim, demiş. Padişah, kızacak olmuş, oflamış, puflamış, "Eh" demiş; "Helal olsun" deyip, dilinin altındaki yüzüğü çıkarıp Ahmet'e vermiş."

(Küçük Ahmet, Kayseri, M. Sever)

"... Kral, bu sefer Keloğlan'a:

-İste istediğini, diyor. Keloğlan, "Canının sağlığı", "iste istediğini", "Ne isteyim, senin altın papurunu" diyor. "Onu çok istedin, veremem." Keloğlan da, "Vermezsen ben de giderim" diyor. Kalkıp giderken oğlu da beraber yürüyor. "Nereye gidiyon oğlum?" diyor. "Ben senin oğlun olsaydım, bi papuru verirdin, ben bunun oğluyum ki, gidiyorum" diyor. "Aman oğlum, papur sana kurban olsun" diyor, veriyor. Keloğlan, altın papuru alıyor."

(Padişahın Kızı, Niğde, A. Tuğrul)

Padişah, bazı masallarda kızının (en küçük kızın) içten, samimi ve doğru sözünü, düşünmeden kötüye yorumlar; bir saygısızlık olarak değerlendirir ve kızını cezalandırmak için onu fakir bir delikanlıya verir. Sonuçta hâtâlı olduğunu anlar, pişmanlık duyar:

"... Padişah, oğlana "Hamallıktan iş çıkmaz, sana başka bir kâra bak demedim mi? deyince, kızı, "Aman baba, evi ev eden de avrat, dağ eden de avrat" demiş. Kızının bu sözüne karşı Padişah, "Bu evi ben ev etmedim de anan mı etti?" deyip, oğlana "Ananı dünür sav" demiş. Oğlanın anası da dünür düşmüş, oğlana Padişahın kızını almış. Kız, babasına "Baba, bana kızıp gelin ettin, ama hiç olmazsa dikiş makinamı ver de dikiş dikeyim" demiş ve küçük kulübede yaşamaya başlamışlar.

(...)

Akşam, Padişah, konağından çıkar, çocuğun tarif ettiği adrese varınca çok şaşırır, çekinerek şahane konağın kapısını çalmış. Kapı açılınca bir de ne görsün, kızı değil mi? Padişah, hemen kızının, damadının ve küçük çocuğun boynuna sarılmış; tertemiz konağın içi altın eşyalarla doluymuş. Padişah, etrafa hayretle göz gezdirmiş ve kızına

bir daha sarılmış."Evet, kızım evi ev eden de avrat, dağ eden de avratmış; ben bilemedim" demiş."

(Kervancı,Kayseri,R.Deniz)

"... Padişah, maiyetiynen gelmiş. Gelse ki, ne görsün, gendi sarayından daha gôzel bir saaryda gızı oturuyor.

-Eh gızım, dimiş, yuvayı gerçekten gadın yaparmış.Yıhılsın şâdad, şen ossun Bağdat,evi ev iden avrat, dimiş."

(Külebiş Mehmet, Kayseri,M.Sever)

"Üç Kara Karpuz" isimli masaldaki padişah, padişahlıktan usanır; heybesini alıp yollara düşer.Bu hareketiyle alışık olduğumuz padişah tipinden ayrılır.Masalın gelişen olayları içerisinde yine masallarmızdaki padişah tipinin özelliklerini gösterir. Çevresindeki kötü insanların tesiri altındadır. Olaylara seyircidir.Masalın sonunda ise, kötüyü cezalandırır:

"... Patışah, Garadırnağı gara atın guyruğuna bağlatmış, atın sırtına bir gamçı vurmuş, at şahlanmış, guyruğunda Garadırnah savrulmuş... "

(Üç Kara Karpuz,Kayseri,M.Sever)

"Kısmet Yazan Adam" masalındaki padişah, menfi özellikleriyle sivrilen bir padişaktır. Karşısındaki insanları küçümseyen, büyüklük taslayan, yazgısına karşı gelen biridir. Fakat, sonuçta hâtâsını an, layan bir padişaktır:

"... Kalkmış gitmiş o ulu kişinin başucuna dikilmiş.Fakat, ondan Allah'ın selamını bile esirgemiş.İstemiş ki, sultanlığına saygı gösterilsin. Hatta saygı bir yana, kendinden korksun. ama, adam ıstifini hiç bozmamış. Elindeki çöple toprağa bir şeyler çizmiş. Padişah, kendinden emin,bir şehzâde veya bir sultan ismi bekleye dursun, adam, birdenbaşını kaldırmış, gayet sakin:

-Şurda bir köy, köyde de bir ahmet Dayı var, işte kızının nasi-bi onun oğludur,git ara onu" demiş.

(...)

Uzun uzun düşündükten sonra, "Hımm!" demiş, ne yapsan boş. Yazılan yazı gerçekten bozulmazmı."

(Kısmet Yazan adam,Suşehri,İ.Ege)

Padişah, Erciyes Yöresi masallarından bir çok masalda, masalın baında yer almakta, olaylara etkide bulunmamaktadır. "Bir padişah varmış, padişahın da üç oğlu varmış" türünden cümlelerle masalın başın, da geçmektedir. Burada padişahın söz edilmesinin amacı, en küçük kızın veya oğlanın, padişah kızı/oğlu olduğunun hatırlatılması, belirtilmesidir:

"Bir padişah varmış, üç dene de gızı varmış..."

(Bir Padişahın Üç Kızı, Kayseri, R. Deniz)

Yöre masallarının bir çoğunda padişah, sözünde duran, adaletli bir karakterdedir:

"... Hükümdar, karısının ve çocuğunun feryadı üzerine olay yerine gelince olup bitenlere son derece üzülür, bir yolunu bulup kuşu eline geçirmeyi düşünür. Pencereyi açıp kuşa seslenir: "inan ki, sana ne benden ne de başkasından hiç bir fenâlık gelmeyecektir. Geri gel ve eskisi gibi güven içinde yaşa." Ana kuş, "Fenâlık yapan, fenâlık bulur. Senin oğlun yavruma kıydı, ben de onun gözünü oydu. elbet ki, şimdi sen de benim cezâmı vereceksin" diye konuşur. Buna karşı padişah, "Evet" der, "biz senin evlâdına kıydık, sen de bizden öcünü aldın. Böylece alıp vereceğimiz kalmadı. Onun için geri dön ve bizden ayrılma. Evvelce olduğu gibi, tatlı dilini esirgeme. ikimizin acısı ancak böyle dıner. anakuş, padişahın sözüne inanarak çalk olan pencereden içeri girip, padişahın omuzuna konmuş. Hükümdar, kendisine en ufak bir fenalık yapmamış."

(Sözünde Duran Hükümdar, Kayseri, V. Arseven)

"Kustum Kusak" masalında padişah, kızlarına dünür gelmeyeşine üzülen, âciz bir yaratılıştadır. Öyle ki, kızlarına neden dünür gelmediğini bir çingeneye sorar, zavallı biridir "Şahbender" gibi bazı masallarda yer alan padişah, bilgiye, bilgine değer veren, onlardan kendine vezir yapan, yapacağı işlerde bilgili insanlara danışan bir karakterdedir:

"... etrafına topladığı bilginlerle ün salmış bir padişah varmış. Bu padişah, bilginlerden birini seçip, kendine vezir yapmış. Padişah, her ne yapacak olsa ona danışmış."

(Şahbender, Susehri, H. Candan)

Erciyes Yöresi masallarındaki padişah, genel özellikleriyle, mesela bir şehzâde, bir Keloğlan, vd. tipleriyle karşılaştırıldığında zekâ yönünden onlardan geridir. Masallarda orta zekâda bir kişi özelliği gösterir. Hemen her masalda oğulları veya kızları vardır. Bazı masallarda da çocuğu olmadığı için, derdine çare aramak için seyahatlere çıkar. Rastladığı derviş, hoca, şeyh, Hızır derdine dermen olur ve padişah çocuk sahibi olur. Padişah, öleceği sırada vasiyette bulunur, Bu vasiyet, çoklukla enküçük oğlu tarafından yerine getirilir. Yapılan iyiliği hiç bir zaman karşılıksız bırakmaz. Çok zâlim olabilir gibi, çok şefkatli, adaletli, iyi bir insan da olabilir. Hâtâ yapar, hâtâsını anladığında pişmanlık duyar ve hâtâsını tamir için çalışır:

"... Onun meyhaneden geldiğini işiten Padişah, birden celâllenmiş, "Yazık sana" demiş, "Götürün atın zindana, idâm olunsun." Vakit geçirilmeden Şahbender'in başı vurulmuş. Bir anada iki gemi yok olmuş, hasbahçe kayıplara karışmış, saray bir kulube haline gelmiş. Padişah, Şahbender'in ermişliğine inanmış, inanmış ama, iş işten geçmiş. Padişah, hâtâsını düzeltmek için bir atş yazdırmış mezarının başına dik-tirmiş; taşa "Milletim için verdim ben bu başı/Elbet gelecekler gelecekler bu taşı" yazılmış."

(Şahbender, Suşehri, H. Candan)

Padişah, kolayca tesir altında kalır. Bu yönüyle edilgen bir karakterdedir. Çevresindeki kötü kişiler sanki üzerinde gizli bir tahküm kurmuşlardır. Kimi zaman Padişah, onulmaz bir derde tutulur. Derdinin dermenını yine, en küçümoğlu bulur. Bazı masallardakızının söylediği bir söz, O'nu kızdırır; kızını fakir birine vererek cezalandırır. ancak, kızından da dersini alır, hâtâsını kabul eder.

Padişah, masallarımızda iyi ve kötü yönleriyle yer alan biridir. İyiler örnek alınacak özellikleriyle insanımızın gönlünde taht kurarken, kötüler de insanımıza şerrinden korunulması gereken idareciyi göstermesi bakımından önemlidir.

b)-II.DERECEDEXİ TİPLER :

1. ANALIK

Erciyes Yöresi masallarındaki "Analık tipi", zâlim, kötü niyetli, acımasız, merhametsiz, kıskanç, hemen daima kötülük düşünen gesat, düzenbaz bir karakterdedir. Çoklukla karısı ölmüş, ölen karısından bir çocuğu; bir kızı veya bir oğlu kalmış bir adamla evlenen kadın, üvey kızına karşı her kötülüğü düşünecek ve yapacak yaratılıştadır. Fizikî özellikleri bakımından çirkindir. Evlendiği adamdan olan kızı veya kızları da anaları gibi, kötü huylu, aç gözlü ve oldukça da çirkindirler. analık, üvey kızına olmadık eziyetler yapar, onun ölmesini ister. Bazan, üvey kızına tâlip olan padişah oğlu, bey oğlu gibi delikanlılara kendi kızlarından birini vermeye çalışır. Gelinliği, kendi çirkin kızına giyirirerek (çoklukla da elbise, gelin diye sunulan kıza olmayacaktır) , şehzâdeye veya bey oğluna gerçek gelin diye kendi kızını yutturmaya çalışır. Yaptıkları kötülüklerin cezâlarını azarlanarak, küçük düşürülerek çekerler. Analık, masallardaki kadın dünyasını olanca gerçekliğiyle canlandıran bir tiptir.

Analık, kendi çocuklarını son derece iyi besler, onların üze, rine titrer, korur. Fakat, üvey çocuklarına da o ölçüde kayıtsızdır. Kendi çocuklarına süt, kaymak, bal, baklava yedirirken, üvey çocuklarına kuru ekmeği bile çok görür:

"... kadın, kendi çocuklarını yağla, sütle beslemiş. Üvey çocuklarına da bakmamış, önelrine sadece yavan ekmekle yundu bırakmış."

(İki Kardeş, Divriği, A.B.Eren)

"...Analık çok kötü kalpli bir kadınmış. Kendi kızlarına bal, lar, yağlar, börekler yedirir; Fatmacığa kurü bir ekmek verir, dağa inek yaymaya gönderirmiş. Gönderirken de oralarda boş oturmasın diye bir batman yün verir, "Bunu akşama kadar eğer" dermiş."

(Fatmacık, Kayseri, M. Sever)

"... Adam, kairsı öldüğü için yeniden evlenmiş. Üvey ana, öz

çocuklarına bal, şeker, tereyağ; üvey oğluna da kepekten ekmek veriyormuş."

(Tosun ağacı,Kayseri,R.Deniz)

Analık, üvey çocuktan kurtulmak ister; onu kurtulunması gereken bir dertmiş gibi görür. Bu konuda, babayı zorlar, tehdit eder. Baba, zavallı biridir, analığın isteğini geri çeviremez ve öz çocuklarını ıssız bir yere bırakıp kaçar:

"... Kadının isteği yine bitmemiş. Bir gün:

-Kocacığım, demiş, "ben o iki çocuğu istemiyorum. Götür de ormana bırak onları." Babaları yalvarmış, yakarmış, ama dinletememiş. İlla da:

-Götür onları azıt Yoksa seni bırakır ben giderim, diye diretmış.Çaresizlik içinde kalan adam, çocukları yanına çağırmış,"Bu gün siuzinle oduna gidelim" demiş. Çocukları almış, büyük bir ormana götürmüş."Siz burada oturun" demiş, "Ben odun hazırlayayım, işimi bitirince gelir, alırım sizi." Çocukları orada bırakmış."

(iki Kardeş, Divriği,A.B.Eren)

"... üvey ana, "Bu çocukları azıtırsan kapında dururum, yoksa bunların kahrını ben çekemem, giderim" demiş. Adam da çocukları azıtmak zorunda kalmış. Karısına, "Yarın sen bir tuzlu çörek yap,bunları dağa keven alma bahanesiyle götürür, azıtırım" demiş. "

(Tın Tın Gabacığım, Yıldızeli,Ş.Boyras)

"... oduncu da başka bir kadınla evlenmiş. Kadın, bir gün çorba pişirmiş. adam çorbayı çok beğenmiş, "Hanım, bu çorbadan bir daha pişir" demiş. Hanımı da:

-Sen Aliyinen Fatmayı ormana azıdırsan, sana her gün pişirim" demiş. Sabah olmuş, oduncu, çocuklarını yanına alıp ormana götürmüş. Onlara:

-Siz burada pelit toplayın, ben ileride odun kıracağım" demiş. Yanlarından ayrılmış, gidiş o gidiş..."

(Aliyle Fatam,Niğde, D.Kaya)

Analık, kıskançtır. Üvey çocuğunun onca eziyete, kuru ekmekle karnını doyurmasına rağmen, günden güne güzelleşmesi, kadını çile-

den çıkarır.Çünkü, kendi kızları günden güne serpilip güzelleşeceklerine gitgide çirkinleşmektedirler. Bunun sebebini öğrenmek için, analık kendi çocuklarını kullanır. Her gün inek otlatmaya gidin üvey çocuğun yerine bir gün kendi çocuğunu gönderir veya üvey çocuğun yanında kendi çocuğunu gönderir. Üvey çocuğun sırrını öğrendikten sonra, üvey çocuğa yardım eden, yol gösteren varlığı ortadan kaldırmak için düzenler kurar:

"...Üvey ana, diğer gün kızını,âbisiyle gönderiyor. "Gızım, bah, âbin orda ne yiyor?" Gız,âbisi ile dağa, tosunu otlatmaya gidiyor. Deligannı diyor ki, "Bacım ben acıhtım, bir şeyler yisek, evde ana-na söylemen dee mi?" diyor. Gız da "Anama dimeme âbi" diyor. O anda tosun bağılıyor, oğlan bir daş alıp tosunun boynuzuna çalıyor, çışit çışit yimekler çıkıyor,yiyolar. (...) Ahşam eve gelince gız, hepsini anasına söyler. "ana,âbim dağda tosunun boynuzlarına daş sürttü, çışit çışit yimekler ve süt, bal çıktı." Üvey ana irtesi gün dohtora gitti; dohtora ürüşvet yidirip, "Ben yarın senin yanına gelirsem,gocama, bir tosunun var kes, derisin yüz, avradı tosunun derisine go-yarsann, avrat gurtulur, goymazsan avrat ölür, di," demiş.Avrat ahşam gelip, sağına soluna, goltuh altlarına guur ekmek doldurup yatağa giriyor. ahşam gocası eve gelinci, sağa dönüp "O gaburgalarım gırıldı, çat çat", sola dönüp "Of gaburgalarım gırıldı, of of ben ölüyom, beni yarın tohtura götür" dir."

(Tosun ağacı,Kayseri,R.Deniz)

"... Kel Vezir diyo ki, " Sen bir hastalan"diyo, gariya, "Ben bir tohdur oluyum, geliyim diyim ki,Paoişahım bir küheylen at ciğe, ri yirse sultan, iyi olur, yoosa ölür, diyim."

Altına ekmâ gevrediyor, padişaha haber gidiyo ki,"Dönüp âdihça sultan çatırdıyor,oyana bu yana ufalanıyor, gel sultan ölüyor " diyin çığırınca, gapıda Kel Vezir görünüyor;bir tohdur urubasına girip, elinde bi baston geliyo. "Padişahım, ne bahıyım ki, küheylanat ciğeri yirse sultan iyi olacah,yoosa ölecek"

(Güzel Ahmet, Yozgat,N.Şahin)

"...Kadın, çocuklardan şüphelenmiş.Onları gizlice takip etmiş. Tam , ineğin memesinden emerlerken görmüş. Eve gelmiş, ince ince yufka yapmış , bunları yatağının altına yerleştirmiş. Kocası gelince,

girmiş içine. Sağa dönmüş yufkalar çtırdamış,sola dönmüş çtırdamış. Onlar çtırdadıkça kadın da "Ölüyorum,her tarafım kırılıyor" diye inlemeye başlamış. Hiç bir şeyden haberi olmayan kocası telaşlanmış,"Aman" demiş,"Ne yapsak ki?" Kadın, çaresini söylemiş:

-O sarı ineği kesip, etini yedirirsen iyi olurum belki" demiş."

(İki Kardeş,Divriği,A.B.Eren)

Analık, fizikî olarak çirkin olduğu gibi, ruhen de çirkindir Çocukları kıskanır , bu yüzden de onlara etmediğini bırakmaz. Çocuklardan herhangi biri analığından basit bir istekte bulunsa, o, bunu bile belli şartlara bağlar:

"... Uzak bir köyde analık ile bir kız varmış. Kız, "Anacığım biz de gidelim o hamama" diye günlerce yaharıp yalvarmış. anası da "Peki, ama sabahleyin erkenden galhıp evi barhı temizleyeceksin, çamaşırları yıhayacahsın, yohsa seni götürmem" demiş.

(Eşşekbaşı, Kayseri,R.Deniz)

"... Babaları evleniyor. Evlendiği kadın cazgırın tekiymiş; geldiği gün çocukları günülemeye başlıyor. Çocuklara gızıyor, şefgat göstermiyor, her gün döğüş, her gün gavga ediyor.Çocuklara söylemese gocasıyla döğüşüyor."

(Ahmet ile Mehmet, Kayseri,R.Deniz)

"... anası ölmüş, babası analıh getirmiş. Analıh da edepsizin biriymiş, gıza yapmadığını bırakmazmış."

(Balık,Kayseri,M.Sever)

Erciyes Yöresi masallarında yer alan analık tipi, genel olarak Türk masallarında yer alan analık tipinin aynısıdır; aynı karakter özelliklerine sahiptir. Ancak, "Zeynel ile abidin" masalında genel olarak analık tipinin özelliklerinden başka özellikte bir analığa rastlıyoruz. Bu analık, genel analık tipinin yaş bakımından daha genç ve de iffetsizidir. Türk masal tipi olarak analık, hemen her masalda çirkindir,merhametsizdir, kıskançtır,vb. ama, iffetsiz, namussuz değildir. ancak, sözünü ettiğimiz masalda, analık, üvey çocuğuna sarkıntılık edecek kadar düşük biridir:

"... bunlar şehire dönmüş, bir zaman oturmuşlar. analığın gönlü

Abidin'e düşmüş. "abidin beni alacahsın, beni seveceksin" demişse de Abidin, hiç cevap vermemiş. Analıh, kağıt ile galem vermiş, Abidin'in yanına indirmiş. "abidin, sen beni alıp almayacağını ve cevabını şu kağıda yaz" demiş. (...) Analıh, gelip kağıdı almış, ohumuş ki, hiç imkanı yohtur. analıh, pijamasını çekip yırtmış, hemen goşarah padişahın yanına varmış, "Padişahım senin ohuttuğun oğlan, bana sürtünecekti, ben bırakmadım, beni bu hâle koydu" demiş. "

(Zeynel ile Abidin, Kayseri, R. Deniz)

Erciyes Yöresi masallarındaki analık tipinin en belirgin özelliği merhametsizliğidir. Kendi çocuklarıyla üvey çocukları arasında fark gözetir; üvey çocuğa evin bütün işlerini yaptırır. Çocuğa kuru ekmekten başka bir şey vermez. Kocasını, üvey çocuğu götürüp azıtmaları için zorlar.

Analık, üvey kızına tâlip olan padişah oğluna veya bey oğluna kendi çirkin kızını vermeye çalışırsa da bu isteğini gerçekleştiremez:

"... "Tez bu nalinin sahibi bulunsun" diye emir vermiş, Padişahın adamları, haberi dört bir yana salmışlar. Naliyi alıp ev ev gezmeye başlamışlar. Analıh da hemen iki kızını hazırlayıp beklemeye başlamış. Nali kimsenin ayağına olmuyormuş. Sıra gele gele Fatmacıkların evine gelmiş. Analık hemen Fatmacığı tandıra kapamış; kendi kızlarını Şehzâdenin karşısına çıkarmış. Şehzâde, naliyi kızlara uzatmış. Kızlar zorlamışlar, ayahlarına bir türlü olmamış..."

(Fatmacık, Kayseri, M. Sever)

Erciyes Yöresi masallarının menfi tiplerinden birisi de analık tipidir. Toplumun analığa karşı bakış açısı, öksüz, yetim çocuklara karşı şefkati, bu tipin yer aldığı masallarda belirgin olarak verilir. Üvey çocuğun iyi huylu, yardımsever, dürüst, çalışkan olması, analığın ona karşı daha bir nefret duymasına, onu kıskanmasına sebep olur. Çünkü, kendi çocukları tam tersi karakterdedir. Bu sebeple, analık, üvey çocuğun evden gitmesini ister; bunun için kocasını zorlar. Kocasına söylediğini yaptıracak karakterde bir kadındır. Hemen daima fenalık düşünen biridir. Fizikî olarak çirkin olduğu gibi, huy olarak da çirkindir. analık tipi, yaşayan, günümüzde de örneklerini görebileceğimiz gerçek bir tiptir.

2.CADI,ANAĞRI,KOCAKARI,vb.

Erciyes Yöresi masallarında yer alan cadıların başlıca karakter özellikleri devamlı kötülük düşünmeleri ve yapmaları, çıkarıcı ve bencil olmaları, yalancılıkları,düzenbazlıklarıve acımasız oluşlarıdır. En önemli silahları birtakım büyülerdir.Kimi zaman küplere biner; çok uzak yolları bir anda aşarlar.Çıkarıcı ve bencil oluşları-sababıyla dalkavukluk yapmakta tereddüt etmezler. Memleketin ileri gelenlerine yaranmak için onların hoşlarına gidebilecek hareketlerde bulunurlar.Kendilerine verilecek bir kaç altın karşılığında yapamayacakları kötülük yoktur.Erciyes Yöresi masallarından ikisinde (Maraşlı Gündeşlioğlu , Kilemen Cengiz Akkkız) cadı niteliklerinde "Anağrı" denilen kadın tipi geçmektedir. Bu tip, "Anağrı" olarak isimlendirilmekte, fakat karakter özellikleri bakımından cadıyla aynı özellikleri göstermektedir. Kötü emelleri olan insanlara aracılık eden, onların bu emellerini gerçekleştirmede onlara yardımcı olan kötü bir kadın tipidir Anağrı.

Olanı biteni haber alan, sihir,büyü yapma gücüyle iyi insanlara zarar veren cadı/anağrı, Erciyes Yöresi masallarında yaşlı bir kadındır. Kimi, kimsesi yoktur. İşi gücü fesatlıktır. Hain bir insandır;iyiliğe kötülükle karşılık verir. Kısacası, kötünün kötülük yapmakta kullandığı bir vasıtaadır:

"... o ülkede bir cadı varmış. Bir gün sarayın önünden geçerken merak edip içeriye girmiş. İçerde ne görsün, iki güzel, biri ay, biri güneş, yanyana oturmakta. Hemen padişaha koşmuş, sarayı ve güzelleri öve öve bitirilmiş."Padişahım, bu adama üç soru soralım, bilirse bir küp altın, bilemezse kafasını kestirelim; ay da güneş de saray da senin olsun." demiş. Padişah, cadının sözlerine kanmış, adamlarına emir vermiş..."

(Hayır Ola,Suşehri,İ.Ege)

Cadı/Anağrı/Kocakarı, akıllıdır, fesattır; fakat bu aklını kötülöklere, kötü emellerin gerçekleşmesi yolunda kullanır, kurnazdır:

"... Ülkenin dört bir yanına "Kavağın başından kızı kim indirirse ödüllendirilecektir" fermanını yaymışlan. Kızı indirmeye ne kadar

insan tâlip olduysa, kimse başaramamış.Sonunda bir cadı karı,"Ben onu indiririm" diyerek ortaya çıkmış.Yanına bir çingene kıızıyla en değerli kumaşları almış. Kör gibi davranarak kavağın dibine varmış; bu değerli kumaşları çamura, balçığa sürmeye başlamış.Kız, kavağın başından bunu görünce, "Nine ne yapıyorsun o güzelim kumaşları çamura, balçığa sürüyorsun" demiş. Cadı karı da "Yavrum gözlerim görmüyor, bunları yıkayacağım" demiş. Kız da "Nine sen dur, ben gelir yıkarım" demiş. Kız,kumaşları güzelce yıkamış, eline vermiş.Tam yerine çıkacağı sırada "Yavrum, benim bir kızım var, bakamıyorum, onu da yanına al, sana can şenliği olur" demiş.Cadı karı, padişahın oğlunun yanına ödülünü almak için gidince, padişahın oğlu,"Hani kızı getirdin mi ki, ödül istiyorsun " demiş.Cadı karı da "Acele etme şehzâdem, kız yakında senindir" demiş.Cadı karı, bundan sonra her gün, kızın sırrını öğrenmek için kavağın dibine gider gelirmiş.

(...)

Tüyü koparınca,kız beyaz bir güvercin olup uçup gitmiş. Kavağın da sihri bozulmuş.Cadı karı, olanlardan haberdar olduğu için hemen kavağı kestirmiş.Padişahın oğlu bakmış ki, kapkara, çirkin mi çirkin sir kız... Cadı karı, "Şehzâdem bu kız, o kız. Başka kim olacak, orada çok durduğu için kararmış" demiş. "

(Tın Tın Gabacığım,Yıldızeli,Ş.Boyras)

Cadı, masalın belli bir yerinden sonra yerini başka bir tipe bırakır. Bu tip, Erciyes Yöresi masallarında Çingene kıızıdır.Bu durum, her zaman böyle olmaz; kimi zaman masalın sonunda cadı, cezasını bulur.Kötülük edeceği insanların vicdanlarını harekete geçirecek sözler söyler:

"... günlerden bir gün yine avludayken bir ağacın dibinde yaşlı bir kadının ağladığını görerek yanına sokulur:

-Nene, niye ağlıyorsun, derdin ne?

-Oğlum, benim kimim kimsem yok.Benim yiyeceğim, içeceğim yok. Yalnız kaldım, bana bakan yok.Yerim yurdum yok, evim barkım yok.Ne olur beni yanınıza alın götürün de ben de size hizmet edeyim.Çoluğunuza,çocuğunuza bakarım. Karının hizmetlerini görürüm" diye yalvarır.Adamcağı dayanamaz, bu kadın alır, eve getirir.(...) Günlerden bir gün bu, yine ava gider,Akşam üzeri eve döndüğünde ne kocakırıyı, ne de kendi karısını evde bulamaz.

(...)

Kızı, yine eski kocasına orada teslim ederler.Yalnız,o kadını, gelini kaçıran kocakarıyı alır, der ki, "Böyle böyle, sen orada karıma bakarsın, çocuklarıma bakarsın, seni biz bırakmayız" şeklinde kocakarıyı kandırır, kocakarıyı da yanlarına alırlar. Gelirken, o kocakarı, yine ırmağın kenarına yaklaştıklarında yapmış olduğu günahların cezâsını bulur. Nihayetinde ırmağa atarlar, kurtulurlar."

(Baba Vasiyeti,Felahiye,Ö.Çağırın)

Cadıların başlıca silahları büyüdür.Küplere bindiklerinde bir yıllık uzaklığı bir anda aşarlar.Kurbanlarına yaklaşıırken zavallı, ihtiyar bir ninedirler. Karşısındakini ikna itmekte hiç zorlanmazlar. Son derece kurnaz,akıllı insanlardır. Başkaları adına (Padişah, Padişah oğlu,Bey oğlu,vb.) harekette bulunurlar; kendilerinin çıkarı maddidir:

"... Acar, bir gün avda iken evinin kapısı çalınmış. Kız kapıyı açmış, bakmış ki,karşısında ihtiyar bir kadın. Kadın kendisini içeri almasını söylemiş, o da içeri almış; karnını doyurmuş. Meğer,bu, cadı karısıymış.(...) Kıza, kendisini küpe bindirmesini söylemiş, kız bindirmiş. Kendisi de binmiş.Cadı karısı küpe biner binmez hemen havalanmış. Kadının kaçtığını anlayan kız, ağlamaya başlamış.Cadı karısı, onu saraya götürdüğünü söylemiş.(...) Kızı, saraya getirmiş, bir odaya kilitlemiş.

(...)

Kara gölden kılıcı almışlar; Acar'ın karısını alarak evine getirmişler.Cadı karısını da bularak öldürmüşler."

(Üç Arap, İmranlı,D.Kaya)

"... Huh zamanından bir cazı garı varıymış. Cazı garı diyo ki, "Filan devin elinde, filan gonahda bu gız" diyo."Saçının teli" diyo.

-Seni dünya malına garhederim, bunu getirebilin mi?" diyo."Hele bi gidiyim." Küpe biniyo, goğe ağıyo,gızın gapısının önüne iniyo. Gız, ağıliyo, bahıyo ki, bi şey gelmiş. "Nene garı bu neymiş, filainmiş" derken, "Gelele yavrım, içine gir hele,içine gir hele" diyo.Gızı içine yitip, alıp, goyup gidiyo.Oğlan geliyo ki, gız yoh... Rüşünüp dururken, yine o cazı garıyı buluyorlar.Cazı garı yine binip iniyo oruya.

(...)

Bunlar erişip boğuşurken, cazı garı diyo ki:

-Hey Gozel Amed, şu pislerinden ne erişib boğuşuyon, git Hırızmalı Gozeli getir erkeksen, onunnan eriş, boğuş, diyo.Cazı garı dışarı çıhınca dev'e ırasgeliyo; dev bunu çalhalayıp yutuyo."

(Gozel Ahmet,Yozgat,N.Şahin)

Cadı/Anağrı, kötülüklerde aracılık yapar. Kötü kişilerin kötülük yaparken başvuracakları, aklından,kurnazlığından faydalanacakları kadındır. Kötülerin elinde bir maşadır:

"... Bir gün köye bir bezirgan geliyor. O köyde bir anağrı varmış.Bezirgan, anağrıya diyor ki, "anağrı, bana bir kadın bul da çamaşırımı yıkasın" diyor. Çamaşırları alıyor, Gündeşlioğlu'nun hanımına veriyor. Kadın, çamaşırları güzelce yıkıyor, ütülüyor, dürüyor,anağrıya veriyor. Bezirgan, çamaşırlarını yıkayanın görgülü bir kadın olduğunu anlıyor. anağrıya, "Kadını getir de parasını vereyim" diyor. Anağrıya biraz altın veriyor. Kadın geliyor, bunlar anlaşarak kadını bir sandığın içine zorla sokuyorlar; sandığın dört tarafını mihliyorlar.Bezirgan, göçünü yükledip kadınla beraber çekip gidiyor."

(Maraşlı Gündeşlioğlu,Bünyan,S.B.Akbaş)

Kötülük yapmak isteyen kıskanç, bencil,merhametsiz insanların akl hocası, yol göstericisi yine cadı/anağrıdır.Akıllıdır, kimsenin düşünemeyeceği kötülükleri düşünür. acıma, merhamet, adalet, onun yabancısı olduğu, tanımadığı mefhumlardır:

"... neyse, bu küçük kızın çocuğu oluyor.Günü yaklaştıkça öbür kardeşleri bunu kıskanıyorlar. Bir anağrı varmış, o anağrıyı ele alıyorlar. "Anağrı" diyorlar, "bu bacımızın çocuklarını ne edersen et, kaybet" diyorlar. O da diyor ki, "Siz bana iki it eniği bulun" diyor. Bu kızın ağrısı tutuyor, it eniği hazırlıyorlar. Bu kız doğum yaparken iki it eniğini altına itiyorlar.Anağrı diyor ki,"Doğuramaz ol, it eniği doğurdun" diyor.

(...)

Bu kız, halı zili dokumaya başlıyor.Kızı, teyzeleri biliyor.Gene Anağrıya "aman anağrı, ne edersen et, oğlan büyüdü, kız büyüdü. Bunları kaybetmenin çaresi" diyorlar. anağrı, kızın yanına geliyor, "Kızım senin canın sıkılmıyor mu?"diyor."Canım sıkılrsa ne yapayım anağrı" diyor.anağrı diyor ki, "Bir yerde bir ağaç var, onu kardeşine getirtir-

sen, onun her bir dalı sana şehlik olur" diyor.Kız, "Kim getirecek?" diyor. Anağrı, "Kardeşin getirsin" diyor. "

(Kilemen Cengiz Akkız,Bünyan,S.B.Akbaş)

"... Padişah, saçı görünce, "Aman Yarabbi, bu ne güzel saç. Saçı böyle güzel olursa, kimbilir kendisi nasıl güzeldir" demiş.Hemen cadı karısını çağırmış.Cadıya "Bu saçın sahibini muhakkak bulup bana getireceksin" demiş. Cadı karısı küpüne binip havalanmış. Doğruca kızın bulunduğu mağaranın önüne gelmiş, içeri girmiş.Kızı görünce, "Kızım ben Hicaz'dan geliyorum, beni misafir eder misin?" demiş.Kız da. "Tabii ederim" demiş.

(...)

"Kızım artık ben gidiyorum, beni bahçede biraz gezdirir misin?" demiş. İkisi beraber bahçeye çıkmışlar. Cadı karısı,"Kızım şu küpün içinde bir güzel var, eğil de bak" demiş.Kız eğilip bakarken, onu iteklemiş, küpün içine düşürmüştü. Cadı hemen küpüne binip havalanmış. Kızı padişaha götürmüştü."

(Kırk Yorganlı Kız,Sivas,A.Kaya)

Cadı, kimi masallarda sihir gücüyle hayvan kılığına girer. Ava çıkan genci, peşine takıp belli bir yere gelince, yine yaşlı bir nine olur. Eğer, genç uyanık olmazsa onu aldatır, kötülüğünü yapar. Kimi zaman ise, hakettiği cezayı masal kahramanı verir. Bu masal kahramanı da çoklukla küçük şehzâdedir.

"... gızı getirirken, bir cadı var, o cadı peşinize tay kılığında gelir; sahnın el vurmayın sahnın... Tazı gılığında gelir, sahnının vurun gırbacı, geçsin gitsin" diyor.Yolda giderlerken ordan bir tay gılığında cadı geliyor..."

(Mehmet ile Ahmet,Kayseri,R.Deniz)

"... Ahmed'in gittiği yere varınca, Ahmed'e görünen o güzel ceylan buna da görünüyor. Mehmed de ceylana oh atıyor, vuramıyor; kement atıyor tutamıyor, gılış atıyor kesemiyor. Dooru ormana getiriyor. Bu da gardaşının daha önce ateş yahdığı yerde ateş yahmış, guş pişiriyor-ken bir de dalda goca cadı, "Oy ben donuyom, üşüyom, n'olur beni gurtar. Düşüyom, acıhdım, yimekten vir yiyim" diyor.Memed de "Gel garı sen de ye, sana da yiter" diyince, cadı garı, "Oğul ben gorharım, aslan,

gaplan beni yirler" diyor. Memed de "Bir şey itmezler, gel" diyor. Goca cadı "Nasıl bir şey itmezler oğul, şu deyneği al da vur onlara" diyor. Memed de "Bir şey itmizler, gel" didiyse de, goca cadı ısrar ediyor ki gelsin, benim deyneğimden dutsun ve beni indirsin ağaçtan. Buna canı sıkılıyor Memed'in. Nasıl bir oh çekip de cadının boynu diyip atarsa, cadıyı boynundan yaralıyor; cadının elindeki deynek de şap diye yere düşüyor. Deyneğin düştüğü yerde, değdiği daş goyun oluyor."

(Ahmet ile Mehmet, Kayseri, R. Deniz)

Erciyes Yöresi masallarında cadı, anağrı, kocakarı isimleriyle yer alan "cadı tipi", kötü insanların, kötülük düşünürken müracat ettikleri bir kadındır. Yaşlı, çirkin, vicdansız biridir. Kurbanlarına yaklaşırken hâlim, selim bir nine kılığında görünür. En büyük silahı büyüdür. Büyü vasıtasıyla çeşitli kılıklara girebilir. Elindeki sopasını dokundurduğunda, dokundurduğu varlık taş kesilir. Kendilerine verilen altın, para, vb. karşılığında, cadıların yapamayacakları iş yoktur. Küpe binip göğe ağarak, suçsuz, yardımsever güzel kızlara iyi bir nine olarak yaklaşıp, onları küplerine bindirir ve kaçıırırlar. Her kötü tip gibi, cadı da cezasını bulur. Yanına yaklaştığı insanın vicdanına seslenen sözler söyleyerek kendisine acındırır. İyiliğe kötülükle muamelede bulunur. Kısacası, cadı tipi, Erciyes Yöresi masallarının "analık tipi" gibi tüm menfi özellikleri bünyesinde bulunduran bir tiptir.

3.ÇİNGENE KIZI,ARAP KIZI,vb.

Erciyes Yöresi masallarının henfi karakterdeki tiplerinden birisi de Çingene kızı/Arapkızı tipidir. En önemli karakter özelliği, kıskanç oluşudur.Masallarımızın güzel, sağduyulu, iyi kalpli, çalışkan, dürüst, sabırlı kız tipinin tam zıddı bir kız tipidir. "Türk masallarının temel felsefesine göre çile çekmeden, hüner göstermeden, kişiliğini ispat etmeden başarı ve mutluluğa erişmek mümkün değildir." (119) İşte, masallarımızdaki müspet kadın/kız tipinin çile çekmesinde, sabrının denenmesinde Çingene kızı/Arıp kızı, mühim rol oynar. Kıskanç oluşu sebebiyle, uyduramayacağı yalan, kuramayacağı düzen yoktur.Merhametsizdir, adalet duygusu yoktur. Zekâ bakımından zekî biri değildir; hatta aptal bile sayılabilir. Fizikî olarak kapkara, çirkin bir kızdır.Masalın sonunda genellikle "Kırk katır mı, kırk satır mı?" tercihinde kırk katır seçerek cezâsını bulur. Kimi masallarda cadıyla birlikte görülür. Nasıl, kötülük yapma peşindeki kişiler cadıyı kullanırlarsa, cadı da çingene kızını bir araç olarak kullanır.Aslında, alınan satılan, zavallı biridir Çingene kızı. Hayâl bile edemeyeceği durumlarla karşılaşır ve bu durumu değerlendirmeye çalışır; fakat aç gözlülüğü, kıskanç oluşu, haketmediği durumun geçici oluşuna sebep olur. Müspet kadın/kız tipinin çile çekmesinin sonu geldiğinde, sabrının denenişi bittiğinde Çingene kızının da sonu gelmiştir ve hakettiği cezâyı çekecektir:

"... Böylelikle günler aylar geçmiş. iyiliklere iyiler sevinir de kötüler üzülmüş, derler. Gülhanım'ın mutluluğunu çekemeyenler de varmış. Onlar yüzden gülerler, ama arkadan diş bilerlermiş. Meğer, efeandim arap kızı derler biri varmış ki, o da padişahın oğlunu sevmiş. Padişahın oğluyla Gülhanım'ı sarayın bahçesinde dolaşır gördükçe kederinden, kıskançlığından kahrolurmuş.

Bir gün bahçenin en ucundaki kör kuyunun üzerine halılır, kilimler koymuş, minderler döşemiş ve Gülhanım'ı oraya çay içmeye davet etmiş.Ne bilsin Gülhanım, herkesi kendi gibi temiz kâlppli sanırmış. Gelip de minderin üzerine oturunca ne olduğunu anlamadan kör kuyunun

dibini boylamış."

(Gülhanım,Yozgat,H.A.Yüksel)

Çingene kızı/Arap kızı'nın düşman bellediği kişi, masallarımızın müspet karakterdeki kızıdır. Çingene kızı, çoklukla çeşitli yollarla bu kızın yerine geçer.Gerektiğinde onun kılığına girir:

"... Arap kızı,kuyunun üzerini otlarla, çalılarla kapatarak Gülhanım'ın kılığına bürünmüş. Süslenip püslenip saraya gitmiş.Padişahın oğlundan önce yatağa girip ışığı söndürmüş.Ne bilsin padişahın oğlu, gün boyunca yorulmuş, gelmiş yatağa girmiş.

(...)

Arap kızının ellerini bağlayıp huzura getirmişler. Padişahın oğlu, "Kırk katır mı,kırk satır mı?" demiş.Arap kızı, olanlardan hiç pişman değilmiş. Düşünmüş ve demiş ki, "Kırk satırı ne yapacağım, kırk katırı alır, birine biner, diğerlerini de arkama alır, çeker babamın evine götürürüm" demiş.Bunun üzerine Arap kızını kırk katırın arkasına bağlamışlar, va katırları kamçılamışlar."

(Gülhanım,Yozgat,H.A.Yüksel)

Arap kızı/Çingene kızı, masalllarımızdaki mutluluğu engelleyici, mutluluğu geciktirici tiptir. Burada dikkati çeken taraf, çekeceği cezanın tercihinin yine kendisine bırakılmasıdır. Masalllarımızdaki iyi-kötü çatışmasında iyi, üstün gelecektir elbette, ama kötü, belli bir zaman iyiye, iyiliğe engel teşkil edecektir."Sabır Çanağı,İyi Kız-sın Has Kızsın, ve Ölü Başlı Bekleyen Kız" masallarındaki çingene kızı tipi aynıdır. Her üç masalın olayları ve motif sırası aynıdır."iyi Kızsın, Has Kızsın ve Sabır Çanağı" masallarındaki kız, "Çingene kızı olarak, "Ölü Başlı Bekleyen Kız" masalındayasa "arap kızı" olarak geçmekteir:

"... Kevrancı bir gız virmiş, gız da ona bir at torbası altın virmiş.Bu aldığı gız, bir cingan gızıymış.Gız, cingan gızına dimiş ki, "Bah" dimiş,"Benim başımdan bö:le bö:le işler geçdi; ben bu deligan-nıya ombeş senedir baharım, ombeş senedir gozüme uyhu girmedi, kipri-ğime uyhu de'medi, uyhusuzum. Şurda biraz dur da azıcık uyuyum" di-miş. Cingan gızı da "Peki" dimiş. Gafırğa gız, öbür odaya gidip başı-nı yasdığa goymuş; burada da deligannı seneler süren uyhusundan uyan-mış. Uyanmış ki, başınad bir gız. Deligannı, gıza "Sen kimsin, in mi-

sin,cin misin?" demiş.Cingan gızı da "Ne inim,ne de cinim, seni beni yaradan bir Allahın guluyum" demiş.Cingan gızı, hemen bir şeytannih düşünüp, gendini Gafırğa gız diyi oğlana tanıtmış.Gafırğa gızın başından geçenleri de gendi başından geçmiş gibi annatmış.Oğlan da ne bilsin, "Peki" demiş, "Bana bunca sene bahmışsın,Allah razı olsun, bundan bö:le benim garım ol" demiş. Cingan gızının canına minnet, "Kervancılardan bir gız aldım, yanıma şinnik ossun diyi, geldiğinden be:ri öbür odada uyuyor" demiş.

(...)

Cingan gızına varıp uyatmış.Cingan gızını bir iyice azarlamış, yüzüne gözüne tükürmüş. Cingan gızı hiç utanır mı... en sonunda oğlan, "Ey cingan gızı, gırata mı razısın, dorata mı razısın?"demiş. Cingan gızı, "Yiğidim, gırata biner de gırıda gırıda giderim" demiş. Oğlan, bunu gıratın guyruguna baalamış, ata da bir gamçı vurmuş; at cingan gızını sürütleyip gotürmüş."

(Sabır Çanağı,Kayseri,M.Sever)

"... tabutun içindeki ölü de dirilir ve doğrulur doğrulmaz karşısında Fatma'nın esvaplarını giymiş olan çingene kızını görür. Çingene kızı, "Kırk gün kırk gece demedim, başucunda kalıp gözyaşı döktüm, kırk mendilin kırkını da çürüttüm" diye tatlı tatlı dil dökmeye başlar. Fatma,esvaplarını getirmesini söyleyince de kendi çingene esvaplarını ona giydirir.

(...)

Adam, kendisine oynanan oyunu ve çingne kızının hilesini anlar. Çingene kızını, kırk gün aç ve susuz bırakılmış kırk katırın arkasına bağlayarak cezasını verir."

(iyi Kızsın,Has Kızsın,Kırşehir,V.Arseven)

"... oradan kervancıya bağılıyor, "Ey kervancı başı, ha ne olur, yanıma yan şinliği, canıma can şinliği virsen" diyor. Kervanda bir Arap gızı varmış, onu gönderiyor. (...) "Gız, ben otuzdokuz gündür burdayım" diyor; "arhama, başıma bit düştü, sen burda dururken ben sırtımı yıhayım, başımı temizleyeyim" diyor.Arap gızı, ölünün başında dururken, hışgırı hışgırı uyanıyor oğlan. "in misin,cin misin?" diyor.Arap gızı ad "Aman ne inim, ne cinim, seni beni Yaratanın guluyum" diyor."Seni otuzdokuz gündür bekledim" diyor.

(...)

Oğlandan, Arap kızının bir evladı olmuşmuş. Arap kızını da onu da bir tarla buğday ekiyor, içine mihlar dikeyor, onları o tarlaya sürüyor."

(Ölü Başı Bekleyen Kız, Kayseri,R.Deniz)

Kendi çıkarları söz konusu olduğunda her yolu mübah sayan bir tiptir çingene kızı.Bir grup tip, ideal insanın özelliklerini sergilerken, çingene kızı gibi tipler ise, ideal insan tipinin yapacağı hareketlerin zıddını yaparak kaçınılması gereken insanı ve davranış özelliklerini sergilerler.Bu yönüyle çingene kızı, kendi çıkarları uğruna başkalarının hakkını hiçe sayan, gasbeden bir tiptir:

"... Çingene kızı,başına bakarken, kız, "Başımda bir ak tüy var, sakın onu koparma" demiş.Çingene kızı, "N'olacaksa olsun" deyip ak tüyü koparmış.Tüyü koparınca, kız bir ak güvercin olup uçmuş.

(...)

Padişahın oğlu, kuşu yakalamış. Çingene kızı da kuşun, kız olduğunu bildiği için, "Aşeriyorum, onu bana kes de yiyeyim" demiş. Kuşu kesip yemişler. Kuşun tüyleri bir çuvaldız olmuş,onu da küllerle birlikte çöplüğe atmışlar.(...) Sabahleyin, karıyla oğlu, sığır yaymaya gidince, çuvaldız delikten düşüp bir güzel kız olmuş.

(...)

Padişahın oğlu, hemen nâmeyi almış, gidip bir yerde gizlice okumuş ve bütün gerçekleri anlamış.Çingene kızına demiş ki, "Satır mı, katır mı?" O da, "Satır boynunu doğrasın, katıra biner babamın evine giderim." demiş. Padişahın oğlu da çingene kızını, kızın beslediği atın kuyruğuna bağlayıp, ata bir kamçı vurmuş, çingene kızı paramparça olmuş."

(Tın Tın Gabacığım,Yıldızeli,Ş. Boyraz)

"Hıyardan Şemseddin Ağanın Gızı" masalındaki "Kel kız" da çingene kız tipindeki bir kızdır. Masalda analık elinde bir kız olarak yer almaktadır. Analıktankurtulmak için kötülük yapmaktan çekinmez.Oysa, masallarımızdaki öksüz kız tipi, buradaki Kel kızın aksine, iyi, dürüst, sabırlı,yardım sever bir kızdır.Buradaki Kel kız da bencil,çıkarıcı, düzenbaz bir kızdır.

"... Kel gız benim uyhum geldi, beş dakga uyuyum, sahnın boğazımdaki inciye el vurma" diyor. Gız, uyhuya varıyor, uyhuya varınca Kel gız inciye kufeden goparıyor. İnciyi goparınca haydi bir guvercin olup,

uçup gidiyor.

(...)

Böylece, Kel gızı türkü söyleyerek alıp eve getiriyorlar. Padişaan oolu oh müteessir durumda, "Benim getirdiim dünya güzeliydi, bu neyin nesi" diyor.

(...)

"Kel gız bunu neden yaptın, şimdi seni nasıl öldürüyüm?" diyo. "Nasıl ölmeyi isdiyon, satırınan gafanı mı foparıyım, yohsa gatırınan babaan evine mi gondereyim?" diyo. Kel gız, "Ne yapıyım satırınan, niye ölüyüm, gatıra biner tıhır tıhır babam evine giderim" diyo. Bir gatır getiriyolar, bunu gatırın guyruguna baalıyollar, parça parça idiyollar."

(Hıyardan Şemseddin Ağanın Kızı.Yozgat,N.Şahin)

Yine, "Üç Kara Karpuz" masalında da ingene kızı, aynı karakter özellikleriyle yer almaktadır. Son derece kıskançtır. İyi kızın yerine geçer. Kız, güvercin olur, ingene kızı güvercini kestirir; kız, bir çift kavak olur, kavakları yaktırır... Çingene kızı ne yapsa da kötü, günün birinde iyiye mağlup olacaktır; ingene kızı da kırk katı-ra razı olacaktır.

4.ANA (Oğluna ihanet etmesiyle dikkat çeken ana)

Analık, cadı, çingene /Arap kızı gibi tipler, Erciyes Yöresi masallarında iynin karşısına engel olarak çıkan, iynin uzun süre çile çekmesine, mutluluğunun gecikmesine sebep olan tiplerdir.

Erciyes Yöresi masallarının birkaçında karşımıza çıkan ve menfiliğiyle, Türk geleneklerine, töresine, ahlâk anlayışına ters bir karakterde bir tip olan "Ana" tipi de dikkate değer bir tiptir."Aslan ile Kaplan, Çengi Güzeli ve Hacıbektaş'tan derlenmiş iki masaldaki ana tipi, öz oğluna ihanet eden, öz oğlunu öldürmek çin tuzaklar hazırlayan, dev ile işbirliği yapan, yalancı, düzenbaz bir kadındır.Ahlâken zayıf bir kadındır.Oğul, anasının öldürülmemesi için, öz babasının zulmünden anasını kaçıırır. Ounu için hiç bir fedakarlıktan kaçınmaz. Fakat ana, oğlunun aleyhine işler yapar. Önce, oğlunun boş bulup ana, sılla yerleştiği mağaranın gerçek sahibi dev ile karı-koca olur.Ardından dev ile ilişkisinde bir engel olarak gördüğü öz oğlunu öldürmek için dev ile,oğluna ölüm tuzakları hazırlamaya girişir.Bu işleri yaparken hiç bir acıma, merhamet izine rastlanmaz onda. Ana, masalın sonunda ettiklerinin cezâsını bulur, çoklokla kendi oğlu tarafından öldürülür:

"... Anasıyla oğlan, bu mağarada günlerini geçirirken, uzaklara avlanmaya çıkmış olan Topal Dev, bir de bahmış ki, kendi mağarasında tütün tütüyor.Gelmiş bahmış ki, bir avrat mağarada oturuyor. Topal Dev demiş ki,"Seninle beraber olah." Avrat, "Yoh, benim oğlum var, seni öldürür" demiş. Dimiş ya, oğlu avdan gelirken de Topal Dev'i sahlamış. Kadın, Topal Dev ile her gün yatıp galhar ve oğlan avdan glirken Topal Dev, mağaranın bir yirine sahlanırmış. Günler böyle geçip giderken, Topal Dev, avrada "Seninle birlikte yiyip içip yatıyoh, biz bu oglana bir hâl idek" demiş.

(...)

O zamana gadar, mağarada sahlı bulunan Topal Dev'e "Gel bahıyım, yini buldum oğlanın gıramayacağı tili" diyince, hemen Topal Dev gelmiş. (...) Dev, oğlanın gözlerini oymuş.

(...)

Oğlan, doğru anasını birahtığı mağaraya varırmış.Anasının çoluğu

çocuğu olmuş; bir yüzü dev, bir yüzü insan. Diğneğin ucuyla birisini yitmiş oğlan, hemen anası, "Oo, niye yitiyon, o benim ciğerimin bağı" demiş. Oğlan da "Ben ciğeriyyin bağı değil miydim, seni babamdan alıp kaçarken?" demiş. Oğlan, " Aslan tut, gaplan yut" diyince, çocukları tutmuşlar, parçalamış atmışlar. Oğlan, anasını da parçalatmış."

(Aslan ile Kaplan,Kayseri,R.Deniz)

"... kadın ile Dev yatıp galhıyor; bu gizli ilişkiden bir oğlan çocuğu oluyor.Çocuk doğunca, gundağa sarıp oğlunun avdan geleceği yola bırakıyor. Oğlan, çocuğu alıp anasına getiriyor. Anası memnun,bir şey söylemeden oğlan bahmış, büyütmüş.

(...)

Dev, avradına diyor ki, "Oğlun eve gelince ona sor, sen ava giderken öğle sıcağında nirde dinlenirsin, di, ben o zaman gidip, senin oğlunu orada yirim, böylece de serbest gezerim" demiş.

(...)

"Oğlum sen âbine söyleme, ben bir pilav yaparım, âbinin tarafına zehir goyup âbini öldürürüm, seninle ben yalnız galah, devlerin hazinesi bize yeter, amma âbine söyleme" diyor. Ahşam oluyor, anası sofrayı hazırlıyor, yimek yiyecekleri vakıt guçcük oğlan anasına, "Duvarın yüzünde bir şey geziyor, bah hele ana" diyor; anası dönüp baharken, oğlan tabağı değiştiriyor. Anası bir gaşih yimek alınca düşüp ölüyor.

(Çengi Güzeli,Kayseri,R.Deniz)

Birkaç masalda görülen bu menfi tip, masallarımızın genelindeki, doğru , fedakar, namuslu ana tipinden her yönüyle ayrılır. Masallardaki her kötü tip gibi, masal sonunda hakettiği cezayı bulur.

5.DEV,DEVANASI,DEVOĞLU,ARAP,vb.

Erciyes Yöresi masallarında dev, devanası tipi, gerek fizikî gerekse rûhî yapısı bakımından insan gibidir; fakat iri yapılıdır. Başka bir deyişle insanlara zarar veren bir insan azma nıdır. Eğer, insan eti yemeseler, içlerinde insanlara iyilik edenlerin de olduğunu düşünerek,Erciyes Yöresi masallarındaki diğer tiplerden pek ayırt edilmeyecek tiplerdir,diyebiliriz. İnsan eti yemeyi sevdiklerinden midir, nedir, bir yerde insan olup olmadığını hemen anlarlar.Çoğu kere insanların erişemeyeceği, erişmekte güçlük çektikleri kalın duvarlarla çevrili büyük saraylarda, konaklarda yaşarlar.İnsan gibidirler; evlenirler,çocukları olur. Uyurken gözleri açık, uyanıkken gözleri kapalıdır. Devanaları, erkek devlerden daha merhametlidir. Hiç kimsenin elde edemediği, herkesin elde etmek için canını verdiği dünya güzeli, eşi benzeri bulunmayan bir meyve -ki, bu çoklukla elmadır. - her tellinden başka bir ses çıkan sihirli ağaçlar, çalgılar, devlerin saraylarında, bahçelerinde veya yanlarındadır.

Devanaları iri yarı, bir memeleri önlerinde, bir memeleri arkalarında, insana daha yakın yaratıklardır. Masal kahramanı eğer,Hızır'ın veya bir dervişin öğrettiği yollarla devanasına yaklaşır, iyi sözler söyler ve arkalarındaki memesini "Anacığım" diyerek emmeye başlarsa, devanası, hiç bir kötülük yapmaz; hatta istediği sihirli şeyi de almasına mücade eder:

"... Oğlan yola çıkıyor, yol kenarında giderken buna bir Hızır rastgeliyor. "Nereye gidiyorsun oğlum?" diyor. "Böyle böyle ağaç kesmeye gidiyorum" diyor. Diyor ki, "Oğlum, o ağaç devlerin bahçesinde, devler seni yer. Falan şehre var, üç batman zift al. Onlar üç bacı. Kapıyı aç, memeleri arkalarına atılı. Ziftin bir batmanını ağzına at, sıçra sıçra memelerinden em. O zaman seni yiyemez. Üçüne de aynı hareketi yap" diyor."Onlar sana tarif eder, ağacı alıp getirirsin" diyor. Oğlan gidiyor, o dediği şehre varıyor, üç batman zift alıyor, getiriyor. Devlerin memleketine gidiyor, varıyor kapıyı açıyor ki,dev'in memeleri arkasına atılı ev süpürüyor. Oğlan, bir batman zifti dev'in ağzına atıyor; sıçırıyor sırtına biniyor, memesinden emiyor. Dev, "Mememden emmesiydin seni yerdim" diyor. Oğlan da "Sen de emzirmesey-

din kelleni gırşdım gittiydi" diyor.Dev, "Niye geldin oğlum?" diyor.Oğlan, "Bir ağaç varmış sizde, onu almaya geldim" diyor. Dev, "Ortancıl bacım bilir" diyor.Oğlan, aynı hareketi ortancıl dev'e de yapıyor.O da "Küçük bacım bilir" diyor. Oğlan, küçük dev'e de aynı hareketi yapıyor, o da oğlana "Sabahleyin erkenden kalk, şafakla ağacı kes, götür" diyor."

(Kilemen Cengiz Akkız,Bün yan,S.B. Akbaş)

Devana, masal kahramanının (ki, bu çoklukla masallarımızın şehzâde tipidir) yukarıda vermeye çalıştığımız hareketleri neticesinde, onu kendine evlat edinir, onu korur. Kendi oğulları, "insan eti kokuyor" deseler de bir bahane bulur. Kimi zaman da oğullarına yemin ettirir, onları "Sütümü helâl etmem" diye tehdit eder. Neticede Devana, evlat edindiği insanoğlunu tehlikelerden korur, ona yardım eder.

"... Bu sefer de en küçük oğlan, ağabeyini aramaya çıkmış. Yolda giderken Hızır'a rastlamış.Hızır, "Oğlum nereye gidiyorsun?" diye sormuş.Oğlan, "Ağabeylerim kayboldu, onları aramaya gidiyorum" demiş. Hızır, "Oğul, ileride altı tane dev var, onları yenemezsin, geri dön" demiş. Oğlan, "Kim olursa olsun, ne yaparsa yapsınlar gideceğim" de, miş. Hızır,"Öyleyse, onlara armağan olarak kara sakız götür" demiş. Bunun üzerine oğlan birer batman kara sakız alıp yanlarına varmış.

(...)

Devana, oğlanın bu sözleri üzerine onu tutup dolaba kapatmış.Biraz sonra da devananın yedi oğlu gelmiş. "Ana, insan eti kokuyor" de, mişler. O da "Dişinizin dibini kurcalayın" demiş.Devler yine "İnsan eti kokuyor" diye bağırılmışlar. Anaları da "Bu gün size bir kadeş buldum, eğer onu yerseniz sütümü helâl etmem" demiş. Devler,Pekiyi, yemeyiz" demişler. Devana, oğlanı dolaptan çıkarmış.Oğlan başından geçenleri birer birer anlatmış.Bunun üzerine devlerin her biri parmaklarına birer yüzük takmışlar. "Senin başın bir derde girerse, bu yüzükler parmağımızı sıkar, biz deyardımına geliriz" demişler."

(Kırk Yorganlı Kız, Sivas, A.Kaya)

Devanaları da dev babaları gibi insan eti yer.İnsan gibi davranır, insan gibi çalışır. insandan ayrılan yanı, insan eti yemesidir:

"... kadın, gızına diyor ki, "Hadi gızım git, ebemgarıdan bir elek

getir de ekmek yapalım." Gız da varıyor, ebemgariya bakıyor ki, ebemgari oturmuş, gınalı boyalı bir gelini yiyor. Bun gız görüyor. Gızın gördüğünü farkedenden ebemgari, gıza bağılıyor, "Gız, eğer sen anana, babana beni dirsene, seni de bö:le yirim" demiş.

(Köse,Kayseri,R.Deniz)

Devler, insanların erişemeyeceği, etrafı kalın duvarlarla çevrili konaklarda, saraylarda yaşarlar. Bahçelerinde ender yetişen meyveler, sihirli ağaçlar, kuşlar bulunur.Genellikle çok zengindirler.Masal kahramanına yardım eden devler yaşar.Yok eğer yardım etmezse öldürülürler. Zekâ yönünden bir şehzâdeyle, bir Keloğlanla veya sahte Keloğlanla başedemezler:

"... felan yirde, dev'in bahçesinde bir elma ağacı var, kırk yılda bir elma verir; bu yıl elma virme yılıdır. Elmanın dibinde elmayı bir dev bekler. Bu elmadan hanginiz bir elma getirirse, yirime o padişah olacak" demiş.

(...)

Oğlan, "Elmayı almaya geldim" demiş.Dev, "Bogune gadar bu elma ağacından hiç bir insanoğlu elma alamadı, sen mi alacahsın" diyerek, oğlana gulmuş.

(...)

Küçük Ahmet, gılcını devin yüreğine saplamış.Dev, aldığı yarayla yuvarlana yuvarlana bir gıyuya düşmüş.(...) Küçük Ahmet'i kuyuya sallamışlar. Oğlan, kuyuya inip, devı öldürmüş. Bahmış ki, gıyunun bir köşesinde üç gıpı... Birini açmış ki, dünya güzeli bir kız halı dohuyor, birini açmış ki,bir dünya güzeli orda oya işliyor.En son gıpıyı açmış ki, ilk iki gızdan daha güzel bir kız. Odalar altın, mücevherlerle dolu..."

(Küçük Ahmet,Kayseri, M.Sever)

Devler, çodğu masalda olduğu gibi,Erciyes Yöresi masallarında da su başlarını tutmuşlardır. Kurban almadan suyun önünü açmazlar. Su alma, devin,sunulan kurbanı yeme zamanı kadardır.Kurbanını yiyen dev, tekrar suyun önünü keser. En sonunda bir yiğit delikanlı, kurbanın yerine geçer, devı öldürür ve halk suya kavuşur:

"... Ahmet, cebinden bir para çıkarıp gadına viriyor; kadın da "Gel oğlum" diyip, Ahmet'i misafir ediyor. Üç beş gün orda galıyor,

bir su istiyor. Kadın bir su getiriyor ki, suyun gabi bile yosun tutmuş. Ahmet diyor ki, "Bu nasıl su, bu suyu nasıl içiyorsunuz?" diyinci, garı diyor ki, "Biz bu suyu bir seneden beri bekletiyoruz, az iç oğul, yarın bir gün dev gelecek, çeşmeyi açacak. Biz de sularımızı dolduracaah" diyinci, Ahmet soruyor, "Bu dev hangi dev?" Kadın, "Şo gara boyalı ev var ya, işte o evin kızını yarın alacak, bize de su verecek" diyor.

(...)

Ahmet, gılcını çekmiş, çadıra gizlenmiş duruyor. Dev, bu arada çadırın önünde beliriyor. Kokuyu alınca, "Ben bir kız istedim, bunlar nasıl oldu da iki kız gönderdiler" diye sevinerek çadıra golunu atar atmaz, Ahmet gılcı nasıl çalarsa, gol yere düşüyor, sol goluyla almak istiyor, onu da yere düşürüyor. Dev golsuz galıyor. Dev diyor ki, "Vur da öldür" diyor. Ahmet, gılcı galdırmış gafasına vuracağı vakit kız, Ahmet'in elinden tutuyor, "Aman yiğidim vurma, ne yapıyorsun sen, bir daha vurursan, o golları yeniden yirine gelirmiş" diyor. Dev, orada çağırır çağıra ölüyor."

(Ahmet ile Mehmet, Kayseri, R. Deniz)

"... burda su başını dev tutmuş, her gün bir insan kurban verilir, dev, o insanı yiyinceye kadar, ahali su kapışır. Dev, insanı yiyip bitirdikten sonra, tekrar suyun önünü keser. Bu gün de sıra padişahın kızında" demiş.

(...)

Küçük Ahmet düşmüş yola; vara vara dev'in yanına varmış. Dev, suyun önüne yatmış, su akıyor. Padişahın kızını süslemişler, püslemişler dev'e götürüyorlar. Hemen Küçük Ahmet, ahalinin önünü kesiyor, "Dev'e kurban olarak beni götürün" diyor.(...) Ahmed'i dev'in önüne götürüp dikmişler. Dev, dişlerini bilemiş, Ahmed'i yemeye hazırlanırken Ahmet, kılıcını çekip dev'in kellesini gövdesinden ayırmış. Suyun önü açılmış."

(Küçük Ahmet, Kayseri, M. Sever)

Devler uyurken gözleri açık uyurlar, gözleri kapalıyken insanı tuttuğu gibi yemesi bir olur. Ellerindeki herhangi bir eşyayı kendilerinin isteği dışında alan veya çalan olursa beddua ederler. Bedduaları çoklukla kabul edilir. Kabul edilen bedduaları, eşyayı çalanın kız ise, oğlan olması, oğlan ise, kız olması yönündedir. erciyes Yöresi masallarında eşyayı çalan kızdır ve erkek sanılarak padişahın kızıyla

evlendirilmiştir.Bu durumun müspet sonuçlanması için kızın erkek olması gerekmektedir. Dolayısıyla da devlerin bedduası bu yöndedir.Bu durum, kızın oğlan olma veya başarıyı sonuçta yine erkeğe maletme gayretinin bir mahsülü olsa gerektir, çünkü kızın erkek, erkeğin ise,kız olması yönünde beddua ederler:

"... Cin, oğlana bir uçan at vermiş, bir de demiş ki,"İne vardığındabak, eğer devlerin gözü açıksa bir aynayı al, eğer devlerin gözü kapalıysa sakın yanlarına varma" demiş.Çünkü, devler gözleri açıkken görürlermiş, ama bir şey yapamazlarmış.Gözleri yumukken ise, adamı tuttuğu ile yemesi bir olurmuş.

Oğlan yola çıkmış, devlerin inine varmış. İçeri girmiş ki, devlerin gözü açık, hemen aynayı kaptığı gibi kıza getirmiş. Kız demiş ki, "Ben aynayı ne yapayım, tarak olmadan. Bana devlerin tarağını getir" demiş.Oğlan gene gitmiş, bakmış ki,devlerin gözleri açık, taraklarını almış, gelmiş.Devler demiş ki, "Bizim aynamızı aldı, tarağını aldı, bu eğer oğlanısa kız, kızısa oğlan olsun" demişler. aslında kız olan oğlan, devlerin bedduasıyla oğlan olmuş."

(AğlayanAyva,Gülen Nar,Bünyan,S.B.Akbaş)

Devler zekâ bakımından orta seviyede varlıklardır.Açgözlü oluşları, akıllarında hep karınlarını doyurma düşüncesi olması, onların normal düşünmesini engeller. Bu sebeple av olarak gördüğü insanın en basit aldatmacasına bile kanarak kendi kendine zarar verir. Bu yönüyle zavallı, acınacak bir yaratıktır:

"... Padişah, Çapgöz'ü çağırıp, son olarak devi de getirmesini istemiş. Çapgöz, düşünmüş, taşınmış, sonunda kılık kıyafet değiştirmiş. Kırk çift araba almış, devin ormanına gitmiş.Ormana girer girmez ağaçları kesmeye başlamış. Bunu gören dev, bir solukda ormana gelmiş. "Bu ağaçları niye kesiyorsunuz?" diye sormuş. Çapgöz de "Başımızda bela bir Çapgöz vardı, öldü de ona tabut yapacağım" demiş. Dev, bu söze çok sevinmiş.Hemen yardım etmeye başlamış. Tabutu yapıp bitirmişler. Çapgöz,"Şunun içine bir gir de bakalım, Çapgöz de aynı senin boyundaydı, acaba tamam oldu mu?" demiş. Dev, tabutun içine girip uzanmış.Çapgöz, hemen tabutun kapağını kapatıp çivilemiş.Doğruca saraya gelmiş, padişaha teslim etmiş."

(Çapgöz,Sivas,A.Kaya)

"... Kızım sen niye uyumadın?

-Ben evde baklava, böreği yedikten sonra, anam bana ırmaktan bir kalbur su getirir, onu içtikten sonra uyurdum" demiş. Devanası, çaresiz bir kalbur almış, ırmağa su getirmeye gitmiş. Kalburu suya daldırmış, çıkarmış, su deliklerden boşalıyormuş. Kalburun deliklerine çamur sıvamış, her yolua başvurmuş, fakat bir türlü kalbura su dolduramamış. Kalbura bir türlü su dolduramayan devanası yorulmuş. Devanası evin yolunu tutmuş, bir de ne görsün, evi kül olmak üzere..."

(Mitişik Kız, Kırşehir, V. Arseven)

"... Annem sağ olsaydı, bana savatla su getirirdi, içer ondan sonra uyurdum" demiş. Dev, hemen savadı alıp çeşmeye gitmiş. Oniki, bütün kardeşlerini uyandırmış. Dev'in kızlarını uyandırmadan yataklarını onların yataklarıyla değiştirmişler. Dev gelince herkesin uyuduğunu görmüş. Karısını uyandırıp başlamış onları yemeye. Her taraflarını yiyip, sabah kahvaltısı için yalnız kafalarını bırakmış. Sabahleyin bir de ne görsün, on iki kardeşin yerine kendi kızlarını yemiş. Ağlamış, sızlamış..."

(Oniki, Divriği, E. Aslanoğlu)

Dev acıktığı zaman en yakınına bile yemekten çekinmez. Karısı, ço, cukları insan kimliğine daha yakındırlar:

"... Dev acıkınca hep insan eti yarmış. Acıkınca gözleri öyle bir dönermiş ki, ne oğul der, ne kız der, hemen lüp diye yutuverirmiş. Bunun için dört bir yanda çoluk çocuk koymamış, yemiş bitirmiş. Yine bir gün karnı zil çalmaya başlamış, karısını yanına çağırmış, "Halası büyük kız, gelsin de kilim dokuyalım, diye istedi" demiş. Karısı da "Peki, gitsin" demiş. Dev, kızı alıp bir dereye götürmüş, bir taşın yanında yemiş. (...) Ortanca kızın elinden tutmuş dev, almış dereye getirmiş. Dışlerini bileyip onu da bir güzel yemiş."

(Dev ile Üç Kızı, Kırşehir, M.G. Demiray)

Dev, sihir yapma kabiliyeti olan yaratıktır. Devlerin şekilden şekile girme, şekil değiştirme güçleri vardır. İstedikleri kişileri (dev oğulları) korumak için değişik şekillere girerler. Sevdikleri kişiyi/kişileri çeşitli şekillere sokarak gizlerler. Gaye, sevilen kişinin baba, ana devlerce yenmesini önlemektir. Büyü yaptıkları gibi, büyücülüğün öğreticisi olarak da masallarımızda yer alırlar:

"... Of, benim babamdır, o sana her şeyi öğretecek, ama sonunda da

seni ke secek" demiş. İhtiyar, dediklerinin hiç birini öğrenemeyen delikanlının kalın kafalılığına inandığından yılın sonunda, onu, sözleştikleri yere getirip, anasına teslim etmiş.

(...)

Dışarıda kalan şahin (Of), hemen yabancı bir ülkenin veziri kılığına girip padişahın huzuruna çıkmış. "Rahatsız ettim ulu hakanım, kusura kalmayın. Siz de kırmızı bir gül varmış, bizim sultanın hasta eşi ancak onu koklarsa iyileşecektir, onu almaya geldim" demiş. Gül, veziri görünce yere düşüp darı olmuş. Vezir, tavuk olup darılırı toplamaya başlamış. Fakat, padişahın terliğine kaçan bir darı, tilki olup, tavuğu yemiş."

(Of ile Kef, Kırşehir, V. arseven)

Yine, Of Goca isimli masalda da devin zenaati sihirbazlık öğretmektir. Çok becerikli bir devdir. Gurke yatar, cücük çıkarır; tilki olup cücükleri yer. Fakat çok da kıskançtır. Zenaatini öğrettiği talebesini öldürür. Çünkü, karşısında aynı sanatı icra eden birisini görmeye tahammülü yoktur:

"... Ben oğluna zenaat belledirim' diyince, sevinen baba, hemen oğlunu getirip Of Goca'ya verir. O da oğlanı götürür. Meğer ,Of Goca çok becerikliymiş. Gurke yatar cücük çıkarır, tilki olur cücükleri yirmiş. Koç olur olmadık işler çıkarırmış. Bunların hepsini oğlanın yanında yapıvermiş. Oğlana sormuş, "Belledin mi?" Oğlan, "Bellemedim" demiş. Şayet, belledim dise, oğlanı öldürecekmiş. Zaten, yanına aldıklarını hep böyle, "Belledim" didikleri için yirmiş."

(Of Goca, Kayseri, R. Deniz)

Devler, insanî özellikler gösterirler. Yemeleri, içmeleri, aileleriyle insan gibidirler. insanlara kötülükte bulunurlar. İnsanlarla aralarındaki amansız mücadelede yenik düşmeye mahkumdurlar. Bu yüzden insanlara karşı kötülük yapmalarıyla sivrilirler:

"... Zamanın birinde iki kardeş varmış. Bunların kızkardeşlerine ve karılarına devler tecavüz etmişler. Kızlar hamile kalınca, "Biz ne yapacağı, âbimiz bizi öldürür" diyorlar. Devler de kızlara, "Çok ünlü muzıkacı kız var, o kızı kardeşimize almazsak ölürüz diyin" diyorlar. " Kızın yanına giden geri dönmüyor" diyorlar.

(...)

İçeri devler girmiş, "Seni keseceğiz" demişler. Oğlan da "Sabah namazını kılayım, sonra kesin" demiş. Namazı kılmış, sonun uzatmış, sağa sola selam vermiş; sola selam verirken üç atlı girmiş. Onu bekleyen devler de at sesini duyunca dışarı çıkmışlar, üç oğlan devleri öldürmüşler."

(Ziko ile Dokşiko, Kayseri, R. Deniz)

Erciyes Yöresi masallarının bazılarında devlerin oğlu bir tılsımlı eşya ile insanların arasına karışır. Evin en küçük kızının nişanlısı olur. Küçük kıza, kendisinin nişanlısı olduğunu kimseye söylememesi yönünde telkinlerde bulunur. Fakat, kız, oğlanın kendi nişanlısı olduğu, nu söyler. İşte o zaman dev oğlu, bir kuş olur uçup gider. Giderken kıza bir nişan bırakır, ki kız o nişanla dev oğlunu bulabilsin. Kız, uzun yolculuklardan sonra dev oğlunu bulur, fakat oğlanla kızın kavuşması, diğer devlerin kıza diş bilemesine neden olur. Oğlan, kızı korur; sonunda kızla oğlan devler ülkesinden kaçarlar. Küpe binen göğe ağan devanaları, kızla oğlanı bulup öldürmek için harekete geçerler. Devoğlu, değişik şekillere girebildiği gibi, sevgilisini de değişik şekillere sokarak devlerden korur. Sornuçta dev oğlu, sevgilisinin ülkesine giderek insanlar arasında mutlu şekilde sevdiğiyle birlikte yaşar. Dev oğlunda dev özellikleri, insanları yeme, öldürme, vb. karakter özellikleri yoktur. Son derece yakışıklıdır, beceriklidir, yiğittir. İnsanlar arasına gelmesi, küçük kızın, babasından şehirden gelirken herhangi bir eşya istemesi vasıtasıyla olur. Eşya tılsımlıdır; oğlan bu tılsımlı eşyadan çıkacaktır:

"... Küçük kız ise, demiş ki, "Ben ne papuş isterim, ne de elbise-lik. Bana şehirden Yeşil Çetü Kuşu'nu getir. Onu almadan gelersen, yoluna kara bulutlar çöksün, gelmez olasın.

(...)

Kız, yemeği içeri aldıktan sonra, pencerenin önündeki kafesi indirmiş, kuşu dışarıya çıkarmış. Kuş bir silkinmiş, kara kaşlı, kara gözlü, kaytan bıyıklı bir delikanlı olmuş.

(...)

Günün birinde kuş, kıza demiş ki, "Ben, bu gün yarışlara gideceğim, oraya gelersen sakın nişanlın olduğumu kimseye deme. Yoksa beni kaybedersin. Şu yüzüğü de al, beni kaybedersen bununla bulursun. Oğlan, yarışlarda gene birinci olmuş. Kız fazla dayanamamış, oğlanın kendi ni-

şanlısı olduğunu söylemiş. Söyler söylemez, oğlan bir kuş olup oradan uçmuş.

(...)

İbriği boşaltıp yüzüğü görünce, hemen kızı arayıp bulmuş."Dilini tutsaydın, bunlar başımıza gelmezdi, annemler seni görürlerse yerler" demiş.Düşünmüş, taşınmış, kızı oracıkta bir elma hâline getirmiş. Elmayı cebine koymuş, eve gitmiş.akşam olup annesi eve gelince etrafı koklamış, "Hımm,burnuma insanoğlu kokusu geliyor" demiş.Oğlan da "Aman anne, dışının kovuğunda et kalmıştır, belki onun kokusudur" diye anasını iknaya çalışmış.Oğlan anasına yemin verdirmiş, cebinden elmayı çıkartmış, yere vurmuş, elma kız olmuş.

(...)

Kız alıp atına binip kaçmış.Kızla oğlan "Arkamızdan gelen varmı?" diye bakarlarken,binedgörsünler, yer gök inliyor. Biraaz sonra oğlan halasını tanımış.Kıza demiş ki,"Ben bir hamam, sen bir kurna ol." Hemen koca yazının ortasında bir hamam, bir kurna peydahlanmış.

(Yeşil Çetu Kuşu,Zara, D.Kaya)

İnsanî özelliklere sahip olan devler, yukarıdaki masal ve benzerlerinde, ya iyiliği seçecekler, veya kötülüğü, ki bu kötülük onların da sonu olacak, öleceklerdir. Masalın burasında devler, seven iki insana-kötülük etmenin kendilerine bir şey kazandırmayacağını idrak edecek kadar akılcı davranabilirler:

"... Devaanası başını iki yana sallamış, "Yiğenim bir hamam, gelin bir kurna... Hamamı yıksam, kurnayı da kırsam elime bir şey geçmez. Varın gidin,şansınız açık olsun" demiş.

(...)

Oğlan, anasının geldiğini görünce bir göl olmuş,kız da gölün yüzünde bir ayna... Anası dağı taşı titreterek, sopasına binmiş olduğu halde bunlara yaklaşıp, bakmış ki, koca yazıda ufak bir göl, gölün ortasında ufak bir ayna... "Gölün suyunu içeyim, ayna seni kıra, yım, tuzla buz edeyim de gör" demiş.Demiş ama, ömrü yetmemiş.Orada ölmüş.Kızla oğlan, kızın memleketine varmışlar."

(Yeşil Çetu Kuşu,Zara,D.Kaya)

Dev oğlu, sevgilisini diğer devlerden, en başta da anasından, korumak için onu çeşitli şekillere sokarak cebine koyar; fakat devanaları, oğlanın sakladığı sevgilisinin kokusunu alacaktır. Oğlan, devlerin yemin etmesi durumunda sevgilisini ortaya çıkaracaktır:

"... oğlan, kıza dokunur dokunmaz, kız kendini tabakanın içinde bulmu. Oğlan, tabakayı koynuna sokup eve gelmiş.Gelir gelmez anası, "Koynundan insan kokusu geliyor, çıkar şunu" demiş.Oğlan, epey dil döktüyse de kimseyi inandıramamış.(...) "Pekala" demiş devler, hepsi de yemin etmişler.Oğlan, koynundan kızı çıkarmış.

(...)

Bir de bakıyorlar ki, yine devanaları peşlerinde.Oğlan, hemen kız kavak yapıyor, kendisi de kavağın etrafına çalı oluyor. Aceleden oğlan kendini çalı yaparken, serçe parmağını unutuyor.Devanaları geliyor, bakıyorlar, işi anlıyorlar. iki devanası kavağın etrafında dönüp duruyorlar. Kız orada yemek istiyorlar istemesine ama,çalı öyle sarmış sarmalamış ki, hiç bir yanı açık değil. Oğlanın halası dev,çalının etrafında dönüp dururken oğlanın serçe parmağını görüyor.Hemen ısırtıp yiyor. "Eh" diyor, "Ciğerimin başı soğudu, hadi gidelim" diyor.Devanaları uzaklaşıp gidiyorlar. Oğlanla kız tekrar eski hallerine dönüyorlar, kızın memeleketine doğru yola düşüyorlar."

(Yeşil Tabaka,Kayseri,M.Sever)

Bir insan olan, bir insandan doğan, fakat insanları , hatta kardeşlerini, anasını, babasını yemesiyle dev özelliklerinde bir kız olan "kazan başlı, kazma dişli kız", Erciyes Yöresi masallarından yalnız bir tanesinde görülmektedir.İnsanlara karşı, daha doğrusu insan etine karşı istekli oluşu ile dev özellikleri göstermektedir, fakat müstakil bir tip değildir:

"... gız gelmiş, atı da yiyormuş, oğlan,gızı yahalamış. Gız,"Sahın anama söyleme, yohsa seni de yirim" demiş. Oğlan, "Peki, sö:le-mem" diyip ahırdan çılmış; anasını,gardaşlarını uyandırmış,onnara,"Ahırdaki sıırları gız gardaşımız yiyor, o bir dev, tez elden onu öldürek, yohsa sonunda bizi de yir. Böüyüncü baş gelememiz" demiş."Benim gızıma sen ifdira idiyon, onu çekemiyon" demiş anası.Oğlan da "Madem, siz bana inanmıyınız, ben de başımı alıp gidiyom" demiş.Başını alıp gitmiş.Oğlan gidedursun, gız böyüdükçe ahırda hayvan galmamış, hayvan

galmaşyını anasın,babasını yimiş; daha sora da o kôdeki insannarı yimiş., kô tamtakır galmış."

(Kazan Başlı,Kazma Dişli Kız, Kayseri,M.Sever)

Erciyes Yöresi masallarında çeşitli özellikleriyle devlere benzeyen, çeşitli özellikleriyle de devlerden ayrılan "Arap tipi" vardır. Bazan azılı bir düşman, bazan da masal kahramanının yardımcısı, dır. arap tipi, masal kahramanının ihtiyacı olan veya ilerde ihtiyacı olacak eşyaları verir.Erciyes Yöresi masallarının kimilerinde masal kahramanı, babasından kalan kılıcı kınından çıkardığında üç Arap peydah olur ve masal kahramanının emrini beklerler. Bazan, masal kahramanı, Arapla bir kuyuda karşılaşır. arap,masal kahramanına, yanın, da bulunan bir tavus kuşu ve dünya güzelini göstererek hangisinin güzel olduğunu sorar. Masal kahramanı da "Gönül kimi severse güzel odur" der. Verilen cevabın doğruluğu ve güzelliği Arabın hoşuna gider ve masal kahramanına hediyeler verir:

"... beline bir ip bağlamışlar, kuyuya sallamışlar. Yarı yere gelince bir kapı açılmış, adamın biri Keloğlan'4 kucaklayıp içeri çekmiş. Keloğlan bakmış ki, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir Arap. Yanında da bir tavuz guşuynan bir dünya gözeli. arap, "Bunnarın han, gisi gozel?" diye sormuş. Keloğlan acıh düşündükten sonra,"Gönül kimi severse gözeli odur" demiş. Arap hoşlanmış oolandan.Tutup üç dene nar virmiş, "Hadi" demiş, "Bunnarı kimseyi gosterme, evde ananınan yi" demiş.(...) Keloğlan, Arabın virdiği narların birini kesmiş ki, her denesi cevahir..."

(Keloğlan,Kayseri,M.Sever)

"... gitmiş, gitmiş bir konağa rastlamış. Konağın hiç kapısı yokmuş. Kılıcını çekmiş.O vakit üç arap peydah olmuş; "Yakalım mı, yıkalım mı?" demişler. O da "Ne yakın, ne yıkın, şu konakta bir kapı açın" demiş. Araplar bir kapı açmışlar."

(Üç Arap,İmranlı,D.Kaya)

Arap, bazan da amansız bir düşman olur; olağanüstü güçleri vardır.Değişik kılıklara girebilir, değişik şekillerde hayvan, eşya,vb. olabilir. Devler gibi insan öldürür:

"...Yeni evliler bir gün evlerinde otururken, kız, "Gel, başını

kaşıyayım" demiş.arap, başını kızın dizine koymuş. Kız öyle tatlı kaşıyormuş ki, arap derin bir uykuya dalmış.Bir de ne görsün, Arabın saçları arasında tam kırk tane anahtar duruyor. Bir kaç tanesini al, mış. Odaları birer birer açmış. Odalarda leşler, kefenler, insan kemikleri görünce korkudan bayılıp oracığa bir yere düşmüş. Arap uyanınca kapıları açık, karısın yerde baygın görünce, "Bu kadın da benim sırrımı öğrendi, onun da işini bitirmeli" diye aklından geçirmiş.

(...)

Arap günlerden bir gün kızın bulunduğu şehre varmış. Öyle güzel bir at kılığına girmiş ki, her gören vurulur, her gören onu almak istermiş.(...) arap,bu sefer kınalı bir koç olmuş, fakat prensin ilgi göstermediğini görünce hemencecik altın bir baston oluvermiş."

(Zakkum Ağacı,Kırşehir,V.Arseven)

Devler olsun, Araplar olsun insanoğlu karşısında ne kadar güçlü, ne kadar hünerli olurlarsa olsunlar yenilmeye mahkumdurlar.Eğer,masal kahramanına yardım ederlerse yaşamaktalar, yok eğer karşısına düşman olaak çıkarlarsa öldürülmektedirler. Devleri veya Arapları öldüren kahraman hem düşmanından kurtulmakta hem de devin veya Arabın malına sahip olmaktadır. Dev oğlu, karakter özellikleri bakımından devlerden ayrılmaktadır. Devlerin veya Arap devlerin yer aldığı masallarda da iyi olan, müspet olan mutluluğa ulaşmakta; kötü,sonuçta yine cezasını bulmaktadır.

6.PERİ,CİN,RÜH,vb.

Erciyes yöresi masallarında periler, iyi kâlppli masal kahramanlarına yardım eder, kötülük taraftarı olanları da cezalandırırlar.O-lağanüstü güçlere sahip çok güzel kadın şeklinde tasvir edilmektedirler. Şekil değiştirme gücüne sahiptirler. Perileri masallarımızda en çok güvercin biçiminde görüyoruz. Nar, portakal, vb. meyvelerin içinden çıktıkları da olur.İnsanlar gibi hayat sürerler.Oğulları ve kızları vardır.

Periler iyilik yapacağı insanı da kötülük yapacağı insanı da önce imtihan eder. Yaşlı bir nie kılığında gelir, masal kahramanından yardım ister. İyi, yardım ederken, kötü, yardım talebine ters cevap verir. Peri, iyiyi mükafatlandırırken, kötüyü cezalandırır:

"...bir gün bir nine gelmiş yanına, "Kızım" demiş, "Şu başıma bir baksan" demiş.Fatmacığın temiz kalbi yaşlı kadına acımış,"Olur nine" demiş.Başlamış kadının başındaki bitleri ayıklamaya. Meğer bu kadın İyilik Perisiymiş. Bu kadın, her gün Fatmacığın yününü eğirir, ona güzel nasihatlerde bulunurmuş.

(...)

iyilik Perisi gelmiş, "Benim iyiliksever Fatmacığım" demiş, "Şimdişurdan beyaz bir su gelecek, ona gir." Fatmacık soyunup girmiş, ak pak, kartopu gibi olmuş. " Şimdi de kara bir su gelecek, ona gir" demiş.Fatmacık girmiş, saçları, kaşları kapkara olmuş."Şimdi de al bir su gelecek, ona gir" demiş.Fatmacık girmiş, bu sefer dudakları, yanakları elma gibi olmuş. Akşam eve döndüğünde analığın gözleri kamaşmış.

(...)

Ertesi sabah, analığın kızları ineği alıp dağa varmışlar. Derken İyilik Perisi gelmiş yaşlı bir kadın kılığında. Kızlara yaklaşıp,"A, man yavrularım, şu başıma bir baksanız" demiş.analığın kızları bir hiddetlinmişler ki, sormayın, "Git ordan pis kocakarı,başın batsın" demişler. İyilik Perisi, "Bakın" demiş,"Şimdi şurdan kara bir su gelecek, ona girirseniz güzelleşirsiniz" demiş.Kızlar, Fatmacık gibi güzelleşiriz diye hemen soyunup suya girmişler. Girmileriyle de kap-

kara, Arap gibi olmuşlar. Bu sefer İyilik Perisi, "Şimdi de al bir su gelecek, ona da girin" demiş. Kızlar al suya da girince abur cubur olmuşlar."

(Fatmacık, Kayseri, M. Sever)

"... kara yılanın başını ezmiş, beyaz yılanı kurtarmış. Beyaz yılan şöyle kenara çekilince, "Ey insanoğlu, gel hele şöyle" demiş. "Ben peri padişahının oğluyum. Buraya Sultan Süleyman'ın perileri ile geldim, kapıldım gittim. Sen beni babama götürürsen, seni dünya malına gargar ederiz" demiş. Adam, "Gitmiyorum" demiş. Yılan da "Sana şu ka, dar bir iyilik edeyim de kullan" demiş. "Aç ağzını" demiş. Adam, ağzını açınca yılan ağzına tükürmüş, "Yut" demiş. adam yutmuş. "Her hayvanın dilinden anlarsın, bunu kimseye söylemeyeceksin, söylersen de ölürsün" demiş. "Peki" demiş adam."

(Hayvanlarla Konuşan Adam, Bünyan, S.B. Akbaş)

Peri kızları ile insanoğlunun evlendiği, Erciyes Yöresi masallarında görülen bir olaydır. Bu evlilik, peri kızının isteği ile olmaz. Kuş kılığında (güvercin) geldiği, yıkandığı bir havuzda, suda insanoğlu tarafından görülür. insanoğlu, kuş kılığından sıyrılan peri kızının elbiselerini alınca, kıza, insanoğluna boyun eğmekten başka çare kalamaz. Güzelliği, akıllı oluşu ile insanoğluna yol gösterişi, yardım edışıyle dikkat çeker. Elbette evlendiği kişi, masallarımızın müspet karakterli kahramanlarıdır:

"... çoban, çadırın az ilerisinde bir havuz farketmeş. Bir de ne görsün, birbirinden güzel yedi kız havuzda yıkanmıyor mu! az sonra kenara çıkan kızlar giyinmişler, şöyle bir silkinmişler, birer beyaz güvercin olup içmiş gitmişler. Ertesi gün çoban, mermer havuzun kenarında bir yere gizlenmiş, güvercinleri beklemiş. az sonra havada kanat şakırtıları işitilmiş; süt beyaz yedi güvercin havuzun beyaz mermerine konmuş; yedi dünya güzeli oluvermişler. Soyunmuş, havuzun serin sularına girmişler. Çoban, gizlice elbiselere yaklaşmış, sonra birden koşup en küçüğünkileri kapmış. Diğerleri kanatlanıp uçmuşlar. Küçük kız orta yerde kalakalmış. Çoban, elinden tutup onu çadıra götürmüş."

(Hayır Ola, Susehri, İ. Ege)

Perilerin büyü yapma özellikleri vardır. Büyü yaparak insanoğlu-

nu kendilerine esir edebilirler. Esir edilen insan, çoklukla yakışıklı, yiğit delikanlılardır. Kaçırdıkları, esir ettikleri delikanlıyı da çeşitli şekillere (güvercin şekline) sokabilirler:

"... derenin kıyısında serinlerken kolundaki bileziğini çıkarıp bir taşın üzerine koymuş. Derede ellerini yıkarken kırk bir tane beyaz güvercin gelip yeşil çimenlerin üzerine konmuşlar. Bunlardan kırkı bir silkinişte kız, bir tanesi de yakışıklı bir delikanlı oluvermiş.

(...)

ertesesi gece Hüsnü Yusuf gelince yakalanıyor. Serbest bırakmala, rını, bırakmadıkları takdirde perilerin kendilerini öldüreceklerini söylüyorsa da gene bırakmıyorlar. Padişah, beyaz bir güvercin satın aldırıyor; sarayın fırınlarından birini de yaktırıyor. Periler gelip Hüsnü Yusuf'u istiyorlar. Üstelik, padişahın üstünü başını da parçalıyorlar. Bunun üzerine padişah, elindeki beyaz güvercinini havaya kaldırıyor ve "Hüsnü Yusuf'un yokluğuna yıllarca katlandım, bundan böyle de katlanırım; ama sizin yanınıza da bırakmam artık onu" diyor. Sonra elindeki güvercini yanmakta olan fırının içine fırlatıyor. Fırlatılan güvercinin Hüsnü Yusuf olduğunu zanneden kırk perinin kırkı da fırına dalmış ve hepsi de yanmış. Böylece kötülük perilerinin elinden kurtulan iki gencin düğününü yeniden yapmışlar."

(Hüsnü Yusuf, Kırşehir, V. Arseven)

Erciyes Yöresi masallarının hemen hepsinde müspet kahramanlar ve bu kahramanlara yardımda bulunan kahramanlar yaşamakta, kötü olan, menfi tipler ise, masal sonunda cezalarını çekerek ölmektedirler. Periler de müspet ve menfi olarak ikiye ayrılıyor. Menfi olan periler, masal sonunda ölmektedirler. Genellikle insanoğlunu küçükken, bebekken kaçırıp esir etmektedirler. Sayıları yedi veya kırk olmaktadır. esir ettikleri insanoğluna âşık olan periler, onun uğruna ölmeyi göze almakta, kendilerini ateşe atmaktadırlar:

"... gezinirken, birden ocağın içinde küllerin arasında bir eşek başa görür, ağlamaya başlar kadın. "N'aptım allahım" diye. Sonra, bir de bahar ki, eşek incecik bir delikanlı olur. Oğlan, "Nineciğim, sen benim anam ol, ben de senin oğlun olayım. Böyle geçinip gideriz" demiş. Ardından da "Benden kimse, ye bahsetme ha, peri kızları bana bü-

yü yaptılar ve ben böyle oldum" demiş.

(...)

Oğlan, garısını görünce çok şaşırıyor. "Nerden geldin buraya, seni görürlerse peri kızları ikimizi de öldürürler" deyip, garısına bir tokat vurmuş ve onu bir güle döndürmüş. Sonra onu göğsüne takmış. Peri kızları Şahmerdan bey'in göğsündeki gülü görünce, "Aman ne güzel şeymiş bu böyle" deyip almaya çalışmışlar.

(...)

Gız, "Annemgile götürüyüm seni" diyor. Oğlan da "Ben bir padişah oğluyum, bu peri kızları beni hapis ettiler, eğer sen ve beni burada görürlerse anamı, babamı ve tanıdıklarımı öldürürler" diyor."

(...)

Oğlanın dediklerini yapıyorlar. Peri kızları, "Şahmerdan Bey yanıyor, biz de yanalım" diyerek kendilerini ateşe atıyorlar, yanıyorlar."

(Eşşekbaşı, Kayseri, R. Deniz)

Müspet olan, güzellikleriyle, yardım severlikleriyle dikkat çeken peri kızları, Erciyes Yöresi masallarının kimilerinde güvercin kılığında olabildikleri gibi, devin bahçesinden alınan portakaldan, bostancını verdiği karpuzdan veya nardan da çıkabilirler. Eğer masal kahramanı atik davranıp yakalarsa kız olarak kalır, yoksa güvercin olup uçup giderler:

"... Bostancı gidip üç dene karpuz getirmiş. Padişah, karpuzları alıp torbasına goymuş; yola goyulmuş. Gitmiş gitmiş bir golge görüncü oturmuş. Torbasından karpuzun birini çıkarıp kesmiş. Kesmesini de ayın ondördü gibi bir gız, "Aman yiğidim su" demiş. Padişah aramış daramış su bulamamış. O yana goşmuş, bu yana bahmış su yoh. Giri gelip bahmış ki, gız ölmüş.

(...)

"Ne olursa olsun" diyip üçüncü karpuzu da kesmiş. Gene kesmesini gız ortaya çıkmış. Gız, "Aman yiğidim su" demiş. Padişah sağa sola bahmış, bir de ne gorsün, ordan gocaman bir su ahmıyor mu! Hemen gızı gucağına alıp suyun yanına gotürmüş; gıza goçam goçam su içir-

miş, kızın gozünün onü ışımlış.

(...)

Dünya gozelinin boynundan inneyi çıharmış. Çıharmasıyınan da d dünya gozeli bir çift guvercin olup uçup gitmiş."

(Üç Kara Karpuz,Kayseri,M.Sever)

"... oğlan bahçeye girmiş, devi karşısında görmüş. Bakmış, devin gözleri açık, hemenportakal ağacından üç portakal koparmış.

(...)

Oğlan, üçüncü portakalı soymuş, bu portakaldan çıkan kız çok güzelmiş. Kız,"Benden ne isten?"dimiş. Oğlan, "Sen üç portakal güzeli değil misin?" demiş, kızın saçlarından tutmuş. Daha önce iki portakaldan çıkan kızları tutamadığı içinkızlar guvercin olup uçmuşlar. Kız, "Evet, üç portakal güzeliyim, benden ne isten?" diye tekrar sormuş. Oğlan, "Seninle evlenmek istiyom, buralara senin için geldim" demiş."

(Üç Portakal Güzeli,Niğde,A.Tuğrul)

Peri kızı, kimi masallarda balık, kaplumbağa, karga, vb. hayvanlar kılığında insanlar arasına karışır. Kimse olmadığı zaman silkinip insan/dünya güzeli olur; evi temizler, yemekler yapar.Günün birinde yakalanır. Peri kızını yakalayan ve onunla evlenen çoklukla en küçük şehzâdedir. Padişah, oğullarına birer ok atmaların, oklarının düştü, gü yerde bulunan evin kızıyla evlenmelerini söyler. En küçük oğlan ok atar, ok bir kurbağaya, kargaya,vb. saplanır. Oğlan çaresiz kurbağayı, kaplumbağayı veya kargayı alıp eve getirir. Getirdiğibu hayvan gerçekte peri kızıdır. Oğlan, peri kızının yardımıyla çeşitli engelleri aşar. Peri kızıyla evlenir, mutlu olur:

"... Ertesi gün, her zamanki işine giderken kabın içindeki balığı unutmuş bile. Akşam eve gelip içeri girdiğinde gözleri değirmen taşı gibi açılmış. dili tutulmuş.Evi böylesine bir tertipli , düzenli ve silinip süpürülmüş bulmuş ki, buna bir türlü aklı yatmamış.Günlerden bir gün, "Bunda bir iş var" diyerek evinin bir yanına saklanmış. Biraz sonra bir de ne görsün, balıkkabından fırlamış, likabından sıyrılmış, ayın ondördü gibi güzel bir kız ortaya çıkmış."

(Balıkçının Oğlu, Kırşehir,V.Arseven)

"Kırk Tayların Anası" masalında, denize ağ atan oğlan, üç tane kaplumbağa yakalar. ikisini denize geri atıp, birini alıp evine getirir. Kaplumbağa, oğlanın evde olmadığı zamanlar, silkinip dünya güzeli olur ve evi temizler, tertiplen, yemekler yapar.

Peri kızıyla evlenen delikanlıya, o memleketin padişahı, beyi, vb. cadı karının kışkırtmasıyla zor görevler vererek, başarmadığı tak-kızı elinden alacağını söyler. Oğlan, peri kızının yardımıyla her zorluğu yener, her engeli aşar. Kıza göz koyan padişah, masalın sonunda cezasını bulur:

"... cadı karı gitmiş, "Padişahım" demiş, "filan yirde bir güzel var, tam senin ilayhın" demiş. Padişah da oğlanı çağırtmış, mahsadi oğlanı öldürüp gızı almamış. "Oolum sana bir teklifim var, benim otülün önüne bir otül yaptırırcahsın, yaptırırsan ne alâ, yaptırılmazsan boynun cellat" demiş. Oolan, aalıyarak eve gelmiş. Gız, "Ne aalıyorsun gocacığım?" demiş. Oolan da " Bö:le bö:le, padişahın mahsadi beni öldürüp seni almah" demiş. Gız da "Dimedim mi, benim gabuğumu yahma, günü gelir ilazım olur diyi" demiş. "O iş kolay, hadi denize var, çığır, baldız burda gara kosengi varmış, bacınız isdiyo, di" demiş. Padişah sabah gahıp bahmış ki, ne gorsün, kendinin otülünden daha gozel bir otül yapılmış..."

(Kırk Tayların anası, Niğde. S. Örsal)

"... gide ki, ne gide, bir büyük yeşil gurbağaya okhu saplanmış. "Ee ne yapam, neydem neyleyem, babamın vasiyet bu" demiş. Gurbağayı mendiline dolamış, almış eve götürmüş. "Helbet durur durur da ölür" demiş.

(...)

"usulca kapıyı aç, bir yere sin" demişler. O da eyle etmiş. Bir de bahmış ki, gurbağa evi ussuz gorüşün şarpedene aşşağıya düşmüş, sirkelenmiş, gurbağa donundan çıkhmış ki ne çıkha. aya güneşe doğma ki, ben doğam deyi. Gaşları yay gibi, dişleri inci gibi, saçları süpürge gibi, beli zeykir gibi, boyu fidan gibi, dudahları kiraz gibi dünya güzeli. Yaşı ondört ombeş arasında. Hemen peşlerini sığamış, işe başlamış. Sabursuzluh etmiş, hemen oğlan gurbağa donunu ateşe atmış.

(...)

"O gozel gızın yüzünden çoh yiğitler öldü" demiş. O gız da meğer

peri padişahının gızlıymış."

(Müstecep ile Dünya Güzeli, Divriği, N. Sakaoğlu)

Perilerin müspet karakterde olanları olduğu gibimenfi karakterde olanları da mevcuttur. Menfi karakterde olanları insanoğluna insanoğluna gönül veren, ona tutulan peri kızları, iyi insanlara yardım eden, yol gösteren perilerdir. Kimileri aşklarından dolayı kendilerini ateşe dahi atarlar. İyi huylu, dünya güzeli peri kızları ise kendilerini kurbağa, kaplumbağa, balık, vb. hayvanların kılığında, bir düşmandan gizlemektedirler. Sırlarının açığa çıkmasıyla girdikleri hayvan donunudan çıkmaktadırlar. ancak, kabuklarının yakılması sonucu tekrar geldikleri yere dönmek zorunda kalmaktadırlar. Peri kızına âşık olan delikanlı ise, uzun zahmetlerden, zorluklardan sonra sevdiğine kavuşmaktadır.

Periler, insanların iyilerini, güzel huylularını mükafatlandırırlar, kötülerini de cezalandırırlar. Periler, Erciyes Yöresi masallarında genellikle üç, yedi, kırk sayıların da bir arada bulunmaktadır ve genellikle güvercin suretinde görünmektedirler.

Perilerin büyü yapma kudretleri vardır. Büyü yaparak insanoğlunu kendilerine esir edebildikleri gibi, esir ettikleri delikanlıya sevdalanır, onu korur, onun da çeşitli suretlerde görünmesini sağlarlar. Güvercin suretinde olabildikleri gibi, portakaldan, nardan, vb. meyvelerden de çıkabilirler. Masal kahramanı atik davranır, kızı yakalarsa iyi, yok eğer yakalayamazsa kız, güvercin olup uçar. Periler, yöre masallarında olağanüstü güçleri olan dünya güzeli kız şeklinde tasvir edilmektedir.

Erciyes Yöresi masallarının perilerle benzerlikleri olan tiple, rinden birisi de "Cin, Şeytan" tipidir. Cin tipi, masallarımızda müspet bir tip olarak geçer. İncelediğimiz masallardan yalnızca birkaçında rastladığımız cin, masal kahramanına yardım eder, yol gösterir. Masal kahramanına iki üç tüy, kıl verir ve başı sıkıştığı zaman bu kılardan birini birbirine sürtmesini veya yakmasını, ardından kendisi, nin yardıma geleceğini söyler ve ortadan kaybolur. Kendilerine ters harekette bulunmayan, kendilerine uyan insanoğluna iyiliklerde bulunurlar. Kendilerine inanmayanları da cezalandırırlar:

"... Kız, deveye binmiş, az gitmiş, uz gitmiş, karşısına bir

cin çıkmış.Kız, kendini cine anlatmış. Cin, kıza demiş ki, "Ben sana iki tane kıl vereceğim, eğer başın derde düşerse bu kılırları birbirine değdir, ben hemen başucunda olurum" demiş. Kız gene yola devam etmiş.Bir ülkeye varmış ki,o memlekette yılda bir defa canavar ortaya çıkar, önüne çıkanı yermiş. Kız, cinden aldığı iki kılı birbiri- ne değdirmiş, cin hemen gelmiş.Cine demiş ki, "Bana öyle bir keskin kılıç yaptır ki, bu canavarın kellesini bir vuruşta uçurayım" demiş.Cin hemen bir kılıç bulup gelmiş.Canavar ortaya çıkınca, kız bir vuruşta canavarın başını kesmiş.

(...)

Kız, iki kılı gene birbirine değdirip cini çağırmış.Cin, oğlana uçan bir at vermiş. Bir de demiş ki, "İne vardığında bak, eğer devlerin gözü açıksa aynayı al, eğer devlerin gözü kapalıysa sakın yanlarına varma" demiş.Çünkü, devler gözelri açıkken görürlermiş, ama bir şey yapamazlarmış."

(Ağlayan Ayva,Gülen Nar,Bünyan,S.B.Akbaş)

"... çocuk da o gadar gamburmuş ki, burnu yere değiymiş. Yahın, larında bir hamam varmış. Babası da oğlan üşümesin deyi ahşamları ahali çekildikten sonra hamama yollar, ısıcah deyi orada yatırırımış. Gecenin birinde oğlan uyanmış, bir de bahmış ki, uzunnu gıssalı cin- ner periler, eyi saatde olsunlar davulunan zurnayınan oynayıp duruy, larımış. Sabah olduhlayın giderlirimmiş, ahşam olduhlayın gelirlerimmiş. içlerinin büyüğü bir gün, "içimizde bir insanoğlu var, gırh gündür biz ne dersek o da aynı şeyi söyleyi. Ona bir eyilik ikram edelim" demiş. Ötekiler de "Haydi getirin bahalım, neye ihtiyacı var,ne iste- yi?" demişler.(...) Hepsi bir oğlanı almış, göbek taşına yatırmışlar. Oradakilerin hepsi, oğlanın sırtına ellerini sürmüşler. Allahın emriy- le oğlanın gamburu gayıbolmuş.Fidan gibi bir delikanlı olmuş. Oğla- nın eline de bir bohça soğan gabuğu vermişler.Oğlan, onların verdiği hediye- yi açmış ki, bir bohça altın...

(...)

Çağırıklarını, türkülerini söylemeye başlamışlar. Onlar, "Çar- şambadır çarşamba/Perşembedir perşembe" derlerken bu adam da içinden "Bu gün çarşamba değil müydü?" deyi geçirürmüş.içlerinin büyüğü anla- mış. "Bu gün bizim çimizde bir yabancı var, ama bizim dedüklerimize inanmayi" demiş.Hepsi bir yandan bu adamı bulmuşlar, hamamın göbek ta-

şına getürmüşler. "Sen burda ne araysın?" demişler. O da "Gamburumu düzeltirmek için içeri girdim" demiş. "Girdin amma bizim sözümüze ganaat getürmedin, biz saan bir iyilik yapalım, gamburunun üsdüne bir gambur daha goyalım" demişler..."

(Kamburoğlan Masalı, Divriği, M.S.Koz)

İncelediğimiz masallardan "Ahmet ile Mehmet" masalında da ölen bir kişinin ruhu, Allah indinde iyi bir iş yapan şahsa yardım etmesi için tekrar ete kemiğe büründürülür ve dünyaya yeniden gelir. Ruh, Allah tarafından görevlendirilmiştir. Yardım edilen kişi, davranışlarıyla inançlı, dürüst, yardım sever bir kişidir.

Buradaki ruh, yalnızca bir masalda geçtiği için, belli karakter özellikleri etrafında birleşin tiplerden ayrıdır ve de tip olarak değerlendirilmesi yanlış olur kanatindeyiz.

"... Köyün ortasından geçerken bakmış ki, bir cenaze ortada öylece yatıyor. Mehmet, köylülere "Bu cenaze burda ne yatıyor, niye kaldırmıyorsunuz?" diye sorunca, onlar da "Bu ölen adamın bize ikibuçuk lira borcu vardı, onnu için bunu kaldırmıyoruz" demişler. Mehmet, bunun üzerine cebinden ikibuçuk lira çıkarıp köylülere vermiş. "alın paranızı da şu cenazeyi kaldırın" demiş.

(...)

Epey bir müddet yürüdükten sonra, arkasından birisi koşa koşa gelip, "Eğlen biraz, nereye gidiyorsun böyle?" diye sormuş. Mehmet de "Çalışmaya gidiyorum" demiş. Bu ikisi arkadaş olmuşlar ve "Ne kazanırsak ikiye böleceğiz" diye anlaşmışlar.

(...)

Ahmet, "Ben falanca köyde ikibuçuk lira borcunu verip kaldırttığın cenazenin ruhuyum. Beni Allah, sana olan borcumu ödemem için gönderdi, al, altınları da kızı da al, hepsi seninder" deyip, gözden kaybolmuş."

(Ahmet ile Mehmet, Sivas, Ş.Boyraz)

7.GERÇEK ÜSTÜ VARLIKLAR

Bu başlık altında, belirli bir isim altında toplayamadığımız,fakat masallarımızda insanüstü özellikleriyle yer alan çeşitli varlıkları topluyoruz. elbette devler, cadılar, periler,vb. de insanüstü varlıklardır, ama devler olsun, periler olsun veya cadılar olsun, ortak karakter özellikleriyle belirli bir tipi meydana getiriyorlar. Burada,olağanüstü/gerçeküstü sözünden kastımız, değişik masalarda, değişik özellikleriyle yer alan insanüstü varlıklardır. Bir hüneri, ustalığı olan ve bu hünerinden dolayı isimlendirilen varlıklardan,değişik özellikleriyle dikkat çeken varlıklara kadar gerçeküstü özellikleri olan varlıkları kastediyoruz.

Masal kahramanına yardım eden, insanî özellikleri olan insanüstü kahramanları ve hayvanları, "Olağanüstü yardımcılar" olark birarada değerlendiriyoruz.

Masallarımızda "YEr Dinleyen", "Deniz Yutan" ,"Seyrek Basan" gibi isimlerle yer alan masal tipleri, masal kahramanının karşılaştığı türlü zorlukları aşmasında ona yardımcı olan tiplerdir. Müspet karakterde masallarımızda yer alan bu tipler, kimi masalarda menfi karakterde de olabilir:

"...Katıroğlu Mehmet yukarıya bağıryor, "ulan biz dünyalığımızı zı bulduh, ne kadar altın isterseniz gönderiyom" demiş ve devin hazinesinden su aşırmasıyla doldurup doldurup yuharıya göndermiş."Lan Çamdeviren şu varan sana" deyip, gızın birini ona göndermiş."Lan Demiryoguran şu varan gız sana" deyip, onu da göndermiş.Üçüncüsünü de "ulan bu varan da bana" deyip, gızın üçünü de yuharıya göndermiş. Fakat, gızların altın oyuncaklarını alıp mendilihe sarıp, cebine goymuş. Katıroğlu Mehmedi yuharı çekerlerken Demiryoguran ve Çamdeviren ipi kesmişler.Katıroğlu kuyunun dibine tekrar düşmüş. Bu iki ar, hadaş, üç gızı ve altınları alıp, "Katıroğlu belasından kurtulduh, hem de zengin olduh, üç dene de gız aldih" deyip çeker giderler."

(Katıroğlu Mehmet,Kayseri,R.Deniz)

Yukarıdaki alıntıda iyiliğe kötülükle karşılık veren bir Demiryoguran ve Çamdeviren olmasına karşılık, "Zencirgıran, Kırk Tayların

Anası" masallarında da tam tersi, haklının yanında, onun mücadelesine yardımcı olan tipler vardır. Kendileri için bir şey istemeyen, tok gönüllü, yardım sever, yiğit kişilerdir bunlar. Davranışlarıyla, vücut yapılarıyla insanüstü kişilerdir:

"... Bi yere varıyo ki, bi çoban davar yayıh (yayıp) yatıyo; bi çölün yüzünde. Ayağında da iki daarmen daşı. "Selâmüalököm, ayaa daşlı çoban gardaş", "Alökümselâm,Avciardaş". Zencirgıran av eder-miş; adı Avcı'yımış. "Nerediyon?" "Hayıllı işim var oraediyom", "Ooo, ben de sana eşim, ben de sana yoldaşım..."

(...)

Bi yere varıyo ki, millat tüstüm (bütün) harman savuruyo. Bi herif bunnundan yel çıhاریyo, onnar da bunnunun yeliyinen harman savuruyo. Bi yere varmışlar ki, bi herif yer dinneyik. Bu da gahıp geliyo. Az gidiyollar, uz gidiyollar, bi yere varıyollar ki, bi herif çaya yatmış, bütün su gannına ahiyo."Ben de size eşim, ben de size yoldaşım" deyip, o da katılıyo bunnara.

(...)

Gızın ısdanbula mekdubu gideceg, hanginiz götüreceg? Ayaa daşlı çoban gardaş, "Ben götürürüm" diyo.Bi mekdup yazıyo cızıyollar; ayaa daşlı çoban gardaş düşüyo yola. Bir gıçını (ayağını) galdırıp maraba, bir gıçını maşraba goyuyo, mekdubu viriyo, geliyo.

Bunnu yelli gardaş, bi yel çıhاریyo ki, fırını buza dönderiyo. Vurup geçiyollra öte. Yedi gazan aş bişip geliyo. Çay somuran gardaş, "Ben bi varıyım, bahıyım hele" diyo. Varıyo bi gazanın başına,gulpundan dutup gafasına dikiyo. Ötekini dikiyo, "Aman dur, onu da bize bırահ" diyollar. O bir gazanı da ötekiler yiyollar, yarış bitiyo."

(Zencirgıran,Gemerek,F.Akkaya)

Belli bir yönde gücü, ustalığı olanve bu yönüyle isimlendirilen, masal kahramanına yardımda bulunan, belli bir problemin çözümünde rol alan bir tiptir. Masalllarımızın yiğit, cesur, iyi niyetli, inançlı kahramanının mücadelesinde, geçmek zorunda olduğu imtihanında, belli bir yöndeki gücü, ustalığı olan yardımcı kahraman,bu gücünü,ustalığını kullanarak masalın baş kişisine yardımda bulunacaktır. Çok uzaklara mektup götürülecek; o, bir ayağını atışta kilometrelerce uzaklığa

erişecek,; kazanlarla yemek yenmesi şart koşulacak, o, kazanları bir dikişte boşaltacak, vs. Kısacası, şartalar ne olursa olsun, masalın baş kişisine hangi zor şart öne sürülürse sürülsün, o, bu zor durumlardan masal kahramanının yüzünün akıyla çıkmasını sağlayacaktır:

"... bir daermene varır, yidi deermen birbirinin üsdünde dönüyor; bir gişi eelmiş, bel galınlığında un ahıyor, tüm bu adam yiyor. "Selamünaleyküm, deermenci baba, amma hünerin var, bel galınlığında unu yutuyon", "Ben buna hüner mi dirim, Kırk Tayların Anası'nı getir, meye hüner dirim." "Onu ben getireceem" dir. "Ben de geliyim" dir. Olurlar iki gişi. İleriye varıllar, bir ırmah ahıyor, bi gişi aazını dayamış, su tümüynen aazına ahıyor.

(...)

Varıllar, bi giysi yatmış yiri dinner. "Selamünaleyküm, ne yapıyon?", "Maarıbınan maşrıhdaki fısıtıyı dinniyom." ileride bir gişi süngüyü goğe dayamış, göğ yire düşecek diyi göğü dutuyo. İleri varıllar bir ucu yirde, bir ucu gokde, bir adım atar , yannarına gelir. "Yahu Seyrekbasan, amma hünerin var." "Ben buna hüner mi dirim, Gırh Tayların Anası'nı getirmeye hüner dirim." Ben de sizinen geliyom" dir, olullar altı gişi.

(...)

Gıral, "Bi teklifim daa var; gırh deve keseceem, gırh deveyi bi oturumda yillerse ne âlâ, yimezlerse boyunnarı cellat" dir. Gırh deveyi gırh gazana gollar, bir aşçı bişirmeye başlar. Unyiye, aşcının yanına varıp, "Arhadaş müsade olursa yimaan bir duzuna bahıyım" dir. Gazanı ateşin üsdünden alır, aazına atar. Ötekini, ötekini dirken otuz dokuz gazanı aazına atar. "Şu bideneyi de yirim, amma arhadaşlar aç galır" dir. "

(Kırk Tayların anası, Niğde, S.Soyluer)

insanüstü güçlerini haklının lehine, iyi insanın yardımına kullanan "Yerdinleyen, Seyrekbasan, İrmakyutan, vb. isimlerindeki masal tiplerinin tam tersi, iyiliğe kötülükle karşılık veren kötü, çıkarıcı, zâlim tipler de insanüstü güçleriyle, kullandıkları gerçeküstü vasıtalarla dikkat çekerler. Biz bunları "Menfi karakterli gerçeküstü varlıklar" olarak isimlendiriyoruz:

"... Giderken karşılanlarına yarı beline kadar çamura batmış bir adam çıkıyor. Küçük oğlan, adamı tutup, çamurdan çıkarıyor. Çamurdan çıkardığı adamın uçan bir atı varmış. Küçük oğlanın arkasında duran kızı, uçan atına attığı gibi kaçırıyor.

(...)

Oğlanın atı, havalanan padişaha bakıp, padişahın atına seslenmiş, "Kardeşim, o sırtındaki yükü at, yanıma gel de konuşalım" demiş. Padişahın atı, padişahı sırtından atmış. Padişah da yere çakılıp ölmüş."

(Kara Paçavra, Bünyan,S.B,Akbaş)

Masallarda kötüler, masalın sonunda cezasını bulur. Bu kötü kişi, ister sıradan biri olsun, isterse gerçeküstü biri. Sonuçta haklının haksıza galip geleceği gibi, iyi de kötüye galip gelecek, kötü cezasını bulacaktır:

"... göğ gürültüsü gibi bir gürültü gelmiş, pencireye çarpmış. Bir garış boyunda, yeddi garış sahallı, cehennem zebanisi gibi bir yüzü varmış. Gız ağzıynan gapmasıynan pencireden uçmuş gitmiş.

(...)

"Dünya güzeli, dünya güzeli..." deydi seslenmiş. Ses gelmeyişin demür salıncağı gennişişin gırmış, esen yel gibi arhalarına düşmüş. Hemen yetişmiş. Padişah oğlunu atın üsdünden çekmiş, bıçağınan doğramış.

(...)

Bu dağın arhasında bir daha var, demiş. "O dağın dibinde de bir göl var. O gölde üç tane ördek var. O ördekler benim ecelim" demiş. "Biri kesülürse canım dizime gelir, ikinci kesülürse" demiş, "ne ayak dutar, ne el" demiş."O ördekler kimseye dutulmaz" demiş.

Duvayı okuyuşun ördekler gölün kenarına gelmişler. Elini uzatmış, almış. Üçünü de torbaya koymuş.Ördekler dutuluşun Müstecep bu tarafta ısıtmaya dutulmuş, hasde olmuş. (...) Üçüncüsünü de kesişin atın ayağının altında galmış."

(Müstecep ile Dünya Güzeli,Divriği,N.Sakaoğlu)

"... Yiloğlu,yirden yitmiş batmanlıh bir daş alıp goğe çekiliyor, oğlanın depesine bırakıyor. Oğlan ezim ezim eziliyor.Oğlanı getiren guş bahıyor ki,oğlan ezilmiş. Hemen oğlanın etini, kemiğini top-

luyor; ohuyor üflüyor, oğlanı geriden geri sağaldıyor. Guş duyor ki, "Bah şimdi Yiloğlu tekrar gelir. O gelmeden seni bir yire gondereceem, orada Yiloğlunun atının anası çamıra gomülü, var onu gulahlarından dut, Bismillah di, üsdünde bir he:be var, he:bede üç güvercin var, garınla ata bin, Yiloğlu size yahlaşınca guşların sırasıyınan gafalarını gopar" diyor.

(...)

Oğlan hemen iki guşun gafasını goparıyor, üçüncüsünü de elindea...-gaçırıyor. Yiloğlu atdan düşüyor, can çekişiyor. At g oğ e bir sağalıyor, üçüncü guşu ayahlarının altına alıp öldürüyor. Yiloğlu da guş ölünce ölüyor."

(Yeloğlu Köse,Kayseri,M.Sever)

Yine, "Bir Padişahın Üç Kızı" masalında da "Talaz", aynı karakter özellikleriyle masallarımızın kötü karakterli gerçeküstü kahramanlarından biridir.Olay bakımından, yukarıda alıntıladiğimiz masallarla hemen hemen aynı aynı olma olayları içine alan "Bir Padişahın Üç Kızı" masalında Talaz, en küçük oğlanın karısını kaçarır; oğlan uzun mücadelelerden sonra karısını Talaz'ın elinden kurtarır; Talaz da hakettiği cezayı bulur.

Erciyes Yöresi masallarında yer alan ve insanüstü özellikleriyle dikkat çeken bir tip de yılan kılığında, bir yüzü yılan, öteki yüzü insan, yarı aslan, yarı insan, vb. yaratılıştaki tiplerdir. Bir dilek, istek sonucu Allahın takdiriyle meydana gelmiş, sonuçta insan olan tiplerdi. Yarı insan, yarı hayvandırılar:

"... Pir Ahmet uyansa ki, çadırının etrafında goca yılanı görüyor.Yılan o zamanader gafasını galdırıyor, diyor ki, "Ey Pir Ahmet, sen bu dağın başında binlerce sene beklesen, burdan gurtuluş yoh" diyor; "Benim de burayı bırakıp gitmeye niyetim yoh" diyor. "Ne olacah?" diyor Pir Ahmet. "N'olacağı şu, Gül Sinan'a,Sinan Gül'e ne didiyse, bunu öğrenir de gelirsen insanoğlu" diyor, "ben burdan biraır gide, rim" diyor."

(Pir Ahmet,Kayseri,R.Deniz)

Pir ahmet masalında yılan, gerçekte bir kızdır. İleri sürdüğü şart veya soru, kendi sırrının öğrenilmesidir. Masal kahramanı, uzun zorluklardan sonra kızın sırrını öğrenir; kız, yılanlıktan çıkıp in-

san olur. Nigar ile Bahtiyar masalında, çocuğu olmayan kadın, Allaha yakarıшта bulunur ve bir yüzü yılan, bir yüzü insan bir oğlu olur. Çevresindeki insanları sokup öldürür. En sonunda bir öksüz kız, anasının nasihatları ve yol göstermesi neticesinde yılanın gömleğini yakar ve oğlan, insan olur.

Aslanoğlan masalında ise, yarı aslan, yarı insan biri vardır. Masal kahramanının, karşılaştığı zorlukları aşmasında ona yardım eder. Akıllı, mert, cesur biridir. Olağanüstü kuvveti ile masal kahramanına destek olur. Padişahın oğlu, yedi kardeşen bacasına âşık olur. Kızın ağabeylerinin ileri sürdüğü şartları yerine getirmede Aslanoğlan, padişahın oğluna yardım eder; kıza tâlip olan bir başka gerçeküstü varlığı yener ve kızı padişahın oğluna alır.

Erciyes Yöresi masallarında bir de masal kahramanının, uğrunda mücadele vererek elde etmeye çalıştığı, elde ettiğinde de ondan yardım gördüğü "İnsaniüstü güzel, sihirli bir varlık" vardır. Kilemen Cengiz Akkız, Çelaçengi, Çenber Has Güzel, Hırzman Güzeli masallarında rastladığımız bu tip, uzak ülkelerin birinde yaşar. Ulaşılması, erişilmesi çok zor bir yerde bulunur. Elde etmeye, alıp gelmeye gidenleri taş etmiştir:

"... gayanın dibine vardı. Söyleyim mi, söylemeyeyim mi diye tereddüt ettikten sonra cesarete geldi, seslendi:

-Çenber Has Gözel, dedi; dizlerine gadar daş kesildi. "Çenber Has Gözel" dedi, göbeğine gadar daş kesildi. Üçüncü defa seslenince, "Lebeyk baam (beğim/, sen ordan, ben burdan" diye bir ses geldi, gaya ortadan yarıldı, bir gozel kız çıhdı. Çıhar çılmaz oğlanın da daşları açıldı."

(Çenber Has Güzel, Hafik, D. Kaya)

"... oğlan gidiyor, varıyor giriyor mezarlık gibi yerin içine. "Kilemen Cengiz Akkız" diye çağırıyor. Dizine kadar taş kesiliyor. bir daha sesleniyor, beline kadar sesleniyor. "Kilemen Cengiz Akkız" diye sesleniyor, tüm taş kesiliyor. Altın perçemi eziliyor. O sırada Kilemen Cengiz Akkız diyor ki, "Beni bir çağırın oldu, şimdi orada taş kesilir, kalır." Hemen koşarak geliyor, elini oğlanın saçına doluyor, "Ya Allah, ya bismillah" diyor, "Dökül ya taşlar" diyerek sallıyor. Taşlar, oğlanın üzerinden cıngır cıngır dökülüyor. Kilemen Cengiz Akkız, "Niye geldin?" diyor. Oğlan da "Senin için geldim" diyor.

Her memlekete haber veriyorlar,"Kilemen Cengiz Akkız, Cürçür memleketinden ayrıldı, oraya gitmeyin" diyorlar.

(Kilemen Cengiz Akkız,Bünyan,S.B.Akbaş)

Erciyes Yöresi masalllarındaki gerçeküstü tipler/varlıklar başlığı altında topladığımız kahramanları, insa kişiliğindeki gerçeküstü yardımcılar, yarı insan yarı hayvan kahramanlar, masal kahramanına engel teşkil eden menfi karakterler ve masal kahramanının elde etmek üzere yollara düşüp, ölümü göze alarak elde ettiği dünya güzeli sihirli varlıklar olarak dört grupta toplayabiliriz. Masalı, özünde iyi ile kötünün mücadelesini konu alan hikaye olarak kabul edersek, bu kahramanları da iyi ile kötü veya daha doğrusu iyinin yanında ve iyinin karşısında olarak da sınıflayabiliriz.

8.DİNÎ ŞAHISLAR

(HIZIR, ŞEYH, PİR, DERVİŞ, İMÂM, vb.)

Erciyes Yöresi masallarında dinî şahıs denilince akla ilk gelen tip, derviş tipidir. Çocuğu olmayan padişahların yolda dervîşi rastlamaları ve ondan aldıkları elmayı hanımlarıyla yemeleri neticesinde çocuklarının olması motifi, Türk masallarının çokça rastlanan bir motifidir. Dervîş, padişaha bir elma verir, elmayı hanımıyla yemesini, kabuğunu da atına yedirmesini söyler. Çocukdünyaya geldiğinde isim koymamaların, zirâ kendisinin gelip, çocuğa isim koyacağını söyler. Kendisine yaptıklarından dolayı teşekkür edilmesine fırsat kalmadan ortadan kaybolur. Bu motif, İslâmî inanca dayalı bir motiftir. Dervîş, Hızır, şeyh, pîr, imâm, vb. tipler, masal kahramanına yardım etmek üzere ortaya çıkarlar. bu ortaya çıkış, masal kahramanının rüyâsında olduğu gibi, gerçek hayatta da olabilir. İyi, dürüst, yardımsever, mert kişilere Allahın bir yardımıcıdır bu tipler.

Hızır, Türk insanının inancına göre, ölmezlik sırrına erişmiş bir şahıstır. Sıkıntıda olan, zorda kalan inançlı, dürüst insanlara yardım eder. Hızır, Allahın yeryüzünde kullarına yardım etmekle görevlendirdiği temsilcisidir. Bazan, masal kahramanının rüyâsında görülür ve gerekli nasihatlerde bulunur:

"... orda bir çalının dibinde uykusu geliyor, uyuyor. Hızır Aleyhisselam çıkıyor, "Oğlum yum gözünü" diyor. Oğlan yumar gözünü. "Aç gözünü" diyor, açıyor gözünü. Bilinmedik bir yerde gendini buluyor. Hızır, ona diyor ki, "Sen benim oğlum olacaan, ben de senin baban olacaam" diyor. "İyi". Oğlana elbise getiriyor, giyindirip guşandırıyor. "Oğlum, ben seni evereceem" diyor. Oğlan da "Ever baba" diyor. Sonra, padişahın kızını alıyor bu oğlana. "Oolum, gerdek gecesi kızın yanına varmadan benim yanıma gel e mi" diyor.

(...)

Gelinin duvağını açıyor, canı garar gılmıyor, gızlığını aldıhdan sonra, hemen Hızır'ın yanına varıyor. "Geldin mi oolum?" diyor. Oolan da "geldim" diyor. Hızır, "Yum oolum gözünü" diyor. Oğlan gözünü açsa baksa ki, yine o çalının dibinde kendini buluyor. Uyansa ki,

"Eyvah! Eliminen evimi yıhtım" diyor. "

(Padişahın Kızı,Kayseri,R.Deniz)

Hızır, olmazı oldurur, imkansızı gerçekleştirir ve yardım ettiği insanı gayesine ulaştırır.Hiç bir beklentisi yoktur. Tek amacı, iyi insana yardımdır:

"... Bir padişahın gızı varmış, çoh gozelimiş. Arab'ın biri bu gıza âşih olmuş; gitmiş padişahdan gızını isdemiş. Padişah da gızı virmemek için Arab'ı zora goşmuş, "Güneş padişaanı bul gel, gızımı sana viriyim" dimiş. Arap, "Güneş padişaanı ben nasıl bulacaam" dimiş. Düşüne düşüne giderken yolda Hızır'a ıraslamış. Hızır, "Ne o, bö'le düşühceli düşünceli niriye gidiyon?" dimiş. Arap da "Padişaan gızını isdedim, o da güneş padişaanı bul gel, gızımı viriyim didi, ben şimdi nasıl bulacaam?" dimiş. Hızır da "İlerde guyu var, orda yun, o zaman güneş padişaanı bulun" dimiş. Arap gitmiş, güyada yunmuş; bi de bahmış ki, gendisi güneş gibi pallıyor. Hızır, "Güneş padişaa sensin" dimiş. Sona gitmiş, padişaan gızını isdemiş.Padişah gızını virmiş, gırh gun gırh gice duünneri olmuş."

(Güneş Padişahı,Niğde,A.S.Örsal)

Hızır, iyi insanların zarara uğramasın, başlarına kötü bir iş gelmesini istemez. Onları korur, kollar. Onlara doğru yolu gösterir, nasihatlerde bulunur. Eğer, masal kahramanın, bile bile tehlikelere karşı gidiyorsa, yapacak şey, onun nasıl davranması gerektiğini belirtmektir; Hızır da bunu yapar:

"... yol kenarında giderken buna Hızır rasgeliyor ."Nereye gidiyorsun oğlum?" diyor. "Böyle böyle ağaç kesmeye gidiyorum" diyor. Diyor ki, "O ağaç devlerin bahçesinde, devler seni yer. Falan şehre var, üç batman zift al. Onlar üç bacı, kapıyı aç, memeleri arkasına atılı. Ziftin bir batmanını ağzına at, sıçra sıçra memele, rinden em, o zaman seni yiyemez". Oğlan, "Peki" diyor.

(...)

Oğlan giderken Hızır yine karşı geliyor." nereye oğlum?" diye soruyor.Oğlan da ."Kilemen Cengiz Akkız'ı almaya gidiyorum" diyor. "Onun memleketinde hep taş dikili. O dikili duranlar hep adam, onun

için varanlar taş kesilip kaldı. Kızı ilk önce çağır. İlk defa çağırınca dizine kadar taş kesileceksin.

(...)

Hızır, oğlanı uyarıyor. "Duyarsa gelir seni kurtarır, duymazsa orada kalırsın" diyor.

(Kilemen Cengiz Akkız, Bünyan, S.B. Akbaş)

Derviş, Erciyes Yöresi masallarında dinî şahıs olarak rastlanılan tiplerden biri, belki de en önemlisidir. Zor durumdaki kişinin yardımına yetişir, yol gösterir. Çocuğu olmayan kişinin (ki, çoklukla bu kişi padişahdır) çocuğu olması için cebinden çıkardığı bir elmayı verir. Padişah, bu elmayı karısıyla birlikte yer, kabuğunu da atına yedirir. Günü geldiğinde padişahın oğlu, atın da tayı dünyaya gelir. Derviş yine sahneye çıkarak çocuğa isim verir. Bu yönüyle Dedem Korkud'u hatırlatır. ancak, burada isim alan çocuğun herhangi bir yiğitlik göstermesi söz konusu değildir.

Derviş, herşeyi Allah rızâsı için yapar, karşılık beklemez; hatta yaptıklarına bir "Sağol" denilemeden ortadan kaybolur.

İncelediğimiz masallardan "Mehmet ile Ahmet" ve "Gülbeyaz ile Mehmet" masallarında derviş, çocuğu olmayan insanlara yol göstermekte, yardım etmektedir:

"... Zamanın birinde bi padişah varmış, hiç çocu olamazmış. Yedi sefer evlenmiş, çocu olmamış. Bi gün bi yere giderkene bi derviş rasgelmiş. "Nereye gidiyon oolum?" demiş. "Yedi sefer evlendim, heç çocuum olmadı, yine de evlenmeye galgışdım, onun için avrad arıyorum" demiş. "Getme oolum, ben seni bi yere göndereyim" diyo. "Nereye göndereceen?" demiş. "Filan yere get, orda filan adamın bi gızı var, o gızı alırsan, o gızdan sana oolan olur. Yalınız çocuun ismini ben koyacaam." "Peki" diyor.

(...)

Bundan bi çocuk oluyo. Çocuun ismini gomuyollar. Çocuk büyüyo, okula gidiyo, arhadaşları "Atsız" diyi çocaa isim takyolar. Bunlar ismini goyacahları anda derviş geliyo, "Ne yapıyonuz?" diyo. "Biz de seni bekledik bu zamaneçe, gelmedin, çocuun ismini koyacaktık, şimdi ise sen geldin, sen koy." "Peki, ismi Memet olacak" diyo. "İyi" diyo. Ondan sonra derviş gaybolup gidiyo."

(Gülbeyaz ile Mehmet, Akdağmadeni, Y. Can)

"... bir geyunun başına varıyollar, orda bir hoca geyudan su çekiyor. Oruya varınca suyu çekip padişaha uzatıyor,"Buyur padişahım" diyor, suyu veriyor. Padişah suyu alıyor, diyor ki, "Benim padişah olduğumu biliyon, benim derdimin dermanını da bil" diyor. Hoca da "Biliyom padişahım" diyor. Padişah soruyor,"Derdimiz ney?" diyince, "Sizin ikinizin de çocuğunuz olmuyor" diyor. Sularını içiyorlar, o-
raya oturuyorlar. Derviş cibinden bir elma çıkarıyor, ortasından ke-
siyor, yarısını padişaha, yarısını da yanındaki komşuya veriyor."Ço-
çuğunuz olunca ben gelenace adını goymuyacanız" diyor. "Peki" deyip,
bunlar geliyorlar; elmaları yiyorlar. aradan zaman geçiyor, çocukla-
rı oluyor. Çocuklar okul çağına geliyor, amma adları yok. İkisine
de "Adsız oğlan" diyorlar.

(...)

Hoca, "Ben bu saati, bu anı bekledim" diyor. Padişahın oğluna
senin adın Memed olsun" diyor. "

(Mehmet ile Ahmet,Kayseri,R.Deniz)

Zavallı, çaresiz insanlara yardım etme, yol gösterme,yine Der-
vişin görevleri arasındadır:

"... fakir, gayet düşkün bir adam varımış. O kadar fakir, o
kadar biçareymiş ki, kimse sahip çıkmıyormuş. Urda burda dolaşıyor-
muş, daalarda yatıyormuş. Bi gece bi yazının yüzünde yatarken bi der-
viş bunun yanına geliyor, "Selamünaleyküm" diyor. "Aleykümselam ya
derviş." "Sen burda ne yapıyon?" "Valla ne yapıyım, ev yoh barh yoh,
kimsem yoh, burda oturuyorum, yatıyorum, vakit geçiriyorum" diyor.
"Ö le mi,ö le. Ö leyse sana bi imkan gösteriim." "Nası imkan göste-
receen yav? Cuma gicesi filan köprüünün başına git bekle. Ordan bi
adam gelir, geçer. U adamın önüne çık, halini ona anlat, benim gön-
derdiimi sö le, o sana bi iyilik düşünür."

Bu adam, cuma günü dedi miydi gidyo o köprüünün başına oturuyo.
Bekliyo bekliyo bekliyo. Gicenin yarısında bi adam çıkıp geliyo."Bi
derviş senin tavsiyeni virde, onun için burda seni beklıyom,Beçare
misin o gadar? Beçareyim,hiç kimsem yoh, mal desen mal yoh, can fi-
de başım var." "Peki" diyor."Abbas" diyi baarıyor. Abbas yedi daan
ardından "Ey" diye cevap veriyö."Nerdesin, acele yetiş" diyor.Abbas
gelyo ama gendisi görünmüyo. O zaman derviş diyo ki, "Abbas, oolum
bu adam ölene gadar bu adamdan ayrılmayacaan, bu adam ne emrederse

emrini tutacaan, bu adamın yakasını bırakmıycan oldu mu?" "Oldu" diyor. "Aha babacım, Abbasi sana teslim idiyom.Nerde Abbas dirsen, Abbas sana yetişir" diyo. Allasmadğı çekip gidiyo."

(Abbas,Akdağmadeni,Y.Can)

"... Bir gün hocası Keloğlanı yanına çağırıp üç tel vermiş. "Bu teller sihirlidir, başın darda kalınca bunları birbirine sürtersin" demiş. Keloğlan, sihirli telleri cebine atıp şehrin yolunu utmuş.

(...)

Bir kenarda Keloğlan, cebenden sihirli tüyleri çıkartmış, birbirine sürtümüş, Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir Arap belir, miş; ne istediğini sormuş. Keloğlan, bir at, bir pusat, bir de zırh istemiş. İstedikleri hemen gelmiş."

(Keloğlan,Suşehri,İ.Ege)

Erciyes Yöresi masallarında derviş gibi pîr ve şeyhler de aynı rolde, aynı karakter özellikleriyle yer alırlar. İnancılı, dürüst, yardım sever yaşlı kişilerdir. Ölüyü diriltebilecek güçtedirler. Fakat bu güç, bir büyü veya sihir gücü değil, Allaha yalvarma sonucu Allahın onlara lutfettiği bir güçtür:

"... esen yel gibi arhalarına düşmüş, hemen yetişmiş. Padişah oğlunu atın üstünden çekmiş, bıçağınandoğramış. Gız onu çoh seviymiş. Atın torbasına padişah oğlunun gemüklerini, etini, canını toplamış, ata bir gamçı vurmuş, "bunu şeyhe götür" deyi Allaha emanet etmiş. At, doğru şeyhin gubbesine gelmiş. At kışneyişin şeyh bilmüş oğlanın öldüğünü. "Hay vah" demiş. "Padişah oğlunu öldürdü Müstecep" demiş. Dişe çıkmışlar, bir de bahmışlar ki ne bakhalar, atın terkisinden kanlar süzölüyü. Torbayı almış, gubbenin içine girmişler.Şeyh, bir tahta uzatmış, barmağını barmağına, dırnağını dırnağına cesedini düzmüşler. Şeyh başucuna geçmiş, duva etmiş, talebeler de "Amin" demişler. "Allahım bunun canını ver" demişler. Hıçkıra hıçkıra oğlan Allahın emriylen cana gelmiş."

(Müstecep ile Dünya Güzeli,Divriği,N. Saaoglu)

"... pınarın başında Pîr Dede, ağ sakallı ihtiyar duruyo. Diyo ki, "Yav sen nerelere gidersin?" "Ya dede, Gaf dağının ardında Altın Bülbul varımış, onu getirmeye giderim. Peki evladım" diyo. "Yolun açık olsun" diyo; sırtını iki üç defa sıvazlıyo, "Hadi" diyo, "Yolun açık olsun" diyo. O yoluna revan oluyo, bu arada Pîr Dede gayip oluyo gözden."

(Altın Bülbul, Kayseri, S. Mutlu)

"... oğlan, ertesi gün azığını düzdü, yola çıhdı. Gideriken yolda ağ sakallı bir dedeye ırasladı. Selam verip yanına oturdu. Pîr, nereye gittiğin sordu, o da söyledi. "Peki eyleyse, getmiye gediyo, dediklerime gulah ver. Oraya varınca bir punar vardır. O punardan apdes al, iki rekat namaz kıl, Allahına şükret. Ondan sonra gızı almaya get, kız oradaki sarı gayanın içindedir. Adına seslen, çıharsa çıhar, yohsa gaderine boyun eğer, daş kesilip galın" dedi, gözden gayboldu."

(Çenber Has Güzel, Hafik, D. Kaya)

Pîr, şeyh, ihtiyar gibi tipler, masal kahramanına nasıl davranması gerektiğini, ne yapması gerektiğini bildiren, doğru yolu gösteren, inançlı kişilerdir. Çaresize çare olurlar. "Çelaçengi, Yiğit Yusuf ve Umman" masallarında da aynı karakter özellikleriyle ihtiyar, pîr, bilge olarak "Yaşlı-şeyh" tipi geçmektedir. Darda kalana yardım etme, kararlı, inançlı kişilere yol gösterme, verdikleri tüy, kıl, vb. şeylerin birbirine sürtüldüğünde yardıma koşma gibi özellikleriyle masallarımızda yer alan bu tipler, halkımızca saygı gören, sevilen, herhangi bir iş yapılacağında kendisine danışılan, doğru sözlü, yardım sever, inançlı, çevresine faydalı kutsî bir kişilik olarak görülürler. Masallarımızda da aynı karakter özellikleriyle yer almaktadırlar.

Erciyes Yöresi masallarının bir başka dinî hüviyetli kahramanı da hoca/imamdır. Bir çok masalda kendisine bir din adamı olması sebebiyle güvenilen, fakat din adamlığından çok, ahlâksızlığıyla, dü-enbazlığıyla, yalancılığıyla ön plâna çıkan, sahte dindar, menfi bir tiptir. Elbetteki, kimi masallarda da (Karısı Ölen Hoca, Keloğlan, vb.) iyi, dürüst, akıllı, yardım sever, yol gösterici bir karakterde yer almaktadır.

Hoca/imam, menfi özellikleriyle yer aldığı masallarda emanete

hıyanet eder. Başkasının namusuna göz diker. Yalancıdır, iftira atar. Elde etmek istediği şeyi elde edemeyince çirkefleşir. Hocanın/imamın kötülük yapmada yardımcısı cadı kadındır. Cadı kadın her kötü-lüğe vasıta olduğu gibi, hocanın kötü emellerini gerçekleştirmede de bir vasıta, bir yardımcı gibi davranır:

"... Bir herifin turfanda bir gızı varmış. Anası ölmüş, babası-nın yanında otururmuş. Bir de oolu varmış adamın. Gızın babası Hicaz'a gideceemiş. Gız da mektebe gidermiş. "Şimdi bu gızı kime emanet idi-yim" dir. En sonunda hocaya götürür, "Sana Tanrı emaneti" der. Ondan so na da Hecaz'a gider. Herif, Hecaz'a gitdikden so na Hoca bu gıza ilişmek isder. Gıza, "Bana yahın ol" der. Gız, şincik kaçmış, gendi evlerine varmış, sahlanmış. Gapıları, peceleri sıhı sıhıya gapatmış. Hoca, gızı elde etmek için cazı garısını araya düşürür. Cazı garısı eve, gıza gelip, "Dezeen felan hepisi hamama getdiler, seni isdeyol-lar" demiş. Gız da "Ben getmem" dir. Cazı garısı, gızı gandırıp alıp hamama götürüyor. Beş altı hamam bohçası gönderiyor en ooden(önden). Gidip soyunuyollar, içeri giriyollar. Gız içeri girinci, cazı garısı gapıyı gapadıp geçer gider. Gız bir bahar ki, içerde Hoca yalnız oturmuş. Bu sefer gız, Hoca'ya der ki, "Gel en ooden ben seni bi yı-hayım" der. Başını iyice bi sabınlar, tasınan başına vura vura ba-yıltıncaya kadar dover. Oradan kaçmak isder, amma gapılar hep gapa-lymış. Allaha dua eder, gapılar çatır çutur açılır. Gız, gene gen-di evlerine gider, sahlanır. Hoca, hamamdan çıhdıhdan so na "Gızın gahbe çıhdı" deyı gızın babasına bir mekdup yazar."

(Huriye Hanım, Fertek, M. Öztürk)

Masallarımızdaki her menfi tiin, masalın sonunda cezasını çek-mesi gibi menfi karakterdeki hocanın/imamın da cezasını çektiği gö-rülür:

"... Gız, babasını, gardaşını, hocayı bir görüşde tanıyor. Hin-cik gız didikine, "Hepiniz bir masal gonusun, ben dinniyeceem. Sona hepisi bi masal gonusdu, dinnediler. Gız didikine, "Ben masal gonu-şurken dışarı çıkan olursa gızarım" didi. "Yani, bi gezintileri var-sa gitsinler, benim ohuyacaam masal çoh gıymetli, deellidir. Kimse dı-şarıya çıhmasın" didi. Gapıdan geçeye geçip oturdu; annattı. Babası-nın hocaya samimi olarakdan gonusduğun, hacca giderken gendisiyle anasını köy imamına emanet ettiğini, sona köy imamının bir iftira

gurduğunu, Hocanın intikam almak için babasına mekdup gönderdiğini, hepsini annattı ve onda gönlüyuinen Hocayı idama garar virmişler."

(Helvacı Güzeli, Bor,C.O.Çağlar)

Hoca/imam, her türlü kurnazlığı, kötülüğü, namussuzluğu yapacak karakterdedir. Başkasının namusuyla oynar, sahtekarlık yapar:

"... Kervancının bir karısı ile oğlu varmış.Karısı ahlâksız bir kadınmiş. Köyün imamı ile düşer kalkarmış.Bu durumu oğlu görmüş. Günün birinde Kervancı köyüne gelmiş, bakmış ki, karısı çok hasta. O anda kapıda birisi "Doktor, doktor" diye bağırmaya başlamış.O bağırana ise, karının dostu imamamış. Kervancı, doktoru çağırmış.Doktor, "Bu kadının iyi olması için bir insan ciğeri yemesi lazım" der. Kervancı düşünür, karısı uğruna oğlunu kesmeye karar verir."

(Kervancı,Niğde,A.Tuğrul)

Hoca/imam, iyi nitelikleriyle de gerçek dindar kişilikleriyle de dürüst, akıllı, namuslu özellikleriyle de masallarımızda yer alır:

"...Hoca da hırsızları takip ediyor ve dıhdıhları yere varıyor. Kervanın gatırlarını hırsızlar çalışıyorlar. Kervan sahibi bir dellal çaaddırıyor ki, "işte benim gatıllarımı bulana bulana şu gadar mükafat vireceğim." "Peki" diyo. Hoca gidiyo ve diyo ki, "işte ben" diyo, "biliyom, felan yirde" diyo. Orayı buluyo, üzerindeki yükleri hocaya viriyollar, gatırları da sahibi alıyo.Bu,şeerin padişaaana duyuluyo bu hadise. Padişaan bu anda hazinesi yarılmış ve bütün malları ne varsa almışlar. Bu hocayı çaaddırıyollar. Padişah, hocaya diyo ki, "işte hocaefendi, sen yitikleri bulurumuşsun, onnu için bunu siz bulun" diyor.Hoca da "Peki" diyor.

(...)

Nihayetinde hoca, "Padişaaam, sizin altınlarınız falan yirde, getirebilirsiniz" dir. "

(Karısı Ölen Hoca,Kayseri,S.Mutlu)

Erciyes Yöresi masallarında da tüm masallarımızda olduğu gibi, iyi olan, haklı, dürüst, namuslu, akıllı olan ödüllendirilir. Kötü olan, namussuz olan, menfilikleriyle dikkat çeken kim olursa olsun,

din adamı da olsa cezalandırılır; belasını bulur. Elbette, buradaki menfi din adamları (Hoca, imama,vb.) gerçek hayatta dini tam öğrenmemiş, ahlâken düşük, dinî hüviyetini kötü yönde kullanan insana tekabül etmektedir. Halk, insanlara müspet yönde davranan Hızır'ı, şeyhi, dervişi veya imamı yüceltirken, ikiyüzlü hocayı, imamı da aşağılamaktadır.

9.VEZİR TİPİ

Erciyes Yöresi masallarında vezir,müspet ve menfi olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Müspet olanlar, her zaman olduğu gibi, iyi huylarıyla, yardım severlikleriyle, inanç sahibi oluşlarıyla sevilen, sayılan idaracı insan tipini meydana getiriyorlar. Sözünün eri,doğruluktan şaşmayan, bu yüzden de çekemeynleri çok olan vezirler olduğu gibi, küçük çıkarları için kötülük etmekten çekinmeyen zâlim vezirler de vardır. Masalların, daha doğrusu da Türk masallarının genel özelliği, iyi insanlar hangi tabakadan olurlarsa olsunlar, çile çekmeden, belli bir imtihandan geçmeden mutluluğa ulaşamazlar, tezinin işlenmiş olmasıdır.Bu durum, vezirler için de geçerlidir.İyi olan, dürüst olan, kötüler tarafından kıskanılır:

"...Padişah, bu bilginlerden birini seçip kendine vezir yapmış. Adına Şahbender derlermiş.Padişah her ne yapacak olsa mutlaka ona danışmış. O ra üzerine düşen görevi eksiksiz yerine getirmiş. ikisi birbirinden memnin, halk da onlardan hoşnutmuş.

(...)

Şahbender, hem gücü ile hem de kafası ile çalışan bir insan. Halkın bütün isteklerini eksiksiz yerine getiriyor. Halk rahatça yaşıyor, dirliği düzeni yerinde. Bu gidişle Şahbender, kolay kolay değiştirilmez. Vezir olmak sırası da kendilerine gelmez.Yine kendi kendilerine düşünmüşler, ne diye akşamdan sabaha kadar çalışmalı? Halk çalışmalı, kendileri de onların kazançlarıyla şen şakrak yiyip içmeli, rahat bir ömür geçirmeliler. Bunun da tek çaresi Şahbender'in vezirlikten ayrılmasına bağlı.

(...)

Şahbender'i çekemeyenler düşünüp taşınmışlar, sonunda bir şeyler bulmuşlar. Çarşının uzak bir yerinde eski bir han varmış.Orada garip huylu bir meyhaneci yaşamış.Para uğruna yapmayacağı kötülük, etmeyeceği iftira yokmuş. Yeter ki, işin ucunda para olsun. Bir gün işte bu meyhaneciye bir elçi gelmiş, demiş ki, "Beni Kara Vezir gönderdi; önce şu beş kese altını al, sonra da şu nâmeyi oku.Emredilen görevleri başarırısan daha çok hediye alacaksın."

(Şahbender,Suşehri,H.Candan)

Aynı masalda hem iyi vezir tipini, hem de kötü vezir tipini bulabiliyoruz. Yukarıda alıntı yaptığımız masalda çalışkan, dürüst veziri; kötü ,çıkarıcı, düzenbaz vezir ve vezir namzetleri çekemeyip iftira atarlar.İftira sonucu hapsedilen Şahbender, uzun zaman zindanda yatar. Sonunda hakikat anlaşılır, anlaşılmasına ama, Şahbender de kellesinden olmuştur.Ancak, verilen baş, millet için verilen bir baştı, ferdîbir durum söz konusu değildir.

Vezir, padişahın veziridir, gerçekte vezir olsun, padişah olsun, miletine karşı yaptıkları her işten sorumludurlar. Vezirin mesuliyeti daha da büyüktür. Çünkü, padişahla halk arasında bir köprü vazifesini görür.Bu köprünün sağlam olması, güvenilir, adaletli olması,halkın mutlu olmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla vezir, bir çeşit milletin sözcüsü olmalıdır. Padişahı, yeri geldiğinde genel gidişattan haberdar etmelidir. erciyes Yöresi masallarındaki müspet karakterli vezir tipi, bu görevini yerine getirmektedir,sonuçta ölüm olsa bile.

"... Bir gün veziri, padişahla konuşurken demiş ki, "Padişahım, beni ister öldür, ister sürgün et. Bunca zamandır sustum. Söylemesem olmayacak. Sen eskiden böyle değildin. Malın, mülkün arttıkça geride kalanları görmez oldun. Kendi kendine büyükmeye başladın. Gururundan yanına yaklaşılmaz oldu. Sen günbe gün bizlerden uzaklaşırken,Şam kraliçesi gelen fukaraya bir kese altın veriyor. Padişah vezire hak vermiş.Gakat söylediklerinin aslı yoksa, kellesini vurduracağını söylemiş.

(...)

Kraliçenin sırrını öğrenen padişah, memleketine dönmüş. Yaşlı vezirini baş vezir yapmış.Memleketini de adılce yönetmeye başlamış. Güçsüzün kolundan tutmuş,aciz ve fakirlere yardım etmiş, milleti refaha kavuşturmuş."

(Hatem Padişah,Sivas,D.Kaya)

Vezir, kimi masallarda hoşgörülü, babacan, yardım sever bir kişidir:

"... Ahmet, yine böyle "Tezek tezek börek (Taze taze börek)" diye o mübarek sesiyle bağırınca, Padişah,vezire çağırttırıyor ve bir kaç defa bağırıttıktan sonra bir okka börek alıyor."Ahmet, param yok"

Ahmet de "Hah, fırsatını buldum mu geçenlerde beni tokatladın"diyerek padişahın yakasını tutuyor. Vuracağı sırada vezir,"Ulan dur be, bu padişah" diyor.Ahmet elini çekip titremeye ve korkmaya başlayınca,vezir, ahmet'in kulağına eğilerek "Ahmet bak, sana padişah,dile benden ne dilersen diye, diyor.Sen, efendim beni Üsküdar'a kadı yap de "diyor. O da "Padişah efendimiz beni Üsküdar'a kadı yap" deyince, padişahın hoşuna gidip, cebinden çıkardığı bir kağıda bir şeyler yazıp, "Hadi ,ben anadolu seyahatinden gelene kadar seni Üsküdar'a kadı yaptım" diyor. "

(Ahmet'in Kadı Olduğu,İncesu, M.Ünal)

Vezir, kimi masallarda "Paşa" olarak yer alır, Paşa da vezir özelliklerindedir. Zümrüdü anka Kuşu isimli masalda paşa dürüst, aklıllı biridir. Bu masalda geleneklerimize ters bir durum sözkonusudur. Çünkü, bizde oğula kız istenir, bu masalda ise,paşı, küçük kızına padişahı oğlunu istemektedir. Paşa dürüst, sadık,güvenilir,sözünde duran biridir:

"... bir deniz ülkesinin padişahı varmış.Bu padişahın da sâdık, güvenilir bir paşası varmış.(...) Paşa, "Padişahım,eğer bu yarışmayı kazanırsam, senden oğlunu kızıma istiyorum" demiş.Padişah şaşırmış, ama kendine çok güvendiği için teklifi kabul etmiş. Yarışma başlamış, oyunu paşa kazanmış.Padişah ise, sözünde durmuş ve oğlunu vereceğini söylemiş."

(Zümrüdü Anka Kuşu,Sivas,S.Buyruk)

Erciyes Yöresi masallarının kötü karakterdeki vezir tipi yalancı, düzenbaz.zâlim biridir. Namus bakımından da düşük biridir.Padişahın sonradan aldığı kadınla düşüp kalkar. Kıskançtır, bencildir, çıkarları için her kılığa girer, her kötülüğü yapar:

"... nasıl olacah, bu oğlanı öldürmeyince biz gurtulamah" diyorlar. Kel vezir diyo ki, "Bi urba dik, tüm zehirli" diyo; "O gozel Amede giydir, boyuna gurban oluyum di, o da giyer. Oğlanı öldürürsek, ikimiz bir arıya gelirik" diyo Kel vezir.Bir gün böyle, beş gün böyle dirken, "Biz bunu öldürmeyince gurtulamıyacağız" diyo."Sen" diyo,"hasdalan, ben tohdur oluyum, geliyim diyim ki, padişahım bi küheylan at ciğeri keserse, yirse sultan iyi olacah, yo'sa ölecek diyim"diyo.Al-tına ekmea gevrediyö , padişaha haber gidiyo ki,"Dönüp aadıhça sultan

çatır çatır o yana bu yana ufalanıyor." Padişaha haber gidiyo ki, sultan ölüyo.

(...)

Oolan, atın üsdüne biniyo,eğerini sıhılıyo; gözüne iki tohat gel ediyö, haydi... Bu oğlan uçup geçip goyup gidiyo. Kel vezirinen avrat galıyo.

(...)

Oolan, devi gapıp goyuruyo. Dev, üçünü de padişaa, veziri,avradı alkayıp yutuyor. Yutduhdan sonra bunlar, "Padişaan ooluymuş, üç gozeli getiren Gozel Amedmiş" diyolar. Babasının tahdına oturuyo; gırh gice gırh gündüz mevlit ohutuyo."

(Güzel Ahmet,Yozgat,N.Şahin)

"... Avcı Ahmet, memleketteki vezirin garısını severimiş.Vezir bunu bildiği için, bundan intikam almayı isderimiş.

(...)

Vezir,Avcı Amedin bir oolu olduğunu duyarak, babasından alamadığı intikamı oolundan almaya karar vermiş.vezir, bir gün padişaa,"Pa, dişaa, şu sarayın içini fildişi ile kaplarsak çok daha güzel olur" demiş. Padişah da "Peki, ama bu işi kime yaptıracaaz?" demiş.O da"Çok kolay padişaa, bu işi Avcı Amed başarır" demiş. (...) Avcı Amed, istenileni yerine getirir. vezir,yine padişaa dünyanın en güzel öten guşunu Avcı Amed'den getirtmesini sö'ler.

(...)

Avcı Amed, elindeki tüfa sarılır, ama guşu vurursa işe yaramayacağı düşünerek vazgeçer ve onu canlı canlı yakalar; dooru padişaa götürür. Vezir, guşun getirilmiş olduğunu görünce çoh sinirlenir, ama bir şey yapamaz. Padişah da kızını Avcı Amede verir."

(Avcı Ahmet,Akkışla,A.Elgün)

Vezir, kimi zaman iktidar hırsıyla gözü dönmüş, hırslı, bencil, zâlim bir kişidir.Emeline erişmek için her kötülüğü yapabilir:

"... Padişah bir gün hastalanmış; oğullarını yanına çağırmış:

-Oğullarım, eğer ben ölürsem, yerime Kaya geçsin. Hazineleeri Yalçın'a verin; kılıcım ve topraklarım da Acar'ın olsun, demiş. Üç gün sonra da ölmüş. Yerine Kaya geçmiş.Fakat, baş vezir tahta otur-

mak için Kaya'yı öldürmüş. Tahta geçtikten sonra Yalçın'ı da öldürmüş. Sıranın kendisine geldiğini anlayan Acar, babasının atını ve kılıcını alarak kaçmış."

(Üç Arap, İmranlı, D.Kaya)

Avcıbaşının Oğlu masalında da padişahın lalası yer almaktadır. Lala haset, çıkarına düşkün, kıskanç biridir. Padişahı belli bir yönde kışkırtır. Avcıbaşının oğluna çeşitli zor görevler verilmesine sebep olur. Avcı Ahmet masalında olduğu gibi, lala vezirin yaptığını yapar. Her iki masalda yer alan vezir ve lala, harekteleriyle, karakter özellikleriyle aynı kişidir. Her ikisi de padişahı kışkırtır. Padişahın Avcıbaşının oğlunu ve Avcı Ahmet'i zor işlere görevlendirmesine sebep olurlar.

Erciyes Yöresi masallarındaki vezir tipi, gerek menfi gerekse müspet karakterde olsun örnek edilmeye değer ile kaçınılması, şerrinden korunulması gerekenin ortaya konmasında tesirli olan bir tiptir. Vezir, padişahın yanında, emrinde, onnu yardımcısı olarak yer alır. Etkisiz, zayıf padişahları kolaylıkla etkisi altına alabilir, ona istediği yönde hareketler yaptırabilir. Yöremiz masallarındaki vezir tipi, bu yönüyle zekî biridir, fakat zekîliğini çoklukla kötü yönde kullanır. Doğruyu söylemekten korkmayan, gerektiğinde padişahı yanlışları konusunda ikâz eden vezir de Erciyes Yöresi masallarında mühim bir yer tutar.

10. HIRSIİZ,EŞKİYÂ,HARAMÎ,vb.

Türk masallarının genelinde hırsızlığın, haydutluğun, eşkiyalığın suç olduğu, günah olduğu, ahlâk dışı olduğu savunulur. Erciyes Yöresi masallarında da hırsızlığın iyi bir şey olmadığı, adaletin er geç tecelli edip, suçlunun/hırsızın cezalandırılacağı; Allahın böyle kişilere türlü belâlar vereceği tezi savunulur. Kimi masallarda da hırsız, akıllı oluşu, zekîliği ve pratikliği ile Keloğlanı hatırlatır. Zekî olma, zekânın değerlendirilmesi, bir hırsızda bile olsa, hayranlık uyandırır. Baş gelinemeyen hırsıza, daha müspet görevler verilip, onu doğru yola getirme, faydalı hizmetler yaptırma ve sonuçta mükafatlandırma, masallarımızda rastlanılan durumlardır. Hırsız, haramî,eşkiyâ, vb. sonuçta suçu açığa çıkınca cezalandırılır. Her masalda açıkça görülen, müspet olanın masalın sonunda mutluluğa ulaşması, menfi olanın cezasını bulması durumu, içinde hırsız tipinin bulunduğu masallar için de geçerlidir. Çünkü, iyi-kötü mücadelesinde iyinin üstün gelmesi masalın genel kanunudur.

"Zannuşağı" ve "Hırsız" masallarındaki hırsız tipi, zekî, kurnaz, pratik bir karakter gösterir. ilkindeki hırsızın menfi olmasına karşılık, ikincisindeki hırsız, tipik Keloğlan özellikleri taşır; baş gelinemeyen, ele avuca sığmaz bir delikanlıdır. Eski bir hırsızın olanca tecrübesiyle kanun güçlerine yol göstermesine rağmen yakalanmaz. Zekâların yarıştırıldığı bir durumda, hırsız delikanlının zekası üstün gelmektedir:

"... padişaan her şeyini çalarmış; bi tüllü yahalayamazları-mış. Usda bir hırsız, "Ben onu yahalarım" dimiş. Padişah da "Sen onu yahalarsan ben de seni ihyâ iderim" dimiş. O da dimiş ki, "Siz" dimiş, "Onun girdiği pencerenin altına bi gazan gatıran gon, o sarhınca gatırana batar, gitdiği yire iz olur, nere giderse belli olur" dimiş. Onnar da ö:le yapmışlar. Hırsız gice gelmiş. Hırsızlar babayınan oğuluyumuş. Oğlu, babasını sarkıtmış, babası da katırana battınca, "aman o:lum, beni çek, ben gatırana battım" dimiş. O:lu da gurnazımuş, izini belli itmeme için babasının boğazını kesmiş, geçmiş gitmiş. Sabanan bahmışlar ki, gatıranın içinde gafasız bir adam yadır.

(...)

Padişah bahmış ki, bu hırsızla başa çıhamayacak, gavırın padişanın da mezelemesine dayanamamış, çünkü gavır padişaa, "Bir hırsızı yahalayamadılar" diyi aelenirmiş. Padişah demiş ki, "Hırsıza heç bi şey yapmayacaam, üsdelik ona mal mülk de vereceem, yiter ki, şu Rus patişaanın deyneeni çalsın, gelsin" demiş. Hırsız oolan da "İs, dersen Rus patişaanın gendini çalıyım" demiş. Patışah da "E hadi, daş ol da baş yar" demiş.

(...)

Hırsız geliyor, sandığın içine Rus patişaanı goyuyor, develere yükletiyor, alıp geliyor. Türk patişaanın yanında Rus patişaanı çıkarıyor. Hem Türk patişaa hem Rus patişaa tahaccüp idiyo. Hırsıza dünyalık viriyollar. Rus patişaa, Türk patişaana hak viriyo."

(Hırsız, Fertek, M. Öztürk)

Burada zekî, kurnaz bir hırsızın (Keloğlan özellikleriyle) ak, lın önemini belirtmekte bir vasıta olarak kullanıldığını görüyoruz.

Zannuşağı masalında ise, iyiliğe kötülükle muamele eden, başkasının hakkını gaspeden, menfi bir hırsız tipi vardır. Sonuçta kanun önünde muhakeme edilip, mahkum edilecektir:

"... adam bir süre sonra türkmen'e demiş ki, "Arkadaş, ikimiz de aynı işde çalışıyoruz, aynı yerde yatıp kalıyoruz, aynı parayı alıyoruz. Birimizin aldığı parayı yiyelim, diğerimizinkini de biriktirelim. Memleketlerimize gideceğimiz vakit biriktirdiğimiz paraları bölüşürüz" demiş. anlaşılmışlar. Aradan zaman geçmiş, adam, Türkmen'e demiş ki, "Arkadaş bana memlekette mektup geldi, ben memleketime gideceğim, şu paralarımızı bölüşelim" demiş. O gün paralarını bölüşmüşler. Gece olmuş, paralarını cüzdanlarına koymuş uyumuşlar. adam, gizlice Türkmen'in cüzdanını aşırıp gün ağarmadan kaldıkları handan ayrılmış. Sabah olup cüzdanını yerinde bulamayan Türkmen döğünmeye başlamış.

(...)

Komşular geliyorlar. Ramazan Ağa da evdeymiş. Hep beraber bunu yakalayıp karakola teslim ediyorlar. Cüzdanı, hâkim bunlara veriyor.

(Zannuşağı, Bünyan, S.B. Akbaş)

Yapılan iş, hareket, belli bir zaman sonra pişmanlığa sebep olabilir. eşkiya da yaptığı işin iyi olmadığını, açgözlülüğünün cezasız kalmadığını idrak edebilir. Bu, bir anlamda tövbe etmek, iyiliğe yönelmektir. Buna örnek "Üç Talihsiz adam" masalındaki eşkiyâdır:

"... padişah, şehrin sorunlarını daha yakından tespit edebilmek için bir gün tebdil-i kıyafetle halkın arasına karışmış. Derken efendim, şehri dolaşırken bir dilenciye rastlamış. Dilencinin iki gözü körmüş. Dilenci elini açmış, gelen geçenden para istiyor ve sadaka verenlerden 'Allah rızâsı için bana bir tokat atın ' diyerek ricada bulunuyor, başını uzatıp suratına tokat attırıyormuş.

Padişah, gördüğü kör dilenciye huzuruna almış, demiş ki, "Sen neden sadaka aldıktan sonra suratına tokat attırıyorsun?" demiş. Dilenci, "Devletlüm" demiş, "Ben zamanında çok güçlü. kuvvetli ve çevreyi dehşete salan bir eşkiya idim. Dağlarda yol keser, adam soyardım. Bir gün yine bir bezirgan kervanının yolunu kestim. Bezirgan, kendilerini öldürmezsem, gözümün birine bir macun çekeceğini ve o zaman benim yeraltındaki bütün hazineleri göreceğimi, böylece çok engin olacağımı söyledi. Ben de canlarını bağışlayıp, gözümün birine macun çektirdim. Bezirganbaşının dediği gibi çıktı; yeraltında ne varsa görmeye başladım. Fakat ben kanaatsizlik ettim, öbür gözüm de sürmesini istedim. Bezirganbaşı, kör olacağımı hatırlatıp yalvardı ise de aldırış etmedim. Canından korkan adamcağız, istemeyerek öbür gözüm de macun sürdü. İşte o anda iki gözüm de kör oldu. Geçimimi temin etmek için şimdi dileniyorum, ahmaklığıma doymayayım diye de tokat attırıyorum. Kendi cezamı kendim veriyorum" demiş.

(Üç Talihsiz adam, Kangal, R. Tarhan)

Haramî, erciyes Yöresi masallarından yalnızca "Kırk Haramiler" masalında geçmektedir. Kırk haramîden otuz dokuzu öldürülür, bir tanesi kurtulur. Bunlar, bir değirmende yşarlar; geleni geçeni, bu arada özellikle de pamukçuları soyarlar. En sonunda padişahın kızı, haramîlerin otuz dokuzunu öldürür. en sonuncusu akıllıdır. kurnazdır ve kincidir. intikam almak üzere sayısız hediyelerle padişaha gelir, kızın ister. Padişah, kızını verir. Kıza olmadık eziyetler eder; kız kaçar, kurtulur ve padişahın oğluyla evlenir.

"... Gece hırsız bu şeeere gelir. Çocuklara şeker neyim alır,

onnarı gandırır. Onnara "Pambihçılar gız getirdi mi?" der. Onnar da her şeyi annadırlar, evi gosderiler. Geder gasaptan ciğer alır, onu aslana, gaplana atar, içeri girer. Er avrat içeride uyullarımış.Gı, zın saçından dutar, yahalar, "Gah bahalım gahbe" dir. O da "Sus, e, rim duymasın" dir. Tam gapının yanında, satırı alır, gafasına vurur, ikiye ayırır, gendisi de bayılır. eri gahıyor, bahıyor ki, gucağında garısı yoh; gannar içinde ölüyü görücü o da oraya bayılıyor.Padişaa , bunnarı annadırlar, padişah bunnarı tahdına otutturuyor."

(Kırk Haramîler,Fertek,M.Öztürk)

Her masalda olduğu gibi, iyiler sonuçta mutluluğa, kötüler de hakettikleri cezâyâ ulaşırlar. Bu durum, hırsız, haramî, eşkiyâ, vb. tiplerin olduğu masallar için de geçerlidir.

YAHUDİ TİPİ

Masallarımızın "Köse tipi"ni hatırlatan, birçok bakımdan ona benzeyen bir tiptir. Akıllı, kurnaz, çıkarına düşkün bir karakterdedir. Tecrübeli, yaşlı, gecim sıkıntısı olmayan, hatta zengin sayılabilecek biridir. Parayı, malı, mülkü sever. İsteklerine ulaşmak için kendince kurnazlıklara başvurur. Kendinden daha zeki biri (ki, bu çoklukla, Köse'de olduğu gibi Keloğlan'dır.) tarafından yenilgiye uğratılır. Bu, apaçık bir yarış değildir elbette. Herhangi birinin elindeki değerli bir eşyâyı almak, ama bunu kurnazlıkla yapmak, en çok başvurduğu davranıştır. Karşısındaki şahsı küçük görür, önemsemez; fakat çoklukla da o kişi, Yahudiden daha baskın çıkar ve Yahudi emeline ulaşamaz.

Yahudi, masallarımızda daha çok güldürücü bir unsur olarak yer alır. Fakat, güldürürken masalla birlikte (Köse'de olduğu gibi) insanımıza, gençlerimize hayatta karşılaşılabilecekleri çeşitli kurnazlıkların, hainliklerin örneği sunulur ve onlarda belli bir davranış özelliği gelişmesine yardımcı olunur.

"... karısı, Delioğlana culuğu veriyor, "Al bu culuğu padişaha götür, yesin, bana da bir ihsanda bulunsun" diyor. Delioğlan culuğu alıp saraya varıyor.(...) Padişah, "Pekiyi, culuğu meydana koy, iki vezirime, bir bana, bir de sana bu culuğutaksim edeceksin" demiş. Uyluğun birini bir vezirin uğruna itmiş, gözüne bakmış. Diğeri ni öbür vezirin uğruna itmiş, yüzüne baktıktan sonra, başı padişaha vermiş, gövdeyi de kendine doğru çekmiş. "Şevketlüm, baş başa layık, kış kışa layık, gövde de benim gibi fakir fukaraya layık" demiş. "Aferin Delioğlan, taksimi dölek yaptın, şuna beş yüz kırmızı lira verin" diyor.

(...)

Akşam, Yahudinin hanımı, kocasına demiş ki, "Bana bak Girilos, Delioğlana kim verdiyse bir culuk vermiş. Deli hatça bu culuğu pişirmiş, Delioğlan da padişaha götürmüş, padişah beğenmiş, beş yüz lira vermiş. Karısına su getir dediydim, it gavur sen bizim suyumuzu getir dedi" demiş. Kocası, "Ne yapalım ya?" demiş. Karısı, "Bü-

yük culuğu kes, sâde yağda kızartayım, kalaylı tepsiye koyum, ipekli bohçaya sarayım, götür daha çok para verirler" demiş. "vay hanım doğru söyledin." Yapmış yakıştırmışlar, Giriloş, padişahın yanına varmış. Padişah, iki vezirime, bir bana, bir de sana taksim et, tez ol" demiş. Yahudi, padişahı en güzel yerini vermiş. "Yok, taksim dölek olmadı" demişler. Padişah, "Delioglanı çağırın" demiş. Delioğlan taksimi yapmış, gövdeyi kendine çekip padişahın önünde bir güzel yemiş. Padişah çok gülmüş, "Bu şahudinin kıcının üzerine bin beş yüz deynek vurulacak, burası eğlence yeri değil" demiş.

(Delioğlan, Bünyan, S.B. Akbaş)

Kaz gelecek yerden tavuğu esirgemeyen Yahudi, çoklukla tavuktan da olur. Çıkartı için hiç bir fedakarlıktan kaçınmaz. Tatlı dilidir, kuz postuna bürünmüş kurt gibidir.

"... iki tane balık tuttu. Bunları bir kabın içine koyup evine getirirken Yahudiyi kendini bekler buldu. Meğerse aynı gece Yahudi de bir düş görmüş, ona da bir ses "Balıkçının oğlunun bu gün tutacağı balıklar tılsımlıdır, tanesine ne isterse ver, al" demiş. Böylece, Yahudi, Balıkçının oğlunun gördüğü düştten habersiz balıklara alıcı çıktı. Delikanlı önce "satmam" dediyse de Yahudinin tatlı dilinden ve teklif ettiği paranın çekiciliğinden kendini kurtarmayarak esmer balığı sattı. Yahudiye satılan balık, her gün bir sarı altın kusuyordu."

(Balıkçının Oğlu, Kırşehir, V. Arseven)

Yahudi tipi, esas itibarıyla fıkralarımızda görülün bir tiptir. Masallarımızda ise, Köse tipinin benzeri olarak yer almaktadır.

1.HAYVANLARLA KONUŞAN ADAM

Derleyen : S.Burhanettin Akbaş

Anlatan :

Derl. Yer : Bünyan/Kayseri

Derl. Tarihi :

EPİZOTLAR:

1.At ile köyüne giderken bir adam,yolda boğuşan iki yılandan kara yılanı öldürerek beyaz yılanı kurtarır.

2.Beyaz yılan dile gelir;peripadişahının oğlu olduğunu söyleyerek,kendisini babasına götürmesini ister.

3.Adam gitmek istemeyince beyaz yılan adamın ağzına tükürür;adam bu yolla bütün hayvanların dilini anlar.

4.Adam, ahırındaki hayvanların konuşmalarını dinleyerek,ona göre tavır alır.

2.SAÇI DORU

Derleyen : Rahmi Höyük

Anlatan : Hamit Höyük,51 yaşında,okur-yazar

Derl. Yer : Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Bir adamın bir oğlu,bir de kızı vardır.Büyük olan kız evlenmek isteyince evden kovulur.

2.Kız.başına bir işkembe geçirerek Keloğlan kılığına girer;evi terkeder.

3.Kız keloğlan,padişahın oğlunu canavarın elinden kurtarır.Çocuk,Kız Keloğlan'a babasından Saçı Doru adlı atı istemesini söyler.

4.Kız Keloğlan,padişahın Saçı Doru'yu alır ve bir başka ülkede bir yarışma kazanarak o ülkenin padişahının kızıyla evlenir;fakat kendisi de kız olduğundan karısıyla yatmaz.

5.Padişah,Kız Keloğlan'a zor görevler verir; Keloğlan,atı sayesinde bütün zor görevleri başarır.

6.Cennetten cennet kuşunu getirirken hurilerin bedduasıyla erkek olur ve karısıyla mutlu bir hayat sürer.

3.AHMET İLE MEHMET

Derleyen : Şeref Boyraz
 Anlatan : Alaaddin Yıldırım
 Derl. Yer : Kayseri
 Derl.Tarihi : Şubat-1991

EPİZOTLAR:

1.Fakirliğinden bezen ve çalışıp para kazanmak isteyen Mehmet, yollara düşer.

2. Yolda bir cenazeye rastlar. Ölen kişi borçlu olduğundan cenazesi kaldırılmaz.

3. Mehmet, adamın borcunu öder,cenaze kaldırılır. ölen adamın ruhu (Ahmet) Mehmet'e arkadaş olur ve birlikte çalışmaya başlarlar.

4.Mehmet, bey kızına âşık olur; Ahmet'in sayesinde kız ile evlenir.

5. Kız.karnında yılan olduğundan konuşamaz. Ahmet, kızı bu dertten kurtarır ve ortadan kaybolur.

6.Mehmet köyüne döner; karısıyla mutlu olarak yaşar.

4.ZANNUŞAĞI

Derleyen : S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan : Mehmet Sıtkı Işıtır,68 yaşında,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer : Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Türkmenin biri, çalışmak için İstanbul'a gider,bir adamla arkadaş olur.

2.Adam,birlikte çalışmayı teklif eder,Türkmen kabul eder.

3.Bir müddet sonra adam,Türkmen'in parasını çalıp gider.

4.Türkmen,adamı bulmak için yollara düşer; yolda iki adama rastlar,bunların adı "Zannuşağı"dır ve gizli bilgilere sahip kişilerdir.

5.Zannuşakları parayı çalan adamı bulur,kadıya teslim ederler,

6.Mahkemede Türkmen haklı çıkar,parasına kavuşur.

5.AYDOĞDU VE GÜNDOĞDU

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan :Feride Atik,60 yaşında,okuma,yazması yok.
 Derl. Yer : Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Okulda hoca, talebelerine "rüya görür, bunu birine anlatmak isterseniz, o kişi de hayır ola demezse anlatmayın" der.
- 2.Çocuklardan biri günün birinde rüya görür ve "hayır ola" demeyen kimseye anlatmaz.
- 3.Rüyasını padişaha da "hayır ola" demediği için anlatmayan çocuğu, padişah zindana attırır.
- 4.Padişahın kızı, oğlanı görür ve sevdalanır.
5. Komşu ülkenin padişahı, kızın babası padişaha çeşitli sorular sorar, bilemediği takdirde savaş açacağını söyler.
- 6.Oğlan,bu soruları cevaplar,padişah oğlana kızını verir.

6.BABA VASİYETİ

Derleyen :Önder Çağırın
 Anlatan :Hıfzı Uğurlu,1946 doğumlu,Lise mezunu
 Derl. Yer :Felahiye/Kayseri
 Derl. Tarih :1981

EPİZOTLAR:

- 1.Yaşlanan baba,üç oğluna ava çıkmamalarını vasiyet ederek ölür.
- 2.Çocuklardan ikisi ava çıkar; avda birbirlerini kaybederler.
- 3.Oğlanlardan biri bir köye musallat olan canavarı öldürerek, köyü bu musibetten kurtarır;o köyde bir kızla evlenir.
- 4.Himayesine aldığı bir kadın, karısını kaçırarak satmak ister.
- 5.Oğlan,karısını bir müsabakayı kazanarak tekrar alır.
- 6.Oğlan,kardeşini bulur; hainlik eden yaşlı kadını nehre atarlar.

7.KİLEMEN CENGİZ AKKIZ

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan :Feride Atik,60 yaşında,okuma-yazması yok.
 Derl.,Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Bir adamın üç kızı vardır ve bunlar,Bey oğlunun kendileriyle evlenmeleri halinde çeşitli vaatleri yerine getireceklerini söylerler.
- 2.Bey oğlu bunları duyar ve üç kızla evlenir.
- 3.Büyük ve ortanca kız vaatlerini unuttur; küçük kız vaadi olan kız ve oğlanı doğurur.
- 4.Küçük kızı kıskanan ablaları,bir cadıyla işbirliği yaparak,küçük kızın çocukları yerine it eniği koyarlar.
- 5.Bey oğlu,it eniklerini görünce,küçük kızı dışarı attırır.
- 6.Çocuklar büyür.Cadının ayartmasıyla kız,ağabeyinden zor isteklerde bulunur;oğlan,Hızır'ın yardımıyla zor işlerin üstesinden gelir.
- 7.Bey oğlu,oğlanı evine davet eder; oğlan babasına hakikatleri anlatır.
- 8.Bey oğlu,kıskanç karılarını ve cadı karıyı cezalandırır.

8.KELOĞLAN

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan : Ali Bürüngüz,1914 doğumlu,1987'de ölmüş,tahsili yok.
 Derl. yeri :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Babaları ölen Keloğlan ve Akıllı oğlan,babalarından kalan malı bölüşürler.
- 2.Keloğlan,payına düşen uyuz danayı kargalara satar/sattığını zanneder.
- 3.Dananın parasını almak üzere kargaalra varan Keloğlan,kargaların laftan anlamamaları üzerine onların yuva yaptıkları dalları sökmeye başlar.Söktüğü bir dalın dibinde bir küp altın bulur.
- 4.Keloğlan,kardeşiyle altınları bölüşürken komşuları görür ve ondan altın ister.

5.Keloğlan,açgözlülük eden komşusunu kuyuya atar

6.Köy ahalisi kayıp komşuyu arar; Keloğlan,komşuyu kuyuya attığını söylese de Akıllı oğlan,köylüleri kandırır.

9.KARAPAÇAVRA

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş

Anlatan :Necip Kocabay,80 yaşında,tahsili yok.

Derl. Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Padişah ölürken,"kapımıza gelecek kişilere sırasıyla üç bacınızı vereceksiniz" diye vasiyet eder.

2.Padişahın oğulları,kapılarına gelen Kurt,Baykuş ve Hoca'ya kız kardeşlerini verirler.

3.Padişahın oğulları evlenmek için kız aramaya çıkarlar;bir kuyu görürler,büyük ve ortanca oğlan kuyuya inemez.

4.Küçük oğlan kuyuya iner;kuyuda kız kardeşleri ve enişteleri ile karşılaşır.

5.Kuyuda bir devin elinde bulunan üç kızı kurtarır ve kızlarla evlenirler.

6.Küçük oğlanın karısını Karapaçavra kaçıırır.

7.Küçük oğlan,eniştelерinin yardımıyla karısını kurtarır,Karapaçavrayı da öldürür.

10.DELİ OĞLAN

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş

Anlatan :Mehmet Cıngıllıoğlu

Derl. Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Deli oğlan bir ağanın sepetini taşır;ağa,Deli oğlan'a bir hindi verir.

2.Deli oğlan, hindiyi pişirterek padişaha hediye götürür.

3.Padişah,deli oğlanın saflığından hoşlanarak,ona beşyüz altın verir.

- 4.Bunu duyan Yahudi de bir hindi kızarttırarak padişaha götürür.
 5.Yahudinin niyetini sezen padişah,ona da beşyüz deynek vurdu-
 rur.

11.AHMED'İN KADI OLDUĞUNUN HİKAYESİ

Derleyen :Muttalip Ünal
 Derl. Yer :İncesu/Kayseri
 Derl. Tarih :1986

EPİZOTLAR:

- 1.Askerlik dönüşü İstanbul'a iş aramaya giden Ahmet,İstanbul' da börek satmaya başlar.
- 2.Zabıta kılığına giren padişah,Ahmet'ten börek alır,parası olmadığına söyler.
- 3.Ahmet,padişahı daha önce kendisini döven zabıta zannederek dövmeye kalkarsa da vezir,Ahmet'i ikaz eder.
- 4.Padişah,Ahmet'in saflığına,dürüstlüğüne bakarak,Üsküdar kadısı yapar.
- 5.Ahmet,kadılıkta kaldığı süre içinde,halk çok mutlu yaşar.
- 6.Bir müddet sonra padişah,Ahmet'i bol para vererek memleketine gönderir.

12.NİGAR İLE BAHTİYAR

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan :Mehmet Cıngıllıoğlu
 Derl. Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Evladı olmayan padişahın karısı Allah'a yalvarır;duası kabul olur ve bir yüzü yılan,bir yüzü insan bir çocuğu dünyaya gelir.
- 2.Çocuğa bir öksüz kız bakar,büyütür;analığının zoruyla da bu oğlanla evlenir.
- 3.Kız gerdek gecesinde anasının tavsiyesiyle,yılan oğlan gömleğini çıkarınca gömleği ateşe atar,oğlan yakışıklıbbir delikanlı olur.
- 4.Oğlan, gelecekte padişah olacağından uzak bir yere okumaya gider.

5.Kızı,periler elinde esir olan Bahtiyar isimli biri kaçıırır;er, avrat olurlar,kızın çocuğu olur.

6.Bahtiyar,kızı ve çocuğunu bir konağa gönderir; burası Bahtiyar'ın babasının konağıdır.

7.Konakta kalan kızı,Bahtiyar her gece görmeye gelir.

8.Konakta yangın çıkar,periler Bahtiyar yanıyor sanarak kendilerini ateşe atarak yanarlar,Bahtiyar kurtulur.

9.Padişahın oğlu,karısını aramak için Bahtiyar'ın memleketine gelir.

10.Kız,çocuğunu Bahtiyar'a bırakıp,ilk kocasıyla memleketine döner.

13.MARAŞLI GÜNDEŞLIOĞLU

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş

Anlatan :Feride Atik

Derl. Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Çok zengin olan Gündeşlioğlu'na bir gün bir kuş,"Başına bir iş gelecek,gençlikte mi,kocalıkta mı gelsin?" diye seslenir.

2.Gündeşlioğlu "Ne gelecekse gençlikte gelsin"deyince,herşeyi- ni kaybeder.

3.Gündeşlioğlu,bulunduğu yeri terkederek bir yere gelir ve oraya çoban durur,

4.Bezirganın biri karısını kaçıırır; Gündeşlioğlu da orayı terkeder.

5.İstanbul'a varan Gündeşlioğlu'nun başına talih kuşu konar, Gündeşlioğlu İstanbul'a padişah olur.

6.Karısını ve iki çocuğunu bulan Gündeşlioğlu,bezirganı da cezalandırır.

14.AVCI AHMET

Derleyen :Tülay Şahin

Anlatan :Muhlise Yüksel,1895 doğumlu.

Derl. Yer :Kayseri

Derl. Tarih :Şubat-1977

EPİZOTLAR:

1.Avcı Ahmet avlanırken, su kenarında bir sandık bulur; açar,içinden bir ejderha çıkarak Ahmet'in boynuna dolanır.

2.Avcı Ahmet,ejderhaya kendisini öldürmemesi için,çeşitli hayvanlara danışmayı teklif eder.

3.Çeşitli hayvanlara ve ağaçlara danışırlar,hepsi de insanoğlunun aleyhinde konuşur.

4. Son olarak tilkiye danışırlar; tilki ejderhayı kandırarak tekrar sandığın içine sokar ve Avcı Ahmet kurtulur.

5.Avcı Ahmet tilkinin iyiliğine karşılık onu evine davet eder.

6.Avcı Ahmet,karısının ve komşularının sözlerine kanarak tilkinin kürküne göz koyarsa da tilki kuyruğu kopması pahasına kaçıp kurtulur.

15.TASA KUŞU

Derleyen :Tülay Şahin

Derl. Yer :Kayseri

Derl. Tarih :1984

EPİZOTLAR:

1.Sülün kız,herşeyi tasa eden biridir.Anasının bütün nasihatlerine rağmen,kız bu huyundan vazgeçemez.

2.Günün birinde Tasa kuşu,Sülün kızı kanatları arasına alarak çeşit çeşit kuşun ötüştüğü bir bahçeye götürür.

3.Kız burada da "Binbir kulağım olsa da binbir sesi bir anda duysam" diye tasa çekmeye başlar.

4.Bütün kuşlar susar; Tasa kuşu uçup gider; kız yaptıklarına pişman olur,o günden sonra da bir daha tasa çekmez.

16.ASLANLI

Derleyen :İbrahim Doğan

Anlatan :Seher Taşçı,40 yaşında.

Derl. Yer :Bünyan/Kayseri

Derl. Tarih :Mayıs-1990

EPİZOTLAR:

1.Aslanlı adında biri, karısına kılıcını ve pazubandını bırakır ve oğlu olursa arkasından göndermesini söyleyerek evden ayrılır.

2.Kadın bir oğlan doğurur.Oğlan büyür,anasından babasını sorar.

3.Kadın,oğlana pazubandı ve kılıcı vererek,babasını tarif ederek gönderir.

4.Oğlan bir yerde,yol parası almadan geçit vermeyen biri ile savaşı ve yaralanır,

5.Savaştığı adam babasıdır ve Aslanlı oğlunu pazubandı ve kılıcından tanıyarak savaşı keser; baba-oğul kavuşurlar.

17.ŞAİR

Derleyen :Alaaddin Korkmazlar
Anlatan :Mehmet Karaduman,1918 doğumlu
Derl. Yer :Talas/Kayseri
Derl. Tarih :1993

EPİZOTLAR:

1.Şairin birine rüyasında "Başını bir iş gelecek,gençlikte mi, kocalıkta mı gelsin?" derler; o da "Şimdi gelsin" der.

2.Şair,malını mülkünü,iki çocuğunu kaybeder; çobanlık yapmaya başlar.

3.Şairin karısını zengin bir tüccar kaçıırır.

4.Ülkede bir marş yarışması açılır,şair bu yarışmada birinci gelecek,padişahın baş katibi olur.

5.Şair,karısını ve çocuklarını bulur,tüccarın kellesini vurdurur, yeniden mutlu bir hayat yaşarlar.

18.KELOĞLAN

Derleyen :Abdullah Elgün
Anlatan :Ahmet Elibüyük,63 yaşında,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Akkışla/Kayseri
Derl. Tarih :1990

EPİZOTLAR:

1.Keloğlan odun toplarken küçük yılanı büyük yılanlırdan kurtarıp eve getirir.

2.Küçük yılan Keloğlanı Şahmeran'a götürür;Şahmeran,Keloğlan'a bir kutu,bir ayna, bir de kese verir.

3.Keseden altın dökülür,ayna akıl verir,kutudan verilen emirleri yerine getiren dev çıkar.

4.Keloğlan elindeki sihirli eşyaların yardımıylapadişahın kızı ile evlenir; her isteğine kavuşur.

19.AVCI AHMET

Derleyen :Abdullah Elgün
Anlatan :Mehmet Karaduman,1918 doğumlu.
Derl. Yer :Akkışla/Kayseri
Derl. Tarih :1993

EPİZOTLAR:

- 1.Avcı Ahmet adında biri,vezirin karısını sever.
- 2.avcı Ahmet ölür,geride bir oğlu kalır.Oğlan büyüyünce o da avcılık yapmaya başlar.
- 3.Vezir,Avcı Ahme'ten alamadığı intikamı oğlundan alamk için.padişahı kıskırtarak oğlandan zor isteklerde bulunmasını sağlar.
- 4.Oğlan,padişahın buyurduğu zor işlerin üstesinden gelir,padişah da kızını vererek oğlanı mükafatlandırır.

20.KARA KÖSE

Derleyen :Mustafa Ekinci
Anlatan :Mustafa Kapusuz,22yaşında
Derl. Yer :Yeşilhisar/Kayseri
Derl. Tarih :Temmuz-1991

EPİZOTLAR:

- 1.Yaşlanan baba,oğullarına Kara Köse'ye çırak olmamaları yönünde vasiyette bulunur.
- 2.Baba öldükten sonra,büyük ve ortanca oğlan Kara Köse'ye çırak olurlar ve Kara Köse'nin eziyetleri sonucunda ölürler.
- 3.En küçük oğlan Ağabeylerinin intikamını almak için Kara Köse'ye çırak olur ve yaptığı işlerle Kara Köse'yi canından bezdirir.
- 4.Kara köse,küçük oğlandan kurtulmak için karısıyla evden kaçarsa da,bilmeden beraberinde oğlanı da götürür.

5.Kara Köse,oğlan sanarak kendi karısını kuyuya atar.

6.Oğlan da Kara Köse'yi kuyuya atar,eşya yüklü hayvanlarla evlerine döner.

21.PADİŞAHIN OĞLU

Derleyen :Mustafa Ekinci
Anlatan :Ali Kaya,55 yaşında
Derl. Yer :Yeşilhisar/Kayseri
Derl. Tarih :Temmuz-1991

EPİZOTLAR:

1.Padişah hastalanır,derdinin çaresi bir balıktır.

2.Padişahın oğlu balığı yakalar;fakat balığa kıyamaz bırakır.

3.Padişaha oğlunun yaptığı anlatılır,padişah oğlanı o diyardan kovar.

4.Oğlan gittiği yerde bir arkadaş bulur,birlikte kahvehanelerde saz çalarak zengin olurlar.

5.Oğlan,arkadaşından o ülkenin kızına dünür gitmesini ister.

6.Oğlana padişah kızını verir;kız o güne kadar bir çok kişi ile evlenmiş;fakat geredek gecesi sabahları damatlar ölü bulunmuştur.

7.Oğlan gerdeğe girer,arkadaşı da gizlice odaya girer.Kızın ağzından bir yılan çıkıp oğlanı sokacakkken arkadaşısı yılanı öldürür.

8.Oğlan ve arkadaşısı kızı alıp memleketlerine dönerlerken,arkadaşı oğlana bir çamur vererek,babasının ilacının bu çamur olduğunu söyler ve kaybolur.

9.Oğlan memleketine gelir,padişah çamurla tedavi olur,tekrar mutlu şekilde yaşarlar.

22.DALYAN YUSUF

Derleyen :Mustafa Ekinci
Anlatan :İhsan Kocaman,22yaşında
Derl. Yer :Yeşilhisar/Kayseri
Derl. Tarih :Temmuz-1991

EPİZOTLAR:

1.Bir adam elinde bir çubuk,bir gül,bir de karabiberle giderken ar-

kadaşına bunların neye benzediğini sorar.

2.Adamın arkadaşı,çubuğun Dalyan Yusuf'un boyuna,gülün yanağına, karabiberin de yanağındaki bene benzediğini söyler.

3.Bu sözleri duyan bir kız,gıyabında Dalyan Yusuf'a âşık olur.

4.Kız,atları takip ederek Dalyan Yusuf'un çadırına varır,Dalyan Yusuf kızla evlenir.

23.AĞLAYAN AYVA GÜLEN NAR

Derleyen :S.Burhanettin akbaş

Anlatan :Necip Kocabay

Derl.Yer :Bünyan/Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Bir padişahın 39 tane kızı vardır ve karısına "Eğer kırkıncısını da kız doğurursan kelleni vurdururum" der.

2.Kadın yine kız doğurur,korkusundan padişahı oğlan doğdu diye kandırır.

3.Çocuk sünnet olma çağına gelince,hakikat anlaşılmasın diye bir seyahate çıkar;yolda rastladığı cin, kıza iki kıl verir.

4.Kız bir ülkeye varır;Cin'in yardımıyla o ülke halkını rahatsız eden canavarı öldürür.

5.Ülkenin padişahı kızın kız olduğunu bilmediğinden ona kızını verir.

6.Padişahın kızı,devlerin ayna ve tarağını ister,kız-oğlan getirir.

7.Devler,ayna ve taraklarını çalan kız-oğlana beddua ederler,kız-oğlan olur;padişahın kızıyla karı-koca olurlar.

24.ZÜMRÜDÜ ANKA KUŞU

Derleyen :Serap Buyruk

Anlatan :Emine Sökmen,1945 doğumlu.

Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :Temmuz-1994

EPİZOTLAR:

1.Bir paşanın üç kızı vardır;Paşa şehre giderken kızlarına ne iste-

diklerini sorar.

2.Büyük kız bir çadır,ortanca kız bir halı,küçük kız da Zümrüdü Anka kuşunu ister.

3.Zümrüdü Anka aslında padişahın oğludur ve Paşa,padişahı satrançta yenerek oğlunu alıp kızına getirir.

Kızın teyzesinin kızı bir tuzak hazırlayarak Zümrüdü anka'yı yaralar,kuş uçup gider.

5.Kız,Zümrüdü Anka'yı aramaya çıkar,devlerin beyninden yaptığı ilaçla Zümrüdü Anka'nın yaralarını iyileştirir ve iki genç evlenir.

25.ÜÇ ASKER KAÇAĞI

Derleyen :Rasim deniz
Anlatan :Fadime Yıldırım
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Üçasker kaçağı dağlarda gezerken tepesinde iki gözü olan bir çobana rastlarlar.

2.Akşam olunca üç asker kaçağı çobanın çardağında geceleme isterler;çoban bunlardan birini şişe takıp kızartarak yer.

3.Çoban uyuyunca,askerlerden biri çobanın gözüne şiş sokar,çoban sabaha kadar kıvrılır.

4.Sabah olunca iki asker kaçağı koyun derisine bürünerek çardaktan kaçarlar ve tekrar birliklerine teslim olurlar.

26.TİLKİ PAŞA İLE TOSBAĞA

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Hanifi Ertas
Derl. Yer : Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Tilki ile tosbağa ortak ekin ekerler.

2.Hasat zamanı tilki.taneyi alıp değirmene götürür;dağarcığında bir tek buğday vardır.

3. Değirmenciye oyun oynayan tilki, torbasını unla doldurtturur.

4. Tilki Unu alıp bir eve varır, gece evin ineğine unu verir, ev sahibini suçlayarak ineği alır.

5. İneği verir, evin kızını alır; kızı çobana verir, çoban tilkinin torbasına köpeğini koyar.

6. Torbayı açan tilkiyi köpek kovalar.

27. ASLAN İLE KAPLAN

Derleyen : Rasim Deniz

Anlatan : Fatma Ertaş

EPİZOTLAR:

1. Evlendiği her kadını altı ay geçmeden öldüren bir padişahın, son evlendiği kadından bir oğlu olur.

2. Oğlan büyür ve padişahın, annesini öldüreceğinden korkarak annesini alarak kaçır.

3. ana-oğul bir mağaraya yerleşirler; burası Topal Dev'in mağarasıdır.

4. Oğlan ava gidince Topal Dev gelir, kadını görür, kadın Dev'i saklar.

5. Kadın, Topal Dev ile karı-koca olurlar ve oğluna çeşitli tuzaklar hazırlar.

6. Dev, oğlanı bir kuyuya atar, oğlanı kuyudan kervancılar kurtarır.

7. Oğlan, anasını, Dev'i aslanına kaplanına parçalatır.

28. TOSUN AĞACI

Derleyen : Rasim Deniz

Anlatan : MehmetAli ateş

EPİZOTLAR:

1. Bir adamın karısı hamiledir ve kadın kocasına "Benim karnımdaki oğlan veya kız olursa, bu seneki buzağı da onun kismetidir" der.

2. Kadın bir oğlan, inek de bir erkek buzağı doğurur.

3. Kadın ölür, adam yeniden evlenir.

4.Oğlan,her gün tosunu otlatmaya götürdüğünde,tosunun boynuzlarından akan türlü yemeklerle karnını doyurur.

5.Analık,tosunu kestirmek için bahaneler uydurur.

6.Tosun kesileceğini anlayınca,oğlanı sırtına aldığı gibi gözden kaybolur.

7.Oğlan tosunuyla bir deniz kenarına gelir, orda başka bir tosun ile karşılaşır; karşılaştığı tosun,oğlana iki kıl vererek zorda kalınca bu kılları birbirine sürtmesini söyler.

8.Oğlan bir şehre gelir; girdiği bir iddiayı kaybedince elindeki herşeyini alırlar.

9.Kılları birbirine sürter,tosun gelir; tosunun yardımıyla ye, ni bir iddiaya girerek kazanır.

10.Oğlan,tosuna her şeyini yükleyerek oradan ayrılır.

29.ŞAHMERAN

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Veysel Ata
Derl Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Üç arkadaş,dağdan odun taşırlarken içinde bal olan bir kuyuya rastlarlar.

2.Balı çıkarması için aralarından birini kuyuya indirirler; sonra da bala ortak olmasın diye onu orada bırakıp kaçarlar.

3.Adam, kuyunun dibinde bir ışık görür,oraya doğru ilerlerken Şahmeran ile karşılaşır.

4.Şahmeran,adama ciğerinin her derde devâ olduğunu söyler.

5.Şahmeranla karşılaşan insanların yüzü de pul pul olur; bu adamın yüzü de yılan yüzüne döner.

6.Ülkenin padişahı hastadır; adamı görünce padişaha haber verirler.

7.Padişah,adamdan Şahmeran'ın yerini öğrenir; Şahmeran'ı yakalatıp ciğerini çıkarttırarak tedavi olur.

30.KÖSE MUSA

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Nebi Sungur

Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Köse Musa,ineğini satmak üzere pazara götürür,ineğini pazar-
da çalarlar.

2.Köse Musa can sıkıntısıyla taşı taşa vurur,taştan bir heybe
dolusu altın çıkar,alıp köyüne döner.

3.Bunu gören köylüler,ineklerini pazara getirirlerse de alan ol-
maz.

4.Köylüler,Köse Musa'yı kıskanarak ortadan kaldırmaya karar ve-
rirler.

5.Köse Musa'yı çuvala koyup ırmağa atmaya getirirlerken,Köse Musa
çuvaldan çıkar,yerine hiç bir şeyden haberi olmayan bir çobanı koyar
ve çobanın sürüsünü alarak oradan ayrılır.

6.Köylüler,Köse Musa sanarak çobanı ırmağa atarlar.

7.Köse Musa'yı önünde sürüyle gören köylüler,sürü sahibi olmak
için kendilerini ırmağa atarak boğulurlar.

31.KÖSE

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Hasan Yılmaz

Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Oğlanın birisine babası, "Üç ismi bir arada bulursan o evinkızıyla

evlen" diye vasiyette bulunur.

2.Oğlan böyle bir aileyi bularak kızlarıyla evlenir.

3. Oğlan,babasının mallarının icarını almak için İstanbul'a giderken bir Köse ile arkadaş olur.

4.Yolda giderlerken bir yerde konaklarlar; oğlan uyuyunca Köse oğlanın silahını alır,oğlanı tehdit ederek onun yerine geçer.

5.Padişah oğlanın dayısıdır; Köse kendisini oğlan diye tanıtip padişaktan çeşitli isteklerde bulunur.

6.Padişah,Köse'nin istekleri olan şeyleri getirmesi için oğlanı görevlendirir.

7.Oğlan ,Hızır'la karşılaşır,Hızır'ın yardımlarıyla verilen görevleri yerine getirir.

8.Padişah,hakikati öğrenince,Köse'yi atın kuyruğuna bağlatarak cezalandırır.

32.BAHTİYAR

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Fatma Oğuz

Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Kocası askere giden bir gelini kocasının ailesi evden kovar.

2.Gelin gidip mezarlıkta otururken,Bahtiyar isimli biriyle karşılaşır.

3.Bahtiyar,kuşların elinde esirdir.gelinle evlenir,bir çocukları olur,

4.Bahtiyar,gelini babasının evine gönderir; kendisi de kuşlardan kurtulunca gelir.

5.Gelinin ilk kocası askerden gelir,gelini arar bulur.

6.Gelin ilk kocasıyla gitmek ister,Bahtiyar durumu anlayışla karşılayarak , onları memleketlerine gönderir.

33.KİVRE ALİ

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Fatma Yıldırım

Derl. Yer :Kayseri

1.Öksüz üç kardeş,sırasıyla bir ağaya çırak dururlar; Ağa,büyük ve ortanca oğlanın derisini yüzerek öldürür.

2.Küçük oğlan,ağanın tüm şartlarını kazasız belasız savuşturur.

3.Ağa,Kivre Ali'den dev'in atını, seccadesini,kızını,en sonunda da div'in kendisini getirmesini ister

4.Kivre Ali,istenilenleri yerine getirir; Ağa,Kivre Ali'yi evletlik edinir.

34.PİR AHMET

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Ahmet Yılmaz

Derl. Yer: :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Üç oğlu olan bir adam ölünce, oğulları sırasıyla mezarının başında birer gece Kur'an okurlar.

2.Büyük oğlan ve ortanca oğlan,mezarlıkta korkarak sabah olmadan eve dönerler.

3.Küçük oğlan'ın mezarlıkta lambası söner,gidip dev'in ateşinde yakar.

4.Dev,oğlanı yakalar ve bırakmak için orada bulunan kaledeki adamı öldürmesini ister.

5.Oğlan,kaleye çıkar,üç kız görür,kaledeki adamın kılıcını alır,Dev'i öldürüp kılıcı bir mermere saplayarak döner.

6.Kaledeki adam uyandığında Dev'in ölmüş olduğunu görerek,Dev'i öldüren kişiye kızını vereceğini ilân eder.

7.Küçük oğlan Mermerden kılıcı çıkartır,üç kızı üç kardeş alırlar.

8.Yolda mola verdiklerinde Pir Ahmet'in çadırına bir yılan gelerek,"Gül Sinane Sinan güle ne dediyse öğrenmeden gelersen sizi bırakamam,der

9.Pir Ahmet yola düşer,yolda Zümrüdü Anka kuşunun yavrularını yılan-dan kurtarır.

10.Pir Ahmet,istenilen bilgileri öğrenir; Zümrüdü Anka kuşu Pir Ahmet'i çadırına getirir.

11.Yılan,dünya güzeli bir kız ölür; Pir Ahmet,bu kızı da alarak memleketine döner.

35.HASAN

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Feride Deniz
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Çocuğu olmayan bir adam,çaresini aramak için,yollara düşer,yolda bir hocaya rastlar.
- 2.Hoca, adama bir elma verir, adamın bir oğlu olur.
- 3.Adam,karısına "çocuk büyüyünce pazubandımı koluna tak,yanıma gönder" diyerek evden ayrılır.
- 4.Oğlan büyür,babasını aramaya çıkar,bulur.
- 5.Hasan'ın babası yol kesen,adam öldüren kötü biridir.
- 6.Hasan, babasının odasında bir resim görür,resimdeki kıza aşık olur.
- 7.Hasan, kızı aramaya çıkar,kızı bulur; kızın babasının askerleriyle savaşırken yaralanır..
- 8.Kız,Hasan'ın babasının kalesine gelir,Hasan'ı beklemeye başlar.
- 9.Hasan'ın babası kızı elde etmek için, Hasan'ı öldürtmek ister.
- 10.Hasan, kaleye gelir,babasını öldürür,kızla evlenerek mutlu bir hayat sürer.

36.ÖLÜ BAŞI BEKLEYEN KIZ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Hatice Kılıç
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Ana-babasının tek kızı olan bir kıza bir kuş gelip,"Kırk gün ölü başı bekleyeceksin"der,uçup gider.
- 2.Kız, bir kaya dibinden su içerken kaya ikiye ayrılır,kız içinde kalır.
- 3.Kayanın içinde kırk oda vardır ve odanın birinde ölü bir delikanlı yatmaktadır.
- 4.Kız,ölünün başında 39 gün bekler,kırkıncı gün yoldan geçen kervandan bir Çingene kızı alır.

- 5.Kız uyur,ölü delikanlı uyanır,başında Çingene kızını bulur.
- 6.Çingene kızı, deli kanlıya kırk gündür başında kendisini beklediğini söyler.
- 7.Oğlan,Çingene Kızıyla evlenir.
- 8.Oğlan pazara gderken kıza ve Çingene kızına pazardan istediklerini sorar; kız,bir sabır çanağı ister.
- 9.Oğlan,sabır çanağını getirir,kız sabır çanağına herşeyi anlatırken oğlan gizlice dinler ve her şeyi öğrenir.
- 10.Oğlan ,Çingene kızını cezalandırır,kız ile de evlenir.

37.PADİŞAHIN KIZI

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Hatice Kılıç
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Fakir bir oğlan,Hızır'a rastlar; Hızır, oğlanı padişahın kızıyla evlendirir.
- 2.Oğlan,Hızır'ın dediklerini unutup tekrar eski hâline döner.
- 3.Padişahın kızı hamile kalır,çocuğunun babasını aramaya başlar.
- 4.Kız bir inşaat açar,oğlan da orada çalışmaya gider; kız,oğlanı inşaatta çalıştırmayıp,çocuğuna baktırır.
- 5.Oğlanın anası,kıza hediye olarak oğlanın gerdek gecesi giydiği elbiseleri getirir.
- 6.Kız,her şeyi anlar,oğlan da başından geçenleri anlatır,kız ile oğlan yeniden evlenirler.

38.ALİKİ MEMED,MELİKİ MEMED,ÖLE MEMED

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Hacı Bekir Gelgeç
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Bir padişahın üç oğlu vardır.Padişahın karısını Dev kaçıtır.

2.Küçük oğlan,hem babasının derdinin dermanı üzümü bulmak, hem de anasını kurtarmak için yola çıkar.

3.Oğlan,devlerin kulaklarını,kuyruklarını keser,devlerin esir ettikleri üç kızı kurtararak ağabeylerine getirir.

4.Küçük oğlanı kıskanan ağabeyleri, oğlanı kuyuya atarlar.

5.Yoldan geçen bir bezirgan oğlanı kurtarır.

6.Oğlan,anasını kaçıran ondört başlı dev'i yarı canda bırakır,anasıyla dev'in sırtına binerek memleketlerine dönerler.

39.EŞŞEKBAŞI

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Şerife Karataş
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Hayatını dilenmekle geçiren yaşlı bir kadın,bir gün evinde ocağın külleri arasında bir eşşekbaşı görür.

2.Eşşekbaşı silkinince güzel bir delikanlı olur.Kadın eşşekbaşını evlat edinir.

3.Aradan zaman geçer,Eşşekbaşı,anasınadan padişahın kızına dünür gitmesini ister.

4.Kadın, padişahın kızına dünür gider,kızı verirler,

5.Kız,oğlanın sırrını açıklayınca Eşşekbaşı ortadan kaybolur.

6.Kız,oğlanı aramaya çıkar,bir hamam yaptırır; burada yıkanan herkes başından geçeni anlatmak zorundadır.

7.Kız,hamama gelen bir kızdan oğlanın yerini öğrenir.

8.Kız, oğlanı bulur; oğlan kızı babasının konağına gönderir,gece-leri kızı görmeye gelir.

9.Oğlan,ailesine bir ateş yakmalarını ve saçından verdiği iki kılı da ateşe atmalarını söyler.

10. Oğlanın ailesi denileni yapınca, oğlanı esir eden periler, oğlan yanıyor zannederek kendilerini ateşe atarlar.

11.Oğlan ve kızın kırk gün kırk gece düğünleri yapılır.

40.AHMET İLE MEHMET

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Aşık Cefaî
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Karısı ölen bir adam yeniden evlenir.analık adamın iki oğlunu istemeyince ,oğlanlar evden ayrılırlar.

2.Bir yol ayırdımında iki kardeş tekrar buluşmak üzere ayrılırlar.

3.Ahmet,bir köyde padişahın kızını Dev'in elinden kurtarır,padişah kızını Ahmet'e verir.

4.Ahmet ava çıkar,avda bir kocakarı, Ahmet'i,Ahmet'in aslanını ve kaplanını taş haline getirir.

5.Mehmet, kocakarıya rastlar,onu vurur,kocakarının elindeki deynek yere düşünce taş koyun olur.

6.Mehmet deyneği alır,Ahmet'in taş kesilmiş hâline dokununca Ahmet de dirilir.

41.BİR FAKİRİN ÜÇ OĞLU

Derleyen: :Rasim Deniz
 Anlatan :Mehmet Budak
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir adam öldüğünde üçoğluna miras olarak bir el değirmeni,bir kar küreği,bir de düdük bırakır.

2.Payına düdük düşen oğlan,düdüğü alıp para kazanmaya gider.Bir viranede geceler.

3.Geceleyin viraneye şeytanlar gelir,eğlenirler; oğlan da düdüğü ile şeytanlara eşlik eder,şeytanlar oğlana bir çok para verip kaybolurlar.

4.Değirmeni alan oğlan,iş aramaya giderken gece olur,oğlan bir ağacın üstüne çıkar.

5.Ağacın altına üç adam gelir,para bölüşürler; fakat içlerinden ikisi birisine haksızlık eder.

6.Yukarıdan olanı biteni gören oğlan,değirmen taşlarını adamların ütüne atarak ikisini öldürür; üçüncüsü de kaçar.

7.Paraları alan oğlan, evine döner.

8.Payına kar küreği düşen oğlan şehirde iş aramaya çıkar; kocasını çeşitli erkeklerle aldatan bir kadının evinin damını kürürken, kadının kocası gelir.

9. Adam,oğlanı yemeğe davet eder; oğlan yemek yerken damda tuttuğ karganın her şeyi bildiğini söyler ve olanı biteni gördüğü için her şeyi adama anlatır.

10.Adam çok para vererek kargayı satın alır; oğlan da zengin olarak köyüne döner.

42.BİR PADİŞAHIN ÜÇ KIZI

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Fatma Ertaş
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Bir padişah üç kızını sırasıyla kurt,Arap ve bir adama verir.

2.Padişahın üç oğlundan en küçüğünün karısını bir yel gelip alır gider.

3.Oğlan, karısını aramak için yola çıkar; sırasıyla eniştelere uğrar.

4.En küçük bacısını kocası kuşlar padişahıdır ve oğlana yardım etmesi için Kerkenez kuşunu görevlendirir.

5.Kerkenez kuşunun yardımıyla oğlan,karısını kaçırarak Talaz'ın memleketine varır, karısını görür; Talaz'ın uçan atının sırrını öğrenir.

6.Kendisi de bir su aygırı yakalayarak uçan at hâline getirir ve karısını kaçıtır.

7.Talaz peşlerine düşerse de oğlanın atı Talaz'ın atından daha iyi olduğundan kurtulup , memleketlerine gelirlir.

43. ALDATIR ALDANMAZ

Derleyen : Rasim Deniz
 Anlatan : Hasibe Şahin
 Derl. Yer : Kayseri.

EPİZOTLAR:

1. Bir padişahın Aldatır Aldanmaz adında bir kızı vardır.
2. Başka bir ülkenin padişahının oğlu, bu kızın nâmını duyar ve kızı aldatmayı aklına koyarak kızın sarayının önünde altın güvercin, ayakkabı satmaya başlar.
3. Oğlanın sattığı her şeyin fiyatı kızı bir kere görmeyedir.
4. Kız her şeye müşteri olur, fakat kendisi görünmeyip cariyelerini gösterir.
5. Oğlan kızı aldattığını sanarak gururlanır; fakat gerçeği öğrenince çok üzülür.
6. Oğlan kıza dünür gönderir, kızı verirler, evlenirler.

44. ÜZÜM

Derleyen : Rasim Deniz
 Anlatan : Fadime Çelebi
 Derl. Yer : Kayseri

EPİZOTLAR:

1. Bir padişahın üç kızı vardır. Padişah İstanbul'a giderken kızlarına dönüşünde kendisinden ne istediklerini sorar.
2. Büyük ve ortanca kız incik boncuk isterken, küçük kız, babasından bir çeşit üzüm getirmesini ister.
3. Padişah, üzümü getirir; kız üzümü okşayınca üzüm bir delikanlı olur.
4. Bir müddet sonra, kızın ablaları kızın haberi olmadan üzümü okşarlar; delikanlı ortaya çıkar, küçük kızı göremeyince kaybolur.
5. Kız, oğlanı aramaya çıkar, oğlan kaçarken yaralanmıştır.
6. Kız devlerin beyninden yaptığı merhemle oğlanı iyileştirir; evlerine dönerken oğlanın yanındaki leğen ve ibriği alır.

7.Eve dönen kız, yeniden üzümü okşar,oğlan gelir, leğen ve ibriği görünce kendisini iyi edenin kız olduğunu anlar; kızı alıp sarayına götürür.

45.OF GOCA

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Miyese Uğur
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Tembel mi tembel oğlundan bıkan adam,derinden bir of çekince, adının Of Goca olduğunu söyleyen bir adam ortaya çıkar.

2.Adam,oğlunun durumunu anlatır,Of Goca,oğlanı zanaat belletmek üzere yanına alır.

3.Oğlan,Of Goca'dan her türlü sihirbazlık hünerini öğrenir; fakat öğrenmemiş gibi yapar.

4.Of Goca,oğlana bir şey öğretemediğini sanarak,babasına teslim eder.

5.Oğlan,çeşitli kılıklara girer,babası satarak para kazanır.

6.Oğlanı takip eden Of Goca,her şeyi öğrenir,canı sıkılır.

7.Oğlan at olur, babası satmaya götürür; Of Goca atı satın alır, götürüp ahıra bağlar,bir daha da koyvermez.

46.MEHMET İLE AHMET

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Ahsen Erdem
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Çocukları olmayan padişah ve komşusu,dertlerinin dermanını aramaya çıkarlar.

2.Yolda rastladıkları bir Hoca,bunlara elma vererek çocuklarının olacağını,kendisinin de gelip adlarına koyacağını söyler.

3.Padişahın ve komşusunun oğulları olur; Hoca gelip çocuklara ad koyar ve bir paket bırakıp gider.

4.Mehmet büyür,paketi açınca bir kız resmi görür,resme âşık olur.

5.Ahmet'le Mehmet,kızı aramaya çıkarlar; Hindistan'da bulurlar.

6.Kızı alıp gelirlerken arkalarından tay kılığında bir cadı gelir,Ahmet cadıyı bilir,kovalar.

7.Mehmet'in kız ile düğünleri olur,gerdek gecesi cadı odalarına girerken Ahmet, cadıyı öldürür;fakat Mehmet uyanır, ahmet'i gerdek o, dasında görünce kızar,Ahmet4i azarlar.

8.Ahmet taş kesilir.

9.Mehmet ava çıkar,Ahmet'le gezdikleri yerlerde dolaşırken bir kuş, "Eğer çocuğunu keser de kanını Ahmet'in taşına bularsan Ahmet canlanır" der.

10.Mehmet çocuğunu keser,kanını Ahmet'in taşına bular,Ahmet dirilir.

47.KIZ ALİ

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Hatice Kılıç
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Köyün birinde kıtlık başgösterir; köyün erkekleri başka şehirlere ırgatlığa giderler.

2.Fakir bir ailenin bir kızı vardır; kızın babası yaşlı olduğundan kız erkek kılığına girerek ırgatlığa gider.

3.Zengin bir konağa çırak olur,adının da "Ali" olduğunu söyler.

4.Evin oğlu Ali'nin kız olmasından şüphelenir,anasına söyler; fakat kimseye derdini anlatamaz.

5.Kız konakta işi bitip ayrılırken,konağın kapısına "kız gelip kız gittiğini"yazar.

6.Oğlan sabahleyin yazıyı görür,üzülür.

48.BALIKLAR

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Nimet Nisari
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.adamın biri abdest alırken, "Allahım,kadın şerrinden emîn eyle-ye" diye dua eder.
- 2.Bunu duyan adamın karısı,kocasına bir oyun oynamaya karar verir.
- 3.Kadın pazardan balık alır,kocasından önce tarlaya varıp balıkları toprağa gömer.
- 4.Adam çift sürerken topraktan çıkan balıkları toplar eve getirir.
- 5.Kadın, kocasının tarladan balık topladığını söylediğini, kocasının delirmiş olabileceğini komşularına anlatır.
- 6.Komşular, kadına hak verip adamı tımarhaneye götürürler.
- 7.Bir zaman geçtikten sonra,kadının kocasına öfkesi geçer,kocasını tımarhaneden kurtarır.
- 8.Adamın tımarhaneden çıkacağı gün,kadın küçük balıkları ipi dizip alnına bağlar.
- 9.Adam evine geldiğinde karısının alnındaki balıkları görür; ancak korkusundan karısına balıkları soramaz.

49.TEZEK TOPLAYAN KIZ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Fatma Yıldırım
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Tezek toplamaya giden bir kız,gittiği yerde iki çadır görüp,"Şu çadıra gelin olsam,iki de çocuğum olsa,suya düşüp ölseler ben ne yaparım?" diye hayâl kurup ağlamaya başlar.
- 2.Kız,evlerine gelir,kaygılarını anasına açar; anası da,sanki gerçekten ortada iki ölü varmış gibi öküzü kestirip çocukların canı için

yemek yedirir.

3.Aadm eve gelir, ki evde karısı kızı ağlamakta,ahali yemek yemektedir,sebebini sorunca herşeyi an

4.Adam evi terkeder,yolda bir köye yolu düşer.

5.Köyde bir kadın,adamın,gurbetteki oğlundan haber getirdiğini sanarak,oğlunun ne istediğini sorar.

6.Adam,kadının sözlerine uygun olarak,oğlunun bir öküz,biraz da para istediğini söyler.

7.Adam,kadından bir öküz, biraz da para alıp evine döner.

50.HAMALIN OĞLU

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Şaban Uğurlu
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Hamalın biri pazara satmak üzere bir koç götürür; başına toplanan bezirganlar koçu kaz diye ucuz fiyata adamdan alırlar.

2.Hamalın oğlu,babasına oynanan oyuna karşılık vermek üzere bezirganların peşinden gider.

3.Bezirgan,hanımına koçu kızartmasını,adam gönderip aldıracağını söyler.

4.Hamalın oğlu,bir müddet sonra bezirganın evine varıp kızarmış koçu alır,evlerine götürür.

5.Oğlan çeşitli kılıklara girerek,bezirganlara bir çok oyun oynar,adamlar canlarından bezerler.

6.Hamalın oğlu hem babasının öcünü alır,hem de zengin olarak mutlu yaşar.

51.HÜRÜ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :İkbal Temür
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Adamın biri hacca giderken,kızını yakın arakadaşı imama emanet eder.

2. imam kıza göz koyar; kız yakınlık göstermeyince de kızın babasına kızının kötü yola düştüğünü bildiren bir mektup yazar.

3.Kızın babası,kızı öldürmesi için oğlunu gönderir.

4.Oğlan,bacısına kıyamaz,onu bir dağ başına bırakır.

5.Kızı bir bey oğlu bulur,onunla evlenir; bu evlilikten üç çocuk dünyaya gelir.

6.Bir zaman sonra kız,köyüne gitmek ister; Bey oğlu, kıızı arabacısı Arap'la köyüne gönderir.

7.Arap,yolda kadına ilişmek ister,kadın razı olmayınca çocuklarını öldürür.

8.Kadın kaçar,kılığıını değiştirip Keloğlan olur,köylerine varıp kendi evlerine kaz çobanı durur.

9.Bey oğlu yanına Arab'ı alarak karısını aramaya çıkar; gele gele kayınbabasının evine gelir.

10.Akşam olunca herkes bir hikaye anlatır,sıra Keloğlan'a gelir;Kız kapıları kapattırır,kimsenin dışarı çıkmasına izin vermez.

11.Kız, her şeyi anlatır,kızın babası ve kocası durumu öğrenir, İmam'ın,Arab'ın kafalarını keserek cezalandırırlar.

52.ÇENGİ GÜZELİ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :M.Ali Ateş
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Babasını öldüren devlerden intikam almak için yola çıkan oğlan,

yedi devden altısını öldürür,yedinci yarı canda kalır.

2.Oğlan, boşalan devlerin evine anasıyla birlikte yerleşir

3.Oğlan ava gidince,anası yarı canda kalan devin iniltisini duar,yaralarını sararak iyi eder,karı-koca olurlar.

4.Bir müddet sonra kadının devden bir oğlu olur; kundaga sarıp oğlunun geleceği yola bırakır.

5.Oğlan kundağı alıp anasına getirir,anası bilmiyormuş gibi davranarak çocuğu büyütür.

6.Kadın,devle birlik olup öz oğluna çeşitli tuzaklar kurar.

7.Dev4den olan oğlan,ağabeyini öldürmeye gelen dev'i öldürür.

8.Oğlana anası zehirli yemek yedirmek ister,dev4den olan oğlan tabağı değiştirince yemekten yiyen kadın ölür.

9.Büyük oğlan,evlenmek için dev kızını aramaya gider,yakalaşınca dev, oğlanı taş yapar.

10.Küçük oğlan,gelir dev'i öldürür; dev'in elini ayağını yıkar,kullandığı suyu taş kesilmiş insanlara serper,herkes canlanır.

11.Oğlan çengi güzelini alır,küçük oğlan da misafir olduğu evin kızını alarak evlerine dönerler.

53.ZEYNEL İLE ABİDİN

Derleyen :Rasim Deniz

Anlatan :Süleyman Erdiñ

Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Padişahın karısı ölür,yeniden evlenir.

2.Padişahın iki oğlu vardır,ikisi de ayrı ayrı hocalarda okurlar.

3.Padişahın oğulları evlerine geldiklerinde analığın gönlü Abidin'e düşer; Abidin karşılık vermeyince iftira atar,padişah çocuklarını saraydan kovar.

4.Analık,cadı karıyla işbirliği yapar,cadı karı çocuklara zehirli üzüm verir,Zeynel üzümü yer, ölür.

5.Mezarlıktan geçen bir kervancı verdiği ilaçlarla Zeynel'i diriltir.

6.Bir kuyumcuya çıracak olan Zeynel'i padişah kızı görüp âşık olur; Zeynel giderken Zeynel'in sandığına girer.

7.Zeynel sandığıyla gemiye biner,sandıktan kız çıkar; geminin kaptanı kızın Zeynel'e layık olmadığını söyleyerek,delikanlıyı sandığa koydurup denize attırır,kızı da o ülkenin padişahına verirler.

8.Balıkçılar,sandığı bulup,padişaha teslim ederler.

9. Padişah,Abidin'dir; kardeşini sandıktan çıkarttırır,kızla evlendirir.

54.KERVANCI

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :M.Asım Erdem
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Padişah,kızının "Evi ev eden de avrat,dağ eden de" sözüne çok kızarak kızını fakir bir oğlana verir.

2.Kız,dikiş diker; oğlanda kedisini alıp bir kervana katılır.

3.Oğlan kervanla giderken bir kuyudan su alması icab eder,kuyuya iner,bir kızla karşılaşır,kız değerli bir taş verir.

4.Oğlan taşı karısına gönderir, karısı taşı bozdurup babasının sarayından daha güzel bir saray yaptırır.

5.Kervan bir şehirde konaklar,şehir halkı farelerden bezmiştir; oğlan kedisini çok büyük paralara şehir halkına satar.

6.Kervan, oğlanın memleketine gelir,oğlan karısını ve evi görünce şaşırır.

7.Karı-koca, padişahı evlerine davet ederler; padişah kızının haklı olduğunu anlar.

55.ZİKO İLE DOKŞİKO

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :Saim Sedefli
Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Ziko ile Dokşiko'nun kızkardeşlerine devler tecavüz ederler.
- 2.Kızlar,"Ağabeylerimiz bizi öldürür"diye korkarak,devler,"Çok ünlü bir mızıkacı kız var,o kızı ağabeyimize almazsak ölürüz deyin,onu getirmeye giderler,geri dönmezler" derler.
- 3.Ziko,mızıkacı kızı getirmek üzere yola çıkar; üç yerde üç eve misafir olur,üç evin kızıyla evlenir,üçünden de oğlu olur.
- 4.Ziko,üç karısını ve üç oğlunu alıp köyüne döner,köyü devler basmıştır.
- 5.Ziko'nun üç oğlu devleri öldürür,Ziko getirdiği mızıkacı kız ile Dokşiko'yu evlendirir.

56.KÖSE

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Ali Gerçek
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Dağdan odun getirmeye giden Köse,dağda yaşlı bir kadınla karşılaşır.
- 2.Yaşlı kadın, Köse'ye karısını kızını alıp,yanına gelmelerini, yanında yaşamalarını teklif eder.
- 3.Köse,karısını ve kızını alarak Yaşlı kadının evine yerleşir.
- 4.Köse'nin kızı yaşlı kadından elek almaya varır,kadın kınalı, boyalı bir gelini yemektedir.
- 5.Kız,anasına babasına olan biteni anlatırsa da Köse kıza inanmaz.
- 6.Kız ile anası köylerine döner,Köse'yi de yaşlı kadın yer.

57.ÇELAÇENGİ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Nebi Sungur
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Bey oğlu üç kızla birden evlenir.
- 2.En küçük kız,Bey oğlunun istediği altın perçemli oğlan ve kızını doğurur.
- 3.Küçük kızını kıskanan diğer kızlar, bir cadının yol göstermesiyle kızın çocuklarını alıp, yerine iki it eniği korlar.
- 4.Bey oğlu,kadını manda derisine sardırıp,kapı önüne koydur; gelen geçen yüzüne tükürür.
- 5.Çocuklar büyürler; oğlan ava gider babasıyla karşılaşır.
- 6.Kız evde otururken cadı gelir, kızın aklını çelerek, ağabeyinden Çelaçengi'yi getirmesini istemesini söyler.
- 7.Akşam olunca kız,ağabeyine Çelaçengi'yi getirmesini söyler; oğlan türlü zorluktan sonra Çelaçengi'yi getirir.
- 8.Çelaçengi,oğlana babasının,anasının kimler olduğunu söyler.
- 9.Bey oğlu, oğlanı yemeğe davet eder,yemekte hakikat ortaya çıkar.
- Oğlanın anasını manda derisinden çıkarıp yikar getirirler,diğer iki kadını ve cadıyı atın kuyruğuna bağlayarak cezalındırırlar.
- 11.Oğlan, Çelaçengi ile evlenir.

58.AVCIBAŞININ OĞLU

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Mehmet Budak
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Avcıbaşının oğlu ava gider,çok güzel bir hayvan vurur,derisini padişah satın alır.
- 2.Vezir, padişahı kıskırtarak Avcıbaşının oğlundan değişik isteklerde bulunmasına sebep olur.
- 3.Oğlan yolda rastladığı Irmak Yutan,Göge Bakan, Deniz Yutan,ve Dağ Deviren'in yardımlarıyla her güçlüğün üstesinden gelir.

4.Padişah,Hint padişahının kızını ister,oğlan Hint padişahının kızını getirir.

5.Kız,padişahı köpek,veziri de hınzır şekline sokar; oğlanla evlenerek mutlu bir hayat sürerler.

59.KATIROĞLU MEHMET

Derleyen :Rasim Deniz
Anlatan :H.Mehmet Dulkadiroğlu
Derl.Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

1.Katıroğlu Mehmet,yolda giderken Çamdeviren ve Demirydoğan isimli iki kişiye rastlar,arkadaş olurlar.

2.Üç arkadaş bir kuyunun başına gelirler, Mehmet'i kuyuya indirirler.Mehmet,kuyuda bir devin elinde esir üç kızı kurtarır.

3.Mehmet,devin hazinesini ve üç kızı kuyudan yukarı gönderir.

4.Arkadaşları hazineyi ve kızları alıp, Mehmet'i kuyuda bırakarak giderler.

5.Mehmet,kuyuda yeraltı padişahının kızını su başını tutan devin elinden kurtarır.

6.Yeraltı padişahı,Mehmet'i Zümrüdü Anka kuşuyla yeryüzüne gönderir.

7.Mehmet,Keloğlan kılığına girerek bir kuyumcuya çırak durur.

8.Çamdeviren ve Demirydoğan, kızlarla evlenmek ister; fakat kızlar "Altın beşik içinde yatıp oynayan bir bebek yaptırırsanız, sizinle evleniriz" derler.

9.Mehmet oyuncağı yapıp,adamlara götürür,kızlar oyuncağı görür,Mehmet'in ölmediğini anlarlar.

10.Adamlar cirit oyunu tertip ederek Mehmet'i yakalamak isterlerse de Mehmet,ciritte adamları öldürerek kızlarla evlenir.

60.BALIK

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Fatma Doğan,1936 doğumlu,ilkokul mezunu,
 Derl. Yer :Gömeç/Kayseri
 Derl. Tarih :Temmuz-1985

EPİZOTLAR:

- 1.Analık,iki balığı üvey kızına vererek temizlemesini söyler.
- 2.Kız,balıkları temizlerken balığın birini bir kedi kapıp kaçar.
- 3.Kız,kedinin peşine düşer; bir ine giren kedinin arkasından ine giren kız,kediler padişahıyla karşılaşır.
- 4.Kediler padişahı kıza ne olduğunu sorar,kız olanı biteni anlatınca,kediler padişahı kıza bir torba altın verir.
- 5.Kız altınları alıp getirir,babası hanlar, saraylar yaptırır; mutlu şekilde yaşarlar.

61.DELİ OĞLANLA AKILLI OĞLAN

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Fatma Doğan,1936 doğumlu,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Gömeç/Kayseri
 Derl. Tarih :Temmuz-1985

EPİZOTLAR:

- 1.Babaları ölen iki kardeşten Delioğlan'a miras olarak bir tosun düşer; Delioğlan tosunu satmaya götürür,rastladığı ibibik kuşuna tosunu satar/sattığını sanır.
- 2.Parasını ibibikten almak için İbibibi kovalayan Delioğlan,ibibiğin girdiği bir deliği eşeleyince bir hazineye rastlar.
- 3.Ağabeyi ile hazineyi yüklenen Delioğlan, çingene kervanını görünce korkar ve bir ağaca çıkıp bekler.
- 4.Çingene kervanı gelip Delioğlan ile ağabeyinin çıktığı ağacın altına konarlar.
- 5.Sıkışan Delioğlan,aşağıya çiş edince,çingeneler eşyalarını bı-

rakarak kaçarlar.

6.Delioğlan'la ağabeyi aşağıya inip,çingenelerin bıraktıkları eşyaları atalara, katırlara yükleyerek köylerine dönerler.

7.Altınları, eşyaları bölüşürler,zengin olarak yaşarlar.

62.FATMACIK

Derleyen :Mustafa Sever
Anlatan :Lütfi Tüfek,1926 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Gesi/Kayseri
Derl.Tarih :Şubat-1985

EPİZOTLAR:

1.Fatmacık'ın anası ölmüştür,analık her gün Fatmacık'ı inek otlatamaya gönderir.

2.Fatamacık,dağda İyilik Perisi'ne rastlar,İyilik Perisi,yardım eder,Fatmacık'ın güzelleşmesini sağlar,otlattığı ineğin boynuzlarından yağ ile bal akmasını sağlar.

3.Analık ineğin kesilmesini ister,inek kesileceğini anlayınca Fatmacık'a kemiklerini yemliğinin altına gömmesini söyler.

4.Ülkenin padişahı, oğluna kız beğeneceğini,bu yüzden bütün kızların sarayına gelmesini emreder.

5.Analık,kızlarını alıp saraya gider; Fatmacık da gitmek ister, ama üstüne,basına bakınca üzülür.

6.İyilik Perisi gelir,Fatmacık'a ineğin kemiklerini gömdüğü yeri eşmesini,oradan çıkacak elbiseleri giymesini,takıları takmasını söyler.

7.Fatmacık söyleneni yapar,çok güzel giyinir,takılar takar; saraya gider.

8.Padişah da Şehzade de Fatmacık'ı beğenir.

9.Geç saatlerde eve geç kalırım endişesiyle acele acele eve dönerken Fatmacık ayağındaki nalını düşürür.

10.Şehzade nalını alıp,Fatmacık'ı aramaya çıkar; Fatamacıkların evinde horozun haber vermesiyle Fatmacık'ı bulur.

11.Şehzade ile Fatmacık evlenirler.

63.FELEĞİ ARAYAN ADAM

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Hanife Kanberli,1953 doğumlu,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Kayseri
 Derl.Tarih :Şubat-1985

EPİZOTLAR:

1.Çok fakir bir adam fakirliğinin sebebini öğrenmek için Feleği aramaya çıkar.

2.Yolda,sırasıyla bir inde kötürüm yatan bir kurda,alt dalları kuru,üst dalları yeşil kavaklara,topları tüfekleri patlamayan bir orduya rastlar.Hepsi de adamdan kendi dertlerinin çaresini de Feleğe sormasını isterler.

3.Adam, Feleği bulur,kurdun derdinin çaresi akılsız bir baş yemektir; kavakların derdi diplerinde altın gömülü olmasıdır,çıkarılırsa yeşereceklerdir.

4.Ordunun topunun,tüfeğinin patlamamasının sebebi kumandanının kadın olmasıdır.

5.Adam kendi fakirliğinin sebebini sorar.Felek,"Önüne çıkan fırsatları değerlendirememişsin,bundan sonra gözünün önüne bak" der.

6.Adam,dönüş yolunda orduya varır,kumandan kendisiyle evlenmesini ve orduya kumandan olmasını teklif eder,adam yoluna devam eder.

7.Kavaklara gelir,kavakların dibindeki altınları çıkartmadan ordan da ayrılır.

8.Kurda gelir,derdinin çaresini ve başından geçenleri anlatır;kurt, "kısmet ayağıma gelmiş" deyip adamın üstüne atlar,akılsız kafasını yiyip kötürümlükten kurtulur.

64.KAZAN BAŞLI KAZMA DİŞLİ KIZ

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Ali Çalışkan,1921 doğumlu,okuma-yazaması var.
 Derl. Yer :Karahöyük/Kayseri
 Derl. Tarih :1985

EPİZOTLAR:

1.Hep oğlu olan bir kadın,Allahtan bir kız ister,duası kabul olur,bir kızı dünyaya gelir.

2.Kız,kazan başlı,kazma dişli bir kızdır ve bulunduğu köyün ahalisini,sonra da ailesini yer.

3.En son ağabeyini yemek için kıştırırsa da ağabeyinin aslanı ve kaplanı kızı parçalar.

4.Ordan geçen kervanın yükünün ne olduğunu bilen oğlana,kervancı kervanı teslim eder, oğlan zengin olur.

65.AHMET İLE MEHMET

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Mükremi Doğan,1927 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Gömeç/Kayseri

Derl. Tarih :1992

EPİZOTLAR:

1. Ahmet ile Mehmet,kervan götürür getirirler.

2.Bir yolculuk sırasında bir kuyu dibinde konaklarlar. Uyuyan Mehmet,rüyasındakuyuda bir küp altın olduğunu görür.

3.Ahmet, Mehmet'i kuyuya indirir,gerçekten bir küp altın vardır.

4.Mehmet altını çıkarır,Ahmet altının hepsine göz koyduğu için, Mehmet'i öldürür,kuyuya atar.

5.Yıllar sonra Ahmet hacca gider.giderken altın küpünü sirke küpü diyerek emanetçiye teslim eder.

6.Emanetçinin oğulları tesadüfen altınları boşaltıp,yerine yağ doldururlar.

7.Hacdan dönen Ahmet,sesini çıkaramaz,altın yerine bir küp yağa razı olur.

66.FESLEĞENCİ KIZ

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Hanife Kanberli,1953 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Kayseri

Derl. Tarih :Şubat-1985

EPİZOTLAR:

1.Bey oğlu atıyla her gün ava giderken bir ev önünden geçer,bahçede fesleğen suluyan bir kız görür; kız ve Bey oğlu birbirlerine sevdalanırlar.

2.Bir müddet sonra Bey oğlu uzak diyarlara gider,kız da peşinden erkek kılığına girerek gidér.

3.Yolda karşılaşırlar, kumar oynarlar,yenilen cariyesini verecektir; kız yenilir,cariye diye kendisi oğlanın çadırına varır.

4.Kız, dokuz ay sonra bir oğlan doğurur.

5.Oğlan her yolculuğa çıktığında bu durum tekrarlanır.

6.Çocuklar büyür,çocukların boyunlarında her karşılaşmalarında kıza verdiği takılar vardır; oğlan bu takıları görür,her şeyi anlar ve kız ile evlenir.

67.ALİ CENGİZ OYUNU

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Nesibe Kanberli,1923 doğumlu,okuma-yazması yok

Derl. Yer :Aydınlar/Kayseri

Derl. Tarih :Eylül-1985

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir ailenin oğlu padişahın kızına sevdalanır.

2.Padişah,oğlanın babasına "Oğlun Ali Cengiz Oyununu öğrenir, gelirse kızımı veririm" der.

3.Baba oğul,Ali Cengiz Oyununu öğretecek birini bulmak üzere yola çıkarlar,ararlar; böyle birini bulamazlar.

4.Baba yorgun ve ümitsiz olarak of çeker,tam o anda bir adam ortaya çıkarak ne istediklerini sorar.

5.Baba durumu anlatır,adam,adının Of olduğunu,Ali Cengiz Oyununu öğretebileceğini söyler.

6.Adam,oğlunu Of'a teslim eder,gider.

7.Of'un kızı,oğlana babasının öğrettiklerini öğrenmemiş gibi yapmasını,çünkü eğer öğrendiğini belli ederse Of'un kendisini öldüreceğini söyler.

8.Oğlan her hüneri öğrenir,fakat belli etmez.

9.Oğlan çeşitli hayvan şekillerine girer,babası satar,para kazanır.

10.Of,oğlanın hünerlerini görür,kendisine yalan söylediğini anlar ve oğlanı öldürmek üzere peşine düşer.

11.Oğlan güvercin olur,Of,atamaca olup peşine düşer; oğlan gül olup padişahın göğsüne konar,Of gülü alacakken,oğlan darı olur,Of tavuk olur darıları toplarken,oğlan tilki olup Of'u öldürür.

12.Padişah olanları hayretle seyrederek ve oğlanın Ali Cengiz oyununu öğrendiğini görerek kızını verir.

68.KARA BÖCEK

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Zeliha Altınkaya,1963 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Altıparamak/Kayseri

Derl. Tarih :Temmuz-1985

EPİZOTLAR:

1.Kara Böcek kendine koca aramaya çıkar ve yolda karşılaştığı sıçan ile evlenir.

2.Sıçan düğün evinden baklava,börek getirmeye gider, Kara Böcek de mendilini yıkarken suya düşer.

3.Sıçan,Kara Böceği düştüğü çukurdan çıkarmak isterse de Kara Böcek, sıçan geç geldi diye küsmüştür.

4.Elini vermeyen Kara Böceğe kızan sıçan, üzerine toprak teperek Kara Böceği çukura gömüp gider.

69.KELOĞLAN

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Fatma Sever, 70 yaşlarında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Gömeç/Kayseri

Derl. Tarih :Temmuz-1984

EPİZOTLAR:

- 1.Keloğlan,öküzünü satmak için pazara götürür.
- 2.Kasaplar, "Öküzünün kulağı olmasaymış,kuyruğu olmasaymış, vb." sözler söylerler; Keloğlan da öküzün kulağını, kuyruğunu keser,öküzü satamaz.
- 3.Kasapların kendisine ettiği oyuna içerleyen Keloğlan,Kasapları türlü oyunlarla canlarından bezdirir.
- 4.Kasaplar,Keloğlan'ı çuvala koyup ırmağa atmak isterler; bir yolunu bulan Keloğlan, çuvala bir çobanı sokar,kendisi de çobanın sürüsünü alır.
- 5.Keloğlan diye çobanı ırmağa atan Kasaplar,Keloğlan'ı önünde sürüyle görünce şaşırırlar.
- 6.Keloğlan,sürüyü ırmaktan çıkardığını söyleyince,aç gözlü Kasaplar kendilerini ırmağa atarlar ve ölürler.

70.KÜÇÜK AHMET

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Hanife Kanberli, 1953 doğumlu,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Kayseri
 Derl. Tarih :1985

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah,yerine padişah olacak oğlunu tespit etmek için, dev'in bahçesinde kırk yılda bir yetişen elmayı getirmelerini ister.
- 2.Büyük ve ortanca oğlan korktuklarından elmayı getiremezler.
- 3.En küçük oğlan,dev'i öldürür,dev bir kuyuya düşer; ağabeyleri Ahmet'i kuyuya indirir.
- 4.Kuyuda dev'in esiri olan üç kızı yukarıya gönderen Ahmet'i ağabeyleri yukarıya çekerken ipi keserler,Ahmet yeraltında kalır.
- 5.Ahmet,yeraltında önce Zümrüdü anka kuşunun yavrularını,sonra da yeraltı padişahının kızını dev'den kurtarır.
- 6.Yeraltı padişahı Ahmet'e sihirli bir yüzük verir,Zümrüdü Anka da Ahmet'i yeryüzüne çıkarır.
- 7.Ahmet,yeryüzüne çıkınca Keloğlan kılığına bürünür,bir kuyumcuya çırak durur.

8.0 ülkenin padişahı Ahmet'in sevdiğine talip olur; kız, altın tepsi üzerinde altıntazı, altın tavşanı kovalayacak şekilde bir oyuncağın yapılmasını şart koşar.

9. Padişah, ülkedeki kuyumculardan bu oyuncağın yapılmasını ister.

10. Ahmet'in ağası kara kara düşünürken, Ahmet, sihirli yüzüğünün sayesinde oyuncağı yapar; ağası alıp padişaha götürür.

11. Kız, Ahmet'in sağ olduğunu anlar, olanı biteni Ahmet'in babasına anlatır.

12. Padişah, ahmet'in de geleceğini bildiği için bir cirit tertip eder, Ahmet de katılır.

13. Ciritte herkesi safdışı edince Ahmet'i tanırlar; padişah Ahmet'i evlendirerek kendi yerine padişah yapar.

71. KÜÇÜK AVCI

Derleyen : Mustafa Sever

Anlatan : Emine Altıntop, 1956 doğumlu, ilkokul mezunu.

Derl. Yer : Çavuşağa/Kayseri

Derl. Tarih : 1985

EPİZOTLAR:

1. Küçük Avcı, vurduğu her avı padişaha götürür, ondan bahşiş alır.

2. Sultan kadın, padişahın fildişi konak yaptırmasını ister; padişah, Küçük Avcıyı görevlendirir.

3. Küçük Avcı, anasının verdiği akılla filleri bayıltır, dişlerini alıp gelir.

4. Sultan kadın, padişahın Keşiş kızıyla evlenmesini ister.

5. Küçük Avcı, Göğebaakan ve Dağısırtlayan'ın yardımlarıyla Keşiş kızını getirir, kız Küçük Avcıya sevdalanır.

6. Keşiş kızı padişahı kaynar kazana atar; Küçük Avcı da Sultan kadını öldürür.

Küçük Avcıyla Keşiş kızı evlenir.

72.KÜLE PİSLEYEN MEHMET

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Mevlûde Özkök, 1944 doğumlu,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Hisarcık/Kayseri
 Derl. Tarih :1985

EPİZOTLAR:

1.Padişah, vezirine"yuvayı erkek mi yoksa kadın mı yapar?" diye bir soru sorar.

2.Vezir,padişahın kızından yardım ister,o da yuvanın kadın tarafından yapıldığını söyleyince, padişah kızına kızar ve onu yatalak bir adama verir.

3.Kız, uzun çabalardan sonra Yatalak Mehmet'i çalışan, didinen biri haline getirir.

4.Mehmet bir kervanda iş bulur,yolda giderken bir adama rastlar, ondan çeşitli akıllar alır.

5.Adamın verdiği öğütleri tutan Mehmet,çeşitli felaketlerden kurtulur,zengin olur.

6.Padişahın kızı,Mehmet'in gönderdiği paralarla babasının sarayından dana görkemli bir saray yaptırır.

7.Mehmet,padişahı evlerine davet eder,padişah sarayı görünce kızının haklı olduğunu kabul eder.

73.SABİR ÇANAĞI

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Fatma Sever,70 yaşlarında,okuma-yazması yok.
 Derl. Yer :Gömeç/Kayseri
 Derl. Tarih :1984

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir kız,mezarlıktan geçerken "başına bir iş gelecek,gençlikte mi, kocalıkta mı gelsin" diye bir ses duyar.

2.Kız,"gençlikte gelsin" der demez,başına bir kümbet geçer.

3.Kümbet içinde gezen kız, bir odada baygın yatan bir delikanlı-

ya rastlar,ona bakmaya başlar,yaralarını temizler,sarar.

4.Uzun zaman sonra kümbetin yanından geçmekte olan bir kervandan can şenliği olsun diye bir kız alır.

5.Kız,kervandan aldığı kıza başından geçenleri anlatır,delikanlının başında biraz durmasını,kendisinin uyuyacağını söyler.

6.Kız uyuyunca, delikanlı uyanır; başucunda çingene kızını görür.

7.Çingene kızı,delikanlıya sanki kendisi bakmış gibi,kızın başından geçenleri anlatır.

8.Oğlan,yapılan iyiliğe karşılık çingene kızıyla evlenir.

9.Kız bu duruma çok üzülür,şehre gidecek olan oğlandan bir sabır çanağı ister.

10.Oğlan, çanağı getirir,kız çanağı alıp odasına çekilir,başından geçenleri çanağa anlatır,çanak sonunda çatlar,içinden bir bıçak çıkar.

11.Kız bıçağı alıp göğsüne saplayacakken,gizlice kızı dinleyen oğlan,kızın bileğini tutar.

12.Delikanlı,çingene kızını kırk katırın kuyuruğuna bağlar,kızla da evlenir.

74.TERECİ KIZ

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Fatma Sever,70 yaşlarında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Gömeç/Kayseri

Derl. Tarih :1984

EPİZOTLAR:

1.Tere satan kız,padişahın oğluna sevdalanır ve Allah'tan padişahın oğluyla evlenmeyi diler.

2.Padişahın oğlu evlenir,fakat evlendiği kız duldur,bu sebeple kızın anası bir cadının akıyla kendi kızlarının yerine Tereci kızı gerdeğe sokar.

3.Tereci kız,gerdek sabahı padişahın oğlundan yüzüğünü alır,tekerrar tere satmaya gider.

4.Padişahın oğlu,akşam eve geldiğinde gelinin değişmiş olduğunu görür; delikanlıyı kandırmaya çalışırlar,delikanlı dul kızı ve anasını sarayından kovar.

5.Padişahın oğlu,bir gün Tereci kızdan tere alırken,gerdek sabahı verdiği yüzüğü görür,herşeyi anlar.

6.Tekrar düğün kurulur,Tereci kızla padişahın oğlu evlenirler.

75.ÜÇ KARA KARPUZ

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Zeliha Altinkaya,1963 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Altıparmak/Kayseri

Derl. Tarih :1985

EPİZOTLAR:

1.Padişahın biri seyahate çıkar,bir bostancı dan aldığı üç kara karpuzdan üç güzel çıkar; fakat padişah su bulamadığı için ikisi ölür.

2.Padişah sonuncu güzeli alıp sarayına gelirken,kızı bir yerde bırakıp kendisi kıza elbise getirmeye gider.

Kız,orada bulunan bir ağaca çıkıp padişahı beklerken,bir çingene kızı gelir,kızdan kendisini de yanına almasını ister.

4.Çingene kızı,dünya güzelinin boynundaki sihirli iğneyi çekince kız,güvercin olup uçar.

5.Padişah elbiseyi getirir,Çingene kızını görünce şaşırır,Çinene kızı,yel vurup karardığını,güneş vuurp sarardığını söyleyerek padişahı kandırır.

6.Padişah,Çingene kızıyla evlenir.

7.Dünya güzeli güvercin olarak sarayın bahçesine gelir,Çingene kızı,güvercini tanır,tutturup kestirir.

8.Güvercinin kanından iki kavak meydana gelir,Çingene kızı kavakları da kestirir; kız bir iğne olup yere düşer.

9.Yaşlı bir kadın iğneyi bulup evine götürür,iğne evde kimse yokken tekrar kız olur.

10.Yaşlı kadın,kızı evlat edinir.

11.Ülkede kıtlık başgösterir,padişah hayvanlarını halka dağıta-

rak, hayvanlarına bakmalarını ister.

12.Kız,padişahın atına bakar,

13.Sarayda yün taranacaktır,padişah,atına bakan kızı da getirtir ve iş esnasında herkesten başlarından geçenleri anlatmalarını ister.

14.Sıra kıza gelir,kız kapıları kapattırıp her şeyi anlatır.

15.Padişah,Çingene kızını atın kuyruğuna bağlatır,Dünya güzeliyle de evlenir.

76.YEDİ KIZ

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Suhulet Sever, 1933 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Karahöyük/Kayseri

Derl. tarih :Temmuz-1985

EPİZOTLAR:

1.Yedi kız,her gün odun getirmeye dağa giderler; bir kulübe önünde kuş kebabı yiyen bir ihtiyara rastlarlar.

2.İhtiyar,kızları yemeğe davet etmeyince,kızlar ihtiyarın kafasını bal çömleğine sokar,yemeği yerler.

3.Bu durum birkaç kere tekrar edince,ihtiyarın yedi oğlu eve saklanıp kızların gelmesini beklerler.

4.Kızlar gene ihtiyarın kulübesine gelir,ihtiyarın kafasını çömleğe sokup yemeği yiyeceklerken oğlanlar saklandıkları yerden çıkıp kızları yakalarlar.

5.Yedi oğlan, yedi kızı bırakmayıp evlenirler.

77.YELOĞLU KÖSE

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Fatma Sever,70 yaşlarında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Gömeç/Kayseri

Derl. Tarih :1985

EPİZOTLAR:

1.Padişah ölürken,oğullarına "Sabahleyin kapımıza kim gelirse, sıra ile bacılarınızı vereceksiniz" diye vasiyet eder.

2.Padişah ölür,üç oğlan kapılarına gelen ayı,kurt ve tilkiye kız kardeşlerini verirler.

3.Üç oğlan karılarıyla seyahate çıkar.küçük oğlanın karısını yayladayken Yeloğlu Köse kçırır.

4.Küçük oğlan,karısını bulmaya gider,sırasıyla kızkardeşlerini saraylarına rastlar;ayı,kurt ve tilki Küçük oğlana yardım ederler.

5.Kurdun emir vermesiyle bir kuş,Küçük oğlanı Yeloğlu Köse'nin memleketine götürür.

6.Oğlan,Yeloğlu'nun olmadığı bir an karısını alıp kaçarken,Yeloğlunun atı Yeloğlu'ya haber verir,Yeloğlu gelip oğlanın başına taş bırakır,oğlan ezilir.

7.Oğlanı oraya getiren kuş, oğlanın cesedini okuyup üfleyerek tekrar diriltir.

8.Oğlan,kuşun yol göstermesiyle Yeloğlu'nun atının anasını alır, karısıyla binerler,atın heybesinde üç güvercin vardır.

9.Yeloğlu,peşlerine düşer,oğlan kuşun söylediği biçimde heybedeki güvercinlerin sırasıyla kafalarını koparır; Yeloğlu düşüp ölür.

78.YEŞİL TABAKA

Derleyen :Mustafa Sever

Anlatan :Suhulet Sever,1993 doğumlu,ilkokul mezunu.

Derl. Yer :Karahöyük/Kayseri

Derl. Tarih :Temmuz-1985

EPİZOTLAR:

1.Kızın biri,babası pazara giderken ondan bir yeşil tabaka ister.

2.Adam,yeşil tabakayı getirir,kız, yeşil tabakaya "açıl tabakam açıl,gönlümün sultanı ortaya çıksın" der; yakışıklı bir delikanlı ortaya çıkar.

3.Günlerini delikanlıyla geçiren kızın odasından hiç çıkmaması

üzerine babası kızın odasına girer,delikanlı kaybolur.

4.Kız,erkek kılığına girip oğlanı aramaya çıkar.

5.Kız,devler ülkesinde oğlanı bulur,oğlan dev oğludur.

6.Kızla birlikte kaçan oğlan,sihir' yapma hüneri sayesinde peşlerine düşen devlerden korunurlar.

7.Kızın memleketine gelirler,kırk gün kırk gece düğünleri yapılarak evlenirler.

79.DEĞİRMENCİ İLE MÜŞTERİSİ

Derleyen :Remzi Tarhan

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Değirmenci agop Efendi,değirmenine buğday öğütmeye gelen köylüye yalan söylemede eğer kendini geçebilirse buğdayını öğüteceğini, yoksa öğütmeyeceğini söyler.

2.Önce Agop Efendi bir yalan söyler,ardından da köylü bir yalan anlatır.

3.Köylünün söylediği yalan,agop Efendi'nin o güne kadar dinlediği yalanların en ilgincidir.

4.Agop Efendi buğdayı öğütür.

80.ZİNCİR KIRAN

Derleyen :Fuat Akkaya

Derl. Yer :Gemerek/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Bir adam her yıl evlenir,evlendiği her kadını altı ay geçmez öldürür.

2.Aldığı bir kadın hamile kaldığı için onu öldürmez,kadın bir oğlan doğurur.

3.Oğlan büyüyünce anasını alıp kaçar,bir mağaraya sığınır.

4.Mağara bir devin mağarasıdır;oğlan ava gidince dev gelir.

- 5.Dev ile kadın anlaşarak karı koca olurlar.
- 6.Kadın, dev ile birlik olup oğluna çeşitli tuzaklar kurar.
- 7.Aklı,yiğitliği ile zorlukların üstesinden gelen oğlan,anasını ve devi öldürür.
- 8.Padişah,oğlanın yiğitliğine bakarak kızını verir,evlenirler.

81.MURADINA ERMEYEN DİLBER

Derleyen :Faruk Aburşu
Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

- 1.Fakir bir adamın karısı bir kız doğurur;: kadın fakirliklerine bakıp içlenir ve ağlar.
- 2.Kadın ağlarken üç derviş ortaya çıkarak kadın ve çocuğu için iyi dileklerde bulunur
- 3.Doğan kız, ağladığında inci mercan saçılır,yürüdüğünde çayır çimen büyür.
- 4.Kız büyür,kızın medhini duyan padişah, kızla evlenmek ister.
- 5.Padişahın teyzesi,kıza dünür gider,kızı verirler; kızı alıp saraya doğru gelirken kızın yerine kendi kızını hazırlar,kızın da gözlerini kör ederek yolun kenarına bırakır.
- 6.Kızı bir çoban bulur.
- 7.Kız ağlayınca güller açar,bunları çobana vererek sarayın önünde satmasını söyler.
- 8.Gülleri aldırın padişah,gülü koklayınca kız bu tarafta hamile kalır.
- 9.Padişahın teyzesi,kızın evini bulur,kıza misafir olur ve geceleyin de kızı öldürüp kaçar.
- 10.Kızı bir tepeye gömerler,üzerine de bir türbe yaparlar.
- 11.Padişah türbeye gittiğinde kızın tabutundan çocuk sesi gelir,padişah tabutu açar,içinden bir çocuk çıkar.
- 12.Çocuk koşar oynar hale gelince annesinin kolundan alınan pazubandı bulur,götürüp kızın koluna takar.

13.Kız,koluna pazubant takılınca dirilir; başından geçenleri padişaha anlatır.

14.Padişah,teyzesini ve diğer suçluları cezalandırır; kızla da evlenir.

82.GÜZEL AHMET

Derleyen :Doğan Kaya

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Padişahın ve lalasının çocuğu olmaz, dertlerinin çaresini aramak üzere yola çıkarlar,bir dervişe rastlarlar.

2.Derviş,padişah ve lalasına elma vererek hanımlarıyla yemelelerini söyler.

3.Padişahın bir oğlu olur.

4.Büyüyen oğlan,bir kadının testisini kırar ve kadının bedduasını alarak,Hırızmalı güzele aşık olur,bulmak için yollara düşer.

5.Oğlan,kızı bulur,kızı esir eden devi öldürür,dev iki çocuğunu oğlana emanet ederek ölür.

6.Hırızmalı güzelin resmini gören bir kral,bir cadının yardımıyla Ahmet'i esir eder.

7.Kralın kızı Ahmet'e sevdalanarak Ahmet'i kurtarır; Ahmet onu da alır.

8.Ahmet, bir dervişin yardımıyla Mühür sultanı da alır; üç kızla memleketine gelir.

9.Padişah ve lalası, Ahmet'i kiskandıklarından ona çeşitli tuzaklar kurar ve Ahmet'in gözlerini oyarak bir dağın başına bırakırlar.

10.Kuş dilinden anlayan Ahmet,kuşların yardımıyla eski sağlığına kavuşur.

11.Tekrar memleketine dönen Ahmet,babasını öldürür,sevdikleriyle evlenerek padişah olur.

83.ŞAHŞAH PADİŞAHI

Derleyen :Saim Sakaoglu

Derl. Yer :Kangal/Sivas

EPİZOTLAR:

- 1.Fakir bir değirmenci, tavuklarına dadanan tilkiyi yakalar.
- 2.Tilki,dile gelerek değirmenciden kendini öldürmemesi halinde, değirmenciye zengin edeceğini vaadeder.
- 3.Tilki, değirmenciye Şahşah Padişahı diye tanıtarak, memleketin padişahını kandırır ve padişahın kızını değirmenciye nişanlar.
- 4.Tilki,o yöredeki devî hileyle öldürür ve devin hazinesine sahip olur.
- 5.Tilki, padişahın kızını değirmenciyle evlendirir.
- 6.Devin hazinesine de sahip olan değirmenci, karısıyla mutlu bir hayat sürer.

84.ÇENBER HAS GÜZEL

Derleyen :Doğan Kaya

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah, bir adamın üç kızıyla birden evlenir.
- 2.Küçük kız, padişahın izlediği altın perçemli oğlanla kızı doğurur.
- 3.Kızı kıskanan ablaları,bir cadının akıl vermesiyle küçük kızın çocuklarını alıp, yerlerine it eniği koyarlar.
- 4.Dağa bir mağaraya bırakılan çocuklar büyür.
- 5.Çocukların ölmediğini,büyüdüğünü haber alan teyzeleri, cadıdan bu çocuklardan nasıl kurtulacaklarını soraralar.
- 6.Cadı,çocukları bulur,oğlana eğer devin sazını ve Çenber Has Güzeli getirmezse yiğit sayılamayacağını söyleyerek oğlanın uzak diyarlara gitmesine sebep olur.
- 7.Oğlan sazı ve Çenber Has Güzeli almak için yola çıkar,yolda

bir Pîr'e rastgelir; Pîr,oğlana yol gösterir,akıl verir.

8.Oğlan devin sazını ve Çenber Has Güzeli getirir.

9. Çenber Has Güzel, padişaha oğlanın kim olduğunu ve bütün gerçekleri anlatır.

10.Padişah,yaptığı hatayı anlar,suçluları cezalandırır; karısına ve çocuklarına kavuşur.

85.PADİŞAHIN ÜÇ OĞLU

Derleyen :Hüseyin Buluz

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Padişahın bahçesinde yılda bir tek elma veren bir ağaç vardır ve bir dev,elma yetişince gelir,alır.

2.Padişahın üç oğlu, elmayı beklerler; fakat büyük ve ortanca oğlan devden korkup elmayı kaptırırlar.

3.Küçük oğlan,devi yaralar ve elmayı babasına getirir.

4.Küçük oğlan,yaralı devin saklandığı kuyuya iner,devi öldürür, kuyuda bulunan üç kızı yukarıya gönderir.

5.Oğlanın ağabeyleri, küçük oğlanı kuyuda bırakıp giderler..

6.Küçük oğlan,yeraltında yeraltı padişahının kızını devin elinden kurtarır

7.Günün birinde yaralı bir kartalı iyileştirir,kartal onu yerüzüne çıkarır.

8.Küçük oğlan,babasının evine gider,kendisini bekleyen kızla evlenir.

86.GÜLÇİÇEK

Derleyen :Halil Dumluca

Derl. Yer :Divriği/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Padişahın uzun zaman çocuğu olmaz; dualarla evliyalarla bir

kızı olur.

2.Kız evlenme çağına geldiğinde talipleri çoğalır.

3.Kız, taliplerine üç sual sorar,bilemeyenlerin kellesini vurdurur.

4.Komşu ülkenin padişahının oğlu da kıza talip olur ve Keloğlan kılığında kıza gelir.

5.Keloğlan,kızın sorduğu bütün sualleri bilir.

6.Kız, kel birinin soruları bilmesi ve kendisiyle evlenecek olmasına çok üzülür,kendini öldürmek ister.

7.Oğlan,kızın üzüldüğünü görünce, başındaki karını çıkarır, kız sevinir.oğlanla kız evlenirler.

87.HAYIR OLA

Derleyen :İlyas Ege

Anlatan :Salim Aktaş,1935 doğumlu,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Suşehri/Sivas

Derl. Tarih :Ekim-1974

EPİZOTLAR:

1.Hoca.talebelerine "Gördüğünüz rüyayı,hayır ola denilmeden kimseye anlatmayın" diye nasihatte bulunur.

2.Çocuklardan biri gördüğü rüyayı,hayır ola demedikleri için anasına,babasına,hocasına anlatmayıp, dağda rastladığı çobana hayır ola dediği için anlatır.

3.Çocuk,rüyasında ay ile güneşi yan yana gördüğü söyler; çoban, sürüsüne karşılık ay ile güneşi alıp gider.

4.Gece geldiği şehirde, padişahın kızı,çobanı sevgilisi sanarak,40 deve yükü çeyiz ile çobana kaçar.

5.Çobanla padişahın kız bir yerde çadır kurar,güvercin kılığınad çadırın yanında yıkanan peri kızlarının en küçüğünü çoban yakalar.

6.Peri kızı.çobana 40 deve yükü çeyiz ile bir saray hediye eder.

7.Çobanın sarayında iki dünya güzelini gören cadının biri,

padişaha vararak,çobanın sarayındaki güzellerin kendisine layık olduğunu,çobana üç soru sorup bilemezse kellesini vurdurmasını söyler.

8.Padişahın üç sorusunu peri kızının yardımıyla bilen çoban,beddua ederek padişahı taş kesmiş,saray da padişahlık da çobana kalmış.

88.KELOĞLAN

Derleyen :İlyas Ege
Anlatan :Salim Aktaş,1935 doğumlu,okuma-yazması yok.
Derl. Yer :Suşehri/Sivas
Derl. Tarih :Aralık-1974

EPİZOTLAR:

1.Keloğlan mektebe gider; hocası bir gün Keloğlan'a üç tel vererek,başı sıkıştığında bunları birbirine sürtmesini söyler.

2.Keloğlan, padişahın bahçesinde bahçıvanlık yapmaya başlar.

3.Padişahın en küçük kızı, Keloğlan'a sevdalanır ve Keloğlan'la evlenir.

4.Savaş çıkar,padişah zor durumdayken,Keloğlan hocasının verdiği telleri kullanarak padişahın savaşı kazanmasını sağlar.

5.Padişah, Keloğlan'ı kendi yerine padişah yapar.

89.EŞEK İLE DEVE

Derleyen :İlyas Ege
Anlatan :Bilal Tavlu,1919 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Suşehri/Sivas
Derl. Tarih :1972

EPİZOTLAR:

1.Aynı kervanda bulunan eşek ile deve arkadaş olurlar.

2.Bir gün kervandan birlikte kaçarlar; bir süre başıboş yaşarlar.

3.Günün birinde eşeğin anırması üzerine kervancı eşek ile deveyi yakalar; iki kat yük yükleyerek eşek ile deveyi cezalandırır.

4.Bir süre gittikten sonra eşek yıkılır; kervancı eşeğin yükünü de deveye yükler.

5.Eşek yürüyemez duruma gelir,kervancı eşeği de devenin sırtına yükler.

6.Bir uçurum kenarından geçerken eşeği taşımaktan bıkan deve, eşeği uçuruma atar ve kurtulur.

90.TÜCCARBAŞI

Derleyen :Doğan Kaya

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Tüccarın biri her gün işine giderken "Ey tüccarbaşı ölüm ve zulüme gençlikte mi razısın,kocalıkta mı?" diye bir ses duyar

2.Tüccar,karısına danışır ve gençlikte razıyım, der

3.Tüccarın önce dükkkanı,ardından da evi yanar.

4 Tüccar,bulunduğu yeri terkeder,bir ağaya çoban olur.

5.Tüccarın karısını bir bezirgan kaçıırır.

6.Karısı kaçırılan tüccar,iki oğlunu alıp oradan ayrılır,yolda çocuklarını suya kaptırır.

7.0 memleketin padişahı ölür,yeni padişahı tespit etmek için ok atılır,gelip tüccarın yanına düşer ve tüccar padişah olur.

8.Tüccar karısını ve oğullarını bulur,bezirganı da cezalandırır.

91.ÜÇ TALİHSİZ ADAM

Derleyen :Remzi Tarhan

Anlatan :Hasibe Tarhan,60 yaşında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Kangal/Sivas

Derl.Tarih :1968

EPİZOTLAR:

1.Tebdil-i kıyafet gezen padişah, gezdiği yerlerde garip hareketler yapan üç adama rastlar.

2.Padişah sarayına döner; bu üç adamı huzuruna getirterek,yaptıkları garip hareketlerin sebebini sorar.

3.Birinci adam, eskiden eşkiya olduğunu,yeraltındaki hazineleri görebilmek için gözlerine macun çektirdiğini ve kör olduğunu söyler.

4.İkinci adam,eskiden müezzin olduğunu,bir peri kızının kendisine sevdalandığını,fakat kendisi acele edip kıza sarılmak isteyince kızın sinirlenerek kendisinden vazgeçtiğini anlatır.

5.Üçüncü adam da,değirmenindeki bir kediye cimriliğinden dolayı yiyecek vermediğini,bu yüzden de kedinin sahip olduğu altınları alamadığını söyler.

6.Her üç adam da açgözlülüklerinin cezalarını çekmektedirler.

7.Padişah,üç adamada acır,altın,para vererek gönüllerini alır.

92.İKİ KARDEŞ

Derleyen :Ali Bayram Eren

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Karısı ölen bir adam,yeniden evlenir; analık,adamın oğlunu ve kızını istemez.

2.Adam çocukları odun toplama bahanesiyle ormana götürüp bırakır.

3.Oğlan susayınca hayvanların izinde biriken sudan içer ve ge-yik olur,kaçıp gider.

4.Yalnız kalan kız,bir kavağa çıkıp sabahın olmasını bekler.

5.Kavaktaki kızı görüp beğenen bir bey, kızı kavaktan indirip onunla evlenmiş.

6.Ablasının gelin olduğunu gören geyik,bir daha ortalıkta görünmemiş.

93.HATEM PADİŞAH

Derleyen :Yahya Çakar

Anlatan :Nimet Çakar,65 yaşında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :Ocak-1975

EPİZOTLAR:

1.Zenginleştikçe gururlanan ve halkını unutan Hatem Padişah'ı veziri ikaz eder ve Şam Kraliçesi'nin fakirleri doyurduğunu,onlara bahşiş verdiğini söyler.

2.Padişah,vezirinin söylediklerinin aslını öğrenmek üzere yola çıkar.

3.Padişah,Şam'da Kraliçe'ye işin sırrını sorar; Kraliçe, padişahı Küfe'deki Hurşit'e gönderir.

4.Hurşit,padişahı Yemen Şeyhi'ne gönderir; padişah hepsinin sırrını öğrenir.

5.Padişahın öğrendiği sır, kraliçe,Hurşit ve Yemen Şeyhi, ağgöz-lülüklerinin cezası olarak fakirlere yardım etmektedirler.

6.Ülkesine dönen padişah,vezirini başvezir yapar,memleketini de adilce idare eder.

94.KISMET YAZAN ADAM

Derleyen :İlyas Ege
Anlatan :Selim aktaş,36 yaşında,okuma-yazması yok.
Derl. Yer :Suşehri/Sivas
Derl. Tarih :Aralık-1974

EPİZOTLAR:

1.Padişah,kızının evlenme çağının geldiğine karar vererek,kısmet yazan adama varır,ondan Allah'ın selamını bile esirgeyerek,kızına iyi bir kısmet yazmasını ister.

2.Adam,padişahın kızına fakir bir adamın oğlunu yazar.

3.Padişah,fakir adamı bulur,ondan oğlunu evlatlık olarak alır; sonra da oğlanı öldürtür.

4.Padişah, sarayına dönerken,oğlan dirilir ve evlerine varır.

5.Padişah,Kısmet Yazan Adam'a varıp kızına padişah veya şehzade yazmasını ister.

6.Adam,padişaha kızının kısmetinin fakir adamın oğlu olduğunu söyler; padişah şaşırır.

7.Padişah,tekrar fakir adama gelip oğlunun bir mektubu söylenilen yere götürmesini emreder.

8.Oğlan mektubu alır yoladüşer,saraya vardığında yorulup bahçede uyur.

9.Padişahın kızı oğlanı görür,koynundaki mektubu alır; mektuptaki "Bu mektubu getireni öldürün" yazısını, "Bu mektubu getireni kızım ile evlendirin" yazısıyla değiştirir.

10.Saray görevlilerine mektubu veren oğlan,görevlilerce padişahın kızıyla evlendirilir.

11.Padişah saraya geldiğinde durumu görür ve yazılanın bozulmayacağını anlar.

95.İYİLER ÜLKESİ

Derleyen :Remzi Tarhan
Anlatan :Hasibe Tarhan,60 yaşında
Derl.Yer :Kangal/Sivas
Derl. Tarih :1968

EPİZOTLAR:

1.Yaşlanan padişah,yerine geçecek oğlunu tespit etmek için,vezirinin tavsiyesi üzerine oğullarını seyahate gönderir.

2.Padişahın oğulları yola çıkarlar,büyük ve ortanca oğlan,yolda rastladıkları insanlara kötü davranırlar.

3.Küçük oğlan,rastladığı her insana iyilikte bulunur,yardım eder.

Herkesin duasını alan küçük oğlan,memleketine döner,babasının yerine padişah olur.

5.Padişahın diğer oğulları ise, kötülüklerinin ve aldıkları beddualarının neticesinde hayvanlar tarafından parçalanırlar.

96.SEKSENLİKLE DOKSANLIK

Derleyen :Ayşe Kaya
Anlatan :Hatice Kolağası,55 yaşında,okuma-yazması yok.
Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :Şubat-1985

EPİZOTLAR:

- 1.Seksenlik ve doksanlık,bu yaşlarına gelene kadar evlenmezler.
- 2.İki kızkardeş,iplik boyar, renkli suyu bahçeye dökerler.
- 3.Dökülen renkli suyu merak eden padişahın oğluna,Seksenlik,su-yun kızının saçının suyu olduğunu söyler.
- 5.Padişahın oğlu,saçının suyu böyle renkli olursa,kendi kim bi-lir ne güzeldir,diyerek dünür gönderir.
- 6.Seksenlik,Doksanlığı gelin eder.
- 7.Gerdek gecesi,padişahın oğlu karşısında bir kocakarı görünce,Doksanlığı pencereden dışarı atar.
- 8.O anda Periler padişahının hanımı,bu olayı görüp,Doksanlığı onbeş yaşında bir kız haline getirir ve kızla padişahın oğlu mutlu-ca yaşamaya başlarlar.
- 9.Kızkardeşini ziyarete gelen Seksenlik,şaşıır ve nasıl bu hale geldiğini sorar.
- 10.Doksanlık,kendisini kalaycıya körüklettiğini söyler.
- 11.Seksenlik de kendisini kalaycıya körüklettirir;çatlar,ölür.

97.KAHRAMAN KARA MUSTAFA

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş
 Anlatan :İbrahim Özkan,36 yaşında.
 Derl. Yer :Sarız/Kayseri
 Derl. Tarih :1991

EPİZOTLAR:

- 1.Karısının yokluğundan faydalanıp pekmez içmek isteyen Mustafa,pekmezi üstüne döker.
- 2.Karısından korkup evden kaçan Mustafa,pekmeze üşüşen sinekle-re kılıcıyla vurur,birçok sinek öldürür.
- 3.Mustafa kılıcına bir vuruşta altmış,iki vuruşta yetmiş diye yazdırır.
- 4.Mustafanın kılıcındaki yazıyı okuyanlar,Mustafayı kahraman

biri sanırlar.

5.Padişah,bu kahramandan çocuklarını kaçıran arslanı yakalamasını ister.

6.Atıyla giderken bir uçuruma yuvarlanan Mustafa,uçurumun dibinde yatan arslanın üstüne düşer.

7.Arslanın üstünden düşmemek için arslana iyice sarılan Mustafa, arslanın yakalanmasını sağlar.

8.Mustafanın bu kahramanlığına karşılık,padişah,Mustafaya kızını verir.

98.ÖKSÜZ ALİ

Derleyen :S.Burhanettin Akbaş

Anlatan :İbrahim Özkan,36 yaşında.

Derl. Yer :Sarız/Kayseri

Derl. Tarih :1991

EPİZOTLAR:

1.Çocukları olmayan iki kardeşe bir derviş bir elma verir,hanımlarıyla yerler,birinin oğlu,diğerinin kızı olur.

2.Oğlanın anası babası ölür,oğlana Öksüz Ali adını verirler.

3.Amcasının kızına âşık olan Ali'yi amcası iyi çobanlık yapmıyor diye evden kovar.

4.Ali,Fatmayı da alarak kaçar.

5.Ali yakındaki bir köye ekmek almaya giderken,Fatma'yı dağda bir çukura bırakır.

6.Oradan geçen bir bey,kızı yanına alıp gider.

7.Bey'i öldüren Şah ahmet,Fatma'yı Ali'ye getirir.

8.Oradan ayrılan Ali ve Fatma,yolda eşkiyaların baskınına uğrarlar ve eşkiyabaşı Fatma'yı alıtoyar.

9.Ali,rastladığı bir çobanın tavsiyesi üzerine Ayşe Hanım adında birine derdini anlatır.

10.Ayşe Hanım,yedi oğlunu eşkiyaların üzerine gönderir,oğlanlar Fatma'yı kurtarıp Ali'ye getirirler.

99.ÇAPGÖZ

Derleyen :Ayşe Kaya

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

- 1.Üç kardeş para kazanmak için gurbete çıkarlar.
- 2.Rastladıkları bir ekin tarlasını biçerken dev gelir; en küçükleri Çapgöz,dev'i kandırır.
- 3.Üç kardeş,padişahın sarayına işçi olarak girerler.
- 4.Rahatı iyi olan Çapgöz'ü kardeşleri çekemezler,padişaha kardeşlerinin her işi becerebileceğini söylerler.
- 5.Padişah,Çapgöz'e bir çok zor görev verir,Çapgöz her işin üstesinden gelir.
- 6.Padişah,Çapgöz'e kızını verir.

100.KIRK YORGANLI KIZ

Derleyen :Ayşe Kaya

Anlatan :Naciye Zengin,65 yaşında.

Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :1975

EPİZOTLAR:

- 1.Bir padişahın iki oğlu ava gider dönmezler.
- 2.En küçük oğlan,ağabeylerini ararken Hızır'a rastlar; Hızır,oğlana yol gösterir,yardımda bulunur.
- 3.Oğlan,Hızır'ın tavsiyesiyle devlere sakız götürür,devanasının ve oğullarının güvenini kazanır.
- 4.Oğlan bir mağarada bir kıza rastlar,kız saçından bir tutam vererek başı sıkıştığında saça bakmasını söyler.
- 5.Oğlan ava çıkar,bir şey avlayamayınca saça bakar,rüzgar saçları uçurur.
- 6.Saçı bir çiftçi bulur,padişaha götürür;padişah cadıdan saçın sahibini bulmasını ister.

7.Cadı,oğlanın mağarasına gelir,oğlanın tılsımını öğrenerek oğlanı öldürüp kızı padişaha götürür.

8.Kız, padişaha kırk gün yası olduğunu söyleyerek padişahı oylar.

9.Devler gelir,oğlanın kılıcını kınına koyunca,oğlan dirilir.

10.Oğlan,kızı padişahın sarayından kaçıtır ve kızın ülkesine giderek evlenir.

101.ANA, ALİ KIZ

Derleyen :Ayşe Kaya

Anlatan :Bedriye Güvenel,1933 doğumlu,okuma-yasması yok.

Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :Aralık-1974

EPİZOTLAR:

1.Bir köyde birinin beş kızı,diğerinin beş oğlu olan iki kardeş yaşar.

2.Büyük kardeş,küçük kardeşine kız babası olduğu için, onu üzen sözler eder.

3.Kardeşler,en küçük oğlan ile en küçük kızı yarıştırmak ister; kâr getirmeye gönderirler.

4.Küçük kız,oğlan kılığına girerek bir demirciye çırak olur.

5.Demirciyi sık sık ziyarete gelen Şehzade,istemedi de olsa demircinin çırağına (Ali) âşık olur,Ali'nin kız olup olmadığını anlamak için çeşitli denemeler yapar.

6.Ali,kız olduğunu belli etmez,günü gelir köyüne döner; heybesinde mücevherler doludur.

7.Oğlan ise, heybesinde kaplumbağalarla döner.

8.Oğlan babası,iddiayı kaybettiği için kahrından ölür.

9.Şehzade,gereçeği öğrenir,kıza dünür gönderir; kız babası kabul eder,evlenirler.

102.TIN TIN GABACIĞIM

Derleyen :Şeref Boyraz
 Anlatan :Fadime Boyraz,okuma-yazması yok,yaşı bilinmi-
 yor.
 Derl. Yer :Yıldızeli/Sivas
 Derl. Tarih :Nisan-1990

EPİZOTLAR:

- 1.Üvey ana istemeyince,babaları tarafından ormana bırakılan çocuklardan oğlan içtiği su yüzünden geyik olur, kız ise,bir ağacın üstüne çıkarak sabahın olmasını bekler.
- 2.Padişahın oğlu,kızı görür,âşık olur.
- 3.Çingene kızı,cadının yardımıyla kızın yerine geçerek padişahın oğluyla evlenir.
- 4.Kız güvercin olur.Çingene kızı kuşu tutturup kestirir.
- 5.Kuşun kemiklerinden yapılan çuvaldızı bir kadın bularak evine getirir; çuvaldız tekrar kız olur.
- 6.Kız, padişahın atını bisler,bu arada gerçekler ortaya çıkar.
- 7.Padişahın oğlu kızla evlenir,Çingene kızı cezalandırılır.

103.BULGARAĞA

Derleyen :Sabri Koz
 Anlatan :Zekiye Koz,58 yaşında,okuma-yazması yok.
 Derl. Yer :Divriği/Sivas
 Derl. Tarih :Şubat-1969

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah ve lalası seyahate çıkar,bir çobana rastlarlar.
- 2.Çoban,padişahın kendisine kahyanın kızını almasını ister.
- 3.Padişah,Bulgarağa'yı saraya davet eder.
- 4.Saraya giden Bulgarağa,padişahın padişah olduğunu bilmez; senli benli konuşur.
- 5.Padişah,Bulgarağanın cahilliğini hoş görür,istediği kızını, Bulgarağa'ya gelin getirir.

104.KAMBUR OĞLAN MASALI

Derleyen :Sabri Koz
 Anlatan :Zekiye Koz,58 yaşında,okuma-yazması yok.
 Derl. Yer :Divriği/Sivas
 Derl. Tarih :Şubat-1969

EPİZOTLAR:

- 1.Hamamda yatan kambur oğlanın,kamburu cinler tarafından düzeltilir.
- 2.Bunu gören bir başka kambur,oğlandan kamburunun nasıl düzel-
diğini öğrenir.
- 3.Kambur adam,cinlerin gece söylediği türküyü şüpheyile karşı-
lar.
- 4.adamın şüphelendiğini sezen cinler,kamburunu düzeltmek bir
yana,adama bir kambur daha eklerler.

105.KUSTUM KUSAK

Derleyen :Doğan Kaya
 Anlatan :Gülseher Sönmez,62 yaşında.
 Derl. Yer :Acıyurt Köyü/Sivas
 Derl. Tarih :Ekim-1973

EPİZOTLAR:

- 1.Kızlarına hiç dünür gelmediğinden yakınan bir padişah,kızına
dünür gelen Dev'e kızını verir.
- 2.Dev,aldığı kızdan kusmuğunu yemesini ister;bunu yapmayan kı-
zı öldürür.
- 3.Dev,padişahın ortanca kızını da alır,onu da öldürür.
- 4.Dev,küçük kızını da alır; küçük kız Dev'i kandır,Dev uyuyunca
Dev'in esir ettiği adamları kurtararak kaçar.
- 5.Kız.bir saraya sığınır ve kaz çobanlığı yapar.
- 6.Padişahın oğlu kızını görür,âşık olur ve evlenmek ister.
- 7.Dev uykusundan uyanır,kızını aramaya başlar,saraya gelir.

8.Kız ve saray halkı Dev'i öldürür.

9.Padişahın oğlu,kızla evlenir.

106.KELOĞLAN'LA DENİZ AYĞIRI

Derleyen :Şükrü Elçin
Anlatan :Hüseyin Kayhan,
Derl. Yer :Hafik/Sivas
Derl. Tarih :1940

EPİZOTLAR:

- 1.Bağlarına zarar veren deniz aygırlarından üçünü tutan Keloğlan ve iki ağabeyi.İstanbul'a çalışmaya giderler.
- 2.Yolda bir kemik bulurlar,ki kemik bulunduğu yeri aydınlatır.
- 3.Yanında çalıştıkları ağa,bu kemikten kırk tane getirmezse, Keloğlan'ın kellesini vurduracağını söyler.
- 4.Keloğlan,atının söylediklerini yapar,kemikleri elde eder.
- 5.Keloğlan'ın her işi becermesi ağabeylerini çileden çıkartır; bu yüzden de ağaya,Keloğlan'a yeni işler buyurmasını söylerler.
- 6.Ağa zor işler buyurur, Keloğlan,atının sayesinde her işin üstesinden gelir.
- 7.Keloğlan,akıllı oluşu,iyi oluşu sayesinde güneşin gördüğü güzelle evlenerek muradına erer.

107.APDİ İLE SAPDİ

Derleyen :İsmet Çetin
Derl. Yer :Alacahan/Sivas

EPİZOTLAR:

- 1.İki kardeş babalarından kalan malı bölüşürler.
- 2.Sapdi,payına düşen ineği kavağa bağlar ve ineği kavağa sattığını söyler.
- 3.İneği kurtlar yer,Sapdi kavaktan ineğin parasını ister,kavaktan ses gelmeyince kavağı keser,keseilen kavaktan altın dökülür.
- 4.Apdi ile Sapdi altınları paylaşıırken, muhtar gelir,muhtarı öldürürler.

5.Sapdi,herekese muhtarı öldürdüklerini anlatır.

6.Sabdi'yi kimse ciddiye almaz,inanmaz; Abdi türlü düzenlerle Sabdi'nin anlattıklarının yalan olduğunu gösterir.

7.Abdi ile Sapdi zengin ve mutlu yaşarlar.

108.MÜSTECEP İLE DÜNYA GÜZELİ

Derleyen :Necdet Sakaoğlu

Derl. Yer :Divriği/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Padişah üç oğluna ok atmalarını,okları nereye düşerse oranın kızıyla evlenmelerini söyler.

2.Büyük ve ortanca oğlan sırasıyla ok atarlar,kısmetlerine vezir ve padişahın kızı çıkar,evlenirler.

3.Küçük oğlan ok atar.gider bir kurbağaya saplanır; kurbağayı alıp eve getirir.

4.Kurbağa,gerçekte kendini gizleyen bir dünya güzeli.

5.Sırrı ortaya çıkınca Dünya Güzeli,Müstecep tarafından kaçırılır.

6.Oğlan ,Dünya Güzeli'ni aramaya çıkar; uzun çabalardan sonra kızı Müsteceb'in elinden kurtarıp,Müstecebi öldürür.

7.Dünya Güzeli ile oğlan evlenirler.

109.ŞAHBENDER

Derleyen :Hüseyin Candan

Derl. Yer :Suşehri/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Etrafına topladığı bilginlerle ünlenen padişah,bu bilginlerden Şahbender'i kendisine vezir yapar.

2.Diğer bilginler Şahbender'i çekemezler,o yöredeki meyhaneciyi kullanarak Şahbender'e iftira atarlar.

3.Şahbender zindana atılır,yedi yıl yattıktan sonra zindandan çıkartılır.

4.Padişah,çevresindeki dalkavukların sözlerine kanarak,suçsuz Şahbender'i idam ettirir.

5.Bir müddet sonra padişah,yaptığı hatayı anlayarak pişman olur ve Şahbender'in mezar taşına Onun başını milleti için feda ettiğini yazdırır.

110.GÖZÜ GÖRMEYEN-KULAĞI İŞİTMEYEN ADAM

Derleyen :H.Sami Özen

Derl. Yer :Divriği/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Saf,temiz bir adamın karısı,kocasını üç adamla aldatır.

2.Kadın oynaşlarıyla birlikte olabilmek için,kocasını binbir düzen ile tarlaya gönderir.

3.Adam,tarlaya giderken asker arkadaşı ile karşılaşır,şüphelerinden söz eder.

4.Adamın arkadaşı,kör ve sağır numarası yaparak durumu aydınlatabileceğini söyler.

5.Adam,arkadaşını eve getirir,arkadaşı kör ve sağır numarası yaparak kadının iffetsizliğini ortaya çıkarır.

6.Adam karısını boşayarak oradan ayrılmış.

111.AKILDANESİ

Derleyen :Doğan Kaya

Derl. Yer :Acıyurt Köyü/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Çalışkan,dürüst bir bezirgandan padişah, koynunda üç aylık çocuğu olan bekar bir kız ister.

2.Bezirgan,ne yapacağını bilemez durumdayken,küçük kızı Akıldanesi,babasını teselli ederek,bu işin üstesinden geleceğini söyler.

3.Kız,kendisinin bekar,aynı zamanda da üç aylık hamile olduğunu söyleyerek,padişah'tan mumdan şiş,sarıyağdan kebab bulmasını ister.

4.Padişah,kızın isteğinin mümkün olmayacağını söyleyince, kız da bir kızın hem hamile hem de bekar olmayacağını söyler.

5.Padişah,kızın akıllılığına imrenir ve tacını ona bırakarak orayı terkeder.

112.ÜÇ ARAP

Derleyen :Doğan Kaya

Derl. Yer :Sivas

EPİZOTLAR:

1.Padişah öleceğini anlayınca,üç oğlundan Kaya'ya tahtını, Yalçın'a hazinesini,Acar'a da kılıcını ve topraklarını verir.

2.Baş vezir,padişah olabilmek için Kaya ve Yalçın'ı öldürür; Acar kaçar.

3.Acar kılıcını çıkarınca üç arap peydah olup,emrini sorarlar.

4.Acar gittiği yerlerde Ateş ve Alev adında arkadaşlar edinir.

5.Acar,kahramanlığı ve kılıcının marifetiyle arkadaşlarını evlendirir.

6.Cadının biri Acar'ın karısını kaçıır,Acar hastalanır.

7.Ateş ve Alev,Acar'ın karısını cadının elinden kurtarırlar.

8.Acar,iyileşir ve ülkeye padişah olur.

113.YEŞİL ÇETU KUŞU

Derleyen :Doğan Kaya

Derl Yer :Zara/Sivas

EPİZOTLAR:

1.Zengin bir tüccar şehre giderken kızlarına isteklerini sorar.

2.En küçük kız,babasınadn Yeşil Çetu Kuşu'nu getirmesini ister.

3.Yeşil Çetu Kuşu,aslında devlerin oğludur,kız oğlanla günlerini geçirmeye başlar.

- 4.Kız,oğlanın sırrını açıklayınca,oğlan kuş olup uçar gider.
- 5.Kız,oğlanı bulmak için yollara düşer,nihayet devler ülkesinde oğlanı bulur.
- 6.Oğlan ile kız, devler ülkesinden kaçarlar.
- 7.Oğlanın anası ve akrabaları peşlerine düşerlerse de oğlan sihir yaparak kızı ve kendisini gizler.
- 8.Kızın memleketine gelen oğlan ve kız, burada evlenirler.

114.KELOĞLAN'LA KÖSE

Derleyen :Doğan Kaya
 Anlatan :Asım Altın,65 yaşında
 Derl. Yer :İmranlı/Sivas
 Derl. Tarih :Şubat-1975

EPİZOTLAR:

- 1.Babası, Keloğlan'a köselerle alış-veriş yapmamasını vasiyet eder.
- 2.Değirmene buğday öğütmeye giden Keloğlan,köse bir değirmenci ile karşılaşır.
- 3.Köse,Keloğlan'a unudan ekmek yapmayı ve kim daha iyi yalan söylerse ekmeğin onun olmasını teklif eder;Keloğlan kabul eder.
- 4.Yalan uydurmada Köse'yi alt eden Keloğlan,ekmeği alarak köyüne döner.

115.ONİKİ

Derleyen :Erman aslanoğlu
 Anlatan :Ruşen Tamer,48 yaşında,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Divriği/Sivas
 Derl. Tarih :1975

EPİZOTLAR:

- 1.On iki kardeşin en küçüğü dört gözlü doğar,adını Oniki koyarlar.

2.Ana ve babası ölünce Oniki kardeşleriyle iş aramaya çıkar.

3.Yolda,rastladıkları bir ekin tarlasını biçerler; tarla dev'in tarlasıdır.

4.Dev,Oniki ve kardeşlerini evine götürür,karınlarını doyurur; amacı on iki kardeşi yemektir.

5.Oniki,Dev'i kandırarak kardeşlerini de alıp oradan kaçar.

6.Oniki,padişahın hizmetkârı olur,kardeşleri Oniki'yi kısakırlar ve Oniki'nin Dev'in çeşitli eşyaların çalması için padişahı kandırırlar.

7.Oniki,padişahın verdiği bütün görevlerin üstesinden gelir,dört gözünden ikisi kapanır.

116.İKİ KARDEŞ

Derleyen :M.Güner Demiray

Anlatan :Halil Cengiz,70yaşında,Çepni Köyünden.

Derl. Yer :Gemerek/Sivas

Derl. Tarih :1961

EPİZOTLAR:

1.Biri kız, diğeri oğlan iki kardeş dağa nevrüz toplamaya çıkarlar;akşamın olduğunufarkedemez kaybolurlar.

2.Bir ışık görürler,oraya varırlar; burası Dev'in evidir.

3.Dev,oğlanla kızı evine alır;sabahleyin çocukları yemek için hazırlak yaparken çocuklar kaçar.

4.Çocuklar bir ağaca tırmanıp beklerler.

5.Dev,çocuklara ağaca nasıl tırmandıklarını sorar; çocuklar Dev'e tuzak olacak yollar söylerler.

6.Dev,çocukların sözüne kanar,onların söylediği yollarla ağaca çıkmaya çalışırken ağaçtan düşüp ölür.

7.Kurtulan çocuklar evlerine dönerler.

117.ALİCİK

Derleyen :M.Güner Demiray

Anlatan :Osman Dağdeviren,7 yaşında,ilkokul birinci sınıf öğrencisi,masalı Hediye Doğan'dan dinlemiş.

Derl.Yer :Gemerek/Sivas

Derl. Tarih :1971

EPİZOTLAR:

- 1.Çocukları olmayan bir baba,pazardan yumurta getirir.
- 2.Gurkun altına konan yumurtalardan civciv yerine çocuk çıkar
- 3.Çocukların karınlarını doyuramayan kadın,hepsini yanan tandırda süpürür.
- 4.Kalan tek çocuğa Alicik adını koyarlar.
- 5.Alicik,tarlaya babasına yemek götürür,çift sürmek isteyince öküzün pisliği altında kalır.
- 6.Babası Aliciği kurtarır.

118.VELVELE PADİŞAHININ KIZI

Derleyen :M.Güner Demiray

Anlatan :Bedir Demirci,35 yaşında.

Derl. Yer :Gemerek/Sivas

Derl. Tarih :1974

EPİZOTLAR:

- 1.Periler padişahının oğluyla,Velvele padişahının kızı aynı okulda okurlar.
- 2.Son sınıfa geldiklerinde Hoca,kıza bir dibek vererek üç kere vurduğunda dileğinin yerine geleceğini söyler.
- 3.Okul biter,Kız bir saray yaptırır,dibeğe üç kere vurur ve Periler padişahının oğlunu çağırır.
- 4.Dileği yerine gelir,Periler padişahının oğluyla evlenirler.
- 5.Kızın küçük bacısı ablasını çekemez,evini talan eder,oğlan bu durumu görünce güvercin olup uçar.
- 6.Kız.oğlanı bulmak üzere yollara düşer.
- 7.Oğlan hastadır; kız,cerrah kılığına girerek oğlanın yanına varır,oğlanı iyi eder.
- 8.Oğlanla kız Periler ülkesinden kaçarlar.

9.Kız yolda doğurur.

10.Kız ve oğlan velvele Padişahının ülkesine gelirler.

119.EVDEN KOVULAN KÖSE

Derleyen :M.Güner Demiray
Anlatan :Vahide Yavuztürk,41 yaşında.
Derl. Yer :Gemerek/Sivas
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.İşsiz,tembel,kaygısız Köse'yi karısı kapı dışarı eder ve çalışıp kâr getirmeden eve almayacağını söyler.

2.Köse,çaresiz çalışmaya gider,gele gele devlerin mağarasına gelir.

3.Kırk devin en küçüğü Topal Dev,Köse'ye acır,onu diğer devlerden korur.

4.Köse,devler arasında zekiliği,pratikliği ile sivrilir,onlara başkan olur.

5.Devlerin büyük çoğunluğu Köse'yi kıskanır ve ondan kurtulmak için altın,mücevher verirler, Topal Dev'in sırtına bindirerek köyüne gönderirler.

6.Karısı Köse'nin altınlarla döndüğünü görünce sevinir,Köse'yi eve alır.

120.YİĞİT YUSUF

Derleyen :M.Güner Demiray
Anlatan :Bedir Demirci,55yaşında.
Derl. Yer :Gemerek/Sivas
Derl. Tarih :1974

EPİZOTLAR:

1.Çocukları olmayan bir karı-koca,günün birinde yemek için aldıkları kabaktan bir oğlanın çıkmasıyla evlat sahibi olurlar.

- 2.Kabak oğlan,anasından padişahın kızına dünür gitmesini ister.
- 3.Padişah olmadık şartlar ileri sürer,oğlan hepsini de yerine getirerek padişahın kızıyla evlenir.
- 4.Kız,oğlanın içinden çıktığı kabağı yakar,oğlan kabak yanınca ortadan kaybolur.
- 5.Kız,oğlanı aramak için yollara düşer,oğlanı devler ülkesinde bulur.
- 6.Oğlan,devlere esir düşmüştür.
- 7.Kızla oğlan, devlerin ülkesinden kaçarlar,peşlerine düşen devlerden gizlenerek kızın ülkesine gelirler.

121.HARBE GİDEN SAKA KUşU

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Elif Erdoğdu,75 yaşında,Karahıdır Köyünden.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :1955

EPİZOTLAR:

- 1.Bütün kuşlar, dünyaya geldiklerinde beyazdır.
- 2.Allah,kuşları birbirinden ayırmak için türlü türlü boyatır.
- 3.Saka kuşu,tüm kuşlar boyanırken geç kalır; meleklerden biri elinde kalan son boyalarla Saka kuşunu boyar.
- 4.Çok güzel olan Saka kuşu,eşiyle birlikte bir dala konar.
- 5.Bir bekçi Saka kuşunun eşini tutup, krala götürür.
- 6.Saka kuşu bu duruma çok kızar,kılıç alıp yola çıkar,çevresine topladığı hayvanlarla kraldan karısını alır; kralı da esir eder.

122.İNATÇI HOROZ

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Hatice Ergün,39 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl Tarih :1964

1.Horozun ayağına diken batar;bir kadın horozun ayağındaki dikenini çıkartır.

2.Horoz daha sonra gelerek dikenini ister,kadın dikenini mangalda yakıldığını söylerse de horoz ikna olmaz.

3.Horoz dikene karşılık mangalı alır.

Mangalı emanet ettiğı evden inek alır; ineğı emanet ettiğı ev, den de gelini alır.

5.Gelini alıp giderken,kaval çalan bir çobana rastlar.

6.Horoz,gelini çobana verip,kavalı alır.

7.Kümeşte kaval çalan horoz,son derece mutludur.

123.HER İŞİ GÖREN DEĞİRMEN

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Naci gürses,14 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :1957

EPİZOTLAR:

1.İkisi de kör olan bir karı-kocanın her işlerini gören bir değirmenleri vardır.

2.Padişah bu değirmeni ellerinden alır.

3.Ağlayan karı-kocayı gören bir horoz,onlara üzülmemelerini,değirmeni alıp getireceğini söyler.

4.Yola çıkan horoza tilki,kurt ve ırmak arkadaş olurlar

5.Horoz,saraya gelip "Kör adamla karısının değirmenini ver" diye ötmeye başlar.

6.Padişah,horozu hayvanların ahırına kapattırır,kurt hayvanları öldürür.

7.Padişah, horozu ateşe atıp yakmalarını emreder,ırmak ateşi söndürür.

8.Padişah,horozu pişirtir,yereken boğazına kemik kaçar; Padişah, haksızlık yaptığını anlar,değirmeni sahiplerine verir.

124.CİMİRİ

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Fatma Beydoğan,50 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

- 1.Üç kızı olan bir adam,Cimri bir adama büyük kızını verir.
- 2.Açlığa dayanamayan kız,kısa sürede ölür.
- 3.Cimri, ortanca kızla evlenir,fakat ortanca kız da bir nohut tanesinden meydana gelen yemekle doymayıp kısa sürede ölür.
- 4.Cimri'ye en küçük kızı verirler; en küçük kız,Cimri'nin arkadaşlarını yemeğe davet etmesinden faydalanarak evde ne var ne yoksa pişirir
- 5.Cimri,yemekleri görünce fenalaşır,ölür.

125.HÜSNÜ YUSUF

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Fatma Beydoğan,50 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarihi :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

- 1.Padişahın kızı dere kenarında otururken,dereye 41 tane güvercin gelir; silkinen 40 güvercin kız,birisi de oğlan olur.
- 2.Kız bu oğlana sevdalanır; oğlan ve 40 kız silkinip güvercin olarak uçup giderler.
- 3.Kız,sevdasından dolayı hastalanır.
- 4.Kızın biri,padişahın kızına 41 güvercinin gittiği yeri anlatır.
- 5.Kız,padişahın kızını anlattığı yere götürür; kız sevdiğine kavuşur.

6.Oğlan,kızı babasının sarayına götürür;padişah kızıdan olanı biteni öğrenir.

7.Oğlan,periler elinde esirdir; padişah elinde tuttuğu beyaz güvercini fırına atınca,kırk peri fırına girer,yanarlar.

8.Kız ile oğlanın düğünleri yapılır,evlenirler.

126.MİTİŞİK KIZ

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Hüseyin Beydoğan,50 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Mart-1954

EPİZOTLAR:

1.Mitişik kız ve dört arkadaşı odun toplayıp evlerine dönerlerken Dev'in evine rastlarlar.

2.Devanası kızları misafir eder,kızları uyutup yemeyi düşünür; fakat Mitişik Kız uyumaz.

3.Devanasını kandırıp suya gönderir,kızları da uyandırıp kaçarlar.

4.Kızlar kaçarken,Mitişik Kız,devin evini ateşi verir.

127.SİHİRLİ TAVŞAN

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Halis Okçu,50 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Mart-1954

EPİZOTLAR:

1.Padişahın kızı kaybolur,bulamazlar.

2.Padişahın bahçesinde her yıl bir tek elme veren bir elma ağacı vardır ve bu elma her yıl bir kuş tarafından çalınır.

- 3.En küçük oğlan,bu kuşu aramaya çıkar,bir tavşanla karşılaşır.
- 4.Tavşan silkinip güzel bir kız olur ve elmayı çalan kuşun da kendisi olduğunu söyler.
- 5.Oğlan,kızla evlenir.

128.HİÇ (KELOĞLAN)

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Ömer Yazıcı,40 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1964

EPİZOTLAR:

- 1.Anası, Keloğlan'ı teyzesinden yağ getirmesi için gönderir.
- 2.iş yağı sözünü hiç olarak anlayan Keloğlan,balıkçılara rastlar.
- 3.Balıkçılar,balık tutamadıklarından Keloğlan'ın hiç demesine kızarlar.
- 4.Keloğlan sırasıyla cenazeye,köpek leşine ve bir adama rastlar.
- 5.Dönerken bir torba altın bulur.
- 6.Anasını yıkamak isteyen Keloğlan,bilmeden anasının ölümüne sebep olur.

129.ZAKKUM AĞACI

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Behçet Kesimer,43 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1954

EPİZOTLAR:

- 1.Sarayının önünde bir ağaç büyüyen padişah,bu ağacın ne ağacı olduğunu bilene kızını vereceğini söyler.
- 2.Padişahın kızı bu ağacın altında otururken,yer yarılar,bir arap çıkar.

3.Arap,ağacın zakkum ağacı olduğunu ve padişahın sözünde durarak kızını kendisine vermesini söyler.

4.Padişah,sözünde durur; kızı Arab'a verir.

5.Kız,Arab'ın başını kaşırken 40 kilit görür,bu kilitlerle Arab'ın başındaki kapıları açtığında insan kemikleri,ölüler görür; düşüp bayılır.

6.Arap, sırrını öğrenen kızı öldürmek ister; Kız,Arab'ı kandı, rarak çok uzak diyarlara kaçar.

7.Gittiği yerde Padişahın oğlu kızı görür ve kızla evlenir.

8.Arap,at kılığına girerek Prense satılır.

9.Gece, Prens ve çocukların ruhlarını bir şişeye koyan Arap,kızı zorla götürürken kız,Arab'ı merdivenlerden aşağıya yuvarlar, Prens'in arslanı Arab'ı parçalar.

10.Arap'tan kurtulan kız,kocasıyla mutlu şekilde yaşar.

130.OF İLE KEF

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Hatice Yüksel,22yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

1.Padişahın börekçisi Kef,anasından padişahın kızına dünür gitmesini ister.

2.Padişah,kızını verebileceğini,ancak Kef'in hüner sahibi olması gerektiğini söyler.

3.Kef'in anası saraydan dönerken yorgunluktan of dediğinde karşısında bir adam belirir ve adının Of olduğunu söyler.

4.Kadın,durumu Of'a anlatır; Of,Kef'i yanına alır.

5.Of'un kızı babasının her şeyi öğrettikten sonra talebelerini öldürdüğünü,bu yüzden öğrenmemiş gibi yapmasını söyler.

6.Kef,her şeyi öğrenir, öğrenmemiş gibi yapar.

7.Of,Kef'i anasına teslim eder; Kef at olur anasını sırtına bindirip götürürken Of bu durumu görürve oğlanın peşine düşer.

8.Kef,güvercin olur,Of şahin olup Kef'i kovalar; Kef darı olur, Of tavuk olup darıları toplarken Kef tilki olup Of'u öldürür.

9.Padişah,Kef'in marifetlerini beğenir,kızını Kef'e verir.

131.NALBENGİ,GÜLBENGİ,KESTENGİ

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Salih Çoban,49 yaşında
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

1.Babasından kalan mirası har vurup harman savuran oğlan,ö-nündeki sürüyü de üç köpeğe değişir.

2.Gittiği her yerde köpekleri sayesinde her zorluktan,fela-ketten kurtulur.

3.Köpeklerine öldürttüğü bir devanasının sözüne uyarak bir dağı kazdırır,dağdan kırk dükkan çıkar.

4.Oğlan,dükkanların otuz dokuzunu halka dağıtır,sonuncusun-da bir at bulur.

5.At dile gelir,oğlanı sırtına bindirir,başka bir memlekete götürür.

6.Oğlan vardığı yeni memlekette çok sevilir ve o memlekete padişah olur.

132.ALTIN ARMUT

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Hatice Nine,80 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

1.Bir adamın üç oğlu vardır.

2.Büyük oğlan bahçelerindeki armuttan bir sepet doldurarak

padişaha götürürken yaşlı bir kadına rastlar;kadın ne götürdüğünü sorar,oğlan yalan söyleyince beddua eder ve altınlar gübre olur.

3.Ortanca oğlan da aynı şeyi yapar,sonuç altınlar yine gübre olur; padişah kızar oğlanları hapsettirir.

4.Küçük oğlan,rastladığı yaşlı kadına iyi davranır,onun duasını alır.

5.Küçük oğlan,altın armut dolu sepeti padişaha bırakır,padişah,oğlanın ne dilediğini sorar.

6.Küçük oğlan,ağabeylerini serbest bırakmasını ister,padişah oğlanları serbest bırakır.

133.FELEK

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Hatice Nine,80 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

1.Oğlanın biri,fakir oluşlarının sebebini öğrenmek için Feleği aramaya çıkar.

2.Oğlanın yolda evine misafir olduğu ihtiyar bir kadın,oğlandan Feleğe cennetlik mi cehennemlik mi olduğunu sormasını ister.

3.Oğlan giderken bir kadına rastlar,kadın oğlandan Feleğe çocuk istediğini söylemesini ister.

4.Oğlan,zengin bir eve misafir olur,ev sahibi,oğlandan Feleğe,malının birazını alıp fakirlere vermesini istediğini söylemesini söyler.

5.Oğlan,Feleği bulur,yolda rastladığı insanların dileklerini söyler.

6.Felek,ihtiyar kadının cehennemlik olduğunu,çünkü misafirinden gizli karnını doyurduğunu; kadının çocukları olduğu halde yalan söylediğini; zengin adamın da malının iki katına çıkarılacağını söyler.

7.Felek,oğlana bir küp altın vererek yolcu eder.

8.Günün birinde oğlana,yaşlı bir adam misafir olur; misafiri iyi ağırlayan ve ona iyi davranan oğlanın malları iki kat artar; çünkü gelen misafir Felektir.

134.SÖZÜNDE DURAN HÜKÜMDAR

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Kadri Demirbaş,64 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

1.Hint hükümdarlarından Feridun'un çok akıllı bir kuşu ve bu kuşun bir yavrusu vardır.

2.Yavru kuş,şehzadeyle arakadaşlık eder; bir gün şehzadenin üzerine pisleyen yavru kuşu şehzade öldürür.

3.ana kuş,yavrusunu öldüren şehzadenin gözlerini oyar.

4.Hükümdar,kuşa ikisinin de acıları olduğunu ve bu acının ancak eskisi gibi dostlukları sayesinde dinebileceğini söyler.

5.Kuş,geri saraya döner; Hükümdar da kuşa verdiği sözü tutarak eskisi gibi dostça yaşarlar.

135.ADIMUSA,BOYU KISA

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :Hatice Akgül,43 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Mart-1954

EPİZOTLAR:

1.Hastalanan padişah,üç oğlunu başına toplayarak,onlardan isteklerini sorar.

2.Büyük ve ortanca oğlan para,küçük oğlan ise önce babasının sağlığını,sonra da akıl ister.

3.Padişah,Küçük oğlana başının dara düştüğü zaman adı Musa olan adama gitmesini öğütler.

4.Padişah ölür.

5.Bir gün ülkeye dünya güzeli gelir,parası olan bu güzeli görebilecektir.

6.Küçük oğlan,parası olmadığından dünya güzelini göremez; gidip Musa'yı bulur.

7.Musa akıllı ve kurnazlığıyla Oğlanın Dünya güzelini görmesini sağlar; Dünya güzeli oğlana sevdalanır.

8.Oğlan,Dünya güzeliyle,Musa da Dünya Güzelinin dadısıyla evlenirler.

136.HAK ALMAZ İLE HAK VERMEZ

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :H.Mehmet Altuğ,54 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Ocak-1954

EPİZOTLAR:

1.Hak Almaz ile Hak Vermez iki iyi arkadaşlardır; değirmene buğday öğütmeye giderler,dönerken acıktıklarından biraz ekmek yaparlar.

2.Yaptıkları ekmeğin ununun büyük bölümünü Hak Almaz verdiği için,Hak Vermez üç kuruş borçlanır.

3.Borcunu vermemek için ölmüş gibi davranan Hak Vermez'i yıkayıp,kefenleyip bir mağaraya koyarlar.

4.Hak Almaz,gece gidip alacağına mahsuben Hak Vermez'in kefenunu soymaya kalkar.

5.Mağaraya gelen Hak Almaz,hırsızlarla karşılaşır,korkusundan bağırınca Hak Vermez de bağırır; hırsızlar kaçar.

6.İki arkadaş,hırsızlardan kalan malları alarak evlerine giderler.

137.ÇOBAN ÇOCUK

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Salih Kara,33 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1954

EPİZOTLAR:

1.Zekâsıyla,aklıyla ünlenen bir Çoban Çocuk vardır; ülkenin kralı da çocuğun ününü duyar,çocuğu getirterek üç soru sorar.

2.Sorular,insanın cevaplayamayacağı türdendir; denizlerde kaç damla su var?, gökte kaç yıldız var? , vb.

3.Çoban Çocuk.kurnaz cevaplarla padişahın sorularını geçiştirir.

4.Cevaplar,padişahın hoşuna gider ve ÇobanÇocuğu evlat edinir.

138.ÜÇ TALİPTEN HANGİSİ

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Salih Kara,33 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1954

EPİZOTLAR:

1.Çok güzel bir bey kızına üç delikanlı talip olur.

2.Bey,delikanlıların her birine "Çalışır,beş yüz altın getirir-sen kızımı sana veririm" der.

3.Üç genç gurbete çıkarlar,çalışırlar.

4.Delikanlılırdan birisi biriktirdiği beş yüz altınla her şeyi gösteren bir ayna,diğeri uçan bir halı,diğeri de her derde bir limon alır.

5.Dönüş yolunda karşılaşan gençler,birbirlerine başlarından geçenleri anlatır ve Bey'in kendilerine ettiği oyunu öğrenirler.

6.Talip oldukları kızı merak eden üç genç, aynaya baktıklarında kızın hasta olduğunu görürler;halıya binip kızın yanına gelir,her derde deva limonu kesip kızı yedirirler; kız iyi olur.

7.Bey,yine kızı hangisine vereceğini karar veremez.

139.EŞŞEK KAFASI

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Halil Altınkılıç,19 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Şubat-1954

EPİZOTLOR:

- 1.Yaşlı,fakir bir kadın ocağın külleri arasında bir eşşek kafası görür; kadın ,eşşek kafasını evlat edinir.
- 2.Padişahın küçük kızına sevdalanan Eşşek Kafası,anasını dünür gönderir; kadın saraydan kovulur.
- 3.Buna içerleyen Eşşek Kafası,kızı istemeye kendisi gider.
- 4.Padişahın ortanca kızı Eşşek Kafasını tutup altın küpünün içine atar;Eşşek Kafası,tüm altınları yutarak evlerine gelir,
- 5.Ertesi gün yine gider,bu defa gümüş küpüne kapatılır,gümüşleri yutar,eve gelir.
- 6.Son gidişinde kızlar,Eşşek Kafasını denize atarlar,boğulup ölür.

140.KORKAK ALİ

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Habibe Aslan,58 yaşında.
 Derl. Yer :Karadurak Köyü/Kırşehir
 Derl. Tarih :Mart-1954

EPİZOTLAR:

- 1.Her gün öküz güden Ali'nin azığını bir tilki yer ve Ali ile alay eder.
- 2.Bir gün tilki,Ali'nin azığını yerken,pekmezini döker.
- 3.Ali,pekmeze üşüşen sineklerden bir vuruşta altmışını öldürür ve kendi kendine amma da yiğitmişim,diyerek gururlanır.
- 4.Ali,köye döner,kendine bir kılıç yaptırır ve üstüne "Bir vuruşta altmış arslan öldüren yiğit" diye yazdırır.

5.Kılıcı belin etakan Ali,yolda devlere rastlar,devler Ali'nin belinde ki kılıcın üstündeki yazıyı okuyunca korkarlar.

6.Ali'den korkan ve bu yüzden onden kurtulmak isteyen devler, Ali'ye altın,gümüş vererek köyüne gönderirler.

141.İYİ KIZSIN, HAS KIZSIN

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Zeynep Güçlü,60 yaşında.
 Derl.Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Şubat-1955

EPİZOTLAR:

1.Bir kız bahçede gergef işlerken,bir kuş gelip "iyi kızsın,has kızsın,bir ölüye kısmetsin" der,ucar gider.

2.Bir yolculuk esnasında kız,babasına abdest suyu istemek üzere bir evin kapısını çalar,kapı açılır kız içeri girer,kapılar kapanır.

3.Kız evin içinde kalınca odaları dolaşır; odanın birinde bir ölü yatmaktadır.

4.Kız,ölü başında beklerken,oradan geçen bir kervandan can şenliği olsun diye bir Çingene kızı alır.

5.Nice günlerden sonra kız,biraz uyur,o sırada ölü dirilir ve başucunda Çingene kızını bulur.

6.Dirilen delikanlı,Çingene kızıyla evlenir.

7.Oğlan,şehre fidecek olur,kıza ve Çingene kızına isteklerini sorar.

8.Kız, bir sabır çanağı ister,oğlan getirir.

9.Kız,sabır çanağına başından geçenleri anlatır,oğlan gizlice kızın anlattıklarını dinler.

10.Gerçeği öğrenen oğlan,Çingene kızını cezalandırır,kız ile de evlenir.

142.İNCİLİ ÇADIR

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Meriyem Tabar,30 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Ocak-1955

EPİZOTLAR:

- 1.Çocuğu olmayan padişah,veziriyle seyahate çıkar.
- 2.Yolda bir ihtiyarla karşılaşır; ihtiyar bir elma vererek, hanımıyla birlikte yemesini söyler.
- 3.Padişah,denileni yapar,bir süre sonra bir kızı dünyaya gelir.
- 4.Padişah,kızını nedimesiyle birlikte yeraltı sarayına yerleştirir.
- 5.Kız onbeş yaşına kadar yeraltı sarayında kalır,bir gece nedimesi uyuyunca dışarı çıkar, dışarda incilerle bezenmiş bir çadır görür,içine girer.
- 6.Çadırdaki delikanlıya âşık olur; ertesi gün çadırlar ortadan yokolmuştur.
- 7.Kız,Keloğlan kılığına girerek çadırları aramaya başlar.
- 8.Yolda oğlanla karşılaşır,oğlan kızı alıp sarayına götürerek evlenir.

143.TUZ GİBİ SEVERİM

Derleyen :Veysel Arseven
 Anlatan :Ali Gülerli,75 yaşında.
 Derl. Yer :Kırşehir
 Derl. Tarih :Nisan-1954

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah üç kızını kendisini ne kadar sevdikleri konusunda de, nemek ister.
- 2.En küçük kızının kendisini tuz kadar sevmesi üzerine kızar ve kızı Keloğlan'a vermelerini söyler.

3.Keloğlan,bu işe çok sevinir ve kedisiyle para kazanmaya gider.

4.Keloğlan,misafir olduğu bir köyde,kedisini eşek yükü altına satar;çünkü köyü fareler istila etmiştir.

5.Padişahın kızı,Keloğlan'ın getirdiği altınlarla babasının sarayından daha güzel bir saray yaptırır ve babasını yemeğe davet eder.

6.Yemeklerin hiç birinde tuz yoktur,padişah yaptığı hatayı anlar ve kızına yeniden düğün yapar.

144.BALIKÇININ OĞLU

Derleyen :Veysel Arseven
Anlatan :M.Ali Çıplak,52 yaşında.
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :Nisan-1955

EPİZOTLAR:

1.Balıkçının oğlu bir rüya görür,rüyasında ertesi gün tutacağı balıkların tılsımlı olduğu ve satmaması gerektiği söylenir.

2.Aynı rüyayı bir Yahudi de görmüştür.

3.Oğlan,ertesi gün iki tane balık tutar,eve gelirken Yahudi,balıklara çok para vererek almak ister.

4.Oğlan,balığın birini satar,bu balık her gün altın kusar.

5.Öbür balık bir peri kızıdır;bunu gören komşular padişaha haber veririler.

6.Padişah,kızı oğlanın elinden almak ister,bunun için de oğlana zor görevler verir.

7.Oğlan,bütün zor görevleri,peri kızının yardımıyla yerine getirir.

8.Kızla oğlan evlenirler.

145.DEV İLE ÜÇ KIZI

Derleyen :M.Güner Demiray
Anlatan :Cahit Yalın
Derl. Yer :Kırşehir
Derl. Tarih :1978

EPİZOTLAR:

- 1.Acıkınca gözleri dönen Dev,kendi kızlarını da yer.
- 2.En küçük kız,babasından kaçar ve bir hasırcıya sığınır.
- 3.Hasırcıdan elbise alan kız,başına da işkembe geçirerek Keloğlan kılığına giren kız, padişahın sarayına kaz çobanı olur.
- 4.Padişah,kızın durumundan şüphelenir,başındaki işkimbeyi çıkarınca gerçek ortaya çıkar.
- 5.Padişah,kıza âşık olur ve onunla evlenir.

146.GÜLHANIM

Derleyen :Avni Yüksel
 Anlatan :Nafiye Yüksel,57 yaşında,okuma-yazması yok.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :Ocak-1983

EPİZOTLAR:

- 1.Anası ölen Gülhanım ve kardeşi,analık elinde eziyet çekerler.
- 2.Gülhanım,bir gün evden kaçar; bir su kenarında ağacın üstüne çıkıp oturur.
- 3.Atını sulamaya gelen padişahın oğlu,kızı görür,âşık olur ;alıp sarayına götürerek evlenir.
- 4.Gülhanımı çekemeyen Arap kızı,Gülhanımı kör bir kuyuya düşürür.
- 5.Gülhanımın kardeşi her gün kuyunun başında ağlar.
- 6.Padişahın oğlu, durumu görür,kuyuya inerek Gülhanım'ı ve Gülhanımın kuyuda doğurduğu çocuğunu çıkarır.
- 7.Arap kızı katırın kuyruğuna bağlanarak cezalandırılır; Gülhanım ve padişahın oğlu mutluca yaşarlar.

147.AĞA İLE KELOĞLAN

Derleyen :H.Avni Yüksel
 Anlatan :Nafiye Yüksel,57 yaşında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :Ocak-1983

EPİZOTLAR:

- 1.Keloğlan,ağanın birine çırak durur.
- 2.Ağa ile Keloğlan, "Kim pişman olursa,derisi yüzülecek" diye sözleşirler.
- 3.Keloğlan,önce ağanın öküzlerini keser,sonra sürüsünü kurda kaptırır,çocuğunu damdan aşağıya atar.
- 4.Ağa,yapılın her şeye boyun eğer,çünkü pişmanlık belirten her sözü sonunuda derisi yüzülecektir.
- 5.Ağa,çaresiz karısıyla evi terkeder,fakat ağanın taşıdığı sandığa Keloğlan girmiştir.
- 6.Keloğlan'dan kurtulamayacağını anlayan ağa,kendisini suya atıp boğulur; Keloğlan da ağanın karısıyla evlenir.

148.DÖRT ÖĞÜT

Derleyen :Muhsin Köktürk
 Anlatan :Fırıncı Mehmet,60 yaşında.
 Derl. Yer :Yozgat
 EPİZOTLAR:

- 1.Yeni evlenen fakir bir adam,bir ağaya ırgat olur ve kapısında yirmi yıl çalışır.
- 2.Memleketine dönerken,ağası üç lira verir; ağasının karısında yol azığı ekmek yapar,ekmeğin içine de beş altın koyar.
- 3.Ağa,adama her lirası karşılığında bir öğüt verir.
- 4.Adam,öğütleri tutarak sağ sâlim köyüne gelir.

149.SAKALI ZOM ZOM EDERDİ

Derleyen :Erdoğan Altınkaynak
 Anlatan :Güllü Öcalan,58 yaşında.
 Derl. Yer :Yerköy/Yozgat
 Derl.Tarih :1981

EPİZOTLAR:

- 1.Akılsız insanların çoğunlukta olduğu bir köy vardır.
- 2.Bu köye birgün bir yabancı gelir,çalışır didinir zengin olur.
- 3.Köy halkı bu adama şaşırır; köyün imamı,zenginliğin akıl işi olduğunu söyler.
- 4.Köylüler,işlerinden birkaçını İstanbul'a akıl almaları için gönderir.
- 5.Çobanın biri,köylüleri,kepeneginin arasına birkaç fare koyarak ,kepenegin içinde akıl olduğunu söyleyerek kandırır.
- 6.Köylüler köye gelirler,kepenek açılır,fareler kaçıp bir deliğe girerler.
- 7.Köyün muhtarı,akıl sandığı fareleri delikten çıkarmak için kafasını deliğe sokar.kafası sıkışır.
- 8.Köylüler,muhtarı çekerler,muhtarın kafası kopar.
- 9.Karısına ve gelinine muhtarın kafası olup olmadığını soran köylüler, "Kafasının olup olmadığını hatırlamıyoruz,ama sakalı zom zom ederdi" diye cevap alırlar.

150.AYI İLE AYNİ

Derleyen :Rasim Deniz
 Anlatan :Hanifi Erbaş
 Derl. Yer :Kayseri

EPİZOTLAR:

- 1.Çamaşır yıkamaya giden kızlardan ayni'yi bir ayı kaçırarak inine kapatır.
- 2.Ayni'nin ayıdan iki tane çocuğu olur.
- 3.Ayni'nin ağabeyleri uzun süre aradıktan sonra Ayni'yi bularak inden çıkarırlar; çocukları da öldürürler.
- 4.Ayı inine gelir,çocukları yalaya yalaya diriltir.
- 5.Ayı,Ayni'yi almaya gelince,Ayni'nin ağabeyleri ayıyı da çocukları da öldürürler.

151.KELOĞLAN

Derleyen :Mustafa Sever
 Anlatan :Hatice Özsoy,43 yaşında,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Kayseri
 Derl. Tarih :Şubat-1994

EPİZOTLAR:

- 1.Keloğlan bir kervanda iş bulur, gidip gelir.
- 2.Kervan bir kuyu başında mola verir,kuyudan su alabilmek için Keloğlan'ı kuyuya indirirler.
- 3.Keloğlan,kuyuda bir dev'le karşılaşır; Dev'in yanında güzel bir kız, çirkin bin Arap vardır.
- 4.Dev,Keloğlan'a kızın mı yoksa Arab'ın mı güzel olduğunu sorar.
- 5.Keloğlan,gönül kimi severse güzel odur, der,bu cevap Dev'in hoşuna gider,Keloğlan'a üç nar verir.
- 6.Keloğlan,evlerine gelir narları keser,her birinden mücevherler saçılır.

152.ALİ İLE FATMA

Derleyen :Doğan Kaya
 Anlatan :Ali Sarıkaya,68 yaşında,okuma-yazması yok.
 Derl. Yer :Ortaköy/Niğde
 Derl. Tarih :Eylül-1977

EPİZOTLAR:

- 1.Ali ile Fatma'yı analık istemediğinden,babaları ormana götürüp bırakır.
- 2.Çocuklar ormanda Dev'e misafir olurlar; Dev, çocukları yemek isterse de kaçıp kurtulurlar.
- 3.Ali,içtiği sudan inek olur.Fatma onu sığırcılara satar.
- 4.Sığırcılar, ineği keser,ineğin kemikleri Fatma'ya giysi,mücevher olur.
- 5.Padişahın oğlu Fatma'yı görür,âşık olur ve evlenir.

6.Sığircının karısı Fatma'yı bir eve hapseder;Fatma Allah'a dua edip kuş olur.

7.Padişahın oğlu, kuşu yakalatır,gerçeği öğrenerek kötülük yapanları cezalandırır.

153.KIRK HARAMİLER

Derleyen :Mahmut Öztürk

Derl. Yer :Fertek/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Sürekli Kırk Haramîler tarafından soyulan pamukçular,padişaha şikayette bulunurlar.

2.Padişah,Kırk Haramîler üzerine asker gönderir,Kırk Haramîler, askerleri öldürür.

3.Padişahın kızı,haramîlerin üstüne gider,otuz dokuzunu öldürür, bir tanesi yarı canda kalır.

4.Yarı canda kalan haramî,en güzel malları padişaha hediye ederek,padişahın kızını ister.

5.Haramî,kızı değirmene götürerek bir direğe bağlar.

6.Kızı,bezirganlar kurtarıp,yanlarında götürürler.

7.Kızı gören padişahın oğlu, âşık olur ve kızla evlenir.

8.Haramî,kızın peşinden gelir,gece saraya girerek kızı yakalar.

9.Kız,Haramî'nin kafasını keser,kurtularak mutlu yaşar.

154.HURİYE HANIM

Derleyen :Mahmut Öztürk

Derl. Yer :Fertek/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Adamın biri, kızını yakan arakadaşı imama emanat ederek oğlu ile hacca gider.

2.İmam, kıza göz koyar,kızdan yüz bulamayınca ,babasına kızın

kötü yola düştüğünü bildiren bir mektup yazar.

3.Adam,kızını öldürtmek için,oğlunu gönderir.

4.Oğlan,bacısına kıyamayıp,onu bir dağ başında bırakır.

5.Padişahın oğlu ava çıktığında kızı bulur,evlenir.

6.aradan yıllar geçer,kız memleketine gitmek ister; Padişahın oğlu kızı ve çocuklarını arabacısıyla memleketine gönderir.

7.Yolda arabacı kadına ilişmek ister,kadın kabul etmeyince çocuklarını öldürür.

8.Kadın kaçar,Keloğlan kılığına girerek babasının evine kaz çobanı olur.

9.Padişahın oğlu,karısını aramaya çıkar.gele gele kaynatasının evine gelir.

10.Akşam otururlarken,herkes bir hikaye anlatır,sıra Keloğlan'a gelir.

11.Keloğlan,kapıları kapattırarak, başından geçenleri anlatır.

12.Gerçeği öğrenen baba ve padişahın oğlu,imamı,arabacıyı cezalandırırlar.

155.RUHUBRADAS

Derleyen :Mahmut Öztürk

Derl. Yer :Fertek/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Çelimsiz,fakat akıllı olan Ruhubradas, iş aramaya çıkar.

2.Yolda bir Dev'e rastlar, arkadaş olurlar.

3.Ruhubradas'la Dev,güreşirler,güreşirken Ruhubradas,Dev'e seni hangi dağın ardına atayım,der,Dev'i korkutur.

4.Dev,Ruhubradas'ı evine davet eder,amacı Ruhubradas'ı uyuttuktan sora öldürmektir.

5.Her şeyi önceden duyan Ruhubradas, ölmekten kurtulur.

6.Ruhubradas'la başedemeyeceğini anlayan Dev,O'na bir heybe dolu altın vererek köyüne yollar.

156.HIRSIİZ

Derleyen :Mahmut Öztürk

Derl. Yer :Fertek/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Memelekette yakalanmayan bir hırsız vardır; eski bir hırsızdan yardım istenir.

2.Eski hırsız,padişaha çeşitli yollar tavsiye ederek hırsızın yakalanacağını söyler.

3.Hırsızın girdiği pencerenin altına katran dökerler; hırsızlar baba ve oğludur.

4.Pencereden giren baba hırsız,katrana batar,oğul hırsız izlerinin belli olmaması için babasının kellesini kesip alıp gider.

5.Eski,usta hırsız,hırsız oğlanı yakalamak için çeşitli tuzaklar hazırlarsa da oğlanı yakalayamazlar.

6.Padişah,hırsızı yakalatamayacağını anlayınca,ona ceza veremeyeceğini,yalnız ondan komşu ülkenin padişahının deyneğini çalmasını ister.

7.Hırsız oğlan teslim olur,padişahın emirlerini yerine getirir.

8.Komşu ülkenin padişahının deyneğini değil,kendisini getirir.

9.Her iki ülkenin padişahı oğlanın maharetine hayran kalarak, onu mükafatlandırır.

157.ÖKSÜZ KIZ

Derleyen :Mahmut Öztürk

Derl. Yer :Fertek/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Analık,üvey kızını değirmene kışlık erzahlarını hazırlaması için gönderir.

2.Kız,köpeğini kedisini,horozunu alıp değirmene varır,gece de orada kalır; hayvanların karınlarını doyurur,uyur.

3.Gece şeytanlar gelir,kapıya dayanırlar,hayvanlar kapıyı açmak için şeytanlardan altın,mücevher gibi şeyler isterler.

- 4.Şeytanlar,sabaha kadar altın taşırlar,kapı açılmaz,giderler.
- 5.Değirmenden altınlarala eve dönen kızı analık kıskanır,ertesi gün kendi kızını gönderir.
- 6.Analığın kızı değirmene varır,hayvanlara hiç yiyecek vermeden yatar.
- 7.Gece şeytanlar gelir,hayvanlar hiç oralı olmazlar,kapıyı açarlar.
- 8.içeri giren şeytanlar,kızı kesip bağırsaklarını değirmen taşına dolarlar.

158.HELVACI GÜZELİ

Derleyen :C.Oktay Çağlar
Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

- 1.Adamın biri hacca giderken kızını yakın arkadaşı imama bırakır.
- 2.İmam,kıza göz koyar,kızdan yakınlık göremeyince iftira atar; babasına kızının kötü yola düştüğünü bildiren bir mektup yazar.
- 3.Adam,kızı öldürmesi için oğlunu gönderir; oğlan bacısına kıyamaz,onu bir dağ başında bırakır.
- 4.Kız,bir köye varır,bir helvacı dükkanı açarak helva satar.
- 5.Adam,hacdan döner, yine eskisi gibi imamla arakadaşlığını sürdürür.
- 6.İmamla adam seyahate çıkarlar,kızın bulunduğu köye gelirler.
- 7.Akşam bir eve misafir olurlar,ev sahibi Helvacı Güzeli'ni de çağırır.
- 8.Herkes bir hikaye anlatır,sıra Helvacı Güzeline gelir.
- 10.Kız,kapıları kapattırır ve her şeyi anlatır.
- 11.Gerçeği öğrenen adam,ordakilerle beraber imamı idâm ederler.

159.MASAL

Derleyen :C.Oktay Çağlar
Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

- 1.Zengin bir ağanın oğlu babasına kırılır ve evden ayrılır.
- 2.Bir memlekete varır,tellaların "Kırk gün cefa,bir gün sefa" diye bağırımlarına talip olur.
- 3.Oğlanı bir dağa götürürler,bir leşin içine girer,kartallar leşle birlikte oğlanı da alıp dağın tepesine çıkarırlar.
- 4.Oğlan dağın tepesinde bir ihtiyara rastlar, ihtiyar oğlanı evine alır.
- 5.Oğlan,evin yakınındaki suda yıkanan peri kızlarından birinin gömleğini alır,kız kaçamaz ve evlenirler.
- 6.Oğlan kızı alıp memleketine gelir; kız bir yolunu bulup gömleğini ele geçirince kuş olup uçar.
- 7.Oğlan,peri kızını aramaya çıkar,periler ülkesine gelir.
- 8.Peri padişahının askerleri oğlanı yakalarlar,padişahın huzu,runa götürürler.
- 9.Padişah,oğlandan başından geçenleri öğrenir,kızıyla oğlanı evlendirir.

160.MASAL

Derleyen :C.Oktay Çağlar
Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

- 1.Küçük oğlan askere giderken karısını ağabeyine emanet eder.
- 2.Kayınbirader,gelinine kötü gözle bakar,kadın kabul etmeyince,kadının fahişelik yaptığı iftirasını atar.
- 3.Kadını beline kadar gömerler,gelen giden taşlar.
- 4.Oradan geçen bir Bey,kadını alıp evine götürür,sonra da evlenir.
- 5.Evin çırağı Arap,kadına musallat olur; kadın kabul etmeyince,

çocuğunu öldürür,kadının çocuğu öldürdüğünü söyler.

6.Bey,Arab'a inanarak kadını evinden kovar.

7.Kadın,giderken borcunu ödeyemediğinden asılmakta olan bir adama rastlar; adamın borcunu ödeyerek asılmasını önler.

8.Adam,kadına bundan böyle kardeşi olduğunu söyleyerek birlikte yolculuk etmeyi teklif eder.

9.Vapura binip İstanbul' a giderlerken,adam kadın kaptana satar.

10.Kaptan,kadına sarkıntılık eder; Allah tarafından gemi suya batıp çıkar, kaptan ve adamları ölürler,kadın gemide tek kalır.

11.Kadın gemiyi İstanbul'a getirir,gemiyi ve içindeki malı devlete bağışlar.

12.Padişah,kıza bir köşk verir,kız göz doktorluğu yapmaya başlar.

13.Kör olan kayınbirader,Arap,asılacak adam, tedavi için kadına gelirler.

14.Kadın hepsini tanır,niye kör olduklarını anlattırır.

15.Kadın,koeasının herşeyi öğrenmesini sağlar,kendisine kötülükte bulunanları da affeder.

161.UMMAN

Derleyen :C.Oktay Çağlar

Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir imam,geçimini su çekerek sağlar.

2.Çocuğunu okutmak için su çektiği deveyi satar.

3.İmam,rüyasında gördüğü ak sakallı ihtiyarın sözüne uyarak Halep'e fider; Halep'te bir fırıncı yarım ekmek verir.

4.İmam'ın rüyasına giren ihtiyar,Halep'teki kısmetinin yarım ekmek olduğunu,evine dönmesini söyler.

5.İmam evine döner,rüyasında yine ihtiyarı görür;ihtiyar, yastığının altında altın olduğunu söyler.

6.İmam,sabahleyin yastığının altını kazar,bir küp altın çıkar.

7.Altınları alır,padişaha götürür; padişah altınlara bakar, altınların üzerindeki "Bu altınlar İmam Umman'a Kur'an'a hürmetin-

den dolayı Allah tarafından gönderilmiştir" yazısını okuyarak,altın-
ları İmam'a verir.

162.ASLANOĞLAN

Derleyen :C.Oktay Çağlar

Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Padişahın oğlu ava gider,avda yarı aslan,yarı insan bir oğ-
lan bulur, alıp saraya getirir.

2.Padişah,Aslanoğlan'a odun getirmesini emreder.

3.Oğlan ağaç keserken ağaçtan iki yılan çıkar,öküzleri yutar; oğ-
lan da öküzlerin yerine yılanları koşarak odunları getirir.

4.Asllanoğlan yılanlarla çift sürer, laftan anlamayan yılanları
öldürür.

5.Padişahın oğlu yedi kardeşin bacısına âşık olur.

6.Kızın ağabeyleri çeşitli şartlar öne sürerler,Asllanoğlan bu
şartaları yerine getirerek kızı,Padişahın oğluna alır.

7.Memeleketlerine dönerken bir mağaraya girerler,mağarada bir
yılan vardır ve kız bu yılanı görünce korkusundan taş kesilir.

8.Mağara duruma üzülür,dağa sorar; dağın verdiği akılla oğlan
parmağını keserek kan akıtınca kız dirilir.

9.Padişah ölür,memleketine dönen oğlan padişah olur; Asllanoğlan
da padişahın karısıyla evlenir.

163.KARGA PRENSES

Derleyen :C.Oktay Çağlar

Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Çocuğu olmayan bir kadın,"Tek çocuğum olsun da karga olsun"
der.

2.Kadının karga çocuğu olur; bu çocuk karga kılığında bir dünya güzelidir.

3.Karga,su kenarında dururken nikabını çıkarır,bunu gören pa, dişahın oğlu kıza âşık olur.

4.Padişahın hanımı kargayı oğluna alır,ancak karganın kız olduğundan haberi yoktur.

5.Padişahın hanımı bir düğüne gider; kız da nikabını çıkarıp kız olark düğüne gider,padişahın hanımı hayran olur.

6.Padişahın hanımı hastalanır,kız her yeri temizler; kadın kargayı takip edince gerçeği öğrenir.

7.Çok sevinen kadın yeniden düğün yaptırır,oğlu ile gelinini yeniden evlendirir.

164.MASAL

Derleyen :C.Oktay Çağlar

Derl. Yer :Bor/Niğde

EPİZOTLAR:

1.Birinin üç oğlu,diğerinin üç kıızı olan iki kardeşten oğlanların babası oğullarım var diye pek gururlanır,kız babasıyla alay eder.

2.En küçük kız,amcasına hangi oğluyla istirse kâr getirmede yarışmayı teklif eder.

3.Oğlan babası kabul eder ve oğlunu küçük kızla kâra gönderir.

4.Kız,Keloğlan kılığına girerek bir eve çırak olur.

5.Kız,dönüşünde inci mercan dağından inciler,mercanlar getirir, amcasının oğlu da toşbağa çobanlığı yaptığından bir çuval toşbağa ile döner.

6.iddiayı kız babası kazanır.

7.Kızın çırak olduğu evin oğlu,kızın memleketine gelir,kızı bularak evlenir.

165.MASAL

Derleyen :A.Sühendan Örsal

Derl. Yer :Niğde

EPİZOTLAR:

- 1.Arabın biri padişahın kızına âşık olur.
- 2.Padişah,arab'a Güneş Padişahını bulursa kızını vereceğini söyler.
- 3.Arap,Hızır'ın yardımıyla bir kuyuda yıkanır,esmerliği gider ve Hızır'dan kendisinin Güneş Padişahı olduğunu öğrenir.
- 4.Padişah, kızını verir,evlenirler,fakat Arap,kuyuda yıkanır,ken belindeki kemeri çıkarmadığından yeri kara kalır,kız bunu babasına söyler.
- 5.Padişah,yazgının değiştirilemeyeceğini anlar.

166.MASAL

Derleyen :A.Sühendan Örsal

Derl. Yer Niğde

EPİZOTLAR:

- 1.Söz anlamaz,inatçı bir oğlan babasının karşı çıkmasına rağmen horozla tuz getirmeye gider.
- 2.Horozun sırtı yara olur,ceviz kabuğu bağlarlar,horozun sırtında ceviz ağacı büyür.
- 3.Ceviz ağacının üstünde bir ekin tarlası olur,bişerler.
- 4.Oğlan,buğday öğütmek için değirmene gider.
- 5.Değirmende oğlan değirmenci ile unu çörek yaparlar.
- 6.Değirmenci, oğlana kim daha iyi yalan söylerse çöreğin onun olmasını teklif eder.
- 7.Oğlan,yalan söylemede değirmenciyi alt ederek çöreği alır.

167.MASAL

Derleyen :A.Sühendan Örsal

Derl. Yer :Niğde

EPİZOTLAR:

1.Padişahın üç oğlu vardır,padişah oğullarını ok attırır,okları nereye düşerse orda bulunan kızla evlenmelerini ister.

2.Büyük ve ortanca oğlan ok atarlar,oklarının düştüğü yerede, ki kızlarla evlenirler.

3.Küçük oğlanın oku dere kenarındaki kurbağanın yanına düşer.

4.Padişah,oğlana çok kızar,oğlana çeşitli zor görevler verir, eğer bu görevleri yerine getiremezse kellesi vurulacaktır.

5.Oğlan,yaşlı bir kadının yardımıyla her görevi yerine getirir.

6.Kurbağa,aslında dünya güzeli bir kızdır,oğlan kızı, kurbağa kılığından çıktığında görür ve onunla evlenir.

7,Oğlana zor görevler veren padişah,yaşlı kadının bedduaları sonucu ölür; oğlan padişah olur.

168.DELİ OĞLANLA AKILLI OĞLAN

Derleyen :Aziz Yalçın

Derl. Yer :Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

1.Babaları ölen iki kardeş mirası bölüşürler,Delioğlan/a bir tosun düşer.

2.Tosunu ibibiğe satan Delioğlan,üç gün sonra ibibikten para, sını istemeye gider,ibibiği kovalayıp bir deliğe sokar,çıkarmak için de kazınca bir küp altın bulur.

3.Altınları bölüşmek için komşudan ölçek isteyen Delioğlan'ın peşine meraklanan komşu kızı düşer; Delioğlan,komşu kızını öldürür.

4.Kadı,kızı Delioğlan'ın öldüremeyeceğine hükmederek,Akıllı oğlanı hapse attırır.

5.Delioğlan,ağabeyinin tenbihine uyurak kapıyı pencereyi sırtlayarak hapishaneye ağabeyini ziyarete gider.

169.MASAL

Derleyen :Aziz Yalçın
 Derl. Yer :Hacıbektaş/Hevşehir

EPİZOTLAR:

- 1.İki ağabeyi ava gidip dönmeyen Küçük oğlan,ağabeylerini aramaya çıkar.
- 2.Ormanda giderken bir geyiğe rastlar,geyik kaçar bir konağa girer.
- 3.Oğlan da konağa girer,konakta Dev'e rastalar,şavaşırlar,Dev'i öldü diye bırakır.
- 4.Oğlan anasını alıp gelerek konağa yerleşir.
- 5.Oğlan avdayken kadın yarı candaki Dev'i görür,Dev'in yaralarını sararak iyi eder; Dev'le kadın karı-koca olurlar.
- 6.Kadının Dev'den bir oğlu olur,oğlunun yoluna bırakır; oğlan çocuğu alıp getirerek anasına verir.
- 7.Kadın ve Dev, oğlanı öldürmek isterler,tuzak kurarlar.
- 8,Oğlan namaz kılarken Dev,oğlanı öldürmeye gelir,oğlan atik davranarak Dev'i öldürür.
- 9.Kadın oğluna zehirli yemek hazırlar,şüphelenen oğlan yemeği anasına yedirir,kadın ölür.
- 10.Oğlan,yükte hafif,pahada ağır malları alarak oradan ayrılır.

170.ÇOBAN

Derleyen :Aziz Yalçın
 Derl. Yer :Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

- 1.Çobanın bir,her akşam köye gelirken kaval çalar,kavalı duyan köyün kadınları işlerini bırakarak oynamaya başlarlar.
- 2.Köyün erkekleri,çobanı kadıya şikayet ederler.
- 3.Kadı,Çoban'ın kaval çalmasını emreder,içinden de "Belki ben de dayanamayıp oynarım" diye cübbesinin eteklerine kazık çakar.

4.Çoban kaval çalmaya başlayınca Kadı oynamaya başlar,kazıklar sökülür.

5.Kadı,hükmünü Çoban'dan yana verir.

171.DÜNYA GÜZELİ

Derleyen :Aziz Yalçın

Derl. Yer :Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

1.Adamın üç oğlu vardır; kendisi öldükten sonra yerini tutabilecek oğlunun hangi oğlu olabileceğini öğrenmek için oğullarını sırayal gurbete gönderir.

2.Büyük ve ortanca oğlan,paralarını gurbette harcayıp dönerler.

3.Küçük oğlan,bir şehre gelir,babasından aldığı beşyüz altını dünya güzelini görmek için verir.

4.Dünya güzeli,oğlanı görünce âşık olur.

5.Oğlan,kızı alır,baba evine getirir.

6.Baba,gelecekte yerini tutabilecek oğlunun küçük oğlu olduğunu anlar.

172.İKİ ARKADAŞ

Derleyen :Aziz Yalçın

Derl. Yer :Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

1.İki arkadaş para kazanmaya giderler; biri hiç para kazanamaz,köyüne dönerken yıkık bir değirmene girip yatar.

2.Gece değirmene şeytanlar gelir,kendi aralarında konuşur,ya,kındaki bir ağacın altında altın olduğunu söylerler.

3.Adam,sabahleyin ağacın altındaki altınları çıkarır.

4.Adam,yolda giderken arkadaşına rastlar,olanı biteni anlatır.

5.Adamın arakdaşı,epey para kazandığı halde,açgözlülük eder,köyüne gitmekten vazgeçip yıkık değirmene gider.

6.Gece şeytanlar gelir,adamı altınları alan adam zannederek öldürürler.

173.KELOĞLAN

Derleyen :Aziz Yalçın
Derl. Yer Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

- 1.Çobanın birinin bir dğlu olur,bu bir Keloğlan'dır.
- 2.Keloğlan büyür,babasından kendisine padişahın kızını istemesini ister.
- 3.Çoban,padişaha gider;padişah,kızını verebileceğini ,fakat keloğlan'ın bir hüner öğrenmesi gerektiğini söyler.
- 4.Keloğlan'ı babası Bir hüner öğrenmesi için bir Arab'ın yanına verir.
- 5.Arap,Keloğlan'ı alıp yeraltındaki evine götürür.
- 6.Arab'ın evinde hapis bir kız vardır,Keloğlan'a Arap'tan öğrendiklerini Arab'a belli etme, der.
- 7.Keloğlan, denileni yapar,hiç bir şey öğrenmemiş gibi davranır,Arap,Keloğlan'ı babasına teslim eder.
- 8.Oğlan bir at olur,babası satar,para kazanır; bunu gören Arap,oğlanı öldürmek için peşine düşer.
- 9.Oğlan,çeşitli kılıklara girerek Arap'tan kaçar; sonuçta oğlan,Arab'ı öldürür.
- 10.Padişah,oğlanın hünerlerini görür.beğenerek kızını verir.

174.MASAL

Derleyen :Aziz Yalçın
Derl. Yer :Hacıbektaş/Nevşehir

EPİZOTLAR:

1.Padişahın ardı ardına yedi kızı olur,karısına "Eğer sekizinci de kız olursa kelleni vurdururum" der.

2.Padişahın karısı bir kız daha doğurur,korkusunda oğlan oldu, der.

3.Kız büyür,sünnetlik çağına gelince,kadın çocuğu alıp evden kaçar, ıssız bir yerde bir konağa yerleşirler.

4.Konak,Topal Dev'in konağıdır; kız ava gidince Dev ortaya çıkar,kadını kandırarak karı koca olurlar.

5.Dev ve kadın,kızı öldürmek için türlü tuzaklar hazırlarlar; fakat kız,hepsinden de kurtulur.

6.Kadın,kızından cansuyunu getirmesini ister,zira çok hastadır.

7.Kız, cansuyunu getirmeye gider,yolda karşılaştığı ihtiyar bir kadın ve ak sakallı bir ihtiyara rastlar; onların nasihatleri ile devlerden cansuyunu kaçıırır,devlerin bedduasıyla oğlan olur.

8.Dönüşte ihtiyar kadına misafir olur; ihtiyar kadın cansuyunu gizlice alıp yerine normal su koyar.

9.Oğlandan kurtulamayan anası ve Dev,oğlanın sırrını öğrenerek onu kendi saç telliriyle bağlayıp öldürürler.

10.Oğlanın ölüsünü atı ihtiyar kadına getirir,ihtiyar kadın daha önce aldığı cansuyu ile oğlanı diriltir.

11.Oğlan,anasını ve Dev'i öldürür,ihtiyar kadının kızıyla evle, nerek memleketine döner.

175.HIRIZMAN GÜZELİ

Derleyen :Bilal Çalatlı

Derl. Yer :Yozgat

EPİZOTLAR:

1.Üç kız kardeş,padişahın kendileriyle evlenmesi durumunda çeşitli vaatlerini yerine getireceklerini söylerler; padişah üçüyle birden evlenir.

2.Büyük ve ortanca kız,sözlerinde durmazlar,küçük kız vaadettiği kız ve oğlanı doğurur.

3.Küçük kız çekemeyen ablaları,bir cadının yardımıyla çocukların yerine it eniği koyarlar.

- 4.Çocuklar bir sandığa konularak suya bırakılır.
- 5.Balıkçının biri çocukları bularak büyütür.
- 6.Cadı,çocukları bulur,kızı ayartarak ağabeyinden çeşitli isteklerde bulunmasını sağlar.
- 7.Oğlan,bacısının isteklerini Hızır'ın yardımıyla yerine getirir.
- 8.Oğlan,Hırızman Güzelini getirir.
- 9.Padişah,oğlanı yemeğe davet eder; Hırızman güzeli oğlana yemekte neler yapması konusunda yardımlarda bulunur.
- 10.Teyzeleri yemeğe zehir katar,oğlan Hırızman Güzelinin öğütleri sayesinde kurtulur; padişaha gerçeği anlatır.
- 11.Padişah,cadıyı ve kızın bacılarını cezalandırarak karısına ve çocuklarına kavuşur.

176.GÖNÜLLER AÇAN,HEÇEN,MEÇEN

Derleyen :Bilal Çalatlı

Derl. Yer :Yozgat

EPİZOTLAR:

- 1.Gönüller Açıan,padişahın oğluyla evlenir; Heçen ve Meçen, bacılarını ziyarete giderler.
- 2.Heçen ve Meçen,sarayda olmadık işler yaparak saray halkını canlarından bezdirirler.
- 3.Gönüller Açıan,ağabeylerine bir heybe altın vererek yolcu eder.
- 4.Heçen ve Meçen,yolda bir çobana rastlarlar,çobandan burnundan yağ akan bir koyun isterler,çoban sümüklü bir koyun verir,bir heybe altını alır.
- 5.Heçen ve Meçen, koyunu kavurma yaparlar,evin anahtarını taşın altına koyup oduna giderler.
- 6.Oradan geçen birine,taşın altındaki anahtarı alıp kavurmayı yeme diye bağırırlar.
- 7.Adam,eve girer,kavurmayı yiyip gider.

177.KIRK TAYLARIN ANASI

Derleyen :Serpil Soyluer

Derl. Yer :Niğde

EPİZOTLAR:

1.Denize ağ atan oğlan üç tane kaplumbağa yakalar,ikisini geri denize atan oğlan,birini evine getirir.

2.Kaplumbağa silkinip dünya güzeli bir kız olur,oğlan kızla evlenir.

3.Kızı,cadının biri görür gidip padişaha haber verir;padişah kızı oğlanın elinden almak için oğlana zor görevler verir.

4.Oğlan,kızın yardımıyla tüm zorlukların üstesinden gelir.

5.Padişah,oğlandan kırk tayların anasını ister; oğlan karısı, nın yardımıyla atı alıp getirir.

6.Padişah,kralın kızını ister,oğlan kızı getirmeye giderken yolda Un Yiyen,İrmak Yutan,Yer Dinleyen,Göğü Tutan ve Seyrek Basan adlı kişilerle tanışır ve onların yardımıyla kralın kızını getirir.

7.Padişah,oğlanı zehirlemek ister,kralın kızı oğlanı kurtarır, padişah ve ailası zehirlenir.

178.TEMBEL AHMET

Derleyen :Serpil Soyluer

Derl. Yer :Niğde

EPİZOTLAR:

1.Bir kadının bir oğlu vardır,kocası öldüğü için oğluna aşırı düşkünlüğünden oğlanı yataktan hiç kaldırmaz.

2.Padişah,gezerken kadını görür,haline acır.

3.Padişahın kızı,oğlanın suçu yok,anası o hale getirmiştir, de-yince padişahın canı sıkılır ve kızı Tembel Ahmet'e verir.

4.Kız,eline bir sopa alarak,Tembel Ahmet'i kapı dışarı eder.

5.Ahmet,günlerce boş gezer; Padişahın kızı Ahmet'i oduna gönderir, Ahmet kömür diye cevahir getirir.

6.Kız,Ahmet'i bir bezirgana çırak verir,bir yıl sonra Ahmet'in kazandığı parayla padişahın sarayından daha güzel bir saray yaptırırlar.

7.Tebdil-i kıyafet gezen padişah,kızının evine misafir olur.

8.Kız,babasına Tembel Ahmet'i nasıl adam ettiğini anlatır.

9.Padişah,kızının haklılığını kabul eder ve ona yeniden düğün yaptırır.

179.GÜZEL AHMET

Derleyen :Necati Şahin

Anlatan :Kadriye Şen,75 yaşında,okuma-yazması yok.

Derl Yer :Boğazlıyan/Yozgat

Derl Tarih :Şubat-1977

EPİZOTLAR:

1.Çocuğu olmayan padişah,veziriyle bir seyahate çıkar; bir der-
vişe rastlar,derviş bir elma vererek karısıyla birlikte yemesini
söyler.

2.Padişah,söylenileni yapar,bir oğlu olur; atı da bir tay doğurur.

3.Padişahın karısı ölür,yeniden evlenir,kadın,padişahı vezirle
aldatır.

4.Padişahın karısı hastalanır,hastalığının çaresinin küheylan
ciğeri olduğu söylenir.

5.ahmet ata biner,atıyla birlikte kaçarlar; yolda yedi başlı
Dev'e rastgelir,Dev'i yener,Dev'le dost olurlar.

6.Ahmet'in sevgilisini bir cadı gavur padişahına kaçıtır.

7.Ahmet karısını bulmak için yollara düşer,gavur padişahının
askerlerine yakalanır,padişahın kızı Ahmet'e âşık olarak Ahmet'i
kurtarır,Ahmet karısını ve padişahın kızını alarak kaçar.

8.Ahmet,Hırızmalı Güzeli de alarak memleketine gelir.

9.Ahmet,babasıyla satranç oynar,yenilince Padişah,oğlunun göz-
lerini oydurup, bir dağ başına bıraktırır.

10.Ahmet'e iki kuş gelip iki telek verir,Ahmet telekleri gözle-
rine sürünce gözleri açılır.

11.Ahmet,tekrar memleketine gelir,arkadaşı Dev,padişahı,veziri ve sultan kadını öldürür.

12.Ahmet,babasının tahtına oturarak padişah olur.

180.HIYARDAN ŞEMSEDDİN AĞANIN KIZI

Derleyen :Necati Şahin
Anlatan :Ali Altıntaş,35 yaşında,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Yerköy/Yozgat
Derl. Tarih :Eylül-1976

EPİZOTLAR:

- 1.Padişahın oğlu atını sularken bir kccokarının testisini kırar.
- 2.Kocakarının bedduasıyla oğlan,Şemseddin Ağanın kızına âşık olur.
- 3.Oğlan,kızı bulmak için yola çıkar,devanası oğlana yol gösterir; devlerin bahçesinde biten hıyarlardan alıp kaçar.
- 4.Hıyarı kesince içinden dünya güzeli kız çıkar,alıp memleketine gelirken saraya yaklaşınca kıza elbise getirmek üzere kızı orda bir yere bırakarak saraya varır.
- 5.Kız,bir kavağa çıkıp padişah oğlunu beklemeye başlar.
- 6.Kel bir kız,kavağın altına gelir,kızı kandırarak yanına çıkar.
- 7.Kel kız,dünya güzelinin boynundaki inciye kırınca, dünya güzeli güvercin olup uçar.
- 8.Padişahın oğlu gelir,Kel kız padişahın oğlunu kandırır,evlenirler.
- 9.Dünya güzeli güvercin olarak sarayın penceresine konar,Kel kız, güvercini tutturarak kestirir; güvercinin kanından iki kavak meydana gelir,Kel kız onları da kestirir.
- 10.Kel kız,kavağı beşik,kaşık yaptırır,sonra da yaktırır.
- 11.Dünya güzeli bir çivi olur,bu çiviye yaşlı bir kadın bulup evine götürür.
- 12.Çivi,tekrar kız olur,yaşlı kadın kızı evlat edinir.
- 13.Kel kız,inci dizdirmek ister, kız talip olur,inciye dizerken

her şeyi anlatır.

14.Padişahın oğlu,Kel kızı katırın kuyruğuna bağlatır,dünya güzeliyle de evlenir.

181.ŞAH SENEM

Derleyen :Necati Şahin

Anlatan :Kadriye Şen,75 yaşında,okuma-yazması yok.

Derl. Yer :Boğazlıyan/Yozgat

Derl. Tarih :Şubat-1977

EPİZOTLAR:

1.İhtiyar bir adam kızını İncili Çavuş'a verir,İncili Çavuş atının üzengisini bırakarak Mısır'a gider;çünkü Mısır padişahıdır.

2.Kadının bir oğlu olur,büyür ; babasını bulmak üzere yola çıkar.

3.Oğlan yolda bir Köse'ye rastlar,birlikte yolculuk ederler.

4.Mısır padişahının yanına varırlar,Köse kendisinin Mısır padişahının oğlu olduğunu,yanındaki oğlanın da hizmetçisi olduğunu söyler.

5.Padişah,oğlu sandığı Köse'yi evlendirmek ister,oğlanı Şah Senem'i getirmesi için gönderir.

6.Oğlan,Şah Senem'i getirir; Köse, oğlanı öldürür.

7.Şah Senem,Zümrüdü Anka'nın verdiği cansuyu ile oğlanı diriltir, padişaha da her şeyi anlatır.

8.Padişah, Köseye idam ettirir.oğlanla da Şah Senem'i evlen, dirir.

182.İKİ HEMŞİRE

Derleyen :Aydın Gazel

Anlatan :Fatma Altuncu,65 yaşında.

Derl. Yer :Sivas

Derl. Tarih :1970

EPİZOTLAR:

1.Biri fakir,diğeri zengin iki bacı vardır,bir gün kavga ederler,zengin gakiri kovar.

2.Fakir olan kız,yolda bir kulubeye rastlar;içeri girer,içerde iki kedi vardır.

3.Kedilere iyi davranan kıza kediler bir elek verirler,salladıkça altın dökülür.

4.Zengin kız,fakirleşir,o da kedilere rastlar,kedilere kötü davranır,onları azarlar.

5.Kediler,zengin kıza da bir elek verirler,salladıkça yılan dökülür.

183.PADİŞAHIN KIZI

Derleyen :Aydın Gazel
Anlatan :Hesne Pulak,62 yaşında.
Derl. Yer :Sivas
Derl. Tarih :1970

EPİZOTLAR:

1.Padişahın kızı, yedi yolun ayırımına bir kale yaptırır,buradan geçenlere sorular sorup,bilenle evlenecektir.

2.Bir başka padişahın oğlu,Keloğlan kılığına girer,Padişahın kızının sorularını bilir.

3.Kız,Keloğlan'la evlenmek zorunda kaldığı için üzülür.

4.Oğlan,kıyafetini değiştirince kız,oğlanın Keloğlan olmadığını görerek sevinir ve oğlanla kız evlenirler.

184.ÜÇ PORTAKAL GÜZELİ

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluğaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Padişah,oğlunun gülmemesi üzerine,vezirin teklifiyle bir çeşme yaptırır.

2.Çeşmeye gelen bir kadının testisini kıran oğlana,kadın üç portakal güzeline âşık olası ,diye beddua eder.

3.Âşık olduğunu söyleyen oğlan,yola çıkar,bir kocakarıyla karşılaşır.

4.Kocakarı,oğlana üç portakal güzelinin bulunduğu yeri tarif eder.

5.Oğlan üç portakalı alır,üçüncü portakaldan çıkan güzel ile evlenmeye karar verir,yola çıkarlar.

6.Yolda bir pınarın başında mola verirler,oğlan ormana girince kız da bir ağaca çıkarak beklemeye başlar.

7.0 sırada pınara gelen çingene kızı,kızı kandırarak yanına çıkar,kızın sırrını öğrenen Çingene kızı,kızın boynuna bir iğne batırınca,kız güvercin olup uçar gider.

8.Çirkin kız,Portakal Güzelinin yerine geçer,padişahın oğlunu kandırır ve evlenirler.

9.Güvercin kız,sarayın penceresine gelir,Padişahın Oğlu,kuşu tutar,boynundaki iğneyi çıkarır,güvercin tekrar kız olur,her şeyi anlatır.

10.Durumu öğrenen Şehzade,Çingene kızını cezalandırır,Portakal Güzeliyle evlenir.

185.SIĞIR ÇOBANI

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluagaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Çobanın kızını bir ayı kaçıtır ve kızla evlenir.

2.Çoban,kızını arar,sonunda ayının ininde bulur.

3.Çobanı karşılayan ayı, ona bir eşek verir,eşek altın pisler.

4.Çobanın eşeğini bir değirmenci kendi eşeğiyle değiştirir.

5.Çoban,ayıya tekrar varır;ayı,çobana bir değirmen verir,değirmeni de padişah değiştirir.

6.Çoban,ayıdan bu sefer de bir kabak alır ve sayesinde eşeğine ve değirmenine tekrar sahip olur.

186.AĞA İLE ÇIRAK

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluğağ/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Ağa,bir çırak tutar,çırak ile aralarında vazgeçenin derisinin yüzüleceğine dair senet yaparlar.

2.Ağa,çıraktan hayvanlarını akşam güle oynaya getirmesini ister.

3.Çırak.hayvanların ön ayaklarını kırar,dudaklarını keser.

4.Ağa,karısı ile anlaşarak çırağı denize atmaya karar verir,çırak bunu haber alır.

5.Çırak,ağanın karısını kendi yerine sandığa sokar; ağa çırak sandığı karısını denize atar.

6.Ağa,tüm malını çırağa bırakarak ordan uzaklaşır.

187.AĞA VE ÇIRAK

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluğağ/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Ağa, çırağını pazara tuz alamsı için gönderir; çırak ağasına başka bir isteğinin olup olmadığını sorunca ağa,"Hiç" der.

2.Bu kelimeyi tekrarlayan çırak,yolda bir balıkçı ile kavga eder.

3.Balıkçıdan öğrendiği ve tekrarladığı sözler yüzünden rastladığı cenaze sahipleriyle kavga eder.

4.Çırak çeşitli kişilerle kavga ede ede ağasının yanına gelir; ağası çırağın elinde tuz olmadığını görünce,ona "Tuz kafalı" der.

5.Çırak,bu söz üzerine ne alacağını hatırlayıp tekrar pazara gider.

188.KERVANCI

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Uzak diyarlara giden Kervancı evine döndüğü zaman karısını hasta yatağında bulur.
- 2.Kervancının karısı,Kervancı yokken köyün imamı ile düşer kal-kar.
- 3.İmamla kadın anlaşır,imam doktor olur,Kervancıya karısının bir insan ciğeri yemesi gerektiğini söyler.
- 4.Kervancı,oğlunu kesip ciğerini karısına yedirmeye karar verir.
- 5.Bu yüzden evden kaçan oğlan,padişahın bahçevanı olur; padişahın kızıyla evlenir.

189.KÖSE

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Murtaza Aktepe,1940 doğumlu,ilkokul mezunu.
Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
Derl Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Köse,bir canavar tutar,ağanın küçük oğluna satar.
- 2.Küçük oğlan,canavarı koyunların yanına koyar; canavar koyun-ları öldürür.
- 3.Ağanın üç oğlu,Köse'yi öldürmeye karar verirler

- 4.Üç kardeş,Köse'yi bir çuvala koyup denize atmaya götürürler.
- 5.Köse,bir çobanı kandırır ve yerine çuvala sokar.
- 6.Ağanın oulları, Köse'nin yerine çobanı denize atarlar.
- 7.Köse,üç kardeşle teker teker karşılaşır,üçünü de sırayla denize atar.

190.KIRK KARDAŞLAR

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Murtaza Aktepe,1940doğumlu,ilkokul mezunu.
 Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Otuzdokuz erkek kardeşin bir tek kızkardeşleri vardır; bir padişahın oğlu bu kıza talip olur.
- 2.Şehzade otuzdokuz oğlandan bacılarını ister,onlar da verirler.
- 3.Kızı alıp saraya gelir,kıza padişah göz koyar ve kızı elde etmek için oğlunun gözlerini oydurur.
- 4.Oğlana , bir kuş teleğini verir,oğlan teleği gözlerine sürer ve gözleri iyi olur.
- 5.Yolda karşılaştığı bir Arap ile arkadaş olur,başka bir padişahın kızı ile evlenir; memleketine döner.
- 6.Oğlanın arkadaşı Arap,padişahı öldürür,oğlan da padişah olur.

191.GÜLLÜ DİBA

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Fatma Arıkan,1942 doğumlu,ilkokul mezunu,ev kadını.
 Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah,seyahate çıkarken,kızlarından ne istediklerini sorar,en küçük kız,güllü dıba getirmesini ister.
- 2.Padişah,memleketine dönerken kızlarının isteklerini getirir.
- 3.Güllü dbasını giyen Küçük Kız,daha da güzelleşir.
- 4.Küçük Kızı çekemeyen bacıları, kızı öldürürler.
- 5.Bir gün gezmeye çıkan vezir, olağanüstü güzellikte bir gül görür,koparmak isteyince gül seslenir.
- 6.Vezir,hadiseyi padişahı anlatır.
- 7.Padişah,veziri ve diğer kızlarını yanına alarak gülün yanına gelir.
- 8.Büyük kız,gülü koparmak ister,padişah kızına mani olur;saraya geri döndüklerinde padişah,iki kızının kafasını vurdurur.

192.ÇIRPICI

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Fatma Arıkan,1942 doğumlu,ilkokul mezunu,ev kadını.
 Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Çırpıcı,dağa odun toplamaya gider,yorulduğu bir an çıkardığı bir of sesene gelen bir Dev,Çırpıcı'ya derdini sorar.
- 2.Çırpıcı'nın fakir olduğunu söylemesi üzerine Dev,Çırpıcı'ya altın yumurtlayan bir tavuk verir.
- 3.Hamamcı, tavuğu başka bir tavukla değiştirir.
- 4.Çırpıcı tekrar Dev'e varır,Dev bu defa bir tencere verir;tencereyi de kalaycı değiştirir.
- 5.Çırpıcı en son Dev'den bir sopa alır; bu sopayla tavuğunu ve tenceresini geri alır.

193.ÜVEY KARDEŞLER

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Fatma Arıkan,1942 doğumlu,ilkokul mezunu,ev kadını.
 Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Karısının ölmesi üzerine evlenen bir adamın her iki karısından da bir kızı vardır.

2.Analık, üvey kızını istemez ve adamı,kızını azatlaması için zorlar.

3.adam, kızını ormana götürüp bırakarak kaçar.

4.Kız ormanda ağlarken yaşlı bir kadına rastlar; onun tavsiyesi ile suya giren kız dünya güzeli olur,bir ata binerek evlerine gelir.

5.Analık,kızın güzelliği karşısında kıskançlığından kudurur; kendi kızını ormana gönderir.

6.analığın kızı da yaşlı kadınla karşılaşır,yaşlı kadının tavsiyesi üzerine kara suya giren kız,uyuz olur, uyuz bir atla evlerine döner.

7.Kızı tanımayan ana ve babası,uyuz kızı öldürürler.

194.ALTIN TAS

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Ahmet Ceyhan,1902 doğumlu,okur-yazar.
 Derl. Yer :Şıklam/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Fakir olan üç kardeş İstanbul'a gelir,ikisi bir demirciye çırak olurlar,küçükleri ise bir yıkıkta yatar.

2.Küçük Oğlana rüyasında balık alması söylenir.

3.Oğlan,ertesi gün üç tane balık alır,ikisini bir Yahudiye satar; üçüncü balığın karnından suyu altın eden bir tas çıkar.

4.Oğlan,ağabeylerine hediyeler alır,birlikte memleketlerine dönmeye karar verirler.

5.Dönüşte saray önünden geçerlerken,padişahın kızı tasın marifetlerine şahit olur,oğlanı yanına çağırtır.

6.Oğlana âşık olan kız,oğlanla birlikte kaçar.

7.Padişah kızını aramaya çıkar,kızı oğlan kılığında padişahın karşısına çıkar,tası gösterir,padişah büyük paralar teklif eder.

8.Kız,tası para karşılığında veremeyeceğini söyler ve kendisini kaçıran oğlanı babasına tanıtır,kendisi de eski kılığını giyinir.

9.Padişah,kızıyla oğlanı evlendirir.

195.ÜÇ KAZAN ALTIN

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Ahmet Ceyhan,1902 doğumlu,okur-yazar.
Derl. Yer :Şıklam/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.İki arkadaş para kazanmak için İstanbul'a giderler,para kazanamazlar,geri dönrelerken bir yol ayırdımında ayrılırlar.

2.Arkadaşlardan biri yıkık bir değirmende sabahlar.

3.Gece yıkık değirmene gelen cinler,biraz eğlendikten sonra reislerinin isteği üzerine bildeklerini anlatırlar.

4.Cinlerin anlattıklarını dinleyen adam, üç kazan altını bu-
larak zengin olur.

5.Diğer arkadaş,şehre gelir,dilenmeye başlar,arkadaşının ka-
pısını da çalar,ondan nasıl zengin olduğunu öğrenir.

6.Aynı değirmene gider,cinlerin gelmesini bekler; cinler ge-
lir,adam cinlerin anlattıklarını dinler.

7.Cinler adamın farkına varırlar,öldürmekten vazgeçerler,ama
sırtına da bir kambur yaparlar.

8.Adam,arkadaşına gelir,arkadaşı biraz para vererek memleketi-
ne gönderir.

196.GÜLLÜ BİBER

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Ümmü Gülsüm Tuğrul,1915 doğumlu,Okur-yazarlığı
yok,ev kadını.
Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

- 1.Bir kadının kendininki çirkin,üveyi güzel iki kızı vardır.
- 2.Kadın,üvey kızına olmadık eziyetler yapar,kendi kızını da düğünlere,eğlentilere götürür.
- 3.Kızın,anasınadn kalam bir ineği ve bir horozu vardır;kız,analığının kızıyla düğüne gittiği bir gün,ineğin yanına varır ve ağlar.
- 4.İnek,kızın işlerini yapar,kızı da güzelce giydirerek düğüne gönderir.
- 5.Düğünde herkes kızın güzelliğini konuşur,hayran kalırlar.
- 6.Analık,ineğin kesilmesini ister; inek,kıza kemiklerini gömmesini söyler.
- 7.Padişahın oğlu,kıza dünür gönderir,analık kendi kızını gelin etmek ister; fakat horoz,dama çıkıp asıl gelinin tekne altında saklı olduğunu söyler.
- 8.Düğün alayı geri dönerek kızı teknenin altından çıkarır,alıp giderler,analığın kızı da orada bırakılır.

197.ÜÇ KARDEŞLER

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Mustafa Tuğrul,1904 doğumlu,eski ve yeni yazıyı
okur,yazar.
Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
Derl.Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Üç kardeş Aladağ'a geyik avına gider; Küçük Oğlan bir mağaranın kapısında bir kocakarı görür.

2.Kocakarı oğlana ne için geldiğini; oğlan da kocakarıya burada ne yaptığını sorar.

3.Kadın oğlunun avcı olduğunu,kaybolduğu için aradığını,fakat buraya gelince perilere esir düştüğünü anlatır.

4.Oğlan,iki kardeşinin dahaolduğunu,söyler,kadın da onlara peri padişahının üç kızını alacağını söyler.

5.Kızların kadının sözünden habarları olur,bu kardeşlere varacaklarına söz verirler.

6.Oğlanlar kadını ve peri padişahının üç kızını alarak kaçarlar.

198.PADIŞAHLA ÜÇ KADIN

Derleyen :Ahmet Tuğrul
 Anlatan :Veysel Karan,1946 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.
 Derl. Yer :Bastana/Niğde
 Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Üç kız,padişahla evlenmek ister ve evlendikleri takdirde çeşitli vaatlerde bulunurlar.

2.Padişah,kızlarla evlenir,büyük ve ortanca vaatlerini unuttur,küçük kız bir oğlanla bir kız doğurur.

3.Diğer kadınlar,küçük kızı kıskanarak bir cadının yardımıyla çocukların yerine bir kedi yavrusuyla bir köpek yavrusu koyarlar.

4.Cadı,çocukları bir sandığa koyarak denize bırakır.

5.Çocukları bulan bir balıkçı onları büyütür.

6.Çocukların büyüdüğünü haber alan iki kadın, cadıdan bunları kaybetmesini isterler.

7.Cadı karısı kızı bulur ve onu kandırarak,ağabeyinden çeşitli isteklerde bulunmasını sağlar.

8.Oğlan,bacısının isteklerini yerine getirir;en son peri kızını getirmeye gider,peri kızının gazabına uğrar ve boğazına kadar taş olur.

9.Kız,ağabeyini aramaya çıkar,süt kardeşi olan Dev,kıza yol gösterir.

10.Kız,peri kızının elinden ağabeyini kurtarır.

11.Oğlan,peri kızını ve bacısını alıp gelir.

12.Oğlan,avlanırken padişahla karşılaşır; padişah oğlanı yemeğe davet eder.

13.Padişah,olan bitene peri kızından öğrenir,cadıyla ve iki karısını cezalandırır,üçüncü karısıyla da yeniden evlenir.

199.PADİŞAHIN KIZI

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Hasan Alıç,1905 doğumlu,okur yazarlığı yok.
Derl. Yer :Uulağaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Padişahın kızı bir bit besler,büyüyünce derisini yüzdürüp kapıya asar,bu derinin ne derisi olduğunu bilenle evleneceğini söyler.

2.Keloğlan,bunun bit derisi olduğunu bilir.

3.Padişah kızını Keloğlana verecekken Vezir,kızı kendi oğluna almak istediğinden buna razı olmaz.

4.Keloğlanla vezirin oğlunu kâra gönnderirler,kim daha çok parayla dönerse kızı o alacaktır.

5.Vezirin oğlu,babasının verdiği parayı yer,korsanlık yapmaya başlar,

6.Keloğlan,bir gemi alır,bir adadan odun kesmeye gittiğinde orada bir dervişle karşılaşır.

7.Derviş, Keloğlan'a kralın biroğlu olduğunu,fakat görünmez olduğunu,onu tedavi etmesini söyler.

8.Keloğlan,kralın oğlunu tedavi eder ve kraldan altın vapuru ister,kral altın vapuru Keloğlan'a verir.

9.Keloğlan vezirin oğlunu bulur,vapuru ona vererek İstanbul'a padişaha götürmesini söyler.

10.Vezirin oğlu,gemiyi getirince padişah kızını vezirin oğluna vermek ister; fakat kız vapuru vezirin oğlunun kazanmadığını anlar ve yanına arkadaşları olarak Keloğlan'ı aramaya çıkar.

11.Kız,Keloğlan'ı bulur,birlikte İstanbul'a gelirler,olanları padişaha anlatırlar.

12.Padişah kızıyla Keloğlan'ı evlendirir.

200.PADİŞAHIN OĞLU

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Zülfikar Aktepe,1914 doğumlu,okur,yazar.
Derl. Yer :Uluğaç/Niğde
Derl. Tarih :1973.

EPİZOTLAR:

1.Padişahın gözleri kör olur; hekimler Karadeniz'de bir kara balığın derdine deva olduğunu söylerler.

2.Padişah,oğlunu askerleriyle Karadeniz'e gönderir,balık tutulur;fakat balık bırakılmadığı takdirde gemi batacaktır,bu sebeple tutulan balık geri bırakılır.

3.Askerler memleketeye döner,oğlan da bir ormana gider,ormanda bir adamla karşılaşır,arkadaş olurlar.

4.Oğlan,başka bir ülkenin padişahının kızıyla evlenir.

5.0 güne kadar kızla evlenerler gerdek gecesinden sağ çıkmamırlardır,oğlanı arkadaşı saklanır,gerdek gecesi kızın ağzından çıkan yılanı öldürür.

6.Oğlan kızı aalır,arkadaşıyla memleketine gelirken yolda,arkadaşı her şeyi bölüşeceklerini söyler.

7.Kızı da ortadan böleceğini söyleyince, kız korkar,kızın ağzından yılanın yatağı çıkar.

8.Oğlanın arakadaşı,herşeyin oğlanın olacağını,kendisinin Karadenizde bıraktığı balık olduğunu söyleyerek ortadan kaybolur.

9.Oğlan,kızı alarak memleketine gelir.

201.İKİ KOMŞU

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Ayşe Baloğlu,1943 doğumlu,ilkokul mezunu,ev kadını.
Derl. Yer :Uluağaç/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Birinin üç oğlu,diğerinin üç kızı olar iki komşu vardır ve oğlanların babası kızların babasıyla kızları olduğu için alay eder.

2.En küçük kız,oğlanlarla yarışmak ister,oğlan babası kabul eder.

3.En küçük kız,komşunun oğlu ile çalışmaya,kâr getirmeye gider.

4.Kız, erkek kılığına girerek, padişahın sarayında çalışmaya başlar.Padişah,kız olduğunu anlar.

5.Padişah,oğluna bu kıza altın ve entari göstermesini söyler; kız ise bunlara kasten iltifat etmez;fakat kimsenin haberi olmadan heybesine altın ve entari doldurur.

6.Bir müddet sonra kız,memleketine döner.

7.Padişah,altın ve entarilerin gittiğini anlar,oğlunu kızın köyüne gönderir.

8.Oğlan, kızı çeşmeye giderken görür,gidip evlerine misafir olur ve kızı ister.

9.Kızı verirler,Şehzade kızı alarak saraya gelir ve evlenirler.

202.OF OF

Derleyen :Ahmet Tuğrul
Anlatan :Ratip Öz,1913 doğumlu,eski ve yeni yazıyı okuyup yazar.
Derl. Yer :Bakigümüş/Niğde
Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Adamın biri oğlunu sanata vermek için yola çıkar,bir çeşme başında dinlenirken "Of" der;o anda adının Of Of olduğunu söyleyen biri ortaya çıkar.

2.Baba,oğlunu bir işe vermek istediğini söyleyince Of Of, kendisine vermesini söyler.

3.Of Of,oğlanı mağarasına götürür,mağarada bir kız,oğlana hiç bir zaman sanat öğrendiğini Of Of'a belli etmemesini söyler.

4.Oğlan sanatı öğrenir,fakat belli etmez,Of Of,oğlan sanat öğrenmedi diye babasına teslim eder.

5.Oğul bir boğa olur.babası satar,oğlan tekrar insan olup gelir.

6.Oğlan bir at olur,bunu gören Of Of,atı satın alır; oğlan Of Of'un elinden kurtulmak için bir güvercin olur,padişahın sarayının penceresine konar.

7.Of Of, bir doğan olur oğlanın peşinden gider.

8.Oğlan darı,Of Of,horoz olur,horoz darıları toplar.

9.Oğlan hemen bir tilki olup horozu boğar.

10.Bunları seyreden padişah ile hanımı,kızlarını delikanlıya verirler.

203.DELİOĞLAN

Derleyen :Ahmet Tuğrul

Anlatan :Servet Yıldız,1945 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.

Derl. Yer :Uluağaç/Niğde

Derl. Tarih :1973

EPİZOTLAR:

1.Delioğlan,annesini kaynar su ile yıkarken öldürür.

2.Annesini gömerler,fakat Delioğlan annesinin öldüğüne inanmaz ve annesini mezardan çıkararak eve getirir,kadını tekrar gömerler.

3.Ağabeyi Delioğlan'ı dağa bırakırsa da Delioğlan,izleri takip ederek geri gelir.

4.Delioğlan,öküzünü çaya sulamaya götürür,orada öküzü kesip kargalara atan Delioğlan,öküzün parasını ister.

5.Kargaların laftan anlamamaları üzerine,onların konduğu kavağı keser,ağaçtan bir küp altın çıkar.

6.Delioğlan,paralarla bakkaldan yiyecek alır,bunu duyan ağabeyi Delioğlan'ı iyice döver,Delioğlan'ın aklı başına gelir.

204.DERTLİ

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Ahmet Yücel,1956 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983.

EPİZOTLAR:

1.Adamın biri hiç derdi olmayan birisini aramak için yola çıkar.

2.Derdi olmadığını sandığı zengin bir ağanın yanına hizmetçi girer.

3.Ağanın derdi olduğunu anlayınca dünyada dertsiz kimse yokmuş,deyip geri döner.

205.HOCA

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Hüseyin Ünal,1940 doğumlu,Okur-yazar,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Zamanında hanımıyla anlaşamayan bir ihtiyar vardır.

2.Hanımından ayrılan ihtiyar,tesadüfen uğradığı bir köye imam olur.

3.Hoca, gittiği köyde,köylülerin kaybolan keçilerini,padişahın çalınan hazinesini ve padişahın avucundaki çekirgeyi bulur ve padişaha sadık bir kişi olduğunu ispatlar.

206.BABASINA KIZAN ÇOCUK

Derleyen :Yüksel Can
 Anlatan :Ahmet Yücel,1956 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Evladı olmayan bir adamın evladı olur,çocuk büyür,yedi yaşına girer.

2.Babasıyla davar gütmeye giden çocuk,oturduğu yerden sürünün içine giren tavşanı yakalar.

3.Bunu gören baba,korkar,hanımını da alarak çocuğu bırakıp kaçar.

4.Ana ve babasının kaçtığını öğrenen çocuk,köyü yıkar,önüne gelen her yeri harap ederek şehire yaklaşır.

5.Şehiri kurtarmak ümidiyle bir adam,çocuğun yanına gider,söylediği sözlerle çocuğu ikna eder.

6.Çocuk,şehri adama bağışlayarak,oradan ayrılır.

207.BALTACI AHMET

Derleyen :Yüksel Can
 Anlatan :Seyid Türkmen,1956 doğumlu,ilkokul mezunu, çiftçi.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Dağda odun kesen Baltacı Ahmet,kavga eden iki yilandan zor durumdaki boz yılanı kurtarır.

2.Boz yılan,Ahmet'i yılanlar şahına götürür,yılanların şahı,hmet'ten kendisinden dilek dilemesini ister.

3.Ahmet, yılanlar şahından ,ağzına tükürmesini ister.

4.Yılan,Ahmet'in ağzına tükürünce,Ahmet bütün mahlukatın dilinden analar hale gelir.

5.Ahmet,gece yatarken farelerin konuşmasını dinler ve güler.

6.Hanımı niçin güldüğünü öğrenmek isteyince,Ahmet "Kefenimi, suyumu hazırla da öleyim" der.

7.Davarlarını çocuklarına bölüştürürken kara koyunun sözüyle akı başına gelir; eve gelir ve karısını bir tokatta öldürür.

208.AZRAİL ALDATAN

Derleyen :Yüksel Can
Anlatan :Hasan Güzel,1959 doğumlu,okur-yazarlığı yok.
Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Babasıyla kavga eden çocuk evden ayrılarak iş aramaya başlar.
- 2.Yolda Azrail ile karşılaşır; Azrail'in yardımıyla doktorluk yaparak zengin olur.
- 3.Azrail,oğlanın kazandığı paraların hepsini ister; oğlan da verir.Bunun üzerine Azrail,kendisini tanıtır ve evlendiği zaman çanını alacağını söyler.
- 4.Oğlan evlenir,daha hanımına dokunmadan Azrail karşısına dikilir.
- 5.Azrail'den iki rekat namaz kılmak için mücadele ister; bu müddet zarfında canını almayacağına dair Azrail'e yemin ettirir.
- 6.Birinci rekatı kılar,ikinci rekatı kılmadan kalkar; "Bu rekatı da yetmiş sene sonrakılacağım "der ve Azrail'in elinden kurtulur.

209.KÜÇÜK AĞA

Derleyen :Yüksel Can
Anlatan :Yeter Türkmen,1943 doğumlu,okur yazarlığı yok, ev kadını.
Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Evinden ayrılan fakir bir adam,bir ağacın altına gelip yatar.
- 2.Dünya Güzeli,sevgilisine adamın yattığı ağacın altında buluşacaklarını söyler,geldiğinde de adamı sevgilisi zannederek alıp götürür.
- 3.Sonradan işin farkına varan Dünya Güzeli,kısmetim buymuş,diyerek adamın adını Küçük Ağa koyar.
- 4.Padişah,Küçük Ağa'dan karısını almak için ona çeşitli görevler verir.
- 5.Küçük Ağa, Dünya Güzeli'nin yardımıyla padişahın verdiği zor görevleri yerine getirir.
- 6.Küçük Ağa, padişah ve dostlarını konağa toplayarak konağı suya verir,padişah ve dostları ölür, Küçük Ağa da oraya padişah olur.

210.PADİŞAHIN ÜÇ OĞLU

Derleyen :Yüksel Can
 Anlatan :Zeynep Ünal,1942 doğumlu,okur yazarlığı yok.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Padişahın üç oğlu,babalarının isteği üzerine birer ok atarlar. İkisinin oku iyi yerlere düştüğü halde,en küçüğün oku sıçan deliğine düşer.Bunun üzerine babası oğlunu evlatlıktan reddeder.
- 2.Çocuk deliğe gider kapanır,delikten kırk tane kız çıkar,oğlan en sonuncusuyla evlenir.
- 3.Oğlan,anasını,babasını, kardeşlerini eve davet eder,davette kızın gösterdiği hünerler yüzünden eltileri kızı kıskanır.
- 4.Eltiler,kızın sırrını öğrenir,kıza sigara ateşini basarlar,kız kaybolur.
- 5.Oğlan,süt anasıyla kızın arkasına düşer; Uz Ali'nin evinde aşık oynarlar,oğlan yenilince gözlerini oyaralar ve bir kuyuya atarlar.
- 6.Bir bezirgan, oğlanı kuyudan kurtarır,oğlan eve dönerek süt anasını öldürür.
- 7.Papak,halı ve çubuk üzerinde anlaşılamayan adamları kandırarak bunları alır; papağı başına çeker,çubuğu eline alır,halıya bi-

ner,kızın olduğu yere varır.

8.Kızı kurtarıp memleketine döner.

211.PADİŞAHIN YEDİ OĞLU

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Ömer Süzgen,1948 doğumlu,okur,yazar,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Padişah,yedi oğlunu iyi bir eğitimden geçirerek, kismetlerini bulmaları için gurbete gönderir.

2.Oğlanlar,bir mağaraya gelirler,mağaranın ağzındaki taşı küçük oğlan devirir ve içeri girerler;içerde altı kız ile karşılaşır- lar.

3.Kızlar,Dev'in esiridirler,Dev gelir,Küçük oğlan Dev'i öldürür.

4.Küçük oğlan,mağaradaki kızların tarif ettiği kızı getirmek için gider; kızı almak için yapılan yarışmalarda geniş bir hendekten atıyla geçer,kuzun uzattığı demiri kılıcıyla keser,kızı alıp döner.

5.Büyük kardeşler,kıskandıklarından Küçük oğlanı kuyuya atar- lar.

6.Küçük oğlanın hanımı olanı biteni padişaha anlatır; oğlanı kuyudan kurtarılırlar.

7.Padişah,diğer oğullarını saraydan uzaklaştırarak cezalandırır.

212.İKİ ARKADAŞ

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Seyid Türkmen,1956 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Şehzadenin arkadaşının babası ölür,arkadaşının okul masraflarını karşılayarak okula gitmesini sağlar.
- 2.Arkadaşı,Şehzadenin nişanlısına âşık olur; Şehzade nişanlısından ayrılır ve arkadaşıyla nişanlısını evlendirir.
- 3.Kız.oğlana daha önce arkadaş Şehzade ile nişanlı olduğunu anlatınca,oğlan oradan ayrılarak İstanbul'a gelir.
- 4.Şehzadenin babası ölür,oğlan çok fakir duruma düşer,arkadaşına gelir.
- 5.Arkadaşı, Şehzadeyi tanımamazlıktan gelir;fakat gizliden gizliye Şehzadenin her türlü ihtiyacını karşılayarak onu kızkardeşiyle evlendirir.
- 6.Düğün esnasında Şehzade,arkadaşını rezil etmek için başından geçenleri orada bulunanlara anlatır.
- 7.Bunun üzerine arkadaş da yaptıklarını anlatır,orada bulunanlar iki arkadaş barıştırmırlar.

213.KELOĞLAN İLE TİLKİ

Derleyen :Yüksel Can
 Anlatan :Hasan Doğan,1944 doğumlu,okur,yazar,çiftçi.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Yola çıkan Keloğlan,tilki ile arkadaş olur ve tilkinin inine giderler.
- 2Gezmeye çıkan tilki, bir altın bulur,bir gümüş bulur.Bunun üzerine Keloğlan'ı padişaha göndererek altın ölçmek için çiniği istetir; önce altını,sonra da gümüşü çiniğe sıkıştırarak padişaha gönderir.
- 3.Tilki,padişahın kızını Keloğlan'a ister.
- 4.Tilki ile Keloğlan,kendilerini haramîleren soyduğunu bahane ederek padişahın huzuruna perişan bir halde varırlar.

5.Padişahın kızıyla evlenen Keloğlan,yola çıkar.

6.Önden giden tilki,yol üzerindeki mal sahiplerini kandırarak mallarının Keloğlan'ın olduğunu söylemelerini sağlar.

7.Dev'i "Padişah seni öldürmeye geliyor" diyerek fırına sokar ve orada yakarak öldürür.

8.Tilki,ölmüş gibi yapar,Keloğlan da onu dereye atar.

9. Tilki, Keloğlan'ın vefâsız olduğunu gösterir. Bunun üzerine tilki ölünce cesedi kokuncaya kadar Keloğlan cesedi atmaz.

214.ABBAS

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Seyid Türkmen,1956 doğumlu,ilkokul mezunu,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir adam vardır,bu adama bir derviş rastgelerek fakirlikten kurtulması için emrine Abbas diye görünmeyen birini verir.

2.Adam,Abbas sayesinde zengin olur.

3.Adam, Abbas'a her gece padişahın kızını getirttirir.

4.Padişah,kızını götürenin kim olduğunu,nereye götürdüğünü öğrenir ve adamı, Abbas'ı göndermesini söyleyerek kandırır.

5.Abbas gidince,padişah,adamı cezalandırır.

6.Derviş,Adamı padişahın elinden kurtarır ve tekrar Abbas'ı emrine verir.

7.Adam,padişahı cezalandırarak kızıyla evlenir.

215.KADIN PAŞA

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Abbas Işık,1932 doğumlu,okur yazarlığı yok,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Kocası askere giderken kardeşine emanet ettiği kadına, kaynı göz koyar; kadından karşılık göremeyince iftira atar.

2.Kadını beline kadar toprağa gömerler,iyi kalpli bir ağa,kadını kurtarıp evine götürür.

3.Ağanın evindeki hizmetkar, kadını rahat bırakmaz,yüz bulamayınca efendisinin çocuğunu kesip,bıçağı kadının yastığının altına koyar.

4.Ağa,çocuğu kadının kestiğine inanır ve evden kovar.Kadın,yolda borcunu ödemediği için asılacak olan bir adamı,asılmaktan kurtarır.

5.Kurtarılan adam,kadını bindikleri gemide kırk kişiye satar,kadın dua eder,gemidekileri rüzgar alır götürür.

6.Gemiden erkek kıyafetiyle iner,beldenin ahalisi fırtınadan tek kurtulan kişi olması sebebiyle bunu padişah yaparlar.

7.Askerden dönen koca, gözü kör olan kardeşini, kadına getirmek için yola çıkar; hizmetkar da kör olmuştur,o dayola çıkar.

8.Kadın gelenleri tanır,ancak suçlarını söylerlerse günahlarının affolacağını söyler.

9.Kayın ve hizmetkar, yaptıkları kötülükleri anlatırlar,kadın bunların gözlerini iyi eder,affeder.

10.Kadın,kendisini kocasına tanıtır,onu kendi yerine memleketin padişahı yapar.

216.GÜLBELAZ İLE MEHMET

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Hasan Yücel,1918 doğumlu,okur yazarlığı yok,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/yozgat

Derl.Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Çocuğu olmayan padişah tekrar evlenmek için kız aramaya çıkar.

2.Padişah,rastladığı dervişin tavsiyesiyle bir kızla evlenir ve bir oğlu olur.

3.Büyüyen oğlana uyku ile uyanıklık arasında periler bir kız gös-

terir,oğlan âşık olur,kızı aramaya çıkar.

4.Oğlan,yolda bir dervişe rastlar;derviş,oğlana nereye,nasıl gideceğini söyler.

5.Oğlan,dervişin tarif ettiği şehirdeki Kara Tazı'nın evine gider; Kara Tazı'nın hanımını görünce Gülbeyaz sanarak geri döner.

6.Kara Tazı,oğlana yetişerek durumu açıklar ve oğlanı geri döndürür.

7.Şeytan Bekir denilen adam,Mehmet'le Gülbeyaz'ın kavuşmasını önler;bunun üzerine Mehmet hastalanarak ölür,Gülbeyaz da kendini öldürür.

217.ÜÇ KARDEŞ

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Hasan Ünal,1961 doğumlu,üniversite öğrencisi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Fakir bir baba, üç oğlunu para kazanmaları için gurbete yollar.

2.Üç kardeş yola çıkarlar,önlerine gelen yol ayrımında dönüşte tekrar orada buluşmak üzere ayrılırlar.

3.Küçük kardeş,bir ülkeye gelir,padişahın güzelliği dillere destan kızını görmek ister.

4.Sihirli olan cintacı,seccade ve kamçıyı bölüşemeyen adamların kandırarak bunları ellerinden alır.

5.Cintacını giyerek görünmez olur,böylece her gün padişahın kızının odasına girer.

6.Bir hocanın yardımıyla oğlanı yakalayıp zindana atarlar,oğlan seccade vasıtasıyla kurtulur.

7.Padişahın kızını kaçıracak ıssız bir adaya götürür;kız,oğlan uyuyunca cintacını,seccadeyi,kamçıyı alarak kaçar.

8.Oğlanın yardımına Hızır yetişir,ıssız adadan kurtarır.

9.Oğlan yolda giderken rastladığı bahçeden elma alır,elmalar yen-

diğinde yiyen kişinin başınad boynuzlar büyür.

10.Oğlan, padişahın kızı ve kırk cariyesine boynuz büyüten elmalardan yedirerek kız kendisiyle evlenmeye razı eder.

11.Kızı alan oğlan,ağabeylerini de bularak memleketlerine gelirler.

218.YILAN BEY

Derleyen :Yüksel Can

Anlatan :Mehmet Eser,1946 doğumlu,okur yazar,çiftçi.

Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat

Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

1.Çocuğu olmayan bir kadın Allah'a yalvarır,duası kabul olur.

2.Doğum yaptırmak için gelen otuzdokuz ebe ölür.

3.Üvey ana elinde büyüyen kız zorla ebe olarak getirilir;kız anasının mezarına giderek ne yapması gerektiğini öğrenir ve kadına doğum yaptırır,kadın bir yılan doğurur.

4.Yılan Bey ile evlenen otuzdokuz kız ölür,üvey kızı Yılan Bey'e gelin getirirler.

5.Kız,yine mezardaki anasından Yılan Bey'in sırrını öğrenerek gelin olur ve Yılan Bey'i yılanlıktan kurtarır.

6.Kız çekemeyen üvey ana, öldürmek için kızı ırmağa atar.

7.Irmak,kızı bir mezarlığın yanında kıyıya atar; mezardan perilerin bağladığı bir çocuk çıkar;kız, çocuğu oradan kurtararak onunla evlenir.

8.Kızı aramaya çıkan Yılan Bey,kızı bulur ve kızdan ikisinden birini tercih etmesini ister.

9. Kız,çocukları sebebiyle yeni kocasını tercih eder.

10.Yılan Bey,tekrar yılan olarak hamamın deliklerine girer,kaybolur.

219.VEFÂKÂR KARDEŞ

Derleyen :Yüksel Can
 Anlatan :Mustafa Sevik,1936 doğumlu,okur yazarlığı yok,
 çiftçi.
 Derl. Yer :Akdağmadeni/Yozgat
 Derl. Tarih :1983

EPİZOTLAR:

- 1.Oğlan,resmini görerek âşık olduğu Gülizar ile evlenmek ister; babası o kızı alamayacağını söyler.
- 2.Ahmet,ağabeyinin durumuna acıyarak beraberce Gülizarı aramaya çıkarlar.
- 3.Analarının mezarından,kızın nerede olduğunu öğrenirler.
- 4.Ahmet,kızın kardeşlerine savaşta yardım ederek,ağabeyinin kızla evlenmesini sağlar.
- 5.Gülizarı bir cadı kaçıtır; Ahmet,ağabeyini kızın kardeşlerine rehin bırakarak kızı aramaya gider.
- 6.Kızın,nerede olduğunu anasının mezarından öğrenerek kızı kurtarıp geri getirir; böylece ağabeyini de kurtararak memleketlerine dönerler.
- 7.Daha önce Gülizarı almak için uğraşan,fakat alamayan babası, bunları çekemeyerek öldürmek için çeşitli tuzaklar hazırlar.
- 8.Bu tuzakları anasının mezarından öğrenen Ahmet,kendisini ve ağabeyini kurtarır.

220.ALTIN BÜLBÜL

Derleyen :Sümer Mutlu
 Anlatan :Mehmet Mutlu
 Derl. Yer :Hacılar/Kayseri
 Derl. Tarih :1972

EPİZOTLAR:

- 1.Padişah bir camii yaptırır.

2.adamın biri,padişaha Kaf dağının ardından altın bülbul getiril-medikçe caminin tamam sayılamayacağını söyler.

3.Altın bülbulü getirmek üzere padişahın üç oğlu yola çıkarlar; büyük ve ortanca oğlan paraları bittiğinden altın bülbulü unutup bir hana çırak olurlar.

4.Küçük oğlan,altın bülbulü ararken bir Pir'e rastlar;Pir oğla-na yolları tarif eder.

5.Küçük oğlan yolda dev'in konağına rastlar,dev'i öldürür,konak-ta bulunan kıza, dönüşünde kendisini götüreceğini söyleyerek oradan ayrılır.

6.Yolda ikinci bir konağa rastlayan oğlan,oradaki iki dev'i de öldürür,orada da bir kıza rastlar,aynı şeyleri ona da söyleyerek ora-dan ayrılır.

7.Oğlan yedi devlere varır,devanasının memesini emince,oğlana bir şey yapmazlar.

8.Devler,oğlana altın bülbulün yerini ve nasıl gideceğini söy-leyerek yolcu ederler.

9.Oğlan,devlerin söylediklerini yapar ve altın bülbulü alır,kar-deşlerinin yanına gelir,gelirken de konaklarda rastladığı kızları ağabeylerine getirir.

10.Küçük oğlanı kıskanan ağabeyleri,oğlanı kuyuya atarlar.

11.Oğlanı kuyudan adamın biri çıkarır.

12.Padişah,büyük ve ortanca oğlanı memleketinden kovar,küçük oğ-lanı da düğün yaparak evlendirir.

221.KARISI ÖLEN HOCA

Derleyen :Sümer Mutlu
Anlatan :Nasır Kayar
Derl. Yer :Hacılar/Kayseri
Derl. Tarih :1972

EPİZOTLAR:

1.Karısı ölen hoca,başını alıp giderken kocası ölmüş bir kadına raslar ve onunla evlenir.

2.Bir kervanın katırlarını hırsızlar çalar.

3.Hırsızları takip eden hoca,hırsızların yerini öğrenerek kervan

sahibine haber vererek hırsızların yakalanmasını sağlar.

4.Katırlarına kavuşan kervancı,katırların üzerindeki yükleri hocaya verir.

5.Padişahın hazinesi çalınır.

6.Hoca,padişahın hazinesini çalanları bulur.

7.Padişah,hocaya mükafat olarak bir ferman verir, ki hoca bu fermanla her yerde hiç bir şey ödmeden yer içer.

SONUÇ

Bilindiği gibi bir milletin dil, edebiyat, sanat ve sosyal teşkilat gibi elde etmiş olduğu çeşitli müesseseler kadar o milletin dünya görüşü, inançları, gelenek ve görenekleri gibi ruhunun akislerini bulabileceğimiz tavır ve davranışlar o milletin kültürünü meydana getirir.

Günümüzde milletler arasında yaşanan soğuk savaşta hedef alınan ülkeler, çeşitli unsurları istismar edilmek yoluyla parçalanmaya çalışılmaktadır.

Türk milleti tarih sahnesine çıktığından bu güne, milli ve manevi değerlerini koruyarak gelebilmiştir. Milli ve manevi değerlerin nesiller boyu yaşatılması, milletin devamlılığını sağlar. Bu sebeple her türlü dil ve edebiyat değerimizin yaşamakta olanlarının tespit edilerek, derlenerek gelecek nesillere aktarılması gerekir. Halk kültürünün taşıyıcısı olan mahsüller, zaman içerisinde yok olmaya, kayba olmaya başlarsa yerini yabancı kültür değerleri doldurur ki bu da milletimizin, insanımızın öz benliğini yitirmesine, başka kültürlerin esiri olmasına sebep olur.

Masallarımız ve diğer halk kültürü ürünlerimiz zaman geçirilmeden derlenmeli, çağa, insanımızın beğenisine, milletimizin geleneklerine ve yaşayış şekline uygun olarak yeniden işlenmelidir. Gerekirse *-ki mutlaka gerekmektedir-* masallarımızdan çocuklarımız, gençlerimiz için filmler, çizgi filmler, tiyatro oyunları yapılmalı, onların beğenilerine, kültürlerinin gelişmesine katkı sağlayacak biçimde masallar sunulmalıdır.

Çağımızda çizgi roman, çizgi film büyük ilgi görmektedir. Batı, kendi halk kültürü ürünlerini çizgi film, çizgi roman halinde insanına sunduğu gibi teknolojik üstünlüğünden faydalanarak diğer milletlere de sunmaktadır. Hem ekonomik bir kazanç sağlamakta hem de kendi kültürünü başka milletlere ihraç etmektedir. Zengin bir halk kültürüne sahip Türk milleti de aynı yolu takip edebilir. İnsanımızın kendini tanımasını, başka kültürlerin tesirinde kalmamasını sağlayacak bir yoldur bu.

Bu inançla hareket ederek her türlü halk kültür ürünü değerlendirilmeli, gelecek nesillere aktarılmalıdır.

Çalışmamız bu düşünceler dahilinde yapılmaya çalışılmış, Erciyes Yöresi masallarının tiplerini incelerken, insanımızın sahip olduğu değerlerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. İyi olana, güzel, namuslu, adaletli olana milletimizin büyük değer verdiğini; kötüyü, zalimi, haksızı, adaletsizi lanetlediğini gördük. Yine insanımızın aklı, zekayı yücelttiğini, akıllı insana büyük değer verdiğini gördük. İyinin, doğrunun masalının sonunda mutluluğa ulaşması, kötünün cezasız kalmaması masalların genel prensibidir. Doğru, akıllı, zeki, adaletli olan belli bir süre zulme uğrasa, eziyetler çekse de masal sonunda mutluluğa ulaşacaktır. İncelediğimiz masallarda da bu temel prensibin işlendiğini görmekteyiz. Zaten masallarımızın temel özelliğinin de bir iyi-kötü mücadelesi şeklinde cereyan etmesi olduğu, bilinen durumdur. Masallarımızda çalışmaya, emeğe büyük değer verilmektedir. Hiç bir kimse emek vermeden, belli zorlukları aşmadan mutluluğa ulaşamaz. Bu, masal kahramanının belli imtihanlardan geçirilmesi durumudur. Mutluluk, masallarımızda kolay elde edilemez. Ancak, uzun zorlukları aşabilen kişi mutluluğa ulaşabilir. Kötülerin elde ettiği mutluluk kısa süreli ve geçici mutluluktur. Bunun nedeni kötülerin, mutluluğu emek vermeden uğraşmadan kolayca elde etmiş olmalarıdır.

Kısaca söylemek gerekirse masallarımızda örnek alınmayadeğen ile şerrinden kaçınılması gerekenin, yani iki zıtlığın yan yana verilerek insanımızda belli ahlaki durumların, davranış özelliklerinin gelişmesi amaçlanmıştır.

Tipler, bu belli davranış özelliklerinin, ahlaki durumların bünyesinde toplandığı örneklerdir. Bu örnekler iyi incelenip genç nesillere doğru biçimde aktarıldığında özlediğimiz insan tipi de kendiliğinden meydana gelecektir.

KAYNAKÇA

AARNE, Antti ve S. THOMPSON

1964 The Types Of Folktale
Helsinki

ALPTEKİN, Ali Berat

1984 "Türk Masallarında Yeni Tebbit Edilen Tipler"
Türk Dünyası Araştırmaları, II, 33, 170-188

ANA BRITANNICA ANS.

1986 "Masal"
XV

ATAÇ, Nurullah

1974 Aisopos Masalları
İstanbul, Hürriyet Yay.

ALANGU, Tahir

1967 Keloğlan Masalları
1968 "Keloğlan Masalları"
Türk Dili Dergisi, Aralık, 207

BORATAV, Pertev Naili

1982 100 Soruda Halk Edebiyatı
İstanbul, Gerçek Yayınevi
1985 "Evvel Zaman İçinde Bir Memlekette..."
Milliyet Sanat Dergisi, 119
1988 Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği
İstanbul, Adam Yay.
1994a Zaman Zaman İçinde
İstanbul, Adam Yay.
1994b Az Gittik Uz Gittik
İstanbul, Adam Yay.

BOURNEUF, Roland ve R. QUELLET

1989 Roman Dünyası ve İncelemesi (Çev. Hüseyin Gümüş)
Ankara, Kültür Bak. Yay.

BUCH, Wilfried

1992 "Masal ve Efsane Üzerine" (Çev. Ali Osaman Öztürk)
Milli Folklor Dergisi, 13, 10-13

CAN, Yüksel

- 1983 Akdağmadeni Masalları
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Üniversitesi

ÇAĞDAŞ, Kemal

- 1962 Paçatantra Masalları
Ankara

ÇAĞLAR, C. Oktay

- 1965 Bor Ağzı
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara: Ank. Ün. DTCF

ÇALATLI, M. Bilal

- 1971 Yozgat Folkloru
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara: Ank. Ün. DTCF

ÇİÇEKLİ, Ali

- 1970 İslamlık Öncesi Türk Edebiyatı ve Eski Metinler
İstanbul, May Yay.

DENİZ, Rasim

- 1992 Kayseri Masalları
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kayseri: Erciyes Ün.

DEVELLİOĞLU, Ferit

- 1978 Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
Ankara

DOĞAN, İbrahim

- 1991 Bünyan ve Yöresi Ağzıları
(Yayınlanmamış Lisans Tezi)

DÜRDER, Baha

- 1971 Roman Anlayışı
İstanbul, Remzi Kitabevi

EBERHARD, Wolfram ve P.N. BORATAV

- 1953 Typen Turkischer Volksmärchen
Wiesbaden

EKİNCİ, Mustafa

- 1993 Yeşilhisar ve Yöresi Ağzıları
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Kayseri: Erciyes Ün.

ELÇİN, Şükrü

- 1977 Halk Edebiyatı Araştırmaları
Ankara, Kültür Bak. Yay.
1981 Halk Edebiyatına Giriş
Ankara, Kültür Bak. Yay.

ELGÜN, Abdullah

- 1993 Akkışla ve Yöresi Ağızları
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Kayseri: Erciyes Ün.

ENGİNÜN, İnci

- 1985 "Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış"
Türk Dili Dergisi, 400, 187

ERCİYES FİKİR VE SANAT DERGİSİ

- 1978 (Masal alınan sayılar: 91, 104, 127, 144, 146, 148, 151, 156, 157,
158, 160, 161, 162, 165, 175, 183, 184, 186,
203)

EYÜBOĞLU, Sabahattin

- 1969 La Fontaine-Masallar
İstanbul

GAZEL, Aydın

- 1970 Sivas Halk Edebiyatı Örnekleri
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Ün.

GÖKŞEN, Enver Naci

- 1961 "Folklor ve Masal"
Türk Folkloru Araştırmaları Dergisi, Haziran, 143

GÜNAY, Umay

- 1975 Elazığ Masalları
Erzurum
1979 "Çocuk Eğitimi ve Masallar"
Divan, Haziran, 8
1980 "Masallarda Değişen Motifler ve Tesirleri"
Türk Kültürü Dergisi, XVIII:211-214, 226-230
1987 Türk Masallarının Hususiyetleri
Çocuk Edebiyatı Yıllığı, 130-133
1992 Türk Dünyası El Kitabı
"Masal" , III, 321

GÜNEY, Eflatun Cem

1971 Föklör ve Halk Edebiyatı
İstanbul, MEB Yay.

1992 Masallar
Ankara, Kültür Bak. Yay.

GÜRSEL, Leyla

1966 "Masal Tekerlemeleri"
Yeni Dergi, Ağustos-23

İPŞİROĞLU, Zehra

1985 "Masal Dünyası ve Grimm Kardeşler"
Milliyet Sanat, 119

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

1960 "Masal" VIII :120

KAPLAN, Mehmet

1985 Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar: Tip Tahlilleri
İstanbul, Dergah Yay.

KORKMAZLAR, Alaaddin

1991 Talas ve Yöresi Ağızları
(Yayınlanamış Lisans Tezi) Kayseri:Erciyes Ün.

KÖKSAL, Hasan

1984 Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı
Ankara, Kültür Bak. Yay.

KRAPPE, Alexandre H.

1965 The Sciens Of Folklore
"The Animal Tale"
London

MEYDAN LAROUSSE ANSİKLOPEDİSİ

1981 "Masal" VIII :425

MOMSEN, Katharina

1966 "Binbir Gece Masalları ve Batı Edebiyatı"
Yeni Dergi, Ağustos-23

MUALLİM NACİ

1322 Lugat-i Naci
İstanbul

MUTLU, Sümer

1972 Kayseri Hacılar Bucağı Masalları Üzerinde Bir Araştırma:
"Sihirli Objeler"
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Erzurum: Atatürk Ün.

OCAK, Ahmet Yaşar

1992 Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler
Ankara, TTK Basımevi

OKTÜRK, Şerif

1982a "Masal Dünyası"
Yeni Defne, I, 12

1982b "Masal ve Masalcılar"
Yeni Defne, I, 14

ÖRSAL, A. Sühendan

1973 Niğde Folkloru
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara: Ankara Ün. DTCF

ÖZTELLİ, Cahit

1965 "Halk Hikayelerinde Kahramanların Tanımı"
Türk Folkloru Araş. Dergisi, Mayıs-190

ÖZTÜRK, Ali

1986 Türk Anonim Edebiyatı
"Masal" , Bayrak Yay.

RESİMLİ TÜRKÇE SÖZLÜK

1977 "Masal", Ankara, TDK Yay.

SAKAOĞLU, Saim

1973 Gümüşhane Masalları
Ankara

1984 Fıkra Tiplerinin Değişmesi
İstanbul, Anadolu Sanat Yay.

SEYİDOĞULU, Bilge

1975 Erzurum Halk Masalları Üzerine araştırmalar
Ankara

1987 "Masalların Kaynakları"
Çocuk Edebiyatı Yıllığı

- 1992 Türk Dünyası El Kitabı
"Efsane"
Ankara, TKAE Yay.

SİVAS FOLKLORU

- 1973 Masal alınan sayılar: 1,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,27,28,
31,32,34,36,37,38,39,40,44,49,50,52

SOYLUER-Serpil

- 1972 Niğde Folkloru
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara:Ankara Ün.DTCF

STANDART DİCTIONARYOF FOLKLOR MYTHOLOGY AND LEGEND

- 1972 "Folklor ve Mitoloji" (Çev.Umay Günay)
Milli Folklor,II,16

ŞAHİN,Necati

- 1977 Yozgat Folkloru ve Halk Edebiyatından Örnekler
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara: Ankara Ün.DTCF

ŞEMSEDDİN SAMİ

- 1989 Kamus-ı Türkî
İstanbul,Enderun Kitabevi

TEZEL,Naki

- 1938 Keloğlan Masalları
İstanbul
- 1968 "Türk Halk Edebiyatında Masal"
Türk Dili Dergisi,Aralık-207
- 1992 Türk Masalları
I,II Ankara,Kültür Bak. Yay.

TUĞRUL,Ahmet

- 1973 Niğde Masalları
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Erzurum:Atatürk Ün.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ

- 1976 "Masal"
XXIII:317

TÜRK FOLKLORU DERGİSİ

1979-1987 Masal alınan sayılar: 3,26,27,41,49,51,63,71,73.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

1945-1980 Masal alınan sayılar: 70,72,90,97,177,178,179,180,182,
183,193,194,195,196,214,215,216,
217,219,220,221,222,223,224,262,
281,293.

YALÇIN,Aziz

1955 Hacıbaktas Ağızının Gramer Hususiyetleri
(Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara:Ankara Ün.DTCF

YALGIN,Ali Rıza

1994 Cenupta Türkmen Oymakları
I,II Ankara,Kültür Bak. Yay.

YARDIMCI,Mehmet

1991 "Yayınlanmamış On Kayseri Masalı"
Erciyes Yöresi I.Folklor,Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya
Sempozyumu Bildirileri
Kayseri,Erciyes Ün.Yay.

YILDIR,Erol

1984 "Masallâr ve Çizgi Roman
Töre, Ocak-13

YILDIRIM,Dursun

1992 Türk Dünyası El kitabı
"Fıkra"
III,Ankara,TKAE Yay.

YÜCEL,Tahsin

1964 Anadolu Masalları